

7541

ఆంధ్ర గ్రంథములు.

— ❦ —
❦ వ ద్య కా వ్య ము లు. ❦

ప్రతి 1-కి ర్పు. ఆ.

అప్పుకవీయము, గిడుగు రామమూర్తివంతుల విమర్శతో	...	8	0
ఆముక్తమాల్యద, (విష్ణుచిత్తీయము)	...	6	0
ఆంధ్ర భాగవతము, పద్య కావ్యము	...	8	0
“ ఉత్తమప్రతి, 2 సంపుటములు	...	10	0
అదిహర్వము, పద్య కావ్యము, పెద్దచ్చు	...	1	8
“ టీక	...	4	0
ఆంధ్ర భారతము, పద్య కావ్యము:—			
అది సభాపర్వములు గల సంపుటము	...	3	0
ఆరణ్యపర్వము	...	(అచ్చు)	
విరాటోద్యోగపర్వములు	...	(అచ్చు)	
భీష్మ ద్రోణపర్వములు	...	”	
కర్ణకల్యాణా ప్తిక స్త్రీ పర్వములు	...	”	
శాంతిపర్వము	...	3	0
అనుశాసనిక, అశ్వమేధ, ఆశ్రమవాస, వశాసల, మహాప్రస్థానిక, స్వర్ణారోహణపర్వములు	...	3	0
అదిపంచకము, ఓక లేసంపుటము	...	(అచ్చు)	
యుద్ధపంచకము, స్త్రీ పర్వము	...	”	
శాంతిసప్తకము	...	5	4
ఆనందరంగరాట్టండము	...	1	8
ఆంధ్ర నామసంగ్రహము, ఆంధ్ర నామ కేషము, సాంబనిఘంటువు,			
అట్టిచైడు	...	1	4
డిటా క్యాల్రికోచైడు	...	1	8
ఉత్తరరామాయణము, కంకంటి పాపరాజప్రణీతము,			
చక్కనికూర్పు	...	3	8
ఉత్తరహరివంశము, నాచన సోమనాథకృతము	...	1	12
విమర్శరసాయనము, (నూంథాత్మచరిత్ర)	...	1	8
కాళిధండము, క్రొత్తకూర్పు	...	1	8

గోపీనాథరామాయణము, 2 సంపుటములు	...	10	0
చాటుపద్యమణిమంజరి, ప్రథమభాగము, క్రొత్తకూర్పు	...	1	8
చిత్రభారతము, చరిగొండ ధర్మనగారిది	...	1	8
చెన్న బసవపురాణము, పాపకవికృతము	...	1	4
ఛందోదర్శణము (అనంతనిఛందము)	...	1	0
శైవినీభారతము, అశ్వమేధపర్వము	...	1	4
దశకుమారచరిత్రము, పద్యము కేతనకవి	...	1	8
దశావతారచరిత్ర, చక్కనికొత్తకూర్పు	...	3	0
ధ్రువోపాఖ్యానము, సటిక, భాగవతములోనిది	...	0	10
నరసభూపాలీయము, అట్టబైండు	...	1	0
నలచరిత్ర, ద్విపద, చక్రపురి రాఘవాచార్యప్రణీతము	...	1	4
నిర్వచనోత్తరరామాయణము, తిక్కనామాత్యప్రణీతము	...	1	0
పంచతంత్రము, నారాయణకవిది	...	1	0
„ క్యాలిగోబైండు	...	1	6
„ వేంకటనాథరాజకవికృతము	...	1	4
„ క్యాలిగోబైండు	...	1	10
పారిజాతాపహరణము, చిన్ననైజు, క్రొత్తకూర్పు	...	0	12
„ సాంధ్రటికాతాత్పర్యము	...	3	0
బ్రహ్మాత్తరఖండము, క్రొత్తకూర్పు, శ్రీధరమల్లె వేంకటరామకవి	...	1	8
బసవపురాణము, పిడపర్తి సోమనాథకవి	...	2	8
భాస్కరరామాయణము, చక్కనికొత్తకూర్పు	...	6	0
మనుచరిత్ర, సటిక, వావిళ్ల రామస్వామికృష్ణగారి వ్యాఖ్యానముతో చిన్ననైజున మేలుకాగితములమీద స్ఫుటమైన అక్షరములతో చక్కగ ముద్రితము	...	4	0
మార్కండేయపురాణము, మూలపకృతము	...	2	8
భక్తిరసశతకసంపుటము I 20 శతకములు	...	3	0
„ II „	...	3	0
„ III „	...	3	0
నీతిశతకసంపుటము I „	...	3	0
రంగనాథరామాయణము, ద్విపద, చక్కనికొత్తకూర్పు	...	3	8

ప్రతి 1-కి రు. అ.

రాఘవపాండవీయము, సటీక, ద్వ్యర్థిప్రబంధరాజము	3	0
లంకావిజయము (రావణదమ్మియము) సటీక	...	1	4
వసుచరిత్ర విమర్శనము	...	1	4
వసుచరిత్ర, సటీక, రామరాజభూషణప్రణీతము	...	5	0
వాసిష్ఠరామాయణము, ద్విపద, తరిగొండ వెంకమ్మ	...	1	4
విక్రమార్కచరిత్ర, జక్కనకవిది	...	1	4
విష్ణుపురాణము, వెన్నెలకంటి సూరనార్యప్రణీతము, లఘుటిప్పణము	...	3	8
.వివేకసింధు, కొండనార్యప్రణీతము	...	1	0
వేంకటాచలమహాత్మ్యము, తరిగొండ వెంకమ్మ	...	1	8
వైశ్యపురాణము, శ్రీగురు భాస్కరాచార్యకృతము	...	1	4
వీరభద్రవిజయము, పోతనకృతము	...	1	0
శకుంతలాపరిణయము, కృష్ణకవికృతము	...	1	0
శశిరేఖాపరిణయము, అప్పప్పకవికృతము	...	1	0
శృంగారనైషధము, శ్రీనాథకవిది	...	1	8
శృంగారశాకుంతలము, పినవీరభద్రకవి	...	1	0
శేషధర్మము, తామరపల్లి తమ్మయ్య	...	1	0
శుకసప్తతి, కదిరిపతికృతము	...	1	8
సమీరకుమారవిజయము, నూతనముద్రితము	...	1	8
సానందోపాఖ్యానము, శ్రీ శివరామకవి విరచితము	...	1	0
సీతారామాంజనేయసంవాదము, సటీక, తాత్పర్యము	...	4	8
„ అట్టలైండు	...	2	8
సుదక్షిణాపరిణయము, తెనాలి అన్నయకవి (కొత్తకూర్పు)	...	1	0
హరివంశము, కొత్తకూర్పు, ఎత్టాప్రగడ	...	4	8
హరవిలాసము, శ్రీనాథకవి	...	1	0
హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము, శంకరకవి	...	1	0
హరిశ్చంద్రసలోపాఖ్యానము, సటీక, రామరాజభూషణకవి	...	3	8

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్,

292, ఎస్. ప్ల. నె. ౨, చెన్నపురి.

నిర్వచనోత్తర రామాయణము

శ్రీ తిక్కనామాత్య ప్రణీతము

K. Gopal Krishna Rao M. A.

Lecturer in Telugu,
Nizam College, Hyderabad-Dn.

చ స్త పు రి:

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిలు అండ్ సన్స్ వారిచే

బ్ర క టి త ము.

1941

All Rights Reserved.

Printed by
V. VENKATESWARA SASTRULU
of V. RAMASWAMY SASTRULU & SONS
AT THE 'VAVILLA' PRESS,
Madras.—1941.

వీరిక

“వేదవేద్యే పరే పుంసి జాతే దశరథాత్మజే,
వేదః ప్రాచీతసా దాసీ త్సత్త్వో ద్రామాయణాత్మనా.”

శ్రీయగపతియు సఖలచరాచుంబులం బుట్టింపఁ బంప గిట్టింపఁ గారణం బగు సర్వేశ్వరుండు నిఖలలోకరక్షణార్థంబు రవికులాభరణం బగుదశరథునకుం బుత్తరత్నంబై రామరూపంబున నవతరించి సాధుబృందంబులం గాచె.

ఆట్టిపురుషోత్తమనిదివ్యచారిత్రంబు యథావస్థితంబుగ నాదికవి వాల్మీకి మహర్షి సకలవేదాంతరహస్యాస్థితప్రతిపాదకంబును, నైహికాముష్మికసుఖప్రదంబును నవర వేదం బనాఁ బరఁగు సప్తకాండపరిమితం బైనశ్రీరామాయణం బనుమహేతి హాసం బొనర్చి లోకంబునకు మహాహాసకారంబు నేసె.

అందుఁ దొలుతఁగ్రామీలుకాండములలో శ్రీరామనిష్టాభిషేకంబుదాఁక జరిగినకథయు, సప్తమకాండమునం బట్టాభిషేకంబునకుఁ దరువాతిరామనిర్వాణావర్యంతమగుకథయు వర్ణింపఁబడి యున్నది. సప్తమకాండమునకే యుత్తరకాండమనియుం బేరు. దీనికథావైభవముంబట్టి మనభరతఖండంబునంద కాక జర్మనియున్న గుద్వీపాంతరంబుల నుండుకవీంద్రుల నేకులు నానాభాషలలో నాటకములు గను, బ్రబంధములుగను వెండియుఁ బెక్కు తెఱింతులఁ దత్తదభిరుచి కనుగుణంబుగా ప్రాసీకొని యున్నారు.

ఈ చరిత్రవోలె లోకవివితం బగుచరిత్రంబు కొంతదనుక భారతం బొండు దక్క వేటొం డెద్దియుఁ గానరాదు. పాతివ్రత్యము, ఘోరిత, దయ, సౌశీల్యము, మున్నగుసుగుణంబులచే విలసిల్లి సకలపతిప్రతాపసతాలంకారం బై యొప్పులోక మాత సీతం బోలుసతీరత్నంబును, పౌరుషము, పితృభక్తి, జనానురాగము, ఘోరిత, కారుణ్యము మున్నగులోకోత్తరంబు లగుకల్యాణగుణంబుల కాకరం బైన శ్రీరాముం బోలుపురుషోత్తమండును మఱియొక్కం డెచ్చట నేని లేఁ డనుట సర్వ జనవిదితము.

ఇట్టిమహాపురుషచరిత్రం బన్మౌళికవితావిభాసితం లగుభాస్కరతక్కునాదు లకుఁ దెలుంగుబొసఁ బ్రబంధంబుగా రచించుచుభాగ్యంబు లభించుట యాంధ్ర భాషాభిమాను లగునస్తదాదులపుణ్యాంబ కాని వేటు గాదు. ఈచరిత్రంబును మొట్టమొదట మంత్రిభాస్కరుం డనుమహాకవి యాంధ్రీకరించె. ఇదియ భాస్కర

రామాయణ మనుషేర నెల్లెడల మిగులం బ్రఖ్యాతి వహించి యున్నది. ఈ భాస్కరుడు తిక్కనామాత్యునకుం దాత యని నిర్వచనోత్తర రామాయణమునం బ్రథమాశ్వాసములోని.—

“గీ. సారకవితాభిరాముగుంటూరువిభుని, మంత్రిభాస్కరు మత్పితామహునిఁ దలంచి
యైన మన్ననమెయి లోకమాదరించు, వేఱ నాకృతిగుణములు • వేయు నేల.”

అనుపద్యమునం దనకావ్యము స్వగుణంబునఁ గాకున్న ను దనతాత యగు భాస్కరుని దివ్యకవితాప్రాగల్భ్యంబున నైనను లోకాదరణంబు నొందు నని చెప్పికొని యుండుటం చెల్లం బగుచున్నది. మంత్రిభాస్కరుడు పూర్వరామాయణము రచింప దానిం బూర్తి నేయం గడంగి కాబోలు తిక్కన యుత్తరకాండమును నిర్వచనముగ నాంధ్రీకరించె. దీనినే యిప్పటికి నూటయిరువది యేండ్లకు మునుపు కంకంటి పాపరాజు తద్దయు విస్తరించి రామనిర్యాణపర్యంతము గొప్పప్రబంధముగ విరచించెను. తిక్కనమాత్రము దనకావ్యము విషాదాంతముగ నుండఁ గూడ దని కాబోలు శ్రీరామనిర్యాణమును వచింపఁ డయ్యె. భారతమునఁ గృష్ణనిర్యాణముఁ జెప్పి యున్న ను నప్పటికే దనయభిప్రాయము మాఱియుండ వచ్చు నని యూహింప వచ్చును. ఇతఁ డిక్కనచరిత్ర యిందుక వర్ణింప వలసియున్నది.

తిక్కన

నియోగిబ్రాహ్మణుడు, గౌతమగోత్రుడు, ఆచార్యులసూత్రుడు, గొమ్మమాంబకు మంత్రిభాస్కరునకుఁ బొత్తుడు, కొమ్మనకు నన్నమకుఁ బుత్తుడు, మహేశ్వరభక్తుడు, కేతన, మల్లన, సిద్ధన అనువార లీతనిపెదతండ్రులు, ఈవిషయము విరాటపర్వములోని.—

సీ. మజ్జనకుండు సాన్యాస్యగౌతమగోత్ర, మహితుండు భాస్కరమంత్రితనయుఁ
డన్నమాంబాచరి • యనఘులు కేతన, మల్లనసిద్ధనామాత్యవరుల
కూరిమిత్రుండు • గుంటూరివిభుడు కొమ్మనదండనాథుండు • మధురకీర్తి
విస్తరస్సారుఁ డాచార్యసూత్రప్రవిత్రశీలుండు సాంగ • పేదపది
తే. యర్థిఁ గల పచ్చి పాశ్వర్య • మతిశయిల్ల, సన్నదీయప్రణామంబు • లాబరించి
తుష్టి దీవించి పరుణాద్రోహృష్టిఁ జూచి, యెలమి నిట్లని యానతి • యిచ్చె నాకు.”

అను పద్యమువలనను, నిర్వచనోత్తర రామాయణములోని—

“మ. ఆమలదాత్రమనీష నే నుభయకావ్యప్రాణిఁ బాటించుకె
య్యమునం బారగుండం గళావిదుడ నాచార్యసూత్రుడ గౌ
తమగోత్రుడ మహేశ్వరాంధ్రీకమలఃఖ్యానైకశీలుండ న
న్నమకుం గొమ్మనమంత్రికిఁ నుతుండఁ దిక్కాంకుండ సన్యాసుడన్.”

అనుపద్యమువలనను చెలియుచున్నది.

. . ఇక నీకవిజీవించియుండుకాలముం గుఱించి పలువురు పలుతెఱంగులం దలాతలి వాదంబు నేయు చున్నను నిరర్థకాంశవిచారము పిష్టవేషణము కాఁ దలంచి హేతువాదంబునం దిగక సంగ్రహముగఁ దెలుపు చున్నాఁడు.

నిర్వచనోత్తరరామాయణమునకుం గృతిపతి యగుమనుమసిద్ధిసృపాలుఁడు శాలివాహనశకము 1179-1182 (క్రీస్తుశ. 1258-1261) సంవత్సరములలో భూదా నముఁ జేసినట్లు కృష్ణామండలములోనిశిలాశాసనములవలనం చెలియు చున్నం దునను, ఈమనుమరాజు రాజ్యముఁ గోలుపోఁగా [1254 సంవత్సరములో అక్కన బయ్యన యనుచోళులం జయించినట్లు కృష్ణామండలములో ఇనిమళ్ల గ్రామములోని శాసనము మున్నగు పెక్కుశాసనములచే క్రీ॥ 1200-1253 సంవత్సరముల నడుమ రాజ్యముచేయుచున్నట్లు తెలియుచున్న] గణపతిదేవుఁడు తిక్కనసోమయాజి ప్రార్థ నమువలన దండయాత్ర వెడలి వెలనాటిరాజులం జయించి నెల్లూరి కేగి మనుమ సిద్ధిరాజుకు మరల రాజ్యంబు నొసంగినట్లు స్థామదేవరాజీయమునం జెప్పంబడి యున్నందునను, వారికి సమకాలికుఁ డగుతిక్కనసోమయాజియు శాలివాహన శకము 1127-1171 (క్రీ. 1200-1253) సంవత్సరములనడుమఁ దప్పక సశరీరుఁ డై యుండెననుట నిర్వివాదాంశము.

ఈ తిక్కనతాత యగుమంత్రిభాస్కరుంగుఱించి పెక్కుకవులు స్తుతిపద్యం బులం జెప్పి యనికి నేతద్యంశజులు రాజకార్యనిర్వాహధూర్వహు లనియ కాక యితనివంశము పండితవంశ మనియుం గూడ తేటపడుచున్నది. ఈకవికి బూర్వులు మహారాజాస్థానములం గొప్పయుద్యోగము లొనర్చి జగద్విఖ్యాతిఁ గన్న మహా భాగులు. వీరినివాసస్థలము కృష్ణామండలములోని వెలటూ రనుగ్రామము. ఉద్యోగధర్తమున మంత్రిభాస్కరునికాలములో గుంటూరున నుండుటం జేసి గుంటూరువా రని పేరు వచ్చినదే కాని పీరియింటిపేరు కొట్టరువు వారు. ఈవిష యమును గూర్చి అభినవదండి కేతన దశకుమారచరితలో.—

“గీ. మనుమసిద్ధిమహేశనమ చ్చరాజ్య భారభారేయం దభిరూపభావభవుఁడు

కొట్టరువొమ్మః మాత్యుకూర్చి నుతుఁడు, నీజనతానిధానంబుఁ తగ్గకొరి.”

అని వచించియున్నాఁడు. తిక్కనతండ్రి కొమ్మనామాత్యుఁడు గుంటూరికి దండ నాథుఁడుగా నుండెను.

ఈ కొమ్మనామాత్యుఁడు నెల్లూరిలో ధర్మపత్నిం గైకొని బంధుత్వమున నెల్లూరికి రాకపోకలు జరుగు చుండ మనుమసిద్ధిసృపాలపరిచితి గలిగె ననియు, దానంజేసి మనుమరా జీకపకుటుంబము నాదరించి నెల్లూరికిం బిలిచికొని వచ్చి

పూర్వము హరిహరనాథాలయ ముండినయిప్పటిరంగనాథదేవాలయముదగ్గరి నిల్లు గట్టించి తిక్కన నందుఁ గాపురం బుంపఁగా నారాజాస్థానంబున నమాత్యుండును, విద్యత్కవీంద్రుండును నై దిగంతవిశ్రాంతకీర్తిం గైసేసి వైదికకర్తానుష్ఠానతత్పరుం డగుటమీఁ బినాసీతీరంబున జన్మంబు సేసి తిక్కనసోమయాజి నాఁ బరఁగి హరి హరనాథున కంకితంబుగా విరాటపర్వంబుఁ దొడంగి మహాభారతంబు నాంధ్రీక రించె ననియు; దరువాత మనుమసిద్ధిమరణముతో నాతనివంశ మంతరింపఁ దిక్కన సోమయాజికుమారుఁ డగుకొమ్మన నెల్లూరికి రెండుక్రొసులదూరమున నున్న పాటూరికరణీకమును సంపాదించిశాని యచ్చటనె నివసించె ననియు, నాకారణమున నీకవివంశమువారికిఁ బాటూరువా రనుపేరు వచ్చిన దనియు, నేతద్వంశ్యులు చెప్పు చున్నారు. ఈపాటూరువా రుపాటూరిలోఁ గొందఱు నిందుకూరిపేటలోఁ గొందఱు నున్నారు.

తిక్కనామాత్యుఁడు నిర్వచనోత్తర రామాయణమును, పంచమవేదమనాఁ బరఁగుభారతంబును (విరాటపర్వము మొదలు 15 పర్వములు) రచియించెను. మఱియు నీతఁ డవసానకాలమున ముద్దులమూటఁ గట్టుగృష్ణశతకమును రచియించె నట. నన్నయభట్టు భారతము నారణ్యపర్వముదనుక నాంధ్రీకరించి మృతిబొం దఁగా నారణ్యపర్వముం దెలింగించుట నాతనికి మతిభ్రమణము గలిగి కీర్తిశేషుఁ డయ్యె నని తలఁచి దానికి శంకించి యరణ్యపర్వశేషముం బూర్తిసేయఁ దొర కొనక తక్కుంగల పదియేనుపర్వముల రచించెనని చెప్పుదురు

తిక్కన నిర్వచనోత్తరరామాయణ మొనర్చుతఱికి యజ్ఞము సేసి యుండలే దని యాశ్వాసాంతగద్యమువలనం దెలియుచున్నది.

ఈగ్రంథములు నెల్లూరి కధిపతి యగుమనుమసిద్ధిరాజున కంకిత మొన ర్చెను. మనుమరాజు తిక్కనవై మిక్కుటంపుమక్కువచే మామవరుసం బిలుచు చున్నట్టికావ్యము ప్రథమాశ్వాసములోని—

“క. ఏ నిన్ను మామ యనియెడి, దీనికిఁ దగ నిష్టు భారశీకన్యక నా

కీనర్హుడ వగు దనినను, భూనాయకుపల్కు చిత్తమున కిం పగుడున్.”

అనుపద్యమువలనం దెలియు చున్నది.

ఇతఁ నీతనిభాషాంతరీకరణముంగుఱించి యించుక విచారింప వలసియున్నది. పూర్వకాలమున నాంధ్రకవులు, పురాణముల నితిహాసములం దెలింగించుతఱిఁ గథాసందర్భము మాత్రము మాటకుండునట్లు కొంతదనుక బాటించుచు వచ్చిర కాని మూలములో నుండుప్రతిపదమునకు సరి ధౌన తెలుఁగుపలుకుల నిఱికింప వలయు ననియు, మూలములో లేనివర్ణనలను గల్పనలను జేయరా దనియు,

మూలములో నున్న విషయముల నన్నింటిని వరుసగానే చెప్పవలయు ననియు సరిక
ల్పించినవారు కారు. దీనికి గారణము తమ కావ్యములు స్వతంత్రములు గా నుండ
వలయు ననియుఁ గవితాధార దడవుకొనిన ట్లుండక యవిచ్ఛిన్నము గా నుండ
వలయు ననియుఁ దలంచుటయ. లోకములో ఒకభాషకైలి మఱియొకభాష
కైలికఁ గొన్నియెడలం బోలియునికియుఁ బెక్కు తెఱంగులం బోలకయునికియుం
గలదు. గీర్వాణంబునం గర్తణిప్రయోగ మింపు నింపును. ఆంధ్రంబున నది
యంతగా రుచింపదు. మఱియు దేవభాష వంశస్థము, ఉపేంద్రవజ్ర, ఇంద్రవజ్ర
ఆర్య మున్నగు వృత్తములు రచన కనుకూలములుగను విన సొంపుగ నుండును.
తెలుఁగున సీసము, గీతము, చంపకమాల, మత్తేభము లోనగువృత్తములు సొగ
సుగ నుండుఁగాని వసంతతలకాదు లంత రమణీయములుగ నుండవు. కొన్నిజాతీ
యము లాంధ్రంబునం గొన్ని గీర్వాణంబునను సహృదయహృదయానందంబు
నొందించు. ఇట్లొక్కొకచంద మొక్కొకభాష కందంబుఁ బొందించుటం జేసి
యాయాభాష కనుగుణం బగుకైలిం గబ్బంబు రచించుటయ కమనీయంబు. మహా
కవు లగునన్నయ, భాస్కరుడు, తిక్కన, శ్రీనాథుడు లోనగు వా రీఘంటాపథము
నకు వెలి గాకయే కావ్యనిర్మాణమునకుం గడంగిరి. అట్లుగాక మూలమునకు
నన్నివిషయంబుల సరిగ భాషాంతరీకరణము నేయునిర్బంధమునకు లోగిన నట్టి
భాషాచిత్రకైలి యలవడుట దుస్సాధము. కాబట్టియే తిక్కనామాత్యుడు నిర్వచ
నోత్తరకాండకథ నూతగాఁ జైకొని వర్ణనాదులఁ దనయిచ్చవచ్చినట్లు స్వతంత్ర
ముగ రచియించె. అయినం గొన్ని యుచితస్థలముల మూలము ననుసరించియు
నాంధ్రీకరించి యున్నాడు.

ఉత్తరకాండలోని.—

“నువర్ణపృష్టే న బభౌ శ్యామః పీతాంబరో హరిః,
కాంచనస్య గిరే శృంగే నతటి త్రోయదో యథా.”

అనుశ్లోకమును.—

“క. గరుడునిపై కార్ణధనుర్ధనుఁ డగువిష్ణుండు మేరుఁతటిఁబోల్పుతటి
త్పరివృతజలదముఁ బోలుట, విరియ దనుజరాజుఁసంపితలి యితనికిన్.”

అనియు, నిట్లే కొన్ని కొన్ని యెడలం గొంచె వించుమించుగఁ దెలిగించి
యున్నాడు. కథాభాగములో సంస్కృతంబున బహుళంబుగ నున్న యెడం
బ్రథాన కథాంశమును మాత్రము వివరించుచు మిగుల సంక్షేపించి శ్రీరామ
నిగూఢమును వదలి 10 యాశ్వాసములప్రబంధమును వ్రాసెను. సంక్షిప్త
భాగంబుల సూక్ష్మదృష్టిచే గ్రంథంబునం జూచుకొనునది.

ఇక్కవిసార్వభౌమునిసరసకవితానిర్వాణకౌశల మిట్టి దని వక్కాణింప నేరీ
తరము. ప్రబంధపరమేశ్వరుం డనాఁ గవిపుంగవులనడుమ వన్నె కెక్కినయ్యెత్తా
ప్రెగ్గడ తనహరివంశములో నీతని.—

“తనకావించినపుట్టి తక్కింపరులచేతం గాదు నా నేముఖం
బునఁ దా బల్కినపల్కు లాగముము లై • పొల్పొందు నావాణిన
త్తను నీతం డొకరుండు నాఁ జనుమహాత్మాక్షిం గవిబ్రహ్మ నా
వినుతింతుం గవితిక్కయజ్ఞ నిఖిలాంర్విదేవతాభ్యర్చితున్.”

అని కవిబ్రహ్మ కాఁ గొండాడియున్నాఁడు.—

నిరవధికోమలపదమధురసరససర్వతీవిలాసవైభవంబునను వేదమార్గప్రవర్త
కత్వంబున నితని నవరకృష్ణదైవపాయనుం డనియే చెప్ప నొప్పును. మహాభారతంబున
నాశ్వాసాంతపద్యంబులంజూడ నితం డదైవతమతావలంబి యనియుఁ బూర్వోత్తర
మీమాంసాశాస్త్రములయందును వ్యాకరణమునందు ననమానపాండిత్యము గల
వాఁడనియు గోచరింపకమానదు. ఇతఁడు కాలిదాసాదులువోలె సకలశాస్త్ర
మర్యాదల సమగ్రముగ నెఱింగిన పండితకవీంద్రుఁడు. ఇయ్యది భారతంబున నాయా
ఘట్టంబుల భాషాంతరీకరించుతఱి నెఱుంగనగు. ఈతనికి గీర్వాణాంధ్రంబుల నెక్కుడు
వైశారద్యంబుకలిమి నుభయకవిమిత్రుం డనుబిరుదము గలిగె. సోమయాజియగుటఁ
బరమాస్తికాగ్రేసరుం డనియుఁ గర్తాచరణదీక్షాదత్తుం డనియుఁ దెలియుచున్నది.
ఇక్కవిసాధురచన లాంధ్రభాషాభిమానుల కాగమములు. ఈరసికు సరసంపుఁ
బలుకు లాంధ్రభాషాయోషాభూషణములు. ఈతనికృతి లాంధ్రకవిపుంగవులకుఁ
గవితామార్గప్రదర్శకములు. ఆంధ్రభాషాతత్వము నెఱింగివోవిదులలో నీతఁ
డపరశబ్దశాసనుఁడు. ఇక్కవీంద్రునకు గీర్వాణభాషావైశారద్య మెక్కుడయ్యును
గవనంబునం దెలుఁగుపలుకులె తఱచుగాఁ గాన్పించును. కవనంబున జల్లిపదంబుల
నిఱికింపక కాదాచిత్కముగ ననతిదీర్ఘసమాసములం బొందుఁజుచుఁ జిన్నచిన్న
పదములంగూర్చియతి ప్రాసములకుఁ దడవుకొనక సరళముగా హృదయరంజకముగాఁ
గవన మల్లుటయ యీకవికి నైజము. సుస్కృతంబున బాణభట్టప్రథమకృతి యగు
హర్షచరిత్రమునంబోలెఁ దిక్తనబాల్యకృతి యగునుత్తరరామాయణంబున నవి
చ్చిన్నకవితాధారకుఁ గొన్నియెడల సంకోచంబుగలిగినను, కాదంబరింబోలె భార
తంబున నారితేరి సర్వాలంకారశోభిత యై నవరసోపేత యై సరసగుణసమేత యై
ప్రాధికవితాయవతి దద్దయు సహృదయహృదయాంబుజంబుల నలరించు చున్నది.
సమయకాచితింబట్టి యేరసంబు వర్ణించుతఱి నెట్టిపదములంగూర్చిన రసము గృహీతా
కృతివోలె సహృదయహృదయదర్పణంబులఁ బ్రతిబింబించునో, యట్టిమధురపదం
బులం బొందించువిషయము నిక్కవీచంద్రుఁ డెఱింగిన ట్లొరు లెఱుంగరు. సర్వతో

ముఖపాండిత్యవిభూతి గలవాఁ డగుటమి బహుళార్థంబు గలభావంబు సంగ్రహించి యొకటి రెండుపద్యంబులలో నిముడ్పుటకును నల్పాభిప్రాయంబునకుం జిన్నెలు వన్నెలు గల్పించి విపులంబుగా రమణీయంబుగా వ్రాయుటకును నేర్పినవలంబి. వేయేల? ఎఱ్ఱాపైగడ, శ్రీనాథుఁడు మున్నగుమహాకవులకే యీతనికవనమున నెటుంగఁ దగినయంశము లనేకము లున్నవనఁ దక్కుంగలకవులఁ జెప్ప నేల? ఈతని కవిత్వంబున సందర్భోచితరీతిఁ బ్రయుక్తంబు లై చక్కనిలోకోక్తులు శ్రోతలం బఠితల నానందార్ణవతలనిమగ్నాంతరంగులం జేయు చున్నవి. ఉదాహరణములు—
 'చెవులు వట్టి యాడించు' పు. 37 ప. 22, 'ఒడల్సిదిమిన బాలు వచ్చు' పు. 102 ప. 22. 'నేతికుండపై యెలుక' పు. 107. ప. 22 ఇట్లు గనుంగొనఁ దగినది.

ఈకవి తనకవిత్వంబున పాదపూరణంబుగ వ్యర్థపదములం బ్రయోగింపక (నిర్వచనోత్తరరామాయణము 1 వ పుటలోఁ) దాఁజేసిన ప్రతిజ్ఞ నుఁ జెల్లించుకొనెను. ఈతనికవనంబున శబ్దచిత్రంబులు నర్థాలంకారములు విరళంబులు. కాలిదానాదులకుఁ బోలె నీకవికి నుత్ప్రేక్షోల్లేఖాదులకంటె నుపమారూపకస్వభావోక్తులు గడుఁ బ్రయములు.

ఉదాహరణము.—

“ఉ. చారుబలాకమాలికల • చాడున దంతము లొప్పు గర్జిత
 స్ఫారరవంబులట్లుగ నభంగురతం బటుబృంహితంబు లా
 సారముమాడ్కి దానజలఃసంతతి గ్రమ్మఁగఁ గాలపేఘమా
 లారుచిరంబు లై మద చఃలద్దివవసంఘము లొప్పు నప్పురిన్.” 1 ఆ. 53 ప.

“సీ. ఆనవద్యవేదవిద్యాలతావితతికి, చాలవాలములు జిహ్వంచలములు.....” 1 ఆ. 57 ప.

“సీ. పడఁతుల నెఱివీఁగుఁబాలిండ్లు వెడదోఁచ, లీలఁ బయ్యెదలు దూఁలించుటకును...” 1 ఆ. 59 ప.

శబ్దాలంకారంబులలో నీకవికిఁ బ్రయమైనది రెండురెండు గాని మూఁడు మూఁడుగాని పద్యములో నన్నియుఁగాని సమాసములయం దంత్యాక్షరవ్యావృత్తి నియమము. ఉదా.—

“మ. అతులాదార్యుఁ డహీనశౌర్యుఁడు నముఃద్యుడైద్యుఁ డత్యంతవి
 శ్రుతచారిత్రుఁడు సూరిమిత్రుఁడు జనుస్తోతవ్యగోత్రుఁడు సంత
 భృతసత్కీర్తి పవిత్రమూర్తి యనుహృద్భృందా రివిర్వర్తి పూ
 జితధీమంతుఁడు పుణ్యవంతుఁడు జయశ్రీకాంతుఁ డిష్టేదినిన్.”

“చ. నిరుపమమూర్తి వైరిరథిఃసీసమవర్తి వివేకవైభవ
 స్ఫురితవిచారుఁ డుజ్జ్వలయఃశోమజిహ్వరుఁడు ధర్మసంగ్రహ
 దరపరతంత్రుఁ డార్యజనతామతమంత్రుఁడు వంశవారిజా
 కరనవమూర్త్యుఁ డస్థలితఃగౌరవవర్తనధుర్యుఁ డిష్టహిన్.”

3 ఆ. 119 ప.

“మ. కమలాధారుడు భీమిదారుఁ డనమాకారుండు గంభీరుఁ డ

జ్జముఖిమారుఁ డపారసారుండు కళాస్ఫూర్తుండు వీరుండు దు

ర్వమదోస్సారుఁ డధర్మభీరుండు మహోదారుండు దుర్వారుఁ డ

త్యమలూచారుండు నిర్వికారుండు యశోహరుండు ధీరుం డిలన్.”

1 ఆ. 86 ప.

ఇట్టివి సూక్ష్మదృష్టిఁ గనుఁగొనినచో నీతనికృతులం బెక్కులు గన్పట్టును. అయినను గథాసందర్భమున దీనిని పరమార్థ మని తలంచి రసభావాదులం దిగ నాడి క్లిష్టార్థకల్పనైకశరణంబు లగుచిత్రబంధయమకాదులకొఱకుఁ గష్టపడక యాశ్వాసాంతమున మాత్రమీ వ్యావృత్తినియమమును గైకొనినాడు. ఇట్టి లక్షణములు విశేషముగ నాంధ్రపంచమవేదంబునఁ జూపట్టును.

ఈకావ్య మితని ప్రథమకవిత యగుటంజేసి దీనియందు భారతమందలి కవితాప్రాధిమ యంతగాఁ గానరా కున్నను మొత్తముమీఁద భారతశైలిం బోలియే యున్నది. కాబట్టియే యిందలిపద్యంబులయందుఁ దిక్కిన కత్యంతగౌరవ ముండి యుండెను. దీనికిఁ దనభారతంబున నిందలికొన్ని పద్యంబులఁ గొంతవఱకు మార్చియు మార్పకయుఁ బొందుపఱచి యుండుటయే ప్రమాణము.

విస్తరభీతిచే వాని నిట నుదాహరింపక విరమించితి. ఇక్కవీంద్రుండు నన్నయ భట్టసంప్రదాయానుసారముగఁ గావ్యాదిని సంస్కృతశ్లోకరూపంబుగనే మంగళా చరణం బొనర్చెను. పద్యంతముల మానెను. దీనింబట్టి యేతద్వైకల్పికత్వంబు గవి కిష్ట మని తోచుచున్నది. ఈకవివల్లభుండుఁజిచ్చి వ్రాయఁదగునంశము లనేకము లున్నను, విస్తరభయంబునను ముఖ్యముగా నవి భారతమునకు సంబంధించిన వగుటను విరమించుచు స్థాలీపులాకన్యాయంబుగ రెండుపద్యముల నిట నుదాహరించుచున్నాఁడ.

“మ. కుచముల్ వాఱెడిసీటిమీఁదివిలసత్కంఠములం గ్రేణి నే

యుచు నుండెన్ మెడ యెత్తి పాదయుగళం • బూదంగ బాహులతల్

పవరింపం గరమాలకాంతి నిగుడెన్ • భావంబు రంజిల్లఁ బా

దుచుఁ గ్రీడించిరి పువ్వఁబోడులు లతాఁడోలాకళాప్రాధులన్.”

8 ఆ. 37 ప.

“కా. ఏమేమీ రఘురామతమ్ముడవె మీ • రేపారి వై నెత్తి మా

మామం బంక్తిముఖున్ వధించినను మీ • మార్భ్యంబు నైరించి యే

నేమిం జేయక యున్నఁ గ్రొవ్వి యిట నీ • వేతెంచిలే మేలు మే

. ట్లమై తోడన పాద గాక యని దైఃత్యేకుండు దర్పంబునన్.”

10 ఆ. 17 ప.

ఇట్లు సరసగుణమణిగణభూషణభూషితకవితావనితామణి మధురశృంగార విలసితంబుల రసీకవరేణ్యు లనురక్తి ననుభవించి యానందాంబునిధిరంగ త్తరంగం బుల డోలాకర్చ నాచరింతురుగావుత మని ప్రార్థించుచున్నాఁడ.

ఉత్పల - వేంకటనరసింహాచార్యులు.

ప్రథమాశ్వాసము.

విషయము.

పుట.

కృతి ప్రశంస	...	1
కృతికర్తృనియమము	...	"
కృతినాయకవంశావతారము	...	2
అయోధ్యావర్ణనము	...	6
పూర్వరామాయణకథ	...	9
ఆశ్వాసాంతము	...	11

ద్వితీయాశ్వాసము.

రామునికొల్వకూటమునకు జనకాదులు వచ్చుట	...	12
మునులు రాముని సుతిండుట	...	13
విశ్రవసు జన్మప్రకారము	...	"
వైశ్రవణుని వృత్తాంతము	...	15
సుకేశుని వృత్తాంతము	...	17
మాల్యవదాదులు తపంబుచే బ్రహ్మవలన వరంబులు వడయుట	...	18
మాల్యవంతుఁడు లంకయందు నివసించుట	...	19
మాల్యవదాదులు పెండిలియై పుత్రులం గాంచుట	...	"
మాల్యవంతుఁడు లోకంబుల బాధించుట	...	20
ఇంద్రాదులు హరుననుజ్ఞచే విష్ణువును వేడుట	...	"
మాల్యవదాదు లమరావతిపై దండెత్తుట	...	21
ఆశ్వాసాంతము	...	22

తృతీయాశ్వాసము.

విష్ణువు దేవతలకుఁ దోడై రాక్షసులతో యుద్ధము సేయుట	...	23
మాల్యవంతుఁడు విష్ణువున కోడి పాతాళముఁ జొచ్చుట	...	25
అగస్త్యుఁడు రామునకు రావణాదులకథ చెల్పుట	...	26
రావణాదులు తపం బొనరించుట	...	29
రావణునకు బ్రహ్మ వరంబు లిచ్చుట	...	29
విభీషణునకు బ్రహ్మ వరంబు లిచ్చుట	...	30
కుంభకర్ణుని తపశఫలము	...	"
సుమాలిదోధనచే రావణుఁడు లంకను వశపఱచుకొనుట	...	31
రావణుఁడు లంకం బ్రవేశించుట	...	33
శూర్పణఖకుఁ బెండ్లిచేయుట	...	34
ఆశ్వాసాంతము	...	"

చతుర్థాశ్వాసము.

రావణకుంభకర్ణ విభీషణులు పెండ్లాడుట	...	35
మేఘనాదుని జననము	...	36

విషయము.	పుట.
రావణుడు దేవతలు మొదలగువారిని బాధించుట	37
కుబేరుడు దూతను బంపి రావణునకు బుద్ధి చెప్పించుట	"
రావణుడు కుబేరునిపై దండెత్తి పోవుట	39
యక్షరాక్షసులయ్యుద్ధము	"
కుబేరుడు రావణుని దూరనాడుట	41
కుబేరుడు రావణునితో యుద్ధముచేసి యోడిపోవుట	"
రావణుడు కుబేరు నోడించి పుష్పకవిమానము గొనుట	42
నందికేశ్వరుడు రావణుని శపించుట	43
రావణుడు కైలాసమును బెల్లగించి యెత్తుట	"
శివుడు రావణునిచేతులు కైలాసము క్రింద నడగఁ ద్రొక్కి	}
వాడు ప్రార్థింపఁగా ననుగ్రహించుట	
ఆత్మాసాంకము	44

పంచమాశ్వాసము.

వేదవతి రావణునిచే నవమానిత యై యగ్నిప్రవేశము చేయుట	45
రావణుడు దిగ్విజయము చేయుట	47
నారదచోడితుఁడై రావణుడు యమునిమీఁదికిఁ జనుట	48
నారదవచనప్రబోధితుఁడై రావణుడు యమునిపై దాడివెడలుట	49
నారదుడు రావణునిరాక యముని కెఱింగించుట	"
యమరావణసేనలు పోరాడుట	50
యమరావణులద్వంద్వయుద్ధము	51
బ్రహ్మ యమరావణులయ్యుద్ధమును మాన్పుట	"
రావణుడు నివాతకవచకాలకేయులతో యుద్ధముసేయుట	52
రావణుడు తనమఱియైనవిద్యుజ్జిహ్వనిఁ జంపుట	"
రావణుడు పరుణపట్టణముపై దాడివెడలుట	53
రావణుడు లోకములొని స్త్రీలనెల్లఁ జెఱులువట్టుట	54
రావణునిచెఱుఁ బడిన స్త్రీలు విలపించుట	55
చెఱుఁ బడ్డయింతులు రావణుని శపించుట	56
రావణుడు దిగ్విజయము చేసి వచ్చి లుంకం బ్రవేశించుట	"
శూర్పణఖ తనమగనిఁ జంపె నని దుఃఖించి రావణుని దూఱనాడుట	57
రావణుడు శూర్పణఖ నూరడించి దండకారణ్యమునకుఁ బంపుట	"
రావణుడు కుంభిల యనువనమున యజ్ఞము సేయుచున్న యింద్రజిత్తుం జూడఁబోవుట	58
రావణుఁ డింద్రజిత్తుఁ గుంభిళనుండి లంకకుఁ దోడ్కొనివచ్చుట	59
ఆత్మాసాంకము	"

షష్ఠాశ్వాసము.

విభీషణుడు కుంభిసను మధుఁ డపహరించె నని యన్నతోఁ జెప్పుట	60
మధునిపై దండెత్తినరావణుడు కుంభిసప్రార్థనచే వానితోఁ జెలిమిసేయుట	61
మధుఁడును రావణుడు నింద్రునిపై దండెత్తుట	62

విషయము.

పుట.

కైలాసవర్ణనము	...	63
ఆంధ్రకారవర్ణనము	...	"
చంద్రోదయచంద్రికావర్ణనములు	...	64
రంభారావణసంవాదము	...	65
నలకూబరుడు రావణుని శపించుట	...	67
రావణుడు దండెత్తి వచ్చుట విని యింద్రుడు విష్ణునిఁ గాన నేగుట	...	68
ఇంద్రుడు యుద్ధమునకు వెడలుట	...	"
దేవదానవసేనలు పరస్పరము తలపడి పోరుట	...	69
మేఘనాదుఁ డింద్రుని మాయాతిమిరమున ముంచి పట్టుకొనుట	...	73
రావణుఁ డింద్రుని బట్టి లంకకుఁ గొనిపోవుట	...	74
ఆశ్వాసాంతము	...	"

సప్తమాశ్వాసము.

బ్రహ్మ యింద్రజిత్తు కోరినవర మిచ్చి యింద్రుని విడిపించుకొని వచ్చుట	...	75
రావణుడు కార్తవీర్యునితోఁ బోరాడి చెఱుబడుట	...	76
పులస్త్యుడు కార్తవీర్యుని వేడుకొని రావణునిచేఱి విడిపించుట	...	80
రావణుడు వాలిచే భంగపడి యతనితో మైత్రి చేయుట	...	81
వాలి రావణుని జంకలో నిఱికించుకొని నాలుగుసమద్రములను ముంచుట	...	82
వాలిచే భంగపడి రావణుఁ డతనితో మైత్రి చేయుట	...	"
హనుమంతుని జననాదివృత్తాంతము	...	83
ఆగస్త్యాదిఋషులు రాముని వీడ్కొని చనుట	...	86
పట్టాభిషేకమునకు వచ్చినజనకరాజు మొదలగువారిని రాముడు వీడ్కొలుపుట	...	87
ఆశ్వాసాంతము	...	88

అష్టమాశ్వాసము.

కుశేరపుష్పకము రామునియొద్దకు వచ్చుట	...	90
భరతుడు రామునిఁ బోగడుట	...	91
శ్రీరామునివినోదవిహారము	...	"
సీతారాము లుద్యానవనమున విహరించుట	...	92
సీతారాములజలవిహారవర్ణనము	...	94
సీతారాముల లీలావిహారవర్ణనము	...	97
సీతాదేవి గర్భము దాల్చుట	...	99
రాముడు కోరిక యడుగఁగా సీత గంగాతీరవనములకుఁ బోగోరుట	...	"
రాముడు నర్తనచివులవలన లోకాపవాదము నెఱుంగుట	...	100
లోకాపవాదభీతుఁ డై రాముడు దమ్ములతో నాలొచించుట	...	101
లోకాపవాదమునకై రాముడు సీతను విడనాడ నిశ్చయించుట	...	102
రాముడు లక్ష్మణునివెంట సీత నడవులకుఁ బంపుట	...	103
ఆశ్వాసాంతము.	...	104

నవమాశ్వాసము.

లక్ష్మణుడు గంగాతీరవనములకు సీతను దోడ్కొని పోవుట	...	105
రాముడు లోకాపవాదభీతుఁడై విడనాడినవృత్తాంతము సీతకు లక్ష్మణుఁ డెఱిగించుట		106
సీత తన్ను భర్తవిడనాడినందులకై చింతించి లక్ష్మణునితో నయనిష్ఠురము లాడుట		„
లక్ష్మణుడు సీతను గంగఁ దాటించి విడిచి పురమునకు మరలుట	...	108
నాల్గి కి సీతవృత్తాంతము మునిపుత్రులవలన విని వచ్చి తనయాశ్రమమునకుఁ దోడ్కొనిపోవుట		„
పట్టణమునకుఁ బోవుచు సుమంతుఁడు లక్ష్మణునకు దుఃఖిలోపశమంబుగా దొల్లిటికళ్ళ యెఱిగించుట	} ...	110
లక్ష్మణుడు పట్టణమునకుఁ బోయి యన్నతో సీత నడవని విడిచి వచ్చి నని చెప్పుట		111
లక్ష్మణుడు రామునకు దుఃఖిలోపశమంబు సేయుట	...	112
రాముడు దుఃఖము నడఁచుకొని ప్రజలం బాలించుట	...	„
రాముఁ డేకాంతంబున సీతం దలంచి చింతిల్లుట	...	113
రాముడు మునులమొఱు విని శత్రుఘ్నుని లవణం జంపఁ బంపుట	...	114
శత్రుఘ్నుడు లవణువై నెత్తిపోవుట	...	„
అశ్వాసాంతము	...	115

దశమాశ్వాసము.

మునుల శత్రుఘ్నునికు లవణుని వధించునుపాయం దెఱిగించుట	...	116
లవణశత్రుఘ్నులసంవాదము	...	117
శత్రుఘ్నుడు ద్వంద్వయుద్ధమున లవణాసురం జంపుట	...	118
లవణు వధించి మధుర సేలుచున్న శత్రుఘ్నుడు వంద్రెండేండ్లకు నన్నం జూడ వచ్చుట		119
ఒకానొకబ్రాహ్మణుడు చచ్చినకొడుకుం దెచ్చి రామునినగరివాకిటఁ జెట్టి దుఃఖించుట		120
పసిష్టాదిబుఱులు విప్రకుమారునిమృతికారణము రామని కెఱిగించుట	...	121
రాముడు పుష్పకారూఢుఁడై శూద్రరహస్యిని వెదకి ఖండించుట	...	122
శూద్రమునిని వధించినరాముని దేవతలు ప్రత్యక్షమై గారవించుట	...	123
దేవతలు చెప్పినచొప్పున నగమృతనియజ్ఞము చూడ రాముఁ డరుగుట	...	„
రాముఁ డగమృతనిచే సప్తాదితుఁడై యయోధ్య కేఠించుట	...	124
రాముఁ డశ్వమేధయాగము సేయుట	...	125
కుశలపులు యాగకాలకు వచ్చి రామాయణగానము సేయుట	...	„
రాముడు కుశలపులగానము విని సప్తాసించుట	...	126
నాల్గి కి రామునికి సీతావృత్తాంతము చెప్పి కుశలపుల నతని కిప్పించుట	...	127
సీత నిజపాలివ్రత్యవ్రభావంబున భూమిం గ్రుంగుట	...	128
రామచంద్రుండు పుత్ర సహితుం డై నిజనగరంబుఁ జొచ్చుట	...	„
కుశలపులకు రాముడు రాజవిద్యల నేర్పించుట	...	129
అశ్వాసాంతము.	...	130

శ్రీ ర మ్మ
ని ర్వ చ నో త్త ర రా మాయ ణ ము

ప్ర థ మా శ్వా స ము.

రాస్తాం మనుమక్షీతీశ్వరభుజా శస్త్రమ్భే జగన్మణ్డల
ప్రాసాదస్థిరభారభాజి దధతీ శ సా సాలభజ్జీ శ్రియం
శుద్ధాలో త్రమగణ్డభి త్రిషు మదో వ్యాసజ్ఞవశ్యాత్త నాం
యాము త్రేజయతే తరాం మధులిహా మానస్దసాన్దా స్థితిః.

1.

— శృతి ప్రశంస. —

చ. హరిహరపద్మగర్భులను శ నాదికపీంధ్రుల నూత్నసత్కవీ
శ్వరులను భక్తి గొల్పి తగ శ వారికృపం గవితావిలాసవి
స్తరమహానియుఁ దైననను శ సర్వగుణోత్తరమూర్తి మన్తభూ
వరుఁడు దగంగ రాఁ బనిచి శ వారనిమన్నన నాదరించుచున్.

2.

క. ఏ నిన్ను మామ యనియెడు, దీనికిఁ దగ నిమ్ము భారశీకన్యక నా
కీ సర్వుఁడ వగు దనినను, భూనాయకుపల్కు చిత్తమున కిం పగుడున్.

3.

సీ. సకలలోక ప్రదీపకుఁ డగుపద్మినీమిత్రవంశమున జన్మించె ననియుఁ
జూచిన మగ లైనఁ శ బొక్కెడునట్టిసౌందర్యసంపదసొంపు శ దాల్చె ననియు
జనహృదయానంద శ జనక మై నెగడిన చతురతకల్పి నప్రతిముఁ డనియు
మెఱసి యొండొంటికి శ మిగులు శౌర్యత్యాగవిభ్రాంతకీర్తల శ వెలసె ననియు

తే. వివిధవిద్యాపరిశ్రమ శ వేది యనియు
సరసబహుమానవిరచనా శ శాలి యనియు
మత్కృతీశ్వరుఁ డగుచున్న శ మనుమన్యపతి
సుభగఁ గావించుటకు సముత్సుకుఁడ నైతి.

4

— శృతికర్తృనియమము. —

ఉ. భూరివివేకచిత్తులకుఁ శ బోలు ననం దలఁపక దళంబులకొ
సారథ మిచ్చుగంధవహు శ చందమునం బ్రకటంబుచేసి యిం

పాఠేదుపల్కులం బడయ నప్పలుకు ల్పరి గ్రుచ్చునట్లుగాఁ
జేయవ నేరఁగా వలయుఁ నే జేసెద నే గృతి యన్నవారికిన్.

5

చ. పలుకులపాండు లేక రసభంగము నేయుచుఁ బ్రాతవడ్డమా
టలఁ దమనేర్పు చూపి యొకటా హృదయం బలరింపలేక యే
పాలమును గానియట్టిక్రమముం దమమెచ్చుగ లోక మెల్ల న
వ్వులఁ బొరయం జరించుకుకపుల్ ధరదుర్బిటులట్ల చూడఁగాన్.

6

క. తెలుగుకవిత్వము చెప్పం, దలఁచినకవి యర్థమునకుఁ నే దగియుండెడుమా
టలు గొని వశులుం బ్రాసం,బులు నిలువక యొగిని బులిమి నే పుచ్చుట చదురే.

7

క. అలవడ సంస్కృతశబ్దము, తెలుగుబడి విశేషణంబు నే తెటవడంగాఁ
బలుకునెడ లింగవచనం,బులు భేదింపమికి మెచ్చు నే బుధజనము కృతిన్.

8

తే. ఎట్టికవికైనఁ దనకృతి నే యింపుఁ బెంపఁ, జాలుఁగావునఁ గావ్యంబు నే సరసులైన
కవులచెవులకు నెక్కినఁ నే గాని నవ్వు, డెందుఁ బరిణతి గలుగుకపీశ్వరుండు.

9

క. అని సత్కవీంద్రమార్గము, మనమున నెలకొల్పి సరస నే మధురవచోగుం
భనసుప్రసాదసంబో,ధనగోచరబహువిధార్థ నే తాత్పర్యముగాన్.

10

క. ఎత్తటి నైనను ధీరో, దాత్తనృపోత్తముండు రామ నే ధరణీపతి నే
ద్వైతము సంభావ్య మగుట, సుత్తర రామాయణోక్తి నే యుక్తుడ నైతిన్.

10

తే. సారకవితాభిరాముగుఱటూరివిభుని, మంత్రిభాస్కరుమెల్లితామహునిఁ దలఁచి
యైన మన్ననమెయి లోక నే మాదరించు, వేట నాకృతిగుణములు నే వేయునేల.

మ. అమలోదాత్తమనీష నే నుభయకావ్యప్రాణి బాటించుకె
ల్పమునం బారగుడం గళావిదుడ నాపస్తంబసూత్రుండ గౌ
తమగోత్రుండ మహేశ్వరాంఘ్రికమలభాస్కరైకశీలుండ న
న్నమకుం గొమ్మనమంత్రిక సుతుడఁ దిక్కాంకుండ సన్తానృధుడన్.

13

ఉ. జాత్యము గామి నొప్పుయిన నే సంస్కృత మెయ్యెడఁ జొన్న వాక్యసాం
గత్యము నేయుచో నయిన నే గద్యము తోడుగఁ జెప్పి పెట్టి దౌ
ర్గత్యము దోచుఁ బ్రాసముప్రకారము వేటగునక్షరంబుల
శ్రుత్యనురూప మంచు నిడ నే సూరుల కివ్వధ మింపుఁ బెంపదే.

14

క. వచనము లేకయు వర్ణన, రచియింపఁగఁ గొంత వచ్చుఁ నే ప్రౌఢులకుఁ గథా
ప్రచయముఁ బద్యములన పాం, దుచితంబుగఁ జెప్పు టార్థ్య నే లొప్పిద మనరే.

క. లలితపదహృద్యపద్యం,బులన కథార్థంబు ఘటిత నే పూర్వాపర మై
యలఁతియలంబితునియలుగ, హల సంధించినవిధంబు నే నమరగ వలయున్.

16

— కృతినాయకపంచాశతారము. —

క. ఈకృతిఁ దొడపుగా నమ,రాకృతి యగుమనుమనరవారాగ్రేసరున
త్యాకృతివంశము గాఢ, స్వీకృతి దగఁ గీర్తనంబు నే నేయుదు నెలమిన్.

17

- ఉ. అంబుజనాభునాభి నుదరయం బయి వేధ మరీచి గాంచె లో
కంబుల కెల్ల బూజ్యుడగుకశ్యపుఁ డాతనికిఁ జనించె వి
శ్వంబు వెలుంగఁ జేయఁగ దివకరుఁ డమ్మని కుద్భవించె వా
నిం బొగడం జతుశ్చుతులు న నేరక యున్నవి నాకు శక్యమే. 18
- క. ఆతనికి సకలలోక, ఖ్యాతుఁడు మను పుద్భవించి న యవద్యమతిం
జాతుర్వర్ణ్యస్థితిర, తాతత్పరవృత్తిఁ బరఁగె న సర్వోత్తరఁ డై. 19
- శా. లోకాలోకతటివిహారకలనాలోలద్యశస్సింహుఁ డ
స్తోకాపాదితపుణ్యమూర్తి మనుపుత్రుం డాక్రమక్రీడ మై
నేకచ్ఛత్రము గాఁగ భూమివలయం న బెల్లం బ్రశాసించె ని
త్యైకుం డ ప్రతిమానదానవహిమూ న కలొప్పజ్జ్వలాకారుఁ డై. 20
- క. ఆయిత్వోక్తుకులంబున, సాయంతనసప్తజిహ్వ నాద్యశక్తి
సాధయత్ప్రీతాపనిధి నా, రాయణనిభపుణ్యమూర్తి న రఘు పుదయించెన్. 21
- మ మఘవిద్యాప్రియుఁ డై దివోకసుల సుహృంసించుఁ బ్రత్యర్థిబా
హుఘనాటోపము మాన్పు దిగ్విజయలీలోత్సాహి యై సజ్జనా
లఘుకార్యంబులఁ దీర్పు వై దికవిధి న శ్లాఘాదరస్వాంతుఁ డై.
రఘుభూపాలకుఁ జెప్ప నొప్పచె జగత్రాణప్రసీదాత్మకున్. 22
- క. ఆరఘువంశంబున విస్తారయశోధనుఁడు విమలచరితుఁడు బుధని
స్తారకుఁడు భూమిపాలన, సారనిపుణబుద్ధి రామ న జనపతి పుట్టెన్. 23
- మ. మునిలోకంబు ప్రశంస సేయ జగముల్ న మోదంబు వొందంగ దు
ర్జనతానిగ్రహతత్పరాత్ముఁ డగుచున్ న సద్వృత్తిసంరక్షణం
బున రాగిల్లుచు నేలె రామన్యపుఁ డీ న భూచక్రముం దత్కులం
బున రాజన్య లనేకు లిద్దరణిఁ బెంపుం బొంది పాలించినన్. 24
- క. పిదపఁ గలికాలచోభం, డుదయంబై జలధిపరిమితోర్ద్ధివలయం
బు దనకు బంటుపాలమ్ముగ, నెదు రెందును లేక పేర్చి న యెనకం బెసఁగన్. 25
- శా. చేనేతం బృథివీశు లందుకొనఁ గాశీసేంధుతోయంబులం
జేసెన్ మజ్జన ముంగుటంబున హరించెం బల్లవోర్ద్ధిశు ను
ల్లాసం బొందఁగ ఫాలలోచనము లీలం గట్టెఁ గావేరి హే
లాసాధ్యాఖిలదిబ్బుఖుండు కలికాశలత్కృష్ణవిభుం డల్పుఁడే. 26
- చ. అతనికులంబునం దవనతారి యుగాంతకృతాంతమూర్తి య
ప్రతిమవదాన్యతావిభవ న భాసి విలాసరతీశుఁ డప్రత
ర్కితవివిధావధానపరిక్షి ర్నితనిర్మలవర్తనుండు సం
శ్రితనిధి పుట్టె బిజ్జన యశోవధరిత్రయు నుల్లసిల్లఁగన్. 27

చ. పరుషపరాక్రముం డగుచుఁ ఁ బల్లవువీట నుదగు లైనను
 న్నిరువుర నాతనిం గలయఁ ఁ నెన్ని యనర్థమత్సరంబుమై
 మురరిపుసన్నిభుండు పడుకొమువ్వుర గం డడంగంగఁ బెట్టె దా
 బిరుదు వెలుంగ విజ్ఞఁ డరిఁ ఁ భీకరభూరిభుజాబలంబునన్. 28

క. తద్వంశంబునఁ బోషిత, విద్వజ్జనుఁ డహితభుజగఁ ఁ విహగేంద్రుండు ధ
 ర్మదై వ్యతమూర్తి వరయోషిదవ్వర్జనరుండు మన్మసిద్ధి జనించెన్. 29

సీ. భూరిప్రతాపంబు ఁ వైరిమదాంధకారమున కఖండదీపముగఁ జేసి
 చరితంబు నిఖలభూజననిత్యశోభనలతకును నాలవాలముగఁ జేసి
 కరుణ దీనానాథ ఁ కవిబంధుజనచకోరములకుఁ జంద్రాతపముగఁ జేసి
 కీర్తిజాలముఁ ద్రిలోకేశారికకు నభిరామరాజితపంజరముగఁ జేసి

ఆ. సుందరీజనంబు ఁ డెందంబునకుఁ దన, నిరుపమాన మైన ఁ నేర్పుకలిమి
 నతిప్రసిద్ధి చేసి ఁ యసవ్యశలీల మై, బరఁగె మనుమసిద్ధి ఁ ధరణివిభుండు. 30

క. ఆమన్మసిద్ధిసుతుఁ డాశామండలశాసనుండు ఁ సదయాకృతి సు
 గ్రామశ్రీరాముండు రామామదనుండు తిక్కనృపతిఁ మహిఁ బాలించెన్. 31

ఉ. కేశవసన్నిభుండు పరిగీతయశోనిధి చోళతిక్కభా
 త్రితుండు కేవలుండె నృపు ఁ లెవ్వరి కాచరితంబు గల్గునే
 శైశవలీలనాడు పటుశౌర్యధురంధరబాహుఁ డైనపు
 ధ్వీశనరేంద్రమస్తకము ఁ నేడైఱఁ గందుకేలి సల్పడే. 32

సీ. లకుమయ గురుములూరికి నెత్తి వచ్చినఁ గొనఁడె యాహవమునఁఘోటకముల
 దర్పదుర్జయు లగుదాదాదాదనృపతుల ననిలోనఁ బఱుడఁ ఁ యాగ్రహమున
 శంభురాజాది ప్రశస్తారిమండలికముఁ జెర్చి యేలఁడె ఁ కంచిపురముఁ
 జేడిమండలము గానీగఁ జేసి కాళవపతి నియ్యకొలుపఁడే ఁ పలచమునకు

తే. రాయగండగోపాలు సరరాతిభయద, రాయవెండాఁబిరుదాభీరాము నుభయ
 రాయగండాంకు ఖండియఁరాయుఁ దిక్క, ధరణివిభుఁ బోల రాజులకరిది కాదె.

మ. కమలాప్తప్రతిమానమూర్తి యగునా ఁ కర్ణాటసోమేశు దు
 ర్దమదోర్ధర్వము రూపుమాపి నిజదర్పంబుం బ్రతీక్షించి లీ
 లమెయిఁ బోభుని భూమిపై నిలిపి చోళస్థాపనాచార్యనా
 మము దక్కం గొని తిక్కభూవిభుండు సామర్థ్యంబు చెల్లంపఁడే. 34

సీ. భృత్యానురాగంబు ఁ వెంపుఁ జెప్పఁగ నేల పరివారసన్నాహ ఁ బిరుదు గలుగ
 వందిప్రియత్వంబు ఁ వర్ణింపఁ గా నేల పాతకఫుత్రాఖ్య ఁ పరఁగు చుండ
 సకలవిద్యాపరిశ్రమముఁ దెల్పుగ నేల కవిసార్వభౌమాంక ఁ మవనిఁ జెల్ల
 సుభగతామహిమఁ బ్రస్తుతి నేయఁగా నేల మన్మథనామంబు ఁ మహిమ నెగడ

తే. సుభయబలవీరుఁ డనువేరు ఁ త్రిభువనములఁ

బ్రచురముగ ఘోరబహుసంగరముల విజయ

లక్ష్మీ జేకొనుబాహుబలంబుసొంపు

పొగడ నేటికి గలికాల శ భూవిభునకు.

35

క. అతనికి నుదయించెను గల్పతరువునకుఁ బుట్టు రుచిర శ ఫల మన మనుమ

క్షీతిపతి కవిహృదయశుక, ప్రతతినమాస్వాదనీయ శ రసికత వెలయన్.

36

ఉ. అర్థిజనంబు లోభిన్యపులూసలు చూపినఁ బడ్డజాలి ప్ర

త్యర్థులు వైరిరాజులమోదం బడఁగించుటఁ గన్న వెంపు నా

నార్థము లర్థి కిచ్చియు రక్షణావని దోలియుఁ బాపుకామినీ

ప్రార్థితమూర్తి మన్నజనపాలుఁడు కేవలఁడే తలంపగన్.

37

నీ. అడవులఁ గొండలఁ శ బడి యాలుచిడ్డప ట్టెఱుగనివైరిధాశ్రీశులందుఁ

గట్టంగఁ దొడఁ బూయఁబెట్టఁ గొఱంత లే కానంద మందెడు శ నర్థులందుఁ

గని విని యించువీల్తునియలరమ్ముల బారికి నగవడ్డ శ భామలందుఁ

దమతమలో నద్భుతం బంది కొనియాడు నిఖిలకళాగమ శ నిపుణులందుఁ

తే. గానఁగావచ్చు వెఱ పోగడ్డ లాస,పడక తనయంత జగములఁ శ బరఁగుచుండు

దినకరాన్వయతిలకంబు శ మనుమన్యపతి, వీర్యవితరణరూపవివేకమహిమ.

38

మ. ద్రవిడోర్విపతిగర్వముం దునిమి శౌర్యం బొప్పఁ గల్లాటద

ర్పవిఘాతంబు నొనర్చి వైరిమనుజేంద్రశ్రేణికిఁ గొంగ నా

నవనిం జేర్కొని యున్న యట్టివిజయక్షౌధీశ్వరుం గాసిగా

నెవిచెం బోళనమన్తసిద్ధి యనిప్రాయేటం బ్రగాఢోద్ధతిన్.

39

నీ. దండప్రణామంబు శ దగ నభ్యసించిరో నెఱి బోరగిలబడ శ నేర్పునాడ

ప్రేల్లలు గఱవంగ శ వెర వల్వరించిరో నోరఁ జేతులు గ్రుక్కి శ నొల్లునాడ

కడుసంకటంపుఁజేరడవులు దూఱంగఁ దరమునేసిరో యిలఁ శ దడవునాడ

పలుచెన విఱిగిపోఁ శ బరువు సాధించిరో క్రీడలుగాఁ బాఱి శ యాడునాడ

తే. బాలశిక్షలు గా కొండు శ భంగి నింత, యచ్చుపడియుండునే వీరిశకనఁగ నిన్ని

తేఱఁగులకు నేర్పుగలిగివోర్తింతురాజి,మనుమన్యపుఁడఁకీపోయినమనుజుపతులు.

ఉ. రంగదుదారకీర్తి యగురక్తైసంగంగనఁ బెంజలంబుమై

భంగ మొనర్చి మన్నజనపాలుఁడు బల్విడి నాచికొన్నరా

జ్యోంగము లెల్ల నిచ్చి తన యాశ్రితవత్సలవృత్తి యేర్పడఁ

గంగయసాహిణిం బదము శ గైకొనఁ బంచె బరాక్రమోన్నతిన్.

41

నీ. కొండలునఱకునా శ ఖండలుకైవడి యెనయు నేనుంగులఁ శ దునుమునపుడు

బెబ్బలి వడి లేళ్లఁపిండు హత్తినయొప్పు గలుగు రాహుతులకుఁగడఁగునప్పు

డడవులఁ గార్పిచ్చు శ లడరుచందముగాన నగుఁ గాలుబలమునకలుగునపుడు

బలుగాలిమొగుభులపైవీచుక్రియదోఁచుఁ దఱుచైనగొడుగులునఱకునపుడు

తే. కసిమసంగినమృత్యువు కరణి యంత, కాలరుద్రునికైవడి కాలదండ
ధరునిబలువిడి యలవడు క దురములోన, నసమశౌర్యదుమనుమధరాధిపునకు.

శా. శృంగారంబు నలంగ దేమియును బ్రస్వేదాంకురశ్రేణి లే
దంగంబుల్ మెఱుఁ గేద వించుకయు మాహారాష్ట్రసామంతు సా
రంగుం దోలి తురంగముం గొనినసంగ్రామంబునం దృప్తస
ప్తాంగస్ఫారయశుండు మన్తవిభుసం పై చన్ననై న్యంబునన్. 43

సీ. అనుపమబహుత్వహయవారణముల విద్విషులు గప్పములు పురతైంచుచోట
నెల్లకయ్యం బని క యెద్ది యేనియు నొక్క కెలన శాస్త్రవదూతపలుకుచోట
దలతలమని రెండు క దడములవా రేటు న కమానముగఁ జేర క నడచుచోట
బరనేన సచ్చియుం బాటియు బయలైన యనిలోన జయము నేకొనెడుచోట

ఆ. నొక్కరూప కాని క యెక్కుడు డిగ్గును, గానరాదు ముఖవికాసమునకు
నన్యరాజు లీడె క యిరిరాయవేశ్యాభుజంగుఁ డైనమనుమ క జనవిభునకు. 44

— అపొధ్యావర్ణనము. —

క. అష్టనుమన్యవతి కభ్యుదయమ్ముగ నే జెప్పఁ బూని క నట్టి కథకు నా
ద్య మ్మయి యయోధ్య యనునా, మమ్మున నెగడినపురోత్తమము వర్ణింతున్

సీ. అఖిలభోగములకు క నాస్పదం బగుట భోగీంద్రుపట్టణమున కీడ యనియు
ధనసమృద్ధుల కెల్లఁ క దల్లియిల్లగుటఁ గుబేరునివీటికిఁ క బెద్ద యనియు
వైభవంబులకు నా క వాస మగుట నమరాధీశ్వరమున క కధిక మనియు
నిర్మలవృత్తికి క నెర వగుటను భారతీశ్వరుప్రోలికి క నెక్కు డనియు

ఆ. వినుతి నేయఁ జాలి క వివిదోత్సవంబుల, నతిశయిల్లి సజ్జనాభిరామ
మై కరంబు వొలుచు క నన్నగరంబు వి, స్ఫురితకలవస్తు క పూర్ణ మగుచు. 46

క. చనిచని యచ్చోటను జి, క్కెనొకో తారకము లనఁ బ్రకీర్ణరుచులఁ ద
ద్భవప్రప్రాగ్భాగంబున ఖచితము లైనవజ్రములు చెలు వొందున్. 47

తే. ఇంతపాడ వని వాక్రువ్వ క నేర కైన, రా దనుట కోటవర్ణన క గాదు నిజమ
యెగసి పఱపిన దృష్టులు క నిగుడునంత, లెక్కలో నగ్రభాగంబు క లేమిఁజేసి.

క. మహనీయవప్రగోపుర, బహురత్నోత్కీర్ణసాల క భంజి లాప్సక
విహరణతత్పరనిర్జర, మహిళాతతి వచ్చి యున్నకమాడ్కి బెడం కై. 49

సీ. అవగాహనమునకు క నరిగినగజములమదములు కూడిన క నదులు గాఁగ
ఝషకకుభీరకచ్ఛవమకరాదిసత్త్వములమొత్తము పర్వతములు గాఁగఁ
బ్రాకారమణిగణప్రతిబింబనికరంబు విలసిల్లుబహురత్నోదితతి గాఁగ
రంగత్తరంగపరంపరపైఁ దేలు, కలహంసములు శంఖకులము గాఁగ

ఆ. గరము పాలుపు మిగులుఁ క బరిఖ విశాలగంభీర మగుచు బఱపుఁబేర్చిఁజేసి
యఖిలభూమిచక్ర, క మనుతలంపునఁ బుర, నరముఁ జొట్టి యున్న క శరధివోలె.

చ. తరుణులఃగుఃజన్మగవ శ తాఁకున నున్నదచక్రవాకబం
ధురగతి లీలఁ గామినుల శ తోరపుటూరులఘట్టనంబునం
గరివరహస్తకాండపటుఃఘాతమునం బరిభాతరంగములో
దిగుగుడుపడ్డతీరములఁ శ దెట్టువగట్టు సరోజరేణువులో.

51

సీ. ఉజ్జ్వలలక్ష్మికి శ నుద్భవస్థాన మై భువనసుందర మగు శ పాలుపు దాల్చి
యనుపమానంతభో శ గాస్పదం బనఁ జాలి హరినీలకాంతివిస్ఫురణ నొంది
సాంద్రచంద్రద్యుతిసమితి శోభిల్లి సుఖాబహులప్రబోధమును గలిగి
బహుచిత్రసత్యసంపన్నత మెఱసి తుంగాచలాతిస్థితి శ నతిశయిల్లి

తే. యక్కజం బగుపెంపున శ నతుల మగుచుఁ
జూడ్కులకు వేడ్కు నేయుచు శ సొంపు మిగిలి
తమకు రత్నాకరంబుచందము నెఱయఁగ
నప్పురంబున రమణించె శ హర్ష్యచయము.

52

ఉ. చారుబలాకమాలికల శ చాడ్చున దంతము లొప్పు గర్జిత
స్ఫారరవంబులట్లుగ నభంగురతం బటుబృంహితంబు లా
సారముమాడ్కి దానజలసంతతి గ్రమ్మఁగఁ గాలమేఘమా
లారుచిరంబు లైమద చలద్దివసంఘము లొప్పు నప్పురిన్.

53

తే. మనముశిల్పియె తనదువిన్ననువు మెఱసి
గాలి నశ్వరూపంబులు శ గాఁ దరించె
గాక యీజవసత్త్వములో గలవె ఘోట
కముల కెందు నాఁ బురిఁ దురంగములు వొలుచు.

54

సీ. మవ్వంపుమేనుల శ జవ్వనంబుల కింపుమిగిలినచెయ్యుల శ మెఱుఁగు వెట్టి
నల్లనమధురంపు శ సల్లాపరచనకు లేతనవ్వున నునుఁబూత వూయ
నిడువాలుఁ గనుదోయి శ నినుపారుకాంతికి గలికిక్రేగన్నుల శ నలుపుమిగుల
లిలితంబు లగుచిత్రములచతురతలకు సరసంపునడవడిఁ శ దెరలుపుచ్చ

తే. వెరపు గల్గి మనోభవు శ వీరరసము, నిరతముగ నేర్పు వాటించి శ కరువు గట్టి
పోసి చేసినరూపులపోల్కి వార, వనిత లొప్పుదు రప్పురసరమునందు.

55

చ. విలుచునెడఁ మనంబులకు శ వెక్కున మంద ధనంబు లమ్మచో
విలసదనేకవస్తువులు శ విస్తయ మందఁగఁ జూడ్కు లేల్ల సొం
పులనహజంబు లై యెలమిఁ శ బొందఁగ నుజ్జ్వల లక్ష్మి యెప్పుఁ ద
వ్వలవడఁ జెంద వైశ్యజను శ లప్పురి నొప్పుదు రప్రమేయులై.

56

సీ. అనవద్యవేదవిద్యాలతావితతికి నాలవాలములు జీహ్వించలములు
రాజితబహుకళా శ రాజహంసికలకు మానససరసులు శ మానసములు
చారుసత్యవ్రత శ సౌరభ్యలక్ష్మికి నుచితవాక్యములు పుష్పోద్గమములు

సాదరకారుణ్యః మేదురజ్యోత్స్నకు మధురాకృతులు శశిమండలములు

తే. గా సమస్తమహాధ్వరకర్తృతావిభూతిః దనరి యఖిలలోకపూజ్యులగుచు
నిరుపమానసద్గుణగణః నీతినిరతు, లై ధరామరు లొప్పుదుఁ రప్పరమున. 57

చ. అమరనగంబు నెచ్చెలులాఁ హైమవతీశుననుంగుఁగొండవి
య్యము లొకొ రోహణాచలముఁ నన్నలుఁ దమ్ములు నొక్కొ నా సువ
ర్ణమునను జారుతారమునఁ రత్నచయంబునఁ దేజరిల్లు నం
దు మహిమ కున్కిప ట్టగుచుఁ దుంగసముజ్జ్వలదేవసద్గముల్. 58

సీ. పడఁతుల నెఱివీఁగుఁబాలిండ్లు వెడదోప లీలఁ బయ్యెదలు దూఁలించుటకును
దెఱవలపూతలుఁ మెఱయఁగ నాటమై నడరిననునుఁ జెమఁటార్పుటకును
మెలఁతలచెక్కులఁ మెఱుఁగు వింతఁగ నవతంసమంజరులు గదల్పుటకును
గొప్పలయలిక దేశశమ్ములఁ గ్రొత్తచె న్నొలయఁ గుంతలములఁదెలచుటకును
తే. విటకుమారులు తనరాకఁవేచివేడ్క, నెదురుకొనియింపుసొంపువహించుచుండ
నడపు మెలపునజనుల కానంద మొదవ, గంధవహుఁడప్పరంబునఁగలయఁబొలయు.

చ. శుకపికసంకులత్వమునఁ సుందరసాంద్రతాంతపల్లవ
ప్రకరబహుచ్ఛవిం బురవశరంబువిహారవనంబు లొప్పు న
మృకరపతాకునైన్యములుఁ మానవతీవిటకోటి కై నకే
లికలహవృత్తి సైఁచక సలీలగతిక బయినెత్తి వచ్చె నాన్. 60

సీ. మన్తభునాస్థానమండపంబులు మీనకేతునేపథ్యనికేతనములు
రతివల్లభునివిహారప్రదేశములు సంకల్పసంభవునిభోగస్థలములు
కందర్పునాయుధాఁగారముల్ కుసుమశరాసనుసంగీతకాలయములు
శంబరసూదనుఁజయభూము లిందిరానందనుసంతేతమందిరములు

ఆ. రామణీయకంబుఁ రమియించునిక్కలు, సొంపుగనులు వైత్రసంపదలకు
ననుగలంపుటిరవుఁ లనఁగ రమ్యంబు లై, యొప్పు నుపవనంబులప్పురమున. 61

చ. వివిధగతిప్రకారములఁ వీధులఁ బాటుసమీరణంబుచే
నవమకరందబిందుతతిఁ నల్లడలం దగ నింపుగూడి య
త్యవిశలీలఁ బర్వ మధుఃపావలి పువ్వులు రోయ కెందు నా
డి వనములోన విచ్చలవిడిక మదలీల వహించు నెప్పుడున్. 62

సీ. పద్మనీకల్లోలఁ పంక్తులపైఁ గ్రాలు రాజితరాజమఃరాశీలీల
సహకారపల్లవఁ సమితిఁ గదల్చు నున్నదకలకంతకుఁ మాదుమాడ్కిఁ
బుష్పితనవలతాఁపుంజంబులోపల విహరించుమత్తాఁగీవిభునిభంగి
నుద్యానమునకు పోతొకయొప్పుగావించుచారునవీనవసంతుభాతి

తే. నేను గలుగంగ మదనునికేల యొండు, పరికరము లని యన్నింటిపనులు దాన
పూని చేయువిధమున మందానిలుండు, పురమునందుండునుపవనభూములందు,

క. ఆపురి కధిపతి రఘుకుల, దీపకుఁ డమరేంద్రవిభుఁడు ॥ తేజోనిధి వి
ద్యాపారగుండు దశరథ, భూపాలుఁడు సకలలోకపూజితుఁ డగుచున్. 64

సీ. అష్టదిగ్దశశోభితావనీచక్రంబు దష్టి యై తనలక్షి ॥ కిష్టు గాఁగ
వివిధవర్ణాశ్రమవిహితవృత్తికిఁ దన యసవృశపరిరక్ష ॥ ముసుగు గాఁగ
బాలుచుచతుర్దశభువనముల్ దనకీర్తి యాడెడునెలపుల ॥ మేడ గాఁగ
నమ్మాడుమూర్తుల ॥ యలపు లెన్నఁగఁ బుట్టి వ్రేలెడితనమూర్తివాలుగాఁగఁ
తే. దనకృపాణంబు రిపుల సృద్ధతికిఁ బుచ్చు, పుణ్యతీర్థంబు గాఁ దనభూరిదాన
మర్థులకు భూరివాన గా ॥ నతిశయిల్లి, జలధిసలయితవసుమతీచక్ర మేలె. 65

ఉ. అత్తటి లోకభీకరదుఃరాచరణుం డగుపంక్తికంఠును
ద్వృత్తి నలంగునిర్జరుల ॥ విన్నవముల్ దయ నాదరించి దే
వోత్తముఁ డై నవిష్టుఁడు సముత్సుకుఁ డయ్యె విశుద్ధవిశ్రుతో
దాత్తచరిత్రుఁ డాదశరథక్షితివాఘన కుద్భవింపఁగన్. 66

క. తనయులఁ బడయుకుతూహల, మున నిట నమ్మనుజపతియు ॥ మునికులవంధ్యుం
డనఁ జాలుబుశ్యశృంగుని, యనుమతమునఁ బుత్ర కామయజనము చేసెన్. 67

సీ. ఆసుకృతంబు మహానుభావంబున, నమ్మహారమణభార్యాత్రయమున
రాజన్యకుంజరూరామునిఁ గౌసల్య, కైకేయి గుణగణాకల్ప భరతు
మానితయశుని లక్ష్మణుని శత్రుఘ్ను సుమిత్రయుఁ గాంచిరి ॥ ధాత్రి యలర
విష్ణునంశమున నీవ్విధమునఁ బుట్టిన రామదేవుం డభిరామలీల
తే. వెలసి వేదతదంగాదీవిద్య లెల్ల, నభ్యసించి ధనుర్వేద ॥ మధిగమించి
సరససాహిత్య వేది యై ॥ సకలకళల, నెఱిగి యాదార్యశౌర్యసమేతుఁడగుచు.

చ. జనకునియజ్ఞ వేదికఁ బ్రశస్తముగా జనియించి యంగనా
జనతకు భూషణం బనఁగఁ ॥ జాలినసీతకు రుద్రచాపభం
జన మనునుంకు విచ్చి నృపరత్నమసూతిఁ బరిగ్రహించి వే
ర్చినయుభయోసురాగమునఁజిత్తభవుం జరితార్థుఁ జేయుచున్. 69

తే. మును సురాసురసంగ్రామమున రథంబు, గడపి విభుచేత వరములు ॥ గన్న కైక
యడుగ నరపతి పంపంగ ॥ నక్కుమారుఁ, డరిగెఁ గాననమునఁ దప ॥ మాచరింప.

శా. రాముం దాపనవృత్తి కంపఁ దను సోమ్రాజ్యంబుపై నిల్ప జే
తోమోదంబునఁ గోరుతల్లికిఁ గులద్రోహంబు దక్కంగఁ ద
దూమిం బ్రస్ఫుటరక్ష మై నడపి నీరోగ్ధిగాత్తుఁ డై సర్వలో
కామోదం బొనరించె నాభరతుఁ డాశ్రయస్థుత్వవృత్తంబునన్. 71

చ. వనితయు లక్ష్మణుండు సహవాసము నేయఁగఁ బర్ణశాలలఁ
మునిజనవర్తనంబునఁ బ్రమోదముఁ బొందుచు దండకావనం

బున రఘురాముఁ డున్న యెడఁగఁ జొల్తుక యొక్కతె యేగుదెంచి యా
తనిఁ గని కాముచే నలగి శ్చైర్యవిహీనతఁ గోర్కఁ జెప్పినన్. 72

తే. అతఁడు నగిత్రిప్పిపుచ్చిన శ ననుజాకడకు, నరిగి యాతండు ద్రోచినఁ బెరిగివికృత
వేషయైయెత్తికొనిపోవరోష మెత్తి, యొక్కమానుడు వెనఁగోసెముక్కు సెవులు.

క. భంగపడి రాముకడ క, య్యంగన చనుదెంచి యిట్లు శ లనియె ద్రిలోకో
త్తుంగచరిత్రుఁడు శశ్వద, భంగుం డగుపంక్తివదనుభగినిం జుష్టి. 74

తే. శూర్పణఖ యనుదాన మీ శ దర్పమడఁచుననుర లిప్పుడ వచ్చెద శ రనుచుఁగోప
మునఁ గడంగి జనస్థానమునకు నేగి, యనుజుఁ డగుఖరుతోడఁ జెప్పిన నతండు.

క. దూషణునిఁ ద్రిశిరుఁ గూడి స, రోపంబుగ నెత్తి వచ్చి శ రోగంబులు ది
వ్యోపధముఁ దాఁకుపగిది మ, నీషమెయిం జాలు రాము శ నెదిరి మహాజిన్. 76

చ. పాలిసినఁ జూచి శూర్పణఖ శ పోయి దశాననుఁ గాంచి బన్నముం
దెలుపునెడం బ్రసంగమునఁ శ దేటఁడన్ వినిపించె సీతకో
మలతచులీల యద్దివిజహర్షనుఁడున్ హృదయంబునం గుతూ
హల మెలరార శీఘ్రగతి శ నయ్యెడ కేగె వియత్నభంబునన్. 77

క. చని కౌటిల్యమున మహీ, తనయం గొని లంక కరిగె శ దానవుఁ డవుఁడా
మనుజేంద్రనందనుఁడు దన, మనమునయడ లనుఁగుఁడమ్మహాటల మలగన్.

సీ. ఎడసొచ్చి దైత్యుచే శ బడినజటాయువు వలన నంగనచన్నవల నెఱింగి
శరణార్థి యగుదివాళకరసూతిఁ జేకొని కోలతోడనె వాలిఁ గూల నేసి
వనచరబలముల శ వసుధ నెల్లను నొక్క వాయిగా నడపించి శ వార్ధిఁ గడచి
లంకపై విడిసి చోలంబు బలంబును జూపి రాక్షసకోటిహూషడంచి

తే. కుంభకర్ణునిఁ గుంభనికుంభనాము, లై నతనయులతో నంతఃకాలయమున
కనిచి దేవాంతక ప్రహస్తాదిబంధు, వర్గసహితంబుగా దశవదనుఁ దునిమి. 79

తే. అఖలదేవతాసన్నిధిశిగ్నిదత్త, యైనజానకి నానందశమతిశయిల్లఁ
గైకొనియె రాముఁడీమాఁడులోకములకు, నద్భుత ప్రీతులడరిపొం గాదుచుండ.

క. ఇంద్రజి ననిలోఁ జంపి మ, హేంద్రాదిత్రిదశశతులకెక్కినయనుజున్
సాంద్రానుమోమున రఘు, చంద్రుఁడు మో మెలమిఁ బొంద శ సంభావించెన్.

ఆ. అతని నపుడ దివ్యోయానరత్నం బగు, పుష్పకంబుఁ దేరఁ శ బుచ్చి దాని
కెదురువోయి యర్చ శ లిచ్చి సంప్రీతి నా, తండు జానకియును శ దాను నెక్కి. 82

చ. శరణి వచ్చి చొచ్చి యనిశంబును గొల్పుచు నున్న రావణా
వరజ విభీషణున్ సమరహర్తనుఁ డైనది నేంద్రనందనున్
శరనిధి దాఁటి దేవిఁ గని శ చయ్యన సుంగర మిచ్చి పేర్చి య
వ్వరవర మేర్చి లోకనుతిఁ శ బొందినపావని నాదరించుచున్.

ప్రథమా శ్వాసము.

ఉ. వారలు వారిభూరిపరివారముతోన విమాన మెక్కి రాఁ
గా రఘునందనుం డరిగి శ కాంచనతోరణచిత్ర మై నవ
ద్వారనికాయ మైననిజపట్టణ ముత్సుకవృత్తిఁ జొచ్చె నిం
డారుముదంబునక భరతుఁ శ డాదృతిఁ జేసి సలీలఁ గ్రాలఁగన్. 84

క. వినయము నైకొనఁగాఁ జేయను దగువా రెల్లఁ దన్ను శ నయ్యయిసంభా
వనమై నభినందింపఁగ, జననాథుఁడు పూజ్యరాజ్యసంపద నొందెన్. 85

— ఆ శ్వాసాంతము. —

మ. కమలాధారుఁడు భీతిదూరుఁ డసమాశ్కారుండు గంభీరుఁ డ
బ్రముఖిమారుఁ డపారసారుఁడు కళాస్ఫూరుండు వీరుండు దు
ర్దమదోస్సారుఁ డధర్మభీరుఁడు మహాశదారుండు దుర్వారుఁ డ
త్యమలాచారుఁడు నిర్వికారుఁడు యశోహరుండు ధీరుం డెలన్. 86

క. వికచకమలాయతాక్షుం, డకుటిలచిత్తప్రచారహరిమిత్రుం డ
ర్కకులప్రదీపుఁ డభినవ, మకరాంకుఁడు విజయమానసమర్దనుఁ డెలమిన్. 87

మాలిని. నమదరిన్మహాదానవ్యరత్నాంశుపీచీ
సముదయసుభగోల్లాసస్ఫూరత్పదపద్మం
డమరతరునికాయత్యాగలీలాపహాసో
ద్యమనిపుణనిసర్వోదార్యహస్తాబ్జుఁ డుర్విన్. 88

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధనవిధేయ
తిక్కన నామధేయ ప్రణీతం బయినయుత్తర రామాయణం బనుమహాకావ్యంబు
నందుఁ బ్రథమాశ్వాసము.

శ్రీ ర స్తు.
ని ర్వ చ నో త్త ర రా మాయ ణ ము.

ద్వి తీ యా శ్వా స ము.

మద్భగీరథాస్వయ
తామరసాకరసహస్రధాముడు సూరి
స్తోమారామవసంతుడు
భూమండనయశుడు మన్తభూమిశుఁ డొగిన్.

1

❖ రామునికొల్వకూటమునకు జనకాదులు వచ్చుట. ❶ ❖

క. శ్రీరామచంద్రుఁ డిట్లు మహారాజవదన్లుఁ డైననభినందింపన్
గారవమున జనకాది, ధృతమణులు వచ్చి కాంచి శ్రీ సంత్రీతిమెయిన్.

2

క. ఆన్నరపతివినయాదిగుణోన్నతి కెడ లలర మంజులోక్తుల సమయో
త్పన్న విషయోపలాలన, నున్నయెడన్ హర్షరససముత్పన్నముతోన్.

3

సీ. కాశిక బక దాల్భ్యకన్వప్రభృతు లైనదురితవిదూరు లౌ శ తూర్పువారు
నాత్రేయ కుత్స దృఢాయు రగస్త్వ లాదిగఁ గలదక్షిణాదిక్కువారు
ఋషభరైభ్యకయత్సృషముఖ్యు లౌతపోమహనీయు లగుపశ్చిమంబువారు
గళ్యప జమదగ్ని శ గౌతమాత్రులు లోనుగా నుత్తరమునఁ శ గల్లువారు
తే. శిష్యసంఘంబుతో రామరపోష్యవర్గ, మగుట మునికులమెల్లను శ నరుగుదెంచె
నతనివిజయోత్సవముఁగొనియాడువేడ్కఁ బ్రీతి మొగములనెలకొనఁబిందుగట్టి

ఉ. అందఱుఁ గూడి మోసలకు శ నర్థిమెయిం జనుదెంచి యెంతయుం
గ్రందుకొనంగ నున్నెడ నగస్త్వముడు వాకిటివానిఁ జూచి మా
యిందఱరాక దాశరథి శ కీ వెఱిగింపుము వేగ మన్న వా
డుం దగఁ బోయి యల్లన నడుంకుచు భూవిభుఁ జేరి నముఁ డై.

5

ఉ. దేవ మునీశ్వరుల్ సకలదిబ్బుఖవాసు లగస్త్వముఖ్యు లా
శ్రావితనామధేయులు పేశాలతపోవిభవు ల్సముజ్జ్వల
త్పావకమూర్తు లయ్యును గృహపరసపూరితశీతలాకృతుల్
దేవరఁ గాన వేడ్కఁ జనుదెంచినవా రని విన్నవించినన్.

6

క. విని యెంతయు సమ్మదమున, జనపతి తోడైమ్మ వారిఁ శ జయ్యన ననుడుం
జనెఁ బఱిహరియుఁ దోడన. మును లతలెంత ప మోదకమున వచుటయున్.

7

చ. పలి యెదురేగి నమ్మఁ డయి ధక్తిమెయిం గొని వచ్చి యుజ్జ్వలలో
 న్నతకనకాసనంబుల మహాప్రమదంబుగ నందఱు యథో
 చితగతి నుంచి మోమరల యేమమె నావుడు బాధ లెల్లఁ దీ
 ర్చితి భవనంబు లన్నిటికి యేమమె యింకిట మాకు సేమమే.

8

— ౧౦ మునులు రాముని నుతించుట. ౧౦ —

చ. అరిఁ బరిమార్చి ప్రీతి జనకాత్తజు దోహాని యేగుదెంచి రా
 జ్యరమఁ బరిగ్రహించి యిటు యలద్భుతసంపద నొప్పి యున్ననికొ
 గర మనురక్తి మై వినియుఁ గన్ములు చల్లగఁ జూచియు న్నుదం
 బరుదుగఁ గంటి మెంతయుఁ గృతార్థుల మైతిమి రాఘవేశ్వరా.

9

ఆ. అలక వొడమి చాప యమదికొనిననుం ద్రిజగము లై సగడఁకసమయుననిన
 సమరమందు రాక్షసశ్రేణి నోర్పుట, నీకు నెంతవెడ్డ నృపవరేశ్వర.

10

క. వినను రావణుఁ డంట రిపుఁ డానెలకువ చొచ్చి పొదివి యతఁడు పోరను నీ
 చే నెత్తురు గాకుండఁగ, వానిం జంపి తఁడు తగదె నవ్వన సేయన్.

11

మ. అనిఁ గుంభండు నికుంభండుం బడినఁ గ్రోధావిష్టుఁ డై దర్శమున్
 దనుజన్నే హముఁ బక్షయుగ్ధకము గా యథాత్రీధరాకారతం
 జనుదేరం గని కుంభకర్ణం బటువజ్రస్ఫారబాణాహతిం
 దునుమం జాలుట నీడు లే దరయ నీరవోర్వికమక్రీడకున్.

12

చ. ఇవి యరయంగ నెంతవను యింద్రజిహ్వాఁ దలంప వాని నా
 హవమున శూలి కై నఁ జెనయ న్నర మాతఁడు పిల్కుమారినన్
 భవనము లెల్ల నిర్భయతఁ బొంది మహద్భుత మంది లక్ష్మణ
 స్తవనకథావిధాచరణతాపరతంత్రము లయ్యె రాఘవా.

13

చ. అని మును లెల్లఁ బంక్తిముఖు యాతనితమ్మునిఁ గుంభకర్ణునిం
 దనయుని మేఘనాదుని నుదగ్రబలాధ్యులఁ గాఁ గడంగి పే
 రొకన విని కౌతుకం బడరఁ గుంభసముద్భవుమోముఁ జూచి యి
 ట్లను ధరణీశ్వరుండు వినయంబు నిజాస్య మలంకరింపఁగన్.

14

క. కడిదిమగ్గ అని దశాస్యుం, గొడుకుం దమ్మునిఁ గరంబు యగురువుగ మీచె
 ప్పెడుభంగిఁ జూడ వారల, నడుగంగా వలసియున్న యది మునినాథా.

15

క. అమ్మనజభోజనులజ, న్నమ్ములునుం దపము చేసినతెఱంగును శౌ
 ర్యమ్ములును జెప్ప మనవుడు, నమ్ముని రఘుపతికి నిట్లు యనియెం ప్రీతిన్.

16

— ౧౧ విశ్రమజన్మప్రకారము. ౧౧ —

ఆ. తొల్లి కృతయుగమునఁ యదోయజనంభవ, నందనుఁడు పులస్త్యనామధేయుఁ
 డై నమునివరుఁడు మహానుభావంబునఁ, దండ్రియట్లు యెన్న యదగినవాడు.

17

చ. అమరనగంబుచేరువ నియంత్రితనిర్మలచిత్తవృత్తి యై

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

శమదమసత్యశాలి యనఁ శ జాలి తపం బొనరించు చుండి కాం
చె మనుజుదేవకింపురుషసిద్ధవియచ్చరకన్యకానికా
యముఁ దనయాశ్రమస్థలియుఁపాంతమున న్విహరింప వచ్చినన్.

18

క. పలుమటుఁ గని కని యొకమఱి, మెలఁతలతో నిట్లు లనియె శ మీ రిచటికి రా
వల దింటిట ననుఁ జూచినఁ, గలుగుంజుఁడి తత్త్వణంబ శ గర్భము మీకున్.

19

క. అని నియతి సేయుటయు న, మ్మునిపలుకులు కన్యకాసమాహం బెల్లక
విని యాయురువునఁ జేరక, చన నం దొక్కర్తు విధివశంబున వినమిన్.

20

ఉ. ముందటియట్లు నెచ్చెలుల శ మొత్తములోపలఁ గూడి యాడువే
డ్కుం దరలాక్షి వోయి యచట స్తునియాకృతితోడ దృగుచుల్
వొందినమాత్ర మై నెలఁత శ పొక్కిటితో విరియ న్వభిల్లరం
బందము గాఁగ నారును గుఱాగ్రములు న్నునుఁగప్పుసొంపు నై.

21

ఉ. గర్భముఁ దాల్చి మై గలయఁ శ గన్దొని వెక్కసపాటు మున్నుగా
దుర్భర మైనసంభ్రమముతోడ విషాదభయానుతాపముల్
నిర్భరభంగిఁ బుట్టి తననెమ్మది దీటుకొనంగ జోటి యా
విర్భవదార్తి యై చనియె శ వేగమ యాత్మనివాసభూమికిన్.

22

క. అరుగుటయుఁ జూచి మది న, చెప్పువడి తృణబిందుఁ డల్లఁ శ జేరఁ బిలిచి ని
ర్భరగర్భచిహ్నములుగా, నిరూపణముచేసి యవ్వనీత కిట్లనియెన్.

23

ఉ. అక్కట కన్యకాత్వ మిటు శ లాఱడివోవ నకారణంబ నీ
కెక్కడిచూలు వచ్చె నిది శ యెయ్యెడ నెమ్మెయిఁ బుట్టె నన్ననుక
వెక్కుచు మాట దొట్టుపడ శ వెల్వెలఁ బాటుచుఁ గ్రమ్మకన్నునీ
రక్కుపయిన్ వెసం దొరఁగ శ నామృగలోచన తండ్రి కిట్లనిన్.

24

క. చెలులకడ నాడువేడుకఁ, బులస్త్యమునియాశ్రమంబు శ పొంతకుఁ జని య
ప్పొలఁతులఁ గానక యయ్యెడఁ, గలయం బరికించు చుండఁగర్భము దోఁచెన్.

ఉ. నాయెడ లేన కన్దొని మనసంబున బెగ్గల మంది యత్తఱి
జేయునుపాయ మెయ్యడియుఁ శ జిత్తమునం దలపోయలేక నా
కీయకృతంబు వాటిలుట శ యేర్పడ నీ కెఱిగింపఁ గోరి వే
వే యటు పాటులెంచితి వివేకనిధీ ననుఁ గావు నాపుడున్.

26

క. ఆరాజ్యియు దీనికిఁ, గారణ మమ్మునియకాఁ బ్రశశంజానో
దారమతి నెఱిగి కన్నియ, గారవమునఁ గొని పులస్త్యుకడకుం జనియెన్.

27

చ. చని మునినాథ యిత్తరుణిసాధ్వీ గుణాన్విత నాదుకూర్చినం
దని నిగృహీతచిత్తుడఁ గదా యని శ్రోవక దీని నాదరం
బునఁ బరిచర్యఁ గొమ్మనినఁ శ బొల్తక సర్థిఁ బరిగ్రహించి యా
తనిఁ జరితార్థుఁ జేసె నుచితమ్మున నమ్ముని ధర్మవేది యై.

28

ద్వి తీ యా శ్వా స ము.

- చ. అది మొద లాలతాంగి వినయంబున వల్లభచిత్తవృత్తి స
 మ్మదము దలిర్ప భక్తిగరిమంబున బెంపు వహించి యుండఁ గొ
 న్నిదినము లంతఁ బోయిన మునీని ప్రవరుండు ప్రసన్నుఁడై దయా
 స్పదపదపాంగవీక్షణము ఁ భామినిపైఁ బొలయంగ నిట్లనున్. 29
- క. తరుణీ భక్తికి మెచ్చితి, వర మిచ్చెద నీకు విను భవద్యర్థము భా
 స్కరతేజం డగుకొడుకై, వెరవరి యయ్యెడును సకలవిద్యలయందున్. 30
- క. ప్రశ్రయవతి వగునీచే, విశ్రుత మై గుణసమృద్ధివెలయుట వాఁడు
 విశ్రవసుం డనఁగా భువనశ్రావ్యం బైనభవ్యనామము వడయున్. 31
- క. మనరెండువంశములుఁ బేర్కొనఁ గను నీకొడుకువలనఁ ఁ గోమలి యనినఁ
 విని సంతసిల్లి యట్టుల, తనయుని జనకోపమానుఁ ఁ దడయక కాంచెన్. 32
- శా. పాలస్తుభం దుదయించి నిర్తలకళాస్ఫూరిభవన్తూర్తి యై
 బాలేందుం బ్రహసించుచుం బెరిఁగి యలప్పం బైనకాలంబునం
 జాలం గీర్తన కెక్కి యుజ్జ్వలతపోస్సంపత్తిఁ బెంపారి ధ
 ర్మాలోకంబున లోకము ల్వెలుంగ నార్యశ్లాఘ్యుడై యున్నెడన్. 33
- క. తేజోధనుఁ డగునమ్మని, రాజితగుణజాలములకు ఁ రాగిల్లి సుతం
 బూజాపూర్వముగ భర,ద్వాజం దాతనికి దేవనర్పిని నిచ్చెన్. 34
- ఉ. విశ్రవసుండు నమ్మదిత ఁ పేడుకతోడ వివాహ మై గృహ
 స్థాశ్రమధర్మ మొప్పెసఁగ ఁ యజ్ఞసమృద్ధి వహించుచుం గృహ
 విశ్రుతబుద్ధిసంపద వివేకవిశుద్ధి ప్రసిద్ధి కెక్క భ
 వ్యశ్రుతిచోదితాచరణనూభరణంబుగ నిత్యపుణ్యుఁడై. 35

— శ్రవణుని పృతాంతము. —

- క. ఆరమణియందుఁ గులవి, స్తారకుఁ డగుతనయుఁ బడసి ఁ తత్సంతాన
 శ్రీరమ్యతఁ గోరెడుసర,సీరుహసంభవుని సంతసెల్లఁగఁ జేసెన్. 36
- ఉ. తత్సమయంబున స్తునివిశతానము గొల్వఁగ వచ్చి యెంతయు
 వత్సలతం గుమారునకు ఁ వైశ్రవణుం డనుపేరు వెట్టి య
 త్యుత్సుకవృత్తి నెత్తికొనియుం గొనియాడియు నట్లు పుత్రపా
 త్త్రోత్సవ మాచరించె గమలోద్భవుఁ డుత్కటహర్ష మూర్తి యై. 37
- క. ఆవైశ్రవణుఁ డఖిలవిద్యావిదుఁడై యావనమునఁ ఁ దప మొనరించె
 దేవాసురసిద్ధమునీం, ద్రావణి తనధర్మనియతి ఁ కచ్చెరువందన్. 38
- క. నీరాహరసమీరా,హరంబులఁ జేసి చేసి ఁ యది గాక కడు
 ఘోరం బగుతపము నిరా,హరుం డై చేసె బహుసహ స్రాబ్దంబుల్. 39
- క. నిష్ఠ మెయి నిట్లు వ్రతము ల, నుష్ఠింపఁగ సౌమ్యదర్శనం డయి యమర
 శ్రేష్ఠనివహాస్తుతోఁ బర,మేష్ఠి యరుగుదెంచె దత్సమీహిత మొసఁగన్. 40

నిర్వచనోత్తరగామాయణము

- చ. ముదమున నేగుచెంచి తనముందట నిల్చినశంభుఁ గాంచి త
త్పదసరసీరుహంబులయుఁపాంతమునఁ ధరఁ జాఁగి మ్రొక్కి నె
న్నుడుటను మోడ్చుఁగోలును దశసుద్యుతియుం బులకాంకురంబులున్
హృదయముభక్తివెంపుఁ బెరయించుచు వైశ్రవణుండు నిల్చినన్. 41
- ఉ. వత్స భవత్రపానవదీవాకరుఁ గాంచి వి కాస మొందె నా
హృత్సరసీరుహంబు వర య మిచ్చెద నిష్టము గోరు నావ్రుడున్
వత్సలుఁ డైనపద్మభవు యై వైశ్రవణుండు సముజ్జ్వలితార్థసం
పత్సముదాయనిత్యసుఖభవ్యదిగీశత వేడె వేడినన్. 42
- ఉ. అక్కమలాసనుండు వరుణాంతకజిహ్వులఁ జూచి మీకుఁ దో
డొక్కని దిక్పతిత్వపదయోగ్యుని నే సృజియింప నున్నచో
గ్రక్కున నీతఁడుం దదభీకాంక్షయ చేసె దగంగ నింక మీ
రొక్కటి యై జగం బరయుచుండుండు నాలవవాని జేసితిన్. 43
- చ. అని వర మిచ్చి వైశ్రవణునాదరవిప్రతనైత్రపద్మఁ డై
కనుఁగొని నిర్జరత్వపదఁగౌరవనిత్యుడై వైతి గాన నీ
కనుగుణ మైనయీరుచిరయానముఁ గొమ్మని యిచ్చె బుష్పకం
బనఁగఁ బ్రసిద్ధ మై మణిమయాకృతి నొప్ప విమానరత్నమున్. 44
- ఆ. ఇవ్వీధమున నిచ్చి యింద్రాదిసురులతో, నజుండు వోవుటయు ధనాధిపతియుఁ
దండ్రకడకు వచ్చి తత్పదాబ్జములకు, నెరఁగి భక్తియుక్తి యెదుర నిలిచి. 45
- క. శోరినవరము విమానము, గారవమున నాకుఁ గమలగర్భుఁ డొసంగెన్
మీరలు నివాసదేశముఁ, గారుణ్యము నేయుఁ డనినఁ గడువేడుకతోన్. 46
- క. ఆవిశ్రవసుండు తనదుప్రభావంబున నెల్లయెడలఁ యి బరిఁచి తపీ
యావాసయోగ్యముగ మది, భావించి ముదమున నర్థపతి కిట్లనియెన్. 47
- సీ. కమనీయముగ విశ్వకర్త నిర్మించిన మున్ను దైత్యశ్రేష్ఠు యిల్లపురము
జలనిధి పరిఖగాఁ యి గలిగినయది లంకయనఁగ లోకములఁ జేర్చొనిననెలపు
దనుజు లెల్లను జనార్దనుచేత మర్దితు లయి పోకఁ జేసి పా యి డయ్యె నయ్యు
రమ్యనికేతనారామాభిరామ మై యుల్లసిల్లెడు సుఖ యముండు మచట
- ఆ. ననిన నట్ల కాక యని తండ్రి వీడ్చొని, బహువిధానురూపపరిజనములు
పొదివి కొలువ నతఁడుఁపుష్పకంబునఁ జని, యందు దివ్యసుఖములనుభవించె.
- క. జనకునకు మ్రొక్క బోవుచు, ననిమిషవల్లభునికడకు యెరుగుచుఁ గమలా
సరుఁ గొలువఁ జనుచు విహరించె నిజేచ్ఛం బుష్పకమున యి సిద్ధపదమునన్. 49
- చ. అన విని కుంభసంభవమహామునితో రఘువంశనాథుఁ డి
ట్లనియె మునీంద్ర మున్ను నసురాధిపు లేలేదీవెడ లంక త

ద్వి తీ యా శ్వా స ము.

- జ్జననతపోవిభూతిబలసత్త్వచరిత్రవిశేషము ల్జనా
 ధను దెస హాని పుట్టినవిధంబు వినం గడువేడు కయ్యెఁపన్. 50
- క. ఆతనికి మనయెఱింగిన, యీతనికిని దారతమ్యః మెట్టిదియో మీ
 చేత నెఱుంగవలయు నట, చేత నిడియట్లు దెలియఁ జెప్పు మునీంద్రా. 51
- క. జనపతి త న్న ట్లడిగిన, మునినాథుం డధికహర్షమునఁ బలికె దశా
 ననదర్పదళన యేర్పడ, విన చెప్పెద నంతయును సోవిస్తారముగాన్. 52

— శ్రీ కేశవ సప్త తాం త ము. ౭౭ —

- క. హేతిప్ర హేతు లనఁ బ్రఖ్యాతు లుదయ మైరి రాక్షసాన్వయమున నా
 హేతి గృహస్తుం డయ్యెఁ బ్రహేతి తపంబునకుఁ జనియె నెంతయు శాంతిన్. 53
- ఆ అంబుజాక్షి కాలుఁ జనువానిచెలియలు, హేతిరమణి యైననాతి యొక్క
 తనయుఁ గాంచె వీరవినయు విద్యుత్కేళి, నతులబలపరాక్రమైకరసికు. 54
- చ. అతఁ డభిరాముఁ డై వెరిగి యశావనసంపద నుల్లసిల్లుచుం
 బ్రతి యిడరానిరూపమునఁ బ్రస్తుతి కెక్కి వివాహ మయ్యె వి
 శ్రుతముగ సంధ్య నాఁ బరఁగు సుందరికూరిమిపుత్త్రి మన్మథా
 స్త్రతులితగాత్రయష్టి యగు సాలకటంకటసమ్మదమ్మనన్. 55
- క. ఆలలన యశావనంబున, జూలాలై వగచి తుదిఁ బ్రసూతిక్రియకుం
 గాలం బగుటయు మందర, శైలతటంబునకు నొంటి సని యచ్చోటన్. 56
- ఆ. వరతనూజుఁ గాంచి కరుణావిహీన యై, విడిచి వైచి వచ్చి విభునితోడ
 వివిధకేలిఁ దేలి విహరించు చుండె మన్మథవికారపూర్వమగ్న యగుచు. 57
- క. అంత నట నక్కుమారుం, డెంతయుఁ గరుణమ్ము దోచ సేడ్పుచు నుండం
 గొంతవడికి భూతేశుండు, కాంతాసహితంబు వృషభగమనుం డగుచున్. 58
- క. ఆచక్కటిఁ గ్రీ డార్థం, బై చని యాయేడ్పు విని దయాద్యౌత బాలుం
 జూచి యకటకట యని గౌరీచారుముఖాంబుజము నిరీక్షించు చొగిన్. 59
- మ. అతివా వీనికి దండ్రితోడిసరి ప్రాయం బాసురత్వంబు ను
 ధృతబాహుబలగర్వనిర్వహణముకా నైతేయవంశక్రమా
 గతరాజ్యంబు నభిశ్చరంపుఁబురముం గ్రామప్రచారంబు ని
 చ్చితి నీచిత్త మెఱింగి నాపుడుఁ గృపాశ్రీపారవశ్యంబునన్. 60
- క. అప్పుడ గర్భం బగుటయు, నప్పుడ జన్మించుటయును సప్పుడ ప్రాయం
 బొప్పెడిజన్మన మగుటయు, నప్పుడు దనుజాన్వయమున కంబిక యిచ్చెన్. 61
- క. కేశములు లెన్న యిప్పిశి,తాశనునకు ననుచుఁ గౌతుకాన్వితమతి యై
 యీశానుండు గావించె సుకేశుం డనువేరు వానికిం బ్రకటముగన్. 62
- చ. అతఁడు వరప్రసాదమహిమాతీతయంబునఁ జేసి విష్ణుప
 త్రితయము గీడ్పడం చనదులేజము చెల్లుచునుండ లీల న

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

ప్రతిహతవృత్తి నెల్లెడ నభశ్చర మైనపురంబుతోడ నం
చితగతులం జరించె విలసిల్లుచు నీశ్వరలాలనీయంఁ దై.

63

క. ఉన్నయెడ నాసుకేశుమహాన్నతి కెడ నోటువడి వయోరూపగుణో
త్పన్నానురూపమతిఁ దన, కన్నియ దేవమణి నిచ్చె య గ్రామణి ప్రీతిన్.

64

—● మాల్యవదాదులు తపంబుచే బ్రహ్మవలన వరంబులు వడయుట. —●

తే. టల్లు గంధర్వవల్లభుఁ య డెలమి గూఁతుఁ
దనకు నిచ్చిన వరియించి య దానివలన
మాల్యవంతుఁ డనంగ సుకమాలి యనఁగ
మాలి యనఁ గాంచె గొడుకులమహితయశుల.

65

ఉ. ఇవ్విధిఁ బుట్టి తండ్రి పరమేశువరంబున నద్భుతస్థితిఁ
జవ్వన మాదిగా నఖిలసంపదలుం గను తెల్ల విన్ది నా
మువ్వరు నుత్సహించి తపఃముం బరమేష్ఠి గుఱించి చేయఁగా
నవ్విబుధాచలంబునకు య నర్థి మెయిం జని సుప్రతస్థు లై.

66

ఉ. అర్జవశాంతిదాంతియమాదిగరిష్ఠగుడైకనిష్ఠమై
నిర్జితచిత్తవృత్తు లయి య నిర్మలధర్మ పరంపరాప్రభా
వార్జన మెల్లలోకములు య నద్భుత మందుచు సంస్తుతింప నా
వరితబుద్ధిఁ జేసి రనవద్యతపంబునఁ బర్వసంభవున్.

67

కా. ప్రత్యక్షం బయి దేవబృందములతోఁ య బద్ధాసనుం డర్థి నా
దిత్యాద్రిస్థలి నిల్చి పొల్పుటయు దైతేయాత్మజు ల్సంభ్రమ
ప్రీత్యుత్కర్షణము లంతంగముల ఘోర్కల్లంగ సర్వాంగసాం
గత్యస్వీకృతభూతలం బగునమస్కారంబునం బుణ్యు లై.

68

క. కరకమలయుగళపుటశేఖరులును భక్తిభరనమ్రగాత్రులు నై ని
ల్చిరి వరదానాత్మకృష్ణ, స్ఫురితాధరుఁ డై నపద్మజానికప్రైదురన్.

69

ఉ. అత్తటి వారిఁ జూచి కరుణార్ద్రాత ని ట్లనియె నివరించి దై
త్యోత్తములార మీతఁము య సుగ్రత కచ్చెరు వంది వచ్చితిం
జిత్తములందు మీ రభిలషించినయట్టివరంబు లెల్ల నే
నిత్తుఁ గడంగి కోరికొనుఁ య డిప్పుడ దేవమునీంద్రసన్నిధిన్.

70

ఉ. నావుడుఁ బొంగి యర్జునుజనందను లి ట్లని రేకవాక్యులై
దైవతయక్షకింపురుషదానవమానవకీన్న రాదినా
నావిధభూతకోటుల రణంబున గెల్పుఁ బరస్పరప్రమో
దావహ మైననెయ్యముఁ జీరాయురవాప్తియు మాకభీష్టముల్.

71

తే. ఇవ్విధంబునఁ గోరిననెలమిఁ బొంది
యట్ల కావుత మని కమలాసనుండు

వాసవాదులు వెఱఁ గండ १ వరము లొసఁగి
మునులు గొలువ నిజావాసమునకుఁ జనియె.

72

—ॐ మాల్వవంతుడు లంకయందు నివసించుట. ॐ—

చ. వరములు గాంచి బాహుబలవంతుఁ డనం దగుమాల్వవంతుఁ డ
చైరు వగువిక్రమంబునఁ బ్రసీద్ధి వహించి నిజానుజస్థులం
గర మనుర క్తి మన్న నఁ దగఁ గొనియాడుచు సర్వలోకభీ
కరుఁ డయి దేవతామునినీకాయము దల్లడ మందుచుండఁగన్. 73

క. దానవలక్ష్మీవిభవ మునూనంబై నెగడ ససదృశశోధతగతి నెం
దేనిం జని విహరించుచు, దా నొక్కెడ విశ్వకర్తఁ १ దద్దయుఁ బ్రీతిన్. 74

క. రావించి యిట్లు లనియెను, దేవతలకు నెల్ల నీ వతిస్థిరమతి వై
కావితు నివాసము లొక, యావాసము మా కొనర్పు १ మభిరామముగాన్.

తే. అదియు రజతాద్రి నొండె హిమాచలమున
నొండె మందరనగమున १ నొండె బాగు
చూచి నీశిల్ప మేర్పడ १ సుభగరత్న
సంపదుజ్జ్వలముగ రచియింపవలయు. 76

క. అని తనతోఁ జెప్పినయ, ద్దనుజపతికి పిశ్చికర్త १ తొం దొల్ల సురేం
ద్రునియనుమతమున దక్షిణ, వసనిధిలో నొక్కపురమువర్ణన కెక్కన్. 77

క. బసరించుటయుఁ ద్రికూటం, బనునున్న తభూధరంబునం దది శతయో
జనవి స్తీర్ణం బగుటయు, గనక ప్రాకారస ప్తకము గల్గుటయున్. 78

సీ. అఖిలదిక్కులును సకస్థుఖములయగుటయు మందిరమ్ములు రత్నసమయము లగుట
గోపురావళి నభోవ్యాపిని యగుటయు మార్గముల్ మృదుకుట్టిమమ్ము లగుట
తోరణోత్కరము రత్నరూఢ మగుటయు నంగణంబులు మనోహరములగుట
దేవాలయంబులు १ దివ్యంబు లగుటయు నాపణవ్రాతంబు १ హైమ మగుట

ఆ. పేరు లంక యగుట १ యారామకేదార, కమలవండదీర్ఘ १ కావిభూతి
పాత్ర మగుట ప్రబలశత్రుపరాక్రమా, గమ్య మగుట చాలరమ్య మగుట.

క. ఎఱిగించి మీకు నునికికి, నొఱపు సకలదైత్యకోటియును మీరలు నే
ఁడైఱఁ జని యం దుండుడు గడు, చుటవనినెయ్యంపుసముచితోక్తులఁదెలుపన్.

క. దనుజపతి లంకకందువ, గని నిధి నిలుపేదవాడు १ గన్నట్లు మనం
బునఁ జొంగి యనుజసహితము, చని యప్పురి దైత్యవంశసామ్రాజ్యముగాన్.

—ॐ మాల్వవాదులు పెండిలయై పుత్రులం గంచుట. ॐ—

ఆ. నెగడి యున్నయెడ నసనిద్యచరిత్ర గం,ధర్మి నర్హదాభి १ ధాన ప్రీతిఁ
గోరి యిచ్చెఁ దనదు १ కూటుల మువ్వర, దానవేశ్వరునకు १ దమ్ములకును,
నిర్భయ—8

క. క్రమమున సుందరియును గోతుమతియు వరదయు నన న్వధూటీత్రయముం
దమమువ్వరుఁ బూర్వజపూర్వముగఁ బ్రమోదములతో వివాహం జైనన్.

సీ. అందు సుందరి యను న నరవిందనయన యున్నట్లు సుప్తమునిగమత్తు యజ్ఞ
కోపు దుర్ముఖుని విరూపాక్షు వజ్రముష్టిని గని పుత్రికననలఁ గనియె
నాకోతుమతియు ధూత్రాక్షుఁ బ్రహస్తుఁ గంఠనుఁ గాలకార్ముకు న భద్రదత్తు
భాసకర్ణాంకు సుపార్శ్వస్వసంప్రాదిని గాంచెను వరదయుఁ నైకసియును

తే. నోలిఁ గుంభీనసయును బుష్పోత్పతయను
ననఁగ నలువురు వామలోచనలఁ గనియె
ననలు నీలుని సంపాతిహరునిఁ బడసె
వరద పదపడి దానవాన్వయము వెలిఁగె.

84

— మాల్యవంతుడు లోకంబుల బాధించుట. —

శా. సంతానం బభివృద్ధి నొందిన బలోత్సాహం బెలర్పం బలా
క్రాంతాశేషదిగంతుఁ డై బలువిడిఁ న రక్షిం గణేశుండు దు
ర్దాంతుం డై శ్రుతిబాధ నేయుచుఁ గ్రతుభ్యంసంబుఁ గావించుచుం
గాంతాఁగాంతరవాసు లైనమునులం న గారించుచుం గ్రూరుఁ డై.

85

మ. పరనారీహరణం బొనర్పు వివిధోపాయంబుల స్నేహి
సురవర్గంబుల నొంచు దేవగృహసంశోభాభిఘాతంబు నే
యు రవీందుద్యుతిజాలము ల్మలుపు మామోహపాయకీకృతా
దరుఁ డై నిర్జరకోటిఁ గష్టపలుచున్ న భర్తంబు నష్టంబుగాన్.

86

— ఇంద్రుని హరునశ్చవే విష్ణువును వేడుట. —

చ. ఋషులును దేవతాగణము న లెంతయు బెగ్గల మంది యార్తు లై
వృషగమనుండు దీర్ఘ మనఃవేదన యంచు మహేశుఁ గాంచి దు
ర్విషహము లైనయాపరిభవించుట లెల్ల నెఱుంగఁ జెప్పి ని
స్తుషముగ దైత్యవర్గములఁ న ద్రుంపఁగఁ గోరిరి దైన్య మేర్పడన్.

87

చ. హరుఁడు సుకేశుమీఁదికృప న తనిసంతతి కల్గ కుండియున్
సురమునివృత్తభంగములు న చూడఁగఁ జాలక యేను నేర నా
హరికడ కేగుఁ డాతఁ డభయం బొసఁగున్ దయ మీకు నన్నఁ జె
చ్చురఁ జని శౌరి కంతయును న జెప్పి రరాతులజన్మ మాదిగాన్.

88

శా. గోవిందుండు దయామతిం బలికె నాకుం జెప్పఁగా నేల రు
ద్రావిర్భావితశక్తి నే నెఱుంగనే న యాదైత్యుఁ దత్పుత్రకుల్
భావారాధులు గారె పద్మజవరప్రాప్తానుభావు ల్దీ
యాహాసం బగులంక వింతయె త్రిలోకాగ్రోశ మాలింపనే.

89

ద్వితీయాశ్వాసము.

ఉ. వినును మీమతం బెటుఁగు నంతకు నేమియుఁ జేయ నైతి న
ద్వానపుల్ సముజ్జ్వలసుదర్శననిర్దళితాఖలాంగులం
గా నొనరించి లోకముల నీ కల్ప మంతయుఁ బాచి యుత్సవ
శ్రీనినుపారఁ జేసెద విరించిమహేశులు సమృతింపఁగన్.

90

—ॐ మాల్వవదాదు లమరావతిపై దండెత్తుట. १—

క. అని వీడ్కొల్పిన మోదంబునఁ బొందుచు నిజనివాసములకు శతమఘా
ద్యనిమిషులుబులుబుబోయిన, యనంతరము మాల్వవంతుడంతయువనియెన్.
క. విని యొక్కింత వగచి య, ద్దనుజేంద్రుఁడు విక్రమైకతత్పురుఁ డగుచున్
మనమున గర్వము గదురఁగ, ననుజాల రావించి యిట్టలనియెఁ గుపితుఁ డై.

మ. మనల్ ధూర్జటితోడ గోసడిచి కామధ్వంసి పట్టిక పాం
డని చక్రాంకునిఁ జూపి పోవిడ సురేంద్రుఁడు ల్పరోజాక్షునిం
గని యెగ్గు ల్పకటించినం గినిసి లోకంబు ల్విసంగా సతం
డనుమానింపక పూనె దైత్యకులసంహారంబుఁ గావించుఁగాన్.

93

ఉ. పూర్వమునన్ హిరణ్యకశిపుప్రభృతుల్ దనచేతఁ జచ్చినన్
గర్వము మీటి యున్ని మురఃఘస్పరుఁ డెట్లుఁ గడంగు నాతనిన్
సర్వజగంబులున్ బెదర నీ సంగరరంగమునన్ జయించి హృ
త్పర్వ మొనర్పఁగావలయుఁదైత్యులకు న్నన మెల్లభంగులన్.

94

క. అనిన సుమాలియు మాలియు, నని రతఁ డిట వచ్చె నేని నదె యయ్యెడు న
య్యనిమిషు లెగ్గులు మనపైఁ, బొనరించినదాన నింత నీ పుట్టెను గంఠే.

95

క. కాపున నమరావతిపైఁ, బోవలయుం జుట్టుముట్టి నీ పారిగొని పిదపన్
దేవతలపక్ష మై యని, కేవీరుఁడుఁ గడఁగె నేని నెటుఁగుద మతనిన్.

96

ఆ. అనిన మాల్వవంతుడగుఁ బోలు నిదియని, నయన మపుడచాటఁబంచి కదలి
యమితవివిధవాహానారూఢయోధవీ, రోధతముగ నడిచె నీ సుద్ధవిడిని.

97

ఉ. అత్తఁజే గొంపు మీఠినఘనావళి యాకస మెల్లఁ గప్పి కొ
న్నెత్తురు నెమ్ములుం గురిసె నీరధి యెంతయు ఘూర్ణమాన మై
యుత్తల మొందె బర్వతము నీ లొక్క మొగిం గదలెన్దహాల్కముల్
మొత్తముగట్టి రాలె బలము ల్వైఱఁ గందఁగ జేటు చెల్పుచున్.

98

ఉ. అంతయుఁ జూచియున్ దితిసుతాధిపుఁ డప్పు మనంబులోన నా
వంతయుఁ గొంకు లేక దివిజావళికిన్ మనచేయుహానికై
యెంతలు వుట్టెఁ జూడుఁ డని నీ యే డైఱఁ జూపుచుఁ దమ్ములన్ బలం
బంతటికిం బురస్సరుల నీ రైచనుఁ డంచుఁ బరాక్రమోన్నతిన్.

99

క. చెలఁగుచు నమరావతి కిం, పలరంగ నడచు టెఱిగి భీమభ్రాంతి మెయిం
గలఁగఁగఁ బాటి మహేంద్రాదులు పుచ్చి రుపేంద్రుకడకుఁదూతం గడఁగన్.

నీర్వచనోత్తరరామాయణము.

— ౧౭౭ ఆ శ్వాసాం త ము. ౧౭ —

ఉ. కాయుకవాచికాత్తి కవికారవిసృజనవిస్ఫుర త్తనూ
దాయకు నానతారివసుధావరహ్వరసప్రకర్ష సం
ధాయకు సూరిశోభనవిధాయకు నుద్యటరాజదుర్దశా
దాయకుఁ గీర్తివస్త్రపరిధాయకు దీనజనార్థదాయకున్. 101

క. పాండిత్యసుభగుఁ ద్రిభువన, పెండేరు నరాతిభూపభీషణబాహుఁ
దండాభిరాము రామా, మండలచిత్తాపహరకమకరపతాకున్. 102

మాలినీవృత్తము. సకలజనమనోజ్ఞం శ జండభాషానభిజ్ఞం
బ్రకృతిఘటితరాగుం శ బ్రస్ఫురత్త్యాగభోగుం
జకితనృపశరణ్యం శ జారులావణ్యగణ్యం
బ్రకటసుగుణసంగుఁ శ రాయవేశ్యాభుజంగున్. 103

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్త్ర బుధారాధనవిధేయ
తిక్కననామధేయప్రణీతం బయినయుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబు
నందు ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీ రఘు
నిర్వచనోత్తర రామాయణము

తృతీయాశ్వాసము.

రమ్యతానిరూఢమ
హారస్కుం బుణ్యాసంపదదితయశస్కుం
గారుణ్యాద్భీమనస్కుం బ్ర
జారంజనశీలు మనుషజగతిపాలున్.

1

❖ విష్ణువు దేవతలకుఁ దోడై రాక్షసులతో యుద్ధము సేయుట. ❖

- చ. హరిఁ గని దేవదూత చరణానతుఁడై యసురేంద్ర సేన ని
ర్జరనగరంబుపైఁ బెలుచురాకయు నాకము బెగ్గలంబునం
దిర్బగుడుపాటుఁ జెప్పిన నతిత్వరితంబునఁ గౌతుకంబుమై
గరుడుని నెక్కి శార్ఙ్గగుణగాఢరవంబు నభంబు నిండఁగాన్. 2
- క. రక్షో వధయును సుమనో, రక్షయు మదిఁ గోరి యాదరంబున రాజీ
వాక్షుఁడు సిద్ధులజయశ, భ్రాక్షరములుఁ గిన్నరీచయముగానంబున్. 3
- క. కొంచెపునగవుల సంభా, వించుచు వివిధాయుధాంశువితతుల్ దిశల్
నించుచు దనుజతేమముఁ దూ, లించుచు రణకేళిలోల్బలీలం జనుచోన్. 4
- క. గరుడునిపై శార్ఙ్గధను, ర్ధరుఁ డగువిష్ణుండు మేరుతటిఁ బొల్పుతటి
త్పరివృతజలదముఁ బోలుట, విరియ దనుజరాజహంసవితతి యితనికిన్. 5
- మ. అని బృందారకవందిబృందము లమందానందముం బొంది కీ
ర్తన నేయం ద్రిదివంబు ముట్టికొన నుగ్రదామప్రతాపంబున
వ్దనుజానీకము చేర కుండ నడుమ న న్నారినఁపఁగాఁ బూని చ
య్యన నేగెం బతగేంద్ర పక్షపవనవాహితదిగ్భిత్తి యై. 6
- మ. చని నాకంబున కడ్డకడ్డ హరియతాహంబు వీక్షించి య
ద్దనుజాధీశుఁడు చేయి వీచుటయు మాద్యద్దంతివర్గంబు న
శ్వనికాయంబుఁ బదాతిలోకము రథప్రాతంబు నొక్కువ్వుడి
ఘనమార్గం బఖిలంబు గప్పి పడగలోగ్రాల వడిం దాఁకినన్. 7
- తే. మందహాసంబు చేసి యసందరవము, మిగిలి రిపుతూర్వరవములఁ ప్రేరికొనఁగఁ

నిర్వచనోత్తర రామాయణము

- బాంపజన్యంబుఁబెలుచుఁ బూరించిశార్ఙ్గ, గుణముసారిందిదానవగణముఁజూచి. 8
- క. కడఁకఁ దలమీఱి యల వేర్పడ మును దలపడఁ దలంచి య పటతేరంగా
విడుచుచు నొక్కొక్కయమ్మునఁ, బడ నేయుచు వచ్చె వీరభటులం గడిమిన్. 9
- చ. తొలితొలి పడ్డపీనుఁగులఁ యొక్కుచు నొందొరు మీఱఁ జూచున
గ్గలికఁ గడంగి బాహుబలగర్వము చూపఱు మెచ్చ నుగ్రదై
త్యులు దలపడ్డ వారిసమరోధతి కుత్సన మంది శార్ఙ్గముం
దలపున నిల్వరించె నిశితాస్త్రము లూఁ తయి వ్రాలునట్లుగన్. 10
- ఉ. కూలినవారిఁ జూచి వెడఁగొంకిన మెచ్చక మున్ను మెన్నుగా
నేలకుఁ జొచ్చువారుఁ దమనెయ్యర కడ్డము వచ్చువారు ను
క్కిలయు నేర్పు లేక తమఁకించి పయింబడి నొచ్చువారు మున్
వాలినమచ్చరం బగుటవారణసేయక వచ్చువారు నై. 11
- క. దానపు లేయుచు వైచుచు, నేనలఁ బురికొల్పుకొనుచుఁ యి జేరిన శార్ఙ్గ
జ్యోనాదభరితరోదసి, యై నారాయణుఁడు మార్గఁజాంబుధి ముంచెన్. 12
- చ. ముచుమును వీరఁ దాఁకి యొకఁమోహర మచ్యుతుచేత మ్రగ్గుటన్
మొనలు గలంగినం గని సముద్ధతవృత్తి నదల్పి వెన్నుద
న్ని నిలిచె దావవేశ్వరుఁడు యి నొక్కొక్కఁగాఁ దనముద్దుఁదమ్ముల్
దనయులు దండనాథులు నుదగ్రత సేవకు దర్ప మెక్కగన్. 13
- క. బరవసమునఁ గోల్తలచే, సిరి పురికొని కడఁగి దైత్యసేనలు మగుడన్
హరిఁ బొదిసెఁ జపలజలదో, త్కర మతిసాంద్రముగ నభముఁగప్పినభంగిన్.
- ఆ. ఓరలేక దొరలు యి పోరికిఁ జొచ్చిరి, కడిఁకిమగలుఁ బేరు యి కలుగువారు
నడరి ముట్టఁ గవిసీరరవాయిగొనక కో, లాహలముగఁ గాల్చులమ్ము గదిసి.
- క. శరములఁ జక్రంబులఁ దో, మరములఁ గుంతముల గుప్పించునుగ ఖడ్గ
తురికా హల పరిఘము, ధ్వర ముసల పరశ్వధములఁగప్పిరి కడిమిన్. 16
- శా. సర్పారాతిపయి న్నిజాంగముల వైఁ యి జంచమృజాభీలతన్
దర్పం బేర్పడ నొక్కపెట్ట యటు లాదైతేయవీరు వ్దిశా
సర్పద్రీప్తిసటాజటాలపటుశస్త్ర వ్రాతముల్ సాంద్రమై
యూర్పికుండఁగ నించినన్ మురహారుం యి డుద్ధామకోపాన్ని యై. 17
- చ. గుణమున లక్ష్మకంబుననుగోటియుగంబునఁ గేలఁ దారభీ
మణముగ నుప్పతిల్లి రభసంబుగ రేఁగినమాడ్కిఁ దీవ్రమా
ర్గణనికరంబు లొక్కట నారాతిబలంబులఁ గప్ప శార్ఙ్గని
కన్యనము రోదసీకుహరకర్పరముం బగిలింప నుగ్రతన్. 18

తృ తీ యా శ్వా స ము.

క. అరదములు రథికవరులును, హరిసారథిక్షేతుసహితః మై పాడిపాడి గాఁ
గరులును జోదులు డొల్లగఁ, దురగంబులు రావుతులును దుత్తునియలు గాన్.

క. ఏయుచుఁ గౌమోదకిఁ గొని, వ్రేయుచు నందకమునను వివిధగతిఁ దునియల్
నేయుచు మధుమథనుఁడు దై, తేయతతిం గూల్చె నుద్ధతిం బడలుపడన్. 20

చ. అడరినమేఘపంక్తి విరియం బటువేగమహానిలంబు బ
ల్విడి భయదప్రకారముగఁ పీచుతెఱంగున దైత్యనై న్యముల్
నెడి నలుదిక్కులం బఱచఁ జేసి యమందవిజృంభణంబునం
బిడుగులపిండు బిట్టలియు పెల్లున విష్ణుఁడు శంఖ మొత్తినన్. 21

ఆ. పాటలేక చాలుపడ డొల్లె భటకోటి, కరులు గిరులు గూలుకరణి మ్రొగ్గె
ఘోటకంబు లెల్లగుండియ లవిసి శో, ణితముఁ గ్రక్కె శంఖనిస్వనమున. 22

చ. తదవసరంబునం బెలుచఁ దాకి సుమాలి యుపేంద్రువైఁ బటు
ప్రదరము లభ్ర మద్రిశిఖరంబును వారిని ముంచినట్లు పె
ల్లిదముగ నేసె దైత్యులు చలించక సంగరకాంక్షఁ గ్రవ్వుటం
బొదువ సహోదరు ల్ప్రేమదళపూరితచిత్తులు గా నుదగ్రుఁ దై. 23

క. వనజాక్షుఁడు దరహాసంబున బొదివినకినుక వక్త్రమున మునుఁగువడం
దునిమెను లీలమెయి గ్ర, క్కున నాతనిసూతుశిరముఁ గ్రూరాస్త్రమునన్. 24

ఉ. సారథి వడ్డ నశ్వములు సంచలతం బెనఁగాడి యీడ్చినం
దే రను వేది యగ్రజుఁడు సద్రిప్పికొనం గని మాలి యడ్డ మై
బోరన వచ్చి యవ్విహగరపుంగవక్షేతను నేసె నెంతయుం
స్మారము లై నయమ్ములను సగుర్వుగ దానపు లుత్సహింపఁగన్. 25

ఉ. మాలిశరంబు లొక్క మొగిమంచుక గప్పినమాడ్కిఁ గప్పడుం
గూలగ నేసె వానిరథఘోటములక హరి వాడు గ్రక్కున
వైల్లలతటంబు డిగ్గుమృగసాధుక్రియక గద వుచ్చికొంచు నా
భీలగతిక రథంబు డిగి స భీమజవంబున నంట నార్చుచున్. 26

క. పఱతెంచి కదియఁబడి యే, డైట ప్రేసిన మోము దాకి స తిరిగె గరుడి య
త్తఱి జక్రంబున హరి వెడ, మఱి వైచెను దనుజుననుజుమ స్తకము దెగన్. 27

— మాల్యవంతుఁడు విష్ణువున కోడి పాతాళముఁ జొచ్చుట. —

శా. మాలిం జంపిన మాల్యవంతుఁ డుదితామర ప్రకర్షంబునం
గాలాగ్ని ప్రతిమానుఁ డై నిజభుజాగర్వంబు మై లీల నుక
మీలజ్జ్వాలక రాశీశక్తిఁ గొని మే స మే తాకి వక్షస్థలిం
గిలించెం జలదంబువై మెఱుఁగుమాడ్కిక శౌరికిం జెన్నుగాన్. 28

క. ఆశక్తియై కొని క్రవ్వుటఁ, గేశవుఁ డనురేంద్రు వైవ స గిరివైఁ బడుట
వ్రాశనిచాడ్చున వఱి, దేశంబున బడిన నొచ్చి స ధృతి వాటించెన్. 29

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

- ఆ. మూర్ఖువోక నిలిచి శ్రీ మూడుమొగంబుల, శూల మెత్తికొని కరళవృత్తి
నడచి నెమ్మొగమున శ్రీ బొడిచె నింద్రానుజు, దేవతలమనంబు శ్రీ దిగ్గనంగ. 30
- క. పొడిచి పిటిచి దెసకయి పోయెడిదానపు ప్రేసె గద మహీధరుడు గడు
వడి బతుంబులఁ బొరిచొరి, నడిచెను విహగాధిపతియు శ్రీ నత్కుగ్రముగాన్. 31
- సీ. గద దాకి మూర్ఖుల్లి శ్రీ గరుడునియెఱకలగాలిచే దవ్వగఁ శ్రీ దూలిపోయి
తెప్పిటి లేచి నల్గిదిక్కులు గనుగొని పాటియుఁ జచ్చియు శ్రీ బయలుపడ్డ
బలములోపలఁ జేయఁ శ్రీ గలవారి బంధుల దొరలను గానక శ్రీ బరవసంబు
దక్కి తమ్ముడును శ్రీ దాను నొండొరువులఁ జూచుచున్నంతనె శ్రీ వీచె గరుడి
- ఆ. పక్షమూతుముఁ శ్రీ బరిపరి యైయూ, సేవతోడఁ గూడి శ్రీ దానవేంద్రుఁ
డాకులముగఁ జొరువుటాకులచాప్పునఁ, ద్రిప్పికొనుచు నెగసి శ్రీ తెరలి యెవ 32
- క. అమ్మెయిని నోడి తానుం, దమ్ముడు హతశేష మైనదానవబలముం
గ్రమ్మటి తమవచ్చిరమా, నమ్మునఁ బాతెను విహంగగమముం డెగనన్. 33
- మ. కడువేగంబున లంక కేగి తమదోర్గర్వంబు వైత్యారిచే
బడి భంగంబునఁ బొందిన భయభరభ్రాంతాత్ములై యందునుం
దడయఁ బెగ్గిల బృంద మెల్లఁ గొని పాతాళంబుక్రిందం బొరం
బడి రా దేవమునీంద్రకోటికి ననల్పప్రీతి సంధిల్లఁగాన్. 34
- ❖ అగస్త్యుడు రామునకు రావణాదులకడ జెల్పుట. ❖
- క. వనజాక్షుఁ డొకడు వెలిగా, దనుజుల నెవ్వరికి గెలువఁ శ్రీ దలంపఁగ నగు నిం
ద్రుని కప్పుడు తమ్ముడ వై, తనయుడ వైతిపుడు నీవు శ్రీ దశరథపతికిన్. 35
- ఉ. సత్త్వైరజ స్తమోగుణవశస్థితిఁ గైకొని నీవ లీల బ్ర
హ్మత్త్వము దాల్చి లోకముల శ్రీ కన్నిటికీ జననం బొనర్తు వి
ష్ణుత్త్వము దాల్చి వానికి మహోజ్జతమస్థితి వృత్తిఁ జేర్తు రు
ద్రత్త్వము దాల్చి వాని కుచితంబుగ సంహృతిఁ గూర్తు రాఘవా. 36
- ఉ. సాధులఁ గావ దుష్టజనసంహరణం బొనరింప ధర్మముల్
బాధలఁ బొందకుండఁ బరిపాలనసేయఁ దలంచి యాత్మమా
యాధృతి బుట్టువుం బనుల శ్రీ నాదర మొప్పుగఁ దాల్చి పోల్పుట
మాధవ మర్త్యుఁ డంద్రు నిను శ్రీ మందమతి భవభావరూఢులై. 37
- తే. అధిపతి సాలకటంకటులనంగఁ జనిన, నాటివారుఁ బొలస్సులునాంగఁ బరంగు
నేటివారు సమానులు శ్రీ నిక్కమరయ, బాహుబలమున నాహవదోహలమున.
- మ. అనిన రాఘవకుంజరుండు మునినాథాగ్రేసరుం జూచి యి
ట్లనియె మాల్మ్యవదాదివృత్తము ప్రసంగాభీన మై పుట్టె నే
మును మీచే విను రావణాదులకథలేముట్టం బ్రశంసింపుఁ డా
తనిఁ దత్సోదరులం దనూజు వినఁ జిత్రం బుత్సుకం బయ్యెడిన్. 39

తృ తీ యా శ్వా స ము.

- ఆ. రాముఁ డిట్లు లడుగఁ గ నాముని నెవ్వఁ బా,తాభవనమున మోదం బడంగి
యున్న యాసుమాలియొక నాడుసౌందర్య, వినయమహితదనదీతనయఁజూచి.
- ఉ. రూపగుణంబులందు ననురూపతఁ గల్గువరుండు దీనిం
జేపడు నొక్కొ పుత్రులఁ బ్రసిద్ధులఁ బల్కురఁ గాంచు నొక్కొ ల
క్షీపరిణామహృద్య మగుజీవన మక్కట గల్గు నొక్కొ యి
చ్ఛాప మదన్వయక్రవముఁ గ బాత్రముఁ జేయు నొకో పొగడ్తకున్. 41
- క. ఈలోకంబున నరసితి, మే లెల్లెడ వరుని గాన గ మేదిని కరుగం
జాలక యున్నను బోవదు, బాలికఁ గొని పోవ వలయుఁ గ బరిణయమునకున్.
- మ అని యుల్లంబున నిశ్చయించి సుకుమారాకార నాకైకసీం
గొని వేడ్క మహి నెల్లెడం దిరిగి రోషోనాథుఁ డెం దైన న
ల్లుని గల్యాణగుణోత్తరుం బడయ కెట్లుం బోవఁ బొమ్మంచు న
ల్లనఁ జేరెం దరుపోతకాంత మగుపోలస్త్యాశ్రమోపాంతమున్. 43
- ఆ. అచటఁగనియెఁ దండ్రి గ నతిభక్తి వీడ్కొని, ఘోరవిమాన మెక్కియనుపమాన
మహిమ వెలయుఁ బురికిమగుడఁ బోవఁగ ధనా, ధ్యత్తు రుచిరహారోధవళపక్షు.
- క. కనుఁగొని సుమాలి యితనిం,గనుమునిచంద్రునకు నిత్తుఁ గ గన్నియ నని సం
జనితకుతూహలుఁ డై య, వ్వనితకు ని ట్లనియె గారోపంపుఁబలుకులన్. 45
- చ. తగినవరుండు నీకు వనితా విను విశ్రవసుండ యాతఁ డా
ర్యగుణవిభాసి యమ్మునిజనాధిపుపాలికి నీవు వోయి యిం
పుగ వరియింపు నీకనిన గ పుత్రులచేత మదన్వయంబు రూ
పగు నిదె చూచితే ఘనుఁ దగదాత్తజు నుజ్జ్వలవైభవోన్నతున్! 46
- ఉ. నా విని తాను ముగ్ధ మనముగం దలపోయువిధంబ తండ్రి సం
భావనఁ జెప్పినన్ వికచోపద్యవిలోచన సంతసిల్లి యే
బోవుట యుక్త మేని మునోపుంగపు నాశ్రమ మెద్ది పోదునే
నావుడుఁ జూపి సప్తదముగన్ సుత వీడ్కొలిపెన్ సుమాలియన్. 47
- క. చని కైకసి పోలస్థ్యం, గని వినయవిలాసభయవిశాసప్రీడా
జనితవికారసుభగనిజ, తనులత వెడవ్రాలు జతురీతం బ్రణమిల్లెన్. 48
- ఆ. మ్రొక్కి నిలిచి యతని గ ముందట మేదిని,చుంగుటమున నొరయుచున్నఁజూచి
యెచటనుండి రాక గ యెవ్వనిసత వేమి, పనికి నిందు వచ్చి గ తనిన నదియు. 49
- ఉ. ఏను సుమాలిహాతుర ముగీశ్వర మి ప్పిటఁ దండ్రి పంపునం
గానఁగ రాక యంచు నునుగఁగాంతి దలరైడిమోము వాంచుచుం
దా నటఁ జెప్పలేమి విదితంబుగఁ జెప్పుట యైన నంకుర
శ్రీనినుపారె విశ్రవసుతీత్రలతం గరుణాస్వరూప మై.

క. ముని యమ్మానినియింగితమును నెఱిగియు దివ్యబోధమున నేర్పడ నె
ల్ల నరసి యల్లనినగవున, మునింగి మృదుమధురవాక్యముల ని ట్లనియెన్. 51

చ. జనకుడు గోరి నిర్మలవిశారమునం దగ నిశ్చయించి ని
న్న సుమతినేయ నీవును బ్రీయంబున నియ్యెడ కేగుదెంచు పె
ల్లను నగు నాదెసం దనయలాభముఁ గోరితి వియ్యకొంటి నే
ను నకట వేళ క్రూరము తనూజులఁ గ్రూరులఁ గాంతు కామిని. 52

చ. అనవుడు మీకృపం బడయు శ నాత్మజు లుగ్రులు గాఁగఁ బాడి గా
దనవుడు నీదుసంతతికి శ నంతకుఁ గొండాకవాడు శాంతుఁ డై
వినయవివేకధర్మముల శ విశ్రుతబుద్ధి వహించు మత్కులం
బును భవదీయవంశమును శ బూతము నేయు సరోజలోచనా. 53

క. అని యూఱడించి ముని య,వ్వనితం నైకొనియె నదియుపల్లభించి త్తం
బునకుఁ దగుచరిత మన్ననఁ, గని సంతస మంది కొంతకాలంబునకున్. 54

క. పదితలలుం గోతలు నిరు,పదిచేతులు నిరులు గవియు శ బలుమేనును గెం
పాదవినయనంబులు నున్నద మగుహృదయంబుఁ గలతనయునిం గాంచెన్.

ఆ కనినయప్పు డచటఁ శ గడు నుగ్ర మగుర క్త,వృష్టి గురిసె నుల్కలవృదిశలఁ
బడియెవఱులఁబడెఁ శ బిడుగులుర్వినిబడి,మ్రోసెగాడ్పసుడిసోమాసెనినుడు.

క. మునివరుడు వికటుఁ డగుతన,తనయుకడకు వచ్చి వదనదశకంబు గనుం
గొని వానికి దశవదనుం,డనియెడునామం బొనర్చె శ నానుతుపిదపన్. 57

సీ. అధిక ప్రమాణసూర్యంగఘోరాకారుఁ గుంభకర్ణం దనుకొడుకుఁ గాంచె
దంష్ట్రాచరస్పరతాడనరచితసంకుల శూర్పణఖ యనుకూతుఁ గనియె
నిట్టిసంతతిఁ గన్న శ యిష్టహాపాతకంబునకుఁ భ్రాయశ్చిత్త శ మనఁగఁ ప్రీతిఁ
బడసె విభీషణుఁ శ బావనోజ్జ్వలమూర్తిఁ నైకసి మునికృపాగౌరవమున

ఆ. నిట్లు పుట్టి పెరుగునెడఁ బంక్తిముఖకుంభ,కర్ణ లెందుఁ స్తూరకర్ణ లగుచుఁ
దిరిగి జంతువుల వశింతురు ధర్మసం,ప్రీతి బరఁగు చవ్విభీషణుండు. 58

ఆ. అంత నొక్కనాఁ డనంతవై భవముతో, ధనదుఁ డేగుదెంచి శ తండ్రిపాల
గౌరవమున నున్నఁ శ నైకసి గనుఁగొని, చిన్నవోయి కొడుకుఁ శ జేరఁ బిలిచి.

క. ఇతనిమహాసంపద సూచితె మీ రొక్కనిక పుట్టి శ శ్రీకేజములం
దితఁ డి ట్లుండఁగ నీ వి, ట్లతిహీనత నున్నఁ బురుషుఁ శ డండ్రే నిన్నున్. 60

మ. తను ని ట్లాడినతల్లిమాటలకు మాతృస్వరంబు చిత్తంబునం
దనరంగా దశకంధరుం డనియె సుతస్నాహంబు వాటించి యీ
తనితో సాటి యనంగ మే లన నమందశ్రీవిలాసంబు నే
కొని యీలోకము లెల్ల నేలుదును నీకుం జింత యింతేటికిన్. 61

తృ తీ యా శ్వా స ము.

❖ రావణాదులు తపం బొనరించుట. ❖

క. అని గోకర్ణమునకుఁ జని, యనుజన్ములుఁ దాను నెదలనజా నిలిపి తపం
బొనరించి రత్నైఱం గొనరను జెప్పెద నీవు వినుము శరఘకులతలకా. 62

సీ. వేసవి గనగనవేగుచట్రాతిపై నగ్గి నల్లడ నుండ శనర్కూ జూచి
వానకందువను దివారాత్రములు జలధారల బయళ్ళులఁ శదడియు చుండి
సీతునఁ బెనుమంచు శశిరముపైఁ గురియంగనిష్ఠఁ గుత్తుకబంటిసీర నిలిచి
ఫలముల వేళ్ళులఁబత్రంబులను నీళ్ళులను గాలిఁ గాలంబు శదనరఁ గడపి
ఆ. కుంభకర్ణుఁ డిట్లు శఘోరంబుగాఁ బది,వేలవత్సరములు శసాల నియతి
మునిగణంబు సిద్ధజనమును వెఱంగంది,తన్నుఁ దగిలి పొగడఁ శదపము నేసె 63
తే. ఏకపదముననైదువేలేడు లుండి,యూర్ధ్వబాహుఁడై మోమెత్త్రీయుండఁ బిదప
నైదువేలేండ్లు లిట్లు మహాతపంబు, ప్రియము గుండక చేసె విభీషణుండు. 64

చ. అనుజులనిష్ఠ మెచ్చక దశశాననుఁ డుగ్రతపగికుతూహలం
బునఁ ద్రిజగంబులం బొగడు శపాంపిరివోవ సహస్రవర్షముల్
సన నొకమస్తకంబుగ నశశంకతఁ దొప్పిదివేలఁ దొప్పిదిం
దునిమి హుతాశనుం దలలఁ శదుష్టునిఁ జేసె నజాండు మెచ్చగన్. 65

క. క్రమమున దశముఖుఁ డొగినొక్కముఖును చిక్కంగఁ బెఱముఖము లన్నియున
గ్నిముఖంబున వేల్చియుఁ జిత్తమునం దొకొంకు లేక శతద్దయు నెప్పిన్. 66

❖ రావణునకు బ్రహ్మ వరంబు లిచ్చుట. ❖

చ. పది యగువేయి నిండుటయుఁ శబంక్తిముఖుండు మనంబునన్ ముదం
బొదవఁగ నిర్వికారమున శనున్న శిరంబును గోయఁ జూచినన్
వదనచతుష్టయం బలర శవారిజసంభవుఁ డేగుదెంచి క
ట్టెదుర వరంబు వేడు మిదె శయిచ్చెద మెచ్చితి నంచు నిల్చినన్. 67

క. ధరఁ జాగి మ్రొక్కి దశకంఠధరుండు వినయ మొప్ప నిలిచి శతఱుగనితలపై
వెరవునఁ దనకరపద్మము, లిరువదియును మొగిచి యల్ల శనిట్లని పలికెన్. 68

శా. దేవా విన్నప మాదరింపుము భయోద్రేకంబునన్ మృత్యువుం
గావం గోరు బహుప్రకారముల లోకం బంతయుం గావునన్
దేవప్రాతవియచ్చరప్రకరదైతేయప్రజాదిక్రియన్
జా వేయావున నాకు లే కునికి యిష్టం బాశ్రితశ్రీకరా. 69

క. ఏ నాబలవిరహితు లగు, మానవులను సరకుసేయ శమది నెన్నడు నీ
యానయె జగతిం దక్కటి, హీనపుజాతులకు వెఱతునో పరమేశ్వరీ. 70

చ. అని తను వేడినన్ సరసీజాననుఁ డవ్వర మిచ్చి యొక్కమో
మున వినయావనముఁ డయి శముందట నిల్చినపంక్తికంఠరుం

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

గనుగొని క్రవ్వుటం దలలు & గ్రక్కునఁ గల్గ ననుగ్రహించి ప్రీ
తి నొసఁగె నుజ్జ్వలంబు లగుదివ్యశరంబులుఁ గామరూపమున్.

71

క. వెల్లువ ముంచి పిదప నీ, రెల్లను వెన డొంకఁ గొలన & నెనుగెడుచంచ
త్సుల్లారవిందములక్రియ, నల్లన వదనములు దోఁచె నాశ్చర్యముగాన్.

72

— విభీషణునకు ల్రవ్వు పరంబు లిచ్చుట. —

మ. అజుఁ డి ట్లదృష్టతభంగిఁ బం క్తిముఖ నన్వృథాభిధానోజ్జ్వలం
ద్రిజగద్వీరుని జేసి దుష్కరతపోవీక్షాప్రవృత్తిప్రకా
రజాత్ముం డగునవ్విభీషణు వరప్రాప్తోన్నతుం జేయఁగా
నిజబుద్ధిం దలపోసి వానిఁ గరుణాస్నిగ్ధాత్ముఁ డై చూచుచున్.

73

తే. ధర్మనియతికి మెచ్చిలిఁ & దపముపండె, వత్స నీమది వలసినవరముఁ గోరు
మనిన భయభక్తిసంభ్రమహర్షభరితహృదయుఁ డై యతఁడాతనిఁకిట్టులనియె.

ఉ. ప్రీతుండ నంటి నాతపముపెంపున నీవల దీని కగ్గలం
బై తగుకొర్కెయుం గలదె & యైనను గోరెద నామనంబు ధ
ర్మైతరవృత్తికిం జనమి & యిష్టవరం బగుధర్మవర్తులై
పూతగుణాభిరాము లగుఁపుణ్యులకున్ సులభంబు లెవ్వియున్.

75

క. అనుపలుకుల కచ్చెరువడి, దనుజులలోఁ బుట్టి నీవు & ధర్మంబు మనం
బునఁ గోరుట యరు దిచ్చితి, నని యజుఁ డమరత్వమును నిజాస్త్రము నిచ్చెన్.

— కుంభకర్ణుని తపఃఫలము. —

ఆ. ఇవ్విధమున శంభుఁ & దవ్విభీషణుఁ బ్రీతుఁ, జేసి కుంభకర్ణుఁ & జేరఁ బిలువఁ
దలఁచు లుఱిఁగి దేవతలు దేవ విన్నప, మవధరింపుఁ డనుచునజనిం జేరి.

77

సీ. అప్పరోగణము వేహారంబు సలుపంగఁ దునిమెఁ బెక్కండ్ర నంశదనమునందుఁ
దపములు నేయ మంశదరకుధరంబులో నురవడి మునులఁ బల్కువై వధించె
నిల నెల్లయెడల నశనేకభూసురులు యాగము లొనరింపఁ బ్రాణములు గొనియెఁ
దెరువుల ననుగంగ & నరికట్టి చంపె నాబాలవృద్ధంబుగా & బహుజనముల

తే. వేది యాహారమున కసహేద్య కనియు, నఖిలజీవుల నిట్లు నిత్యంబు సమయఁ
జేయు నీవరమున నిష్ఠ & సిద్ధుడయిన, నితఁడు పై రించునే లోకహితవిచార.

క. కావున నీతని మోహితుఁ, గావించుట జగము లెల్లఁ & గాచుట సుష్మా
నావునఁ దలఁపున భారతి, రావించిన వచ్చుడును సుకరజ్యేష్ఠుండున్.

79

ఆ. ఆసురమోమునందశవసీయించి నను నిద్ర, యడుగు మనిన వాణీయట్ల చేయు
దాన సమయం జనియెదానవుఁ బిలిచి నీ, కాంక్ష సెప్ప మనియెఁగమలభవుఁడు.

క. నిద్ర దయ నేయు మనియె సురద్రోహియు నమరవరులు & రదనాంకురచం
చదురులు నిగుడ నవ్వచు, భద్రము మా కదియె యనఁగఁ & బద్ధజుఁ డిచ్చెన్.

తృ తీ యా శ్వా స ము.

- క. ఆనేర్పుతోన వెను జతు, రాననుడును సురలు సరిగి శ రవ్యాణియు దై
త్యాననము బాసి పోయెను, దానవుడుఁ దలంచుకొని వృథాబింతనుఁ దై. 82
- క. ఏరూపున నే ని ట్లని, కోరితి నిది యేమి యొక్కొ శ కుత్సిత మయ్యెన్
ఘోరతప మెల్ల దీనికిఁ, గారణమా సురలవలని శ కపటము సుమ్మి. 83
- క. అని వగచుచున్న నాతనిఁ, గనుఁగొని భేదమునఁ బంక్తికంతుఁడు నేరం
జనుదెంచి తానుఁ దమ్ముడు, ననునయ మొసరించి సముచితాలాపములన్. 84
- క. కొనియాడిన నాటవనెల, కును నొకదినమందు లేచుఁ శ గుడుపును గమనం
బును గల్గు నాఁడు పగతుర, కనిలోనక విజయుఁ డీతఁ శ డని యజుఁ డరగెన్. 85
- క. వనజభవుచేత నివ్వెధ, మున వరములు వడసి పంక్తిముఖుఁ డుద్ధతుఁ దై
యనుజాలతో శ్లేష్మాతక, చనమున సుఖ ముండె దనుజవర్గము కొలువన్. 86

— సుమాలిబోధనచే రావణుడు లంకను వశపఱచుకొనుట. —

- తే. ఇంతయును జెప్పవిని రాఘవేశ్వరుండు, మిగుల నచ్చెరువడి యటఁమీఁదవారి
చరిత మెట్లాకొ నావుడు శ ధరణిపతికి, నయ్యగ స్త్యమునీంద్రుఁడి శ ట్లనియెఁబ్రీతి.
- సీ. కైకసి దీనికిఁ శ గడుసంతసంబునఁ దేలుచు నుండ సుమాలి తనదు
దాహిత్రుఁ జూడఁ బాతాళలోకంబున నుండి మారీచమహాదరులును
నవ్విరూపాక్ష ప్రహస్తులు నాదిగా సచివులుఁ దక్కటసైన్యపతులుఁ
గొలిచి రాఁ జనుదెంచె శ గుంభకర్ణవిభీషణులు దోస చన దైత్యకులవిభుండు
- ఆ. నెదురువోయి భక్తి శ నెరఁగి సమాలింగి, తాంగుఁ దై విభూతి శ యతిశయిల్లఁ
దననివాసమునకుఁ శ గొనిపోయి సముచితా, చారవిరచితోపచారుడయ్యె. 88
- క. వినయము దగఁ బాటించుచు, దనపార్శ్వమునందు సముచితం బగురుచిరా
సనమున నాసీనుం డగు, మనుమనితో నిట్లు లను సుమాలి ప్రియమునన్. 89
- శా. మావంశంబు ప్రసిద్ధి బొందు హరి హాల్తాటు సురేంద్రాదులం
గావక దానవమర్దనంబు గడఁకం శ గావించుటల్ మాను నా
దేవానీకముత్రు శ్లండంగు విభవోద్రేకంబు శోభిల్ల దై
త్యావాసత్వముఁ గాంచు లంక భవదీయస్ఫారపీఠోద్ధతిన్. 90
- శా. లంకాపట్టణ మేలి యే నసమలీలం గ్రాలి దేవేంద్రుఁడై
గింక దాడిగఁ బోయినక సురల రక్షింపంగ వేగంబు చ
క్రాంకుం డడ్డము వచ్చినం దెరలి వైశన్యం బొంది పాతాళ మా
తంకం షేర్పడఁ జొచ్చి యం దఁడగి యిందాఁకక వగం గుందుచున్. 91
- క. ఉన్నంత నీవు గలిగితి, బన్నంబులు దలఁగ నింక శ బగఱ నొడుతు మీ
కిన్నరుడు రిత్త గాడిటు, గొన్న పురము మున్ను మగుడఁ శ గొనఁగావలయున్.
- క. మాతామహుఁ డిటు దనకుం, జేతో ముద మంద నీతిసెప్పిన మదిలోఁ
బ్రీతుం డయ్యును దశముఖుఁ, డాతనిచిత్తంబుచందఃమారయుబుద్ధిన్. 93

నిర్వచనోత్తర రామాయణము

- ఆ ధనదుఁ డగ్రజుండు శ తదధీన మగులంక, యాసుడుట యుచితమగునె యనిన
నధికవినయమున మహామతి యైనప్రహస్తః డిట్టు లనియె శనసురపతికి. 94
- చ. తనయుఁడు తండ్రి యగ్రజుఁడు శ తమ్ముఁ డనం జనునయ్య రాజ్యముల్
గొనునెడ శౌర్యలంపలులకుఁ మఱి చుట్టఱికంబు గల్లునే
యను వగునంతకుఁ రిపు నుదగ్రత సైచిన నింక నూరకుం
డ నగునె వేగ పోరికి గడంగుము నీభుజదర్ప మేర్పడన్. 95
- క. విను ము న్నదితియు దితియును, ననఁ గశ్యపుభార్యలిరువు శ రప్పాచెల్లెం
డ్రునిమిఘల నసురగణముం, గని రయ్యిరుడెఱుఁ బగలు శ గారె తమలోన్. 96
- ఉ దైత్యులు దర్ప మెక్కి వసుధాతల మంతయుఁ దారవిక్రమా
ద్ధత్యమునం గొనం గని మహం బడఁగించి రసాతలైకసాం
గత్య మొనర్చె విష్ణుఁ డటు శ గావున వారలతోడివైర మా
చిత్తవిహీనమే తడవు శ సేయకు దాయకు నల్లు మిత్తఱిన్. 97
- తే. ఇట్లు పలికినపలుకుల శ కియ్యకొని సుమాలి సంచయ మేటికి శ మాకు నెల్లఁ
బ్రభువ వీవ లంకాపురపతివి నీవ, పనుపు మొకదూత నాతనిపాలి కనిన. 98
- చ. ధనదునియొద్ద కేగి యుచితంబుగఁ బల్కి పురంబుఁ బాసి పా
మ్మని మును చెప్పు కోఱడము శ లాడిన మద్భుజశక్తి యంబుజా
సనవరశక్తిమాలబలశక్తియెఱుంగఁగఁ జాటి చెప్పి ర
మ్మని చతురాభిభాషణుఁ బ్రహస్తునిఁ బుచ్చె సురారి లంకకున్. 99
- చ. చని యతఁ డాతనిం గని యశంభముఁ డై సమయోచితంబుగా
వినయము సేసి దేవ యొకవిన్నప మిప్పుర తొల్లి దైత్యవం
శనిజనివాస మానడుమ శ శార్దూకతంబునఁ బాసి పోయి రా
దనుజుల దిప్త నీయనుఁగుడమ్ముడు గ్రమ్మఱ నిన్ను వేడెడున్. 100
- క. దశవదనుం డనుజుం డను, యశ మల్పమె నీకుఁ గిన్నరాధిప రక్షో
వశముగ లంక విడిచి యసదృశబంధుప్రీతి సేయు శ దృఢముగ ననినన్. 101
- తే. పురమునకాదు నాదగుసిరికిఁ బరిజనమున కొరులెవ్వరోడయులనాకు నేడు
గడయు నాకూర్చితమ్ముడఁకాక దీని, కడుగ నేటికి రమ్మను శ తడయ కిపుడ. 102
- క. అని యతనికి సాదరభో, జనవిధి యొనరించి వస్త్రశామికరవా
హనభూషణాదివస్తువు, లనేకములు ప్రీతి నొసఁగి శ యానన మలరన్. 103
- క. తగ వీడుకొలిపి ధనదుడు, వగ మనమునఁ గూర విశ్రామసుపాలికి శీ
ఘ్రగతిం జని యమ్మునిపద, యుగళంబున కెరఁగి సవినయోక్తిపరం డై. 104
- చ. అమరవిరోధిపంపునఁ బ్రహస్తుఁడు లంకకు వచ్చి నాకుఁ గా
ర్యముఁ దగఁ జెప్పునట్లు పుర శ మాతని కిమ్మని యాడె నాడిన్

తృ తీ యా శ్వా స ము.

- సముచిత మైనచందమునఁ శ జక్కనిమాటల బాంధవంబుతో
న. మగుడ వానిఁ బుచ్చి మునినాయక మీ కెఱిగింప వచ్చితిన. 105
- తే. ఏమిపురుషార్థములుఁజేయునెడల నెపుడు, మీయనుజ్ఞయనాకుసహాయమగుట
నరసి మీదివ్యచిత్తాన శ నవధరించి, చేయఁగలపని యెయ్యది శ చెప్పఁ డనిన.
- శా. మున్నీ కార్యము వాడు న న్నడిగినఁ శ మో మీక కోపించి మీ
యన్నం బుణ్యచరిత్రు నేన మును లంకాధీశ్వరుం జేసితిం
జన్నే వానిపరాభవంబునకు సుత్యాహంబు నేయంగ నీ
కన్నఁ మోములు గంటువెట్టుకొని రోషాయత్తుఁ డై యత్తఱిన్. 107
- ఉ. దిగ్గన లేచి పోయె గణుతింపక వాడు విరోధలబ్ధికై
యగ్గలికంబునఁ మనలనందఱు జీరికిఁ జేకొనండు స
మ్యగ్గురుభక్తిగర్హరుచిమాన్యవివేకము లెంతదన్వ నీ
కెగ్గానరింప కుండఁ బుర శ మిచ్చి తొలంగుము చాటి చెప్పితిన్. 108
- సీ. ఇంద్రాయుధద్యుతు శ లెసంగఁ జూడ్కికి రమణీయంబు లైనమణిస్థలములు
సిద్ధగంధర్వాదిసేవ్యంబు లైనయచ్చదకంబులఁ జెల్వొందునదులుఁ
బల్లవపుష్పసంపద లుల్లసిల్లంగ రమ్యంబు లైనయా రాములును
సంబుజమధుమత్తహంసి కావితతుల రుచిరంబు లయినసరోవరములుఁ
- ఆ. గలిగి యొప్పు మిగులఁ శ నైలాసశైలత, టంబునందఁ బురవహంబుఁ జేసి
కొని వసింపు మచట శ ననుచరసహిత మై, దివ్యభోగలీల శ తేజరిల్ల. 109
- క. అని విశ్రవసుండు చెప్పిన, విని వైశ్రవణుండు లంక శ విడిచి యరిజనం
బును దాను రజతగిరికిం, జని యొకపుర మలక యనగ శ సంపాదించెన్. 110

❀ రావణుడు లంకం బ్రవేశించుట. ❀

- తే. అంత నక్కడ మగుడఁ బ్రహస్తుఁ డరుగు
దెంచి విత్తేశుఁ గాంచినతెఱుగు నచటఁ
దాను బల్కినక్రమమును శ దాని కాలఁ
డన్నచందంబుఁ జెప్పె దశాననునకు. 111
- క. విని యయ్యవిచారంబులు, దన కేటికి వెడలుఁ గాక శ దాడిమెయిం బో
యిన గాసిఁగాఁడె యింతక, చనుఁ జూ వెఱచునట నిలువ శ సందియ మేలా.
- మ. అని బాహుబలగర్వనిర్వహణవిద్యాపారగుం డైనయా
దనుజాధీశుండు వైర మెత్తి బలముం శ దానుఁ వెసం బోయి పో
యి నిజావాసముఁ బాసి విత్తపతి పోయెం బోయె నా వింఛుఁ బే
ర్చినయాధీత్యము నిత్య మైన విజయశ్రీవిభ్రమోద్భాసి యై. 113
- ఉ. లంకకు నేగి రాజ్యసుఖంబులుఁ డై యభిషేకమంగళా
లంకృతమూర్తిఁ జేకొని చలంబు బలంబును నుల్లసిల్లి ని

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

శృంకత రాక్షసాన్వయభూజావిభవం బలరజ్జగద్భయం
బంకురితంబు చేసె దొలగకాడెడువీరరసంబు పెంపునన్.

114

తే. ఇట్లు లంకాపురము వేడ్క శ్రీ నేలె సకల
దనుజలోకంబు నేవింప శ్రీ ననుజసహిత
ముజ్జ్వలశ్రీసమేతుఁడై శ్రీ యుల్లసిల్లు
చుండి యాదశకంధరుఁ శ్రీ డొక్కనాఁడు.

115

— శూర్పణఖకుఁ బెండ్లిసేయుట. ౧ —

క. దర్శిస్తుఖయావనకం, దర్పాస్త్రసముజ్జ్వలాంగిఁ శ్రీ దనచెలియలి నా
శూర్పణఖఁ జూచి యోగ్యవ, రార్పణసమయ మని తలచియనుజన్తులతోన్.

ఆ. కాలకేయవంశశకరుఁడు విద్యుజ్జ్వహ్వ, డతులబలుఁడు సుందర్రాంగుఁ డతని
కిత్త మెల్లభంగి శ్రీ నిత్తన్వి నని తగ, నాడి కార్యనిశ్చయంబు నేసి.

117

క. దనుజపతి యున్న నగరంబునకుం దగువారిసపుడ శ్రీ పుచ్చి యతని రాఁ
బనిచి సబహుమానంబుగ, నొసరించె బరిణయము మహాత్యవలీలన్.

118

— ఆత్మాసాంకము. ౧ —

చ. నిరుపమమూర్తి వైరిరథినీసమవర్తి వివేకవైభవ
స్ఫురితవిచారుఁ డుజ్జ్వలయశోమణిహారుఁడు ధర్మసంగ్రహ
దరపరతంత్రుఁ డార్యజనతామతమంత్రుఁడు వంశవారిజా
కరనవసూర్యుఁ డస్థలితగౌరవవర్తనధుర్యుఁ డిష్టుహిన్.

119

క. కవిలోకవనవసంతుఁడు, యువతీనూతనజయంతుఁ శ్రీ డుదయానంతుం
డు వినయధనవంతుఁడు దా, నవినోదై కాంతుఁ డమలీనస్వాంతుఁ డిలన్.

120

మాలిని. అమరశిఖరి హేలూహరిధైర్యుం డవారా
క్రమభుజబలదృష్టారాతిసంహారుఁ డంహ
శ్శమనవినుతిపాత్రాచారగణ్యుండు పుణ్యో
ద్యమవిరచితలోకాత్యంతపృథ్వీర్వుఁ డుర్విన్.

121

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధనవిధేయ
తిక్కననామధేయ ప్రణీతం బయినయుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబు
నందుఁ దృతీయాశ్వాసము.

శ్రీ రస్తు.
నిర్వచనోత్తర రామాయణము

చతుర్థాశ్వాసము.

రమణీయుఁ డుపాసక
నారాయణుఁ డాదిధరణినాయకసామ్యో
దారచరిత్రుఁడు కులని
స్తారకసంభవుఁడు మనుమజనవతి యెలమిన్.

1

❖ రావణమంథకర్ణవిభీషణులు పెండ్లాడుట. ❖

క. ఆదశకంధరుఁ డఖిలవి, నోదంబులఁ దగిలి నిత్యసనాత్మవిహారా
మోదితుఁ డగు చుండి మృగ, వ్యాధరమున నేగి కాననాంతరధూమిన్.

2

క. ఒకమార్గంబున రామయు, డొకకన్నెయుఁ దాను నవటఁగ నొయ్యన చనుదే
నకుటిలశాంతోదాత్త, ప్రకృతి యగుట చూచి యెఱిగిఁగి రాక్షసవతియున్.

3

ఉ. గౌరవశాంతమూర్తిఁ దగఁగఁగొని మార్గముక్రేవ నిల్చి య
చ్చేరువఁ బోవ నద్దనుజుఁగ జేరఁగఁ బోయి మహాత్మ యిట్లు కాం
తారములోనఁ బోకకుఁ గగతంబును నీ లలితాంగివేరు నీ
పేరును దీనిజన్మమును గ్రీతిఁ దగంగ నెఱుంగఁ జెప్పవే.

4

చ. అనవుడు నాతఁ డిట్లును మహాపురుషా! మయనామధేయుడ౯
దనుజుడఁద హేమ నాఁ బరఁగుఁదానిఁ బయోరుహవక్త్ర నప్పరో
వనిత సమర్థ్య లిచ్చిన వేవాహవిభూతవహించి నెమ్మి మై
దనయుల నిద్దఱు గని పదంఁడి కాంచిత నీతలోదరిన్.

5

తే. అగ్రతనయుండు మాయావి గ యనఁగ వాని
యనుఁగుఁడమ్ముండు డుండుభి గ యనఁగఁ బరఁగు
దీనిపేరు మందోదరి గ దేవ యిష్టు
గాయతాక్షికిఁ దగువరు గ నరయఁ దలఁచి.

6

మ. జగతిం గ్రుమ్మరువాడ నై కడఁగి యీశచంద్రాస్యఁ దోకొంచు నే
ను గరం బుత్తుకవృత్తిఁ బోక యిది హృన్తోదంబు సంధిల్లె నీ
దగుసల్లాచరసుంబు పెంపునఁ బ్రియం గ బంతంతకుం జేర్చున
ట్లుగ నీయన్యయనామధేయములు విండుం జెప్పు నా కేర్పడన్.

7

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

- క. నావుడు ముద మంచి యితం, డీవారిజనయన నాకు ఓ నీ నెడఁ గోరెం
గావలయు నని తలంచి మహావినయపరుండువోలే ఓ నతఁ డి ట్లనియెన్. 8
- క. నాకుం బ్రపితామహుఁ డా, లోకపితామహుండు తండ్రుఁబుం బొలఁస్తుల్
మీఁకె ననఁ బూన నేర గుణాకల్పా వేదములు చీరాభ్యస్తంబుల్. 9
- ఉ. పేరు దశాననుండు కృపావెంపున నాదుతపంబుసొంపునన్
వారిజసంభవుం డొసఁగె ఓ వావిరి యైనవరంబు లిష్టు డిం
పారెడులంక నాకు నెలవై మహనీయవిభూతి నుండుదున్
దారపరిగ్రహంబు నకృతం బిటముండట నన్నఁ బ్రీతుఁ డై. 10
- తే. క్రూరుఁ డగుట యెఱుంగక ఓ కోరి యిచ్చె, గన్యనస్పృహమయుండుదీక్షప్రదాన
సహితముగ వీటి కరిగి యుత్సవముతో వివాహమయ్యె నద్దానవశవల్లభుండు. 11
- క. తనసుతు లని యమ్మయు చెప్పినమాయావియును దుండుభిక్షు సమరముఖం
బున వాలిచేత నీల్లుట, లినతనయుండు నెప్పె రఘుకులేశ్వర నీకున్ 12
- క. ఒకయోధముఖ్యు నని నం,తకు నైనను గీటడంచు ఓ దాని నమోఘు
ప్రకృతి యగుశక్తి నిచ్చెను, వికసిల్లుచు మయుండు దనుజుని రాగ్రణికిన్. 13
- క. కోరి వివాహం బయ్యెను, గారవ మెసఁగంగఁ గుంభకన్ఠుడు దళదం
భోరుహలోచన యగున, వైర్వోచనికూతుకూతు ఓ వజ్రజ్వాలన్. 14
- ఆ. సరమ యనులతాంగి ఓ వైలూషతనయఁ గ, పోలచంద్ర బింబఁబులినజఘన
హరిణశాబనయనఁ ఓ బరమోత్సవంబునఁ, బెండ్లియయ్యె నవ్విభీషణుండు. 15

❖ మేఘనాదుని జననము. ❖

- క. పదపడి మందోదరి స, మ్మదమున సుతుఁ గాంచె నాకుఁమూరకు నెలుఁగున్
మదదిద్దంతావళములు, బెదరఁ జెలఁగె మేఘనాద ఓ భీకరభంగిన్. 16
- క. దనుజేంద్రుండును జిత్తంబున నెంతయు సంతసిల్లి ఓ పుత్రకునిఁ గనుం
గొని మేఘనాదుఁ డనఁగా, ననురూపం బయిననామ ఓ మప్పుడు వెట్టిన్. 17
- తే. పిదప నిద్రజి యనుపేరుఁ ఓ బెంపుఁ బడసె, నద్దశాననందనుఁడభిమతముగ
దానిఁ బదపడి చెప్పెద ఓ మానవేంద్ర, వినుము తరువాతికథలు సవీష్టరమంగ. 18
- ఉ. ఆసమయంబునన్ సరసీజాససుపెట్టినచొక్కు కుంభక
క్షాసురుమోమునం గదిరె ఓ నాతఁడు సగ్రజు వేడె గాఢని
ద్రాసుఖయోగ్యమందరము ఓ రాక్షసవంశవరుండు నిచ్చెఁ గై
లాసమువోలెఁ బ్రాంశుధవశం బగునూత్న నికేతరత్నమున్. 19
- క. అందు నివాసస్థానమునం దల్ప మనల్పముగ నోసరిప్ప నంద్రం
బొంది బహువత్సరంబులు, నిందితదురితాభిలో మునిగి యుండంగన్. 20

చ తు ర్థా శ్వా స ము.

—ॐ రావణుడు దేవతలు మొదలగువారిని బాధించుట. ॐ—

శా. దేవోద్వానము లీల మై నటకు బాధించు న్నునిశ్రేణి నా
నావిప్రావలిఁ బట్టి తెచ్చి తిను బోన్నంబుల్ సురస్త్రీలకుం
గావించుం గ్రతువైభవంబులకు విఘ్నం బాచరించుం దశ
గ్రీవుం డప్రతిమప్రతాపపరుషక్రీ డాకలాకల్పుఁ డై. 21

సీ. మదమున నలిరేగి నదులు సొచ్చి కలంచి యాడు సుద్ధతగంధహస్తీలీల
బలమునఁ జెలఁగి కాశల రేగి రూపణ విజయ మహావాతవిభ్రమమున
బెడిదంపుఁదనమునఁ శ గడఁగి శైలవృక్షులు పొడిపొడి సేయు దంభోలిభంగి
నొడలిపెంపున వీచి శ జడనిధు లిక్కడక్కడ వైచు మంథనగంబుకరణి
తే గరుడగంధర్వయక్షకేర్షురులఁగన్న, జెవులు వట్టి యాడించు నశేషలోక
భీకరము లగువిధములు శ పెక్కు సేయు, గర్వి మెదుంగ నాదశశకంధరుండు.

—ॐ కుబేరుడు దూతను బంపి రావణునకు బుద్ధి చెప్పించుట. ॐ—

క. అత్తటి నత్తెఱఁ గల్గెను, విత్తేశుండు గలయఁ గనియు శ వినియుం గరుణా
యత్తమతి యగుట దూతం, బుత్తెంచె దశాననునకు శ బుద్ధులు సెప్పన్. 23

క. చనుదెంచి దూత ముండఱి, గనియె విభీషణు నతండుఁ శ గడువేడుక న
ద్ధనపతిసేమ మడిగి పరిజనముల వేర్వేఱి యడిగి శ సంభావించెన్. 24

ఉ. వచ్చినకార్య మాంసి యవక్రచరిత్రుండు దానవేశ్వరుం
జెచ్చురఁ గానిపించె నెడఁసేయక దూత వినితవేషఁ డై
చొచ్చి ధరాతలం బురము శ సోకఁగ నానతుఁ డై యుపాయనం
బిచ్చి కరప్రదర్శితమహిం దగ సంకుచితోపవిష్టుఁ డై. 25

శా. దేవా దేవరతోడఁబుట్టువు కృతార్థభూతచేతస్సుఁ డై
నీవిఖ్యాతికి సంతసిల్లు సహజశ్నేహుండు నీయందు నీ
శ్రీ వెంపారుటఁ గోరు నీమహిమఁ బ్రార్థించు న్నదిం గావునన్
దేవేంద్రాదులచంద మొప్పు దని యుద్దేశించి నీయుద్ధకున్. 26

తే. నన్ను బుత్తెంచె దనవచనములు గాఁగఁ, జెప్పుమని కొన్ని బుద్ధులసెప్పివాని
నవధరింపు మొకించుక శ యవసరంబునాకు దయసేసి కార్యనివేకచతుర. 27

చ. జగములకుం బ్రతాపము ప్రశస్తముగాఁ బ్రకటించుమాత్రకుం
దగ వగు నిష్ఠ సేసినవిధం బిటమీఁద నిజాన్వయోదితం
బుగ నొనరింపు ధర్మము దోషవిభవంబున గాదె యింతపెం
పు గనుట లంకకై మనకుఁ శ బుట్టినముందటిహాని సాలదే. 28

చ. మునిజన మెల్ల దుర్దశల శ ముచ్చిరి యుండుటఁ జూచి యప్పురో
వనితలయార్తిఁ జూచి క్రతువర్గముదైన్యముఁ జూచి నామనం

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

బనయముఁ దల్లడిల్లెడు దశశానన దుష్టచరిత్ర మింక నై

నను నిది మాని సత్పుణమునం జను దూటు లడంగు నంతతోన్.

29

తే. ఇంత కాలంబు నేఁ బోయిపిమచగమున, శాంకరం బగుధర్మంబునలుపు చునికి
నెఱుంగనై తిమగుడివచ్చియెల్ల నెఱిగి, యెఱుంగఁజెప్పిలిహితమునానెఱిగినంత.

క. ఇది నా కానతియిచ్చిన, పదకము గలరూపు విన్నపము నేసితి నీ

హృదయంబునఁ గైకొను మొండుదలంపులు దక్కు మనవునకుం గుపితుం డై.

క. ఆతఁడు నీకుం దగు నీ, వాతనికిం దగుదు మీర ఁ లక్కట దొరయుం

దూతయు నఁట వచ్చుటయుభ, యాతురతం గఱపి పోవ నఁట యిది పోలున్.

ఉ. బుద్ధులు నెప్పు టెల్ల నటు ఁ వోవఁగనిష్టు ధనాధిపుం దప

స్నిధికిఁ బోయి వచ్చె నని ఁ చెప్పితి వత్తెఱఁ గెట్టి దంతయున్

శుద్ధిగఁ జెప్పు మన్న సురసూదనుపల్కులు చూడ ని ట్లనం

బద్ధము లై నదూత యెడఁబాసియు దిట్టఁడు గాన నిట్లునన్.

33

ఉ. అర్థవిభుండు వోయి తుహినాస్త్రి దపం బొసరింపఁగా విహా

ర్థము వచ్చినన్ గిరిసుతాన్విత నీశ్వరుఁ గాంచియున్ వర

ప్రార్థన సేయఁ డయ్యె నతఁడతఁడు దానికి మెచ్చి యిచ్చె న

ర్వాభివధాయకం బయినయాత్మ సఖత్వము నిశ్చలంబుగన్.

34

తే. వామపార్శ్వాభిగతు లగువారితేజ, మడరి యద్దెసలోచన ఁ మఠని కపుడు
పింగళం బైనవా రేక ఁ పింగళుండ, వనఁగఁ బరఁగుము జగములఁసరి ధనదు.

ఉ. అత్తెఱఁ గెల్ల నిట్టిద మహావృ శుభంబు సధర్మవృత్తి కా

యత్తము సూచె యిమ్మెయి సహంకృతి సత్త్వము గాఁ దలంతురే

యత్తము లక్కటా చెడుట ఁ కోపక చుట్టము బుద్ధి నెప్పినం

జిత్తమునందు నీసరకు ఁ సేయమి గర్వము గాక కర్మమే.

36

తే. అనిన నిరువదికన్నుల ఁ సడరుకెంపు, పద్మవనగతబాలాతఁపంబుఁ బోల

ప్రకుటివికటలలాటవిసూర్ణదుగ్ర, కోపభీకరుఁ డగుచు రక్షోవిభుండు.

37

క. ఏమేమీ ననుఁ జెడు దని, నాముందటఁ గొంకులేక ఁ నాలుకతుడ కీ

వీమాట దెచ్చి తజువర, మేమిగఁ దలఁచితొకొ నీకునది విధి యనుచున్.

38

క. కేసరము లదరుహరిక్రియ, మీఁద లదర లేచి దూత ఁ మెడ దునియఁగ సిం

హాసనముకెలన నున్నమ, హాసి వెఱికి ప్రసె దమ్ముఁ ఁ డడ్డము సొరఁగన్.

39

ఆ ఆవులింతులయు ఁ నడరెడునట్టయుఁ, జూచి ప్రీతుఁ డగుచు ఁ సురవిరోధి

యచటిడింభతతికిఁ నాకలినుడువుగా, నిచ్చి యాగ్రహమున ఁ నిట్లు లనియె.

40

శా. రక్షోవంశహితోపదేశ మనువేరన్ వీని బుత్తెంచె నా

యతఃధీశ్వరుఁ డీశుతోఁ దనకు సఖ్యం బైనతేజంబు రా

జ్యోత్స్నాభంబుగ లంకఁ గొన్న మనయఃన్యాయంబు సెప్పక సురా
దిక్షుద్రవ్యవసాయహేతు వగుభీతిం జూపి జంకింపఁగన్.

41

ఉ. నిక్కము నట్లు కాన తగునీతివరు ల్గుర లుక్కివంబునన్
మిక్కిలి యైనవారి నియమింపక తక్కుదురే ధనేశ్వరుం
డక్కట లేస్స నేసె నడియాస నెడన్ దిగధీశుఁ డొక్కఁడుం
ద్రిక్కక యుండఁ ద్రుళ్లడఁడుఁ ధిమ్రురఁ బోవలసె గ్రమంబునన్.

42

— రావణుడు కుజేరునిపై దండెత్తి పోవుట. —

ఉ. కాపున మున్నుమున్నయలకాపుర మేర్చి ధనేశు నోర్చి య
తొవలిపే రడంత మని యప్పుడ యుద్ధవిడిక సమగ్రనా
నావిధనైన్యభూరిభరణమ్రవసుంధరుఁ డై పురీసరి
ద్వావమహాటపు ల్గడచి యరాజతశైలముఁ జేరఁ బోయినన్.

43

తే. యక్షులంతంతఁ జూచి ధనాధిపునకు, రాక్షసేశ్వరునైన్యంబు యరాక చెప్ప
నతఁడు గ్రక్కున నేన లాఁయితము చేసి, బరవసాబునదలవడఁబంపఁ టయును.

క. ధనదుబలము దనుజబలము, ననువునఁ దలవడఁ గడంగి యార్పుచుఁ దాఁకెన్
ఘనఘోషభీషణము లగు, నననిధు లొండొంటితోడ యవడి దాఁకుగతిన్.

45

— యక్షరాక్షసులయుద్ధము. —

శా. జ్యోనాదంబు నిశాతహేలికటలీళసంఘట్టరావంబు ఘం
టానిక్వాణసమేతబృంహితము గాఢస్ఫూరహేషాసము
త్థానోపేతఖురాహతధ్వనియు సాంద్రం బైనభేరిపటు
ధావనం బేర్పడ దయ్యె నయ్యెడ బలవ్యంధ్యంబునం దేమియున్.

46

ఉ. అందును నిందుఁ జేయఁగల యట్టిభటుల్ దలవడ్డ నైన్యముల్
గ్రందుగ నొక్క పెట్టి తమకంబునఁ బోరుట చూచి కైకనీ
నందనుఁ డిమ్మెయిన్ సరి పెనంగుట నైఁవక వచ్చి వీకఁ దాఁ
కెం దనమోములన్ వఱలఁ యగిల లుదగ్రత వజ్రదంష్ట్ర లై.

47

క. ఏటున వాటున ప్రేటునఁ, బోటున దశముఖుఁడు రౌద్రశముగ నఱుముటయున్
లేట మొగమువడి యక్షులు, కోట సొరంబాటి రసురకోటి యెగవఁగన్.

48

క. తోలుకొనిపోయి దనుజులు, కైలాసతటంబుబయలు యైకొనఁ జన నా
భీలశరనిహతి వారలు, గూలఁగ సంయోధకంఠశుడు వడి దాఁకెన్.

49

ఉ. ఏచినవైశ్యనైన్యముల యెల్లను ద్రుళ్లడఁగింబి యిట్లు శౌ
ర్యోచితలీలఁ గ్రాలి సమశోధతి మై దమనేనఁ జూచి చే
పీచుచు వచ్చుయక్షుఁ గని యపితభయుండు దశాస్యమంత్రి మా
రీచుఁ డుదగ్రుఁ డై గిరి గిరిం దగ మార్కొనుమాడ్కిఁ దాఁకినన్.

50

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

క. ఇరువురశరజాలము లొండ్లుపులతురగములు సూతు ఓ లురుకేతనముల్
గరువలిక్రియఁ బడఁ గూల్పుచు, నెరగలిచిచ్చుగతిఁ గప్పె ఓ నిరువాఁగుపయిన్.

ఉ. యక్షుఁడు దానవుం గదిసి ఓ యార్చి దగం గద బిట్టు ప్రేసినన్
రాక్షసుఁ డీడఁబోక భిదురప్రతిమానమహాసి ప్రేసె ధూ
మ్రాక్షుఁడు సంతఁ గూడుకొని ఓ యాసురవృత్తిఁ దగంగఁ జేసె ను
గ్రతురికాక్షతం బ్రతిముఖంబున రక్తనదీప్రవాహముల్. 52

ఉ. దానవవీరు లిట్లు ధనదప్రియభృత్యునిఁ గిట్టి నొంచినన్
మానము డిగ్గఁ ద్రావి గరిమంబు దలంప కతండు వాఱినన్
సేనలు పెల్లగిల్లి పఱచెన్ దశకంఠుఁడు కోట దగ్గఱం
గా నడచెన్ మణిస్ఫురితకాంచనతోరణకాంతిఁ జూచుచున్. 53

ఉ. అట్టియెడన్ సురారిసుభోటావళి వాకిట లగ్గసేసినం
గట్టుపకాసి దీర్ఘదృఢకాయుఁడు తత్ప్రతిహారపాలకుం
డొట్టినమంటవోలెఁ గడుసుగ్రతఁ బేర్చిన సూర్యభానుఁ డ
పుట్టినఁ దాకి దానవులు ఓ పాలుటయుం గదిసెన్ దశాననున్. 54

ఆ. వీరకఁ గొండతోడఁదాకెడుతగరును, బోలె గగనచరులు ఓ భుజబలంబు
వొగడఁ బరిఘ ద్రిప్పి ఓ యెగసి దశానను, వెడదయురము వెలుచగడిచియార్చె.

క. ఆసూర్యభానుఁ డీక్రియ, ప్రేసినయపురిఘ దచుజగవిభుఁ డధికబలో
ల్లాసమునఁ బుచ్చుకొని పొడి, సేసె సమరు లార్వ నతనిరెర మొకప్రేతన్. 56

క. సుగ్ధయినయతని గనుఁగొని, బెగ్గలమున నచటిభటులు ఓ వికవిక లైన్
దగ్గఱి పిఠితాశను లొక, మొగ్గర మై కోట సొర సముద్ధతు లయినన్. 57

మ. సమరక్రీడకు వచ్చె వైశ్రవణుఁ డుత్సాహోగ్ర మై మాణిభ
ద్రముఖం బైనబలంబు మున్ పెడలఁ దూర్యశ్రేణి గర్జిల్ల దు
ర్దమదోగికాండవిమర్దితోద్ధతగదావండ్లొద్దటం దై పరా
క్రమలీలం బటువందివాగ్విభవసంభంభంబు రంజిల్లఁగాన్. 58

క. ప్రకటబలు లమృహోదర, శుకసారఃఖ లాదిగా ససమరపీరులునున్
భంగికుటిముఖు లగుచు యక్ష, ప్రకరముఁ దలపడిరి తూర్యరవములు నెలఁగన్.

ఆ. దొరలు వెన్నుదన్నిఁపురికొల్పి యిరువురుఁజేరిమాచుచుండఁజెలఁగియుభయ
బలముఁ బోటులాడె జలమున నొక్కింత, యెలమానగొనకఁయెలి నార్చి.

సీ. కీలాంజలమువైఁ ఓ దేలుచు నవ్విన ట్లున్నశిరంబు లొఁగొక్కచోట
నంగుళీమకరుచు ఓ లడకంగ నెఱిఁబాసియున్న హస్తంబు లొఁగొక్కచోట
గుత్తులొలఁదికిఁ ఓ గృత్తంబులై పడి యున్నపాదంబు లొఁగొక్కచోట
నవయవభేదంబు ఓ లమరక తునియ లై, యున్న గాత్రంబు లొఁగొక్కచోటఁ

చ తు ర్థా శ్వా స ము.

తే. గమలషండంబు నాగలోకంబుఁ దలిరుఁ, బాన్పుఁగల్పాంతమునజముఁబానసంబు
నింటిలోఁపలఁబోలె నోపెసఁగెఁజూడ, నపుడుయత్తునిశాటయుఁధాంగణమున.

ఉ. అయ్యెడ మాణిభద్రుఁడుఁ బ్రహస్తుఁడు నొండొరుఁ దాఁకి వ్రేసియ్యె
ప్రయ్యెగ మోదియుం జదియవైచియు నొచ్చి చనంగ నిష్ఠైయ్యె
డయ్యెగఁ బోరి రంత వికటప్రముఖాసురు లంటఁ దాఁకినం
గయ్యెము దక్కి యత్తుఁ డధికం బగునొప్పునఁ బెల్లగిల్లినన్. 62

ఆ. బలము పాయ యిచ్చి శత్రులఁగిన నలుకక, బరవసమున నర్థపతి గడంగి
రథముఁ బఱపఁ బనిచె శత్రుసభటకోటి, యటుమలేక పాటి శత్రుపి యిచ్చె.

— ౭౭ కుజేరుడు రావణుని దూరనాడుట. —

క. ధనదుడు గట్టెదురం ద, ముని గనుగొని సూతుఁ దురగముల నిలుపంగాఁ
బనిచి పులస్త్యతనయనం, దనుఁ డగుటకు సముచితముగఁ శత్రు నిట్లనియెన్. 64

ఉ. ఏను హితంబు నెప్పు నిటు శత్రు దురాచరణంబు లిష్ఠైయ్యె
మానవు రోగి చే దమునమం దటువుండెపు లంటఁ దాఁకినం
గాని యెటుంగఁ డప్పు ప్రతికారము గల్గునె యట్లపోలె నీ
దైననికృష్టవృత్తిఫల శత్రు తలంచెదుగాక పిమ్మటన్. 65

ఉ. కార్యము లెందుఁ దార యవుఁ శత్రు దన నోపుదురే సహాయు లై
యార్దులు వ్రోచి చెప్ప నుభయప్రతిపన్నము లైనఁ గాక యీ
శౌర్యము వట్టి దుర్లభవిచారమునక విసయంబు దక్కుట
శౌర్యముఁ దేక యున్నె తుది శత్రునె లోకవిరుద్ధవృత్తముల్. 66

తే. మేలు రెండులోకంబుల శత్రు లెచ్చు, కీడు నేసిన దప్పదు శత్రు యగుట
దీని నాబాలగోపాలమైనజనము, సకలమును మది నెలుఁగు నీవొకఁడుదక్క 67

చ. ఒకరునిమాటఁ బోక కడుగుగ్రత నీవు సధర్మ లైనవా
రి కలుగుచుక సముద్ధతి జరింపఁగఁ జూచుట దేవతాగణం
బకట మనంబులోన ముదనందుఁ జూచి వెడమాట లింక నే
టికి రణకౌశలంబుఁ బ్రకటింపుము వచ్చితి సారెనారెకున్. 68

— ౭౮ కుజేరుడు రావణునితో యుద్ధముచేసి యెడిపోవుట. —

క. అనిన మటుమాట వలుకక, దనుజేంద్రుడు ధనదు నస్త్రతతిఁ గప్పె నతం
డును బాణవృష్టి గురిసి యశనిక్రియ సుగ్ర మగుననలశర మేనె వడిన్. 69

ఆ. అదరు లెగయ వచ్చునాగ్నేయబాణంబు, రాక కంబువతిశరంబుఁ దొడిగి
లాఘవమున నిజబలం బార్వ దశముఖుఁ డనతిదూరమునన శత్రుపి నేసె. 70

శా. శ్రావ్యం బై చెలఁగక గభీరమధురజ్యానాద ముద్ధామవీ
రవ్యాపారనిరూఢతం బ్రతిశరాసంభంబు మర్దించుచుక

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

సవ్యప్రాధి దృఢావసవ్యగతి నాశ్వర్యంబుగా నేయుచున్
దివ్యాస్త్రంబులఁ బోరి రిద్దఱును సావ్యశ్యం బదృశ్యంబుగన్. 71

ఆ. ఏట లాడి యాడి యేడ్డఱు గలిసి గదాప్రవీణబాహుదండం డయిన
ధనవిభుండు ప్రేసె ధశముఖశిరము లూదంద యతు లార్వసచల మద్రువ.
క. సురవైరి గినిసి యొక్కట, నిరువదిగద తెత్తుకొని ధననేశ్వరు సురమున్
శిరమును బరులుం గరములుఁజరణంబులు జదియ మోడె య సరభసవృత్తిన్ 73

చ. కలయగ మేన శోణితము య గ్రమ్మగ లా వఱి యొల్లఁబోయి కెం
దలిరుల నొప్పుమాతము మోదల్ నఱకన్ ధర వ్రాలునట్లు వి
హ్వలుఁ డయి తేరివై నొఱగు యైశ్రవణుం గని సూతుఁ డెంతయుం
దలరి రథంబు దోలుకొని య దవ్యుల కెక్కడి కేనిఁ బోయినన్. 74

క. పెల్లుగ నాచ్చుచు విజయసముల్లాసమతోడఁ బంక్తిముఖుబల మెగవం
జెల్లాచెర రైయతులు, పెల్లగిలం బఱచి రద్రిబి ట్టులియంగన్. 75

సీ. కాలుకొన్నంతయుఁ య గడువేగమునఁ బాఱి కనుకని దెసలందుఁగఱుపడియుఁ
బాఱుఁ జాలక ముట్టఁబడి జాడ దప్పంగఁ దొలగి పెన్దొందులఁగూఱుబడియుఁ
దలలుఁ జీరలును గంపలు వట్టికొని గాసి గా మ్రగ్గుటడవులఁ గాటువడియుఁ
గాఢులఁ జేతులఁ య గా నెట్టకేలకుఁ జఱు లెక్కి లోయలఁ య జాఁగఁబడియు

ఆ. బయలి మొరలు గోట య వట్టివపెల్లున, నీటిప్రజయు నొక్కమాట యురలఁ
దెరలి యిద్ద టొక్కతెనువునఁ బోవక, యాకులితను గాంక్షిశీకు లయిరి. 76

❖ రావణుడు తుదకు నోడించి పుష్పకవిమానము గొనుట. ❖

తే. అసురపతి గెల్పుగైకొనియలకఁ బొచ్చి, యొండు నేయంగనొల్లకయుచితఁబుడ
పోలెఁ దనప్రజవారింబోలెఁ గామ, గమనరమణీయ మగుపుష్పకంబుగొనుచు 77

క. చనియె నట ధనదుసూతుఁ డ, తని నొకపద్మాకరంబుఁబటముననుం బె
ట్టిన నవటఁ బొలయునల్లని, తనుగాలిం దేఱి లజ్జితస్వాంతుం డై. 78

ఆ. అంత నంత విరళ య మగుపరివారంబు, గూడి చిన్నవోయి య కొలిచి రాఁగ
వాడి యున్న మోముఁవాంచినభంగిన, యలక కేగుడెంచె యక్షవిభుండు. 79

ఉ. అక్కడ దానవేంద్రుండు జయంబునఁ గ్రొవ్వెలరారఁ బుష్పకం
బెక్కి గిరింద్రవైభవనిరీక్షణకౌతుకలగ్నచిత్తుఁ డై
యిక్కడ నక్కడం గలయ య నిచ్చమెయిం జరియించు చుండఁగా
నొక్కడ నెద్దెసు గదలఁకుండె విమానము విస్తయంబుగన్. 80

చ. అమరవిరోధి దాని కెద య నచ్చెరు వంది యమాత్యభృత్యవ
ర్గములును దాసుఁ గూడి వడిఁ య గామగ మై చచునట్టి దివ్యిమా
న మిచట నిట్లు దీనిగమనం బెడలం గత మేమి యక్షస
త్తముఁ డొకరుండు దక్క నొరుఁ య దాల్పవోగో హృదయానువర్తి యై. 81

చతుర్థాశ్వాసము.

—ॐ నందికేశ్వరుడు రావణుని శపించుట. ౭—

- చ. అనుసమయంబునం ద్రినయశానుచరుం డగునంది వారలం
గని యనియెం దొలంగుఁ డెడఁగా నిది యీశనివాసదేశ మిం
దనిమిషయక్షింపురుఁడు శ లాదిగ నెవ్వరు రా రనంగ న
ద్దనుజవిభుండు వెండియు నుపదగ్రతఁ బోవక యున్న నల్కతోన్. 82
- క. ఈతటి నీశ్వరుఁ డిత్తరు, పోతంబులకెలన శైలశ్రుత్రియుఁ దానుం
ప్రీతిఁ గుసుమావచయకే, లీతత్పురుఁ డైనవాఁడు శ లీలాచుగతిన్. 83
- క. అడిబీర ముడిగి రాక్షస, చెడక మరలి పాము నీకుఁ శ జేయలఁతియె యీ
యెడ యింక నీవు నిలిచినఁ, బడ నడుతురు గన్న నిన్నుఁ శ బ్రమథగణంబుల్.
- తే. అనినఁ గోపించి యీశ్వరుఁడనఁగ నెవ్వఁ, డతనికిచ్చోటు దక్కినకతముఁ జెప్పు
మనుచు వానరవదనంబునట్టు లున్న, నందిమొగ ముప్పు దేశకౌశలంగఁ జూచి. 84
- క. కడుఁ బెల్పు నవ్వి యగు నీ, వడుపునఁ జెలువంబు గలుగు శ వారలచేతం
జెడఁడే యీతఁడు నుడువకశయుడుగు మనుచుఁ బంక్తివదనుఁడుల్లస మాడెన్.
- చ. తెగడినఁ గెంపుసొం పడరుశవృష్టులు గాడఁగఁ జూచి నంది యి
ట్లగు నిది నిక్క మివ్విధముశాననముల్ గలవార యేపున
న్గిలినరాక్షసాన్వయము శ నిన్నుఁ బురంబును సాగరంబు గా
సిగ మఱి గాఁగఁ జిక్కు వడఁ శ జేడ్పడఁ జేయుట యెట్లుఁ దప్పునే. 87
- ఆ. నిన్నుఁ బట్టి యిపుడ శ నీటుగఁ దలలు దున్నాడ నాకు శకశ్యమగున మైన
జగముచేరినందఁ శ జచ్చినవాడవు, మున్న కాన శవము శముట్టి నచి. 88
- మ. అతిరౌద్రాకృతి దైత్యుఁ డిట్లనియె మీ శ రాక్రోశముఁ జేయఁ బ
ర్వత మే నిష్ట చలంబునం బెఱికెడఁ శ వారింపుఁడా నీవు మీ
యతఁడుఁ వచ్చి విమాన మాఁగినఫలం శ బంపంగ నీశాను ని
జ్జితుఁ గావింపక మిమ్ముఁ ద్రంపక దశగ్రీవుండునుం బోవునే. 89

—ॐ రావణుడు కైలాసమును దెల్లగించి యెత్తుట. ౯—

- ఆ. అనుచు శైలమూలమున కేగి చేతుల, గ్రుచ్చి యమరఁ బట్టి శ కూలఁ ద్రోస
నప్పించి యెత్తె శ నల్లాడె నవ్వుహానగము జీవరాశి శ బెగడుపడఁగ. 90
- క. తదవసరంబున బ్రహ్మభులు, బెదరిరి గిరిరాజతనయ శ బిట్టులికి వెసం
బోదివి పయి వ్రాలి కౌఁగిటఁ, గదియించెను శంభుమేను శ గరుపారంగన్.
- ఆ. దనుజుచంద మంతఁ శ దనదుచిత్తంబున, నెఱిగి శంకరుండు శ చిటుతనగవు
కాంతి మోముచెన్నుశవంత గావింపంగ, నుంగుటమున నల్లశనూదుఁడునును.

—ॐ { శివుడు రావణునిచేతులు కైలాసము క్రింద నడఁగఁ ద్రొక్కి- }
వాడు ప్రాథమికగా ననుగ్రహించుట.

- చ. కరములు చావకట్టువడఁగగా గిరి యెప్పటియట్లు క్రుంగినఁ
విరవిరఁ ద్రెల్లి నొవ్వడరి శ విహ్వలుఁ డై దశకంధరుండు ఘో

నిర్వచనోత్తర రామాయణము

- రరవము లోకసంభ్రమకరం బగునట్లుగఁ జెల్పు గూసె న
చ్చెరువును బెగ్గలంబుఁ గవిసెన్ వెన దైత్యునమాత్యకోటికిన్. 93
- క వెల్లువ ముట్టినపగిదిం, దల్లడమునఁ గూడఁ బాటి యెనుఁ దనసైన్యం
బెల్లను ముసరఁగ దానవ,వల్లభుఁ డట్లటచుచుండె యె విడిచి వడిన్. 94
- తే. తా నెఱుంగనియట్టుల యెడవు గాఁగ, నిల్చి కరుణించి పదపడి యీలగఁకుండు
నగము డీలించి బాహులుఁగిరిగొనఁగ,నిచ్చి యానతియిచ్చెదైత్యేశ్వరునకు.
- శా. కేళీకందుక మల్ల నెత్తుకొనుమాఁష్ఠిం బట్టి నాయున్నయీ
క్షైలాసాచల మిట్లు నీవు నెగయఁగా నెత్తినం బోద్య మై
నీలా వేఁ గొనియాడు లెల్లరును వర్ణింపంగ నీ కొక్కవే
రేలోకంబునఁ జెల్ల దైత్యులకుఁ బెంపెక్కంగ నే నిచ్చెదన్. 96
- క. ఏ వినఁగ నిపుడు నీదగు, రావంబు త్రిలోకభీకరం బయి చెలుగెం
గావున విన్న భయం బగు, రావణుఁ డనునామమునఁ బరఁగు త్రిజగములన్.
- ఉ. పుష్పక మర్థి నెక్కు మెటఁ యెఁబోదో పొమ్మని వీడుకొల్పే వా
స్తోష్పతి సంతసం బెడల యె ధూర్జటి నిర్భరహర్షనిర్దళ
ద్వాపిష్పతిలోచనం డగుచు యె దానవనాకుండు రత్నమాలికా
నిష్పతదంశుజాలరమణీయవిమానము నెక్కె మొక్కుచున్. 98

❦ ఆశ్వాసాంతము. ❦

- మ బుధసంరక్షణశీలుచేత వినయాభోరాశిచే శత్రుగ
ర్వధనాదానవిదగ్ధుచేత రమణీప్రద్యుమ్నుచే నన్వయాం
బుధిసంపూర్ణసుధాంశుచేతఁ సుహృదభోజార్కుచే భారతీ
మధునిష్కందముఖాబ్జుచేతఁ ద్రిజగన్తాన్యస్ఫురతీక్తిర్తిచేన్. 99
- క ఖండియరాయనిచే నుద్బంధద్విపదవనిఁపతిమదావళహరిచేఁ
ఖండితవిధుచే విభవా,ఖండలుచే నృపనయప్రకారునిచేతన్. 100
- మాలిని. నిరుపమరణకేళీనిర్దళవైవిధ్యాత్రి
వరతనుగళితాస్యగ్వారిపూరావగాహ
దరభరవరిఘోరహృత్పథానాంగనాని
ర్భరమదమధురస్తోత్రప్రసన్నాత్మచేతన్. 101
- గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కోష్ఠనామాత్యపుత్ర బుధారాధనవిధేయ
తీర్థనామధేయప్రణీతం బయినయుత్తర రామాయణం బనమహాకావ్యంబు
నందుఁ జతుర్థాశ్వాసము.

శ్రీ రస్తు.

నిర్వచనోత్తర రామాయణము

పంచమాశ్వాసము

రమణచరణశరదం

భోరుహభృంగపతిచే ద్రిభువనప్రధితా

చారునిచే గనకాచల

ధీరునిచే మనుమవసుమతీవల్లభుచేన్.

1

- క. శంభునిచే నివ్విధమున, సంభావితం దై తదీయశైలము డిగి సం
రంభమున రావణుడు దా, గుంభిని నలుగడల గలయలగ్రుమ్మరు చుండెన్.
క. ఒక్కొక్కమరి సేనలతో, నొక్కొక్కమరి వీరపరిజనోపేతుం దై
యొక్కొక్కమరి దనయంతన, యొక్కడ నేనిని జరించు నీ నిచ్చాగతులన్. 3

— పేదవతి రావణునిచే నవమానిత యై యగ్నిప్రవేశము చేయుట. —

- మ హిమవంతంబున కేగి యొక్కయెడ నంగదేకాంత మొక్కర్థు చీ
రముఁ గృష్ణాజినముం గమండలువు నైరరాగంబు వర్జించి సం
యమముం గైకొని యున్న జేరఁ జని హృద్యాకారమున్ యశావనో
ద్యమముం గాంతియుఁ జూచి రావణుడు గామామయత్నం దై యిట్లనున్. 4
క. ఎవ్వనితనయపు నీవతి, యెవ్వఁడు పే రేమి నీకు నీరూపంబున్
జవ్వనము బాయ నీతప, మెవ్విధి బాటిల్లె నకట నీ యంతయుఁ జెప్తమా. 5
క. అనుపలుకులు వినియుం దా, విననియదియపోలే సుచిత్రేనిధి నాతిభ్యం
బొసరించినయక్కన్యక, ననిమిషపుడ డట్ల మఱియు నీ నడిగిన నదియున్. 6
సీ. అనఘ కుశధ్వజాఁ డనుమునీశ్వరుడు వేదాభ్యాస మనిశంబు నీ నాచరించి
యానుకృతంబునఁ జేసి నన్ గని వేదవతి యనుపేరిడి నీ వంశమహిమ
వెలయంగ నిక్కన్య నీ విష్ణున కిచ్చెద నని చాలఁ బ్రీతిసేయంగ నెల్ల
వారును మాయయ్యుకొరిక యెఱుంగక యర్థింప నర్థింప నీ నతఁడు ద్రోచి
తే. పుచ్చ ససురేంద్రుడై నజంగుండు నడిగితనకు నీకున్న నలిగిమారతండ్రిజంపెఁ
దల్లి సొదఁ జూచ్చె సత్యవ్రతంబు నడపు, జనకుపూనికి నే దీర్తు నీ నని తలంచి.
క. అది మొదలు గాఁగ విష్ణుని, మది నిల్చి యతండ నాకు నీ మగఁ డగు నని యి
ట్లు దపంబు సేయు చుండుదు, నిది నాతెఱఁ గనిన దానవేశ్వరుఁ డనియెన్. 8

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

- ఉ. కాంతి దొలంగ మే నిటులు శ గాతీయఁ బెట్టుచు జవ్వనంబుచె
న్నింతయు రిత్తవో సుఖము శ లేల్లను డిగ్గఁగఁ ద్రావి నెమ్మదిం
జింత దళంబుగా నడరఁగ జేడ్చుడి యొంటి చరించుచు జర
త్కాంతయుఁబోలే నియ్యిడుము శ గైకొనఁ బాడియె చారులోచనా. 9
- మ. లలనా విష్ణుఁ డనంగ నెవ్వఁ డతఁ డేలూ శుద్ధవంశంబు ని
ర్మలసంపూర్ణతపోమహాత్మ్యము వరశస్రాస్తానుభావంబు దో
ర్బలసంపత్తియు నాకుఁ బోలేఁ ద్రిజగత్ప్రభావ్యాతిపాత్రంబులే
కలదే లంక పరాక్రమం బఖిలలోకశ్లాఘ్యమే వానికేన్. 10
- ఆ. అనిన జెవులు మూసికొని యిట్టులను లోక, వంద్యు వేదవేద్యోపరదుఁ బరము
ననుపమాను నచలసవ్యయు హరిఁ జెడ, నాడఁ గూడ దని మృగగాక్షి మఱియు.
- చ. తపముల కెల్లఁ దాన ఫలదాత కులంబున కాదికర్త యై
యఁగిమితప్రభావుఁ డగునాచతురాస్యుఁడు నాభిఁ బుట్టె వి
శ్వవతి యహీనబాహుబలసారఘను ల్బుధుకైటభాదిదై
త్యవతుల నెల్లఁ ద్రుళ్లడఁచె శ నారయ విష్ణుఁ డమాననీయుఁడే. 12
- క. అనిన నసుర యమ్మాటలు, విన నొల్లక కదియ వచ్చి శ వెండియు సతి కి
ట్లనియె మరుసంపవెల్లునఁ, దనువు నిలువ దింకఁ గోర్కి శ దఱిమెడుఁ జేర్చిన్. 13
- చ. ఎటుఁగవు గాక భోగముల శ కెల్లను నెచ్చెలి జవ్వనంబ యి
త్తఱి నుడివోవ కుండ నుచితంబుగ జక్కవదోయివోనిక్రి
క్కిఱిసినచిన్నిచమ్ముఁగవ శ యిం వెనలారఁగ నాడువక్ష మఁ
వఱుసరోవరంబున నవారణఁ గేలి యొనర్చు కోమలీ. 14
- ఆ. అనుచుఁ దగిలి చూచు శ నద్దానవేశ్వరు, నలిగి చూచి నిన్ను నధముఁ డగుట
మును తపగప్రభావమున నెఱింగియుఁ దగ, నాపులస్త్యమనుమఁడని తలంచి.
- క. ఆతిథిసమర్థయు సమయోచిత మగుసంభాషణంబు శ నేసితిఁ బోవో
మత లేదు సీకుఁ బొప్పుడు, నతివలలో నన్నుఁ దలచు శ నగునె దురాత్మా. 16
- చ. అని కలుషించి వేదవతి శ యచ్చటు వాసి చనం దలంచినం
గని దశకంధరుం డడరి శ గ్రక్కున పేనలి వట్టికొన్న నం
గన యొకప్రేల ప్రేయ నదికత్తవిధంబునఁ దాఁకి కత్తిరిం
చిక్రియఁ ద్రొంచె వెండ్రుకలుఁచేతఁ దెమల్చినయంత కివ్వలన్. 17
- తే. వెండ్రుకలు చేతవచ్చుడుఁ వెఱుగువడుచుఁ,దవమువేర్చికి నలికి యశద్దనుజవిభుఁడు
నిలిచెరోషమహానలజ్వలనమూర్తి,యగుచుఁ బిఱిఁదికి బాసి యిట్లనియె సతియు.
- ఉ. బన్నము లిట్లు నీవు వఱుగం బడి మేను దొఱంగు చుండి యే
నిన్ను శపించినట్లయిన శ నిర్మలనిత్యమహాతపగప్రభా

- వోన్నతిచేటుగాదె పునరుద్భవ మయ్యెద నీకు మృత్యు వై
 . సన్నతపుణ్యజాత యనఁ జాలి యయోనిజమూర్తి దాల్చెదన్. 19
- క. ఈపరిభవంబుఁ బడియుం, దీవే ప్రాణంబు లనుచు శ దిగ్గన నలం
 బాపాదించి దశానను, నే పడఁగఁ విష్ణు నాత్మ శ నిడి సొదఁ జొచ్చెన్. 20
- ఆ. కృతయుగమున వేదశతతి యనఁగాఁ జన్న, నాతి త్రేత నిపుడు శ సీత యనఁగ
 జనకుయజ్ఞ వేది శ జన్మించి నీసతి, యయ్యె నీవు విష్ణుఁ శ డగుటఁ జేసి 21
- చ అని ముని నెప్పు విస్తయము శ నార్తియుఁ గోపముఁ బ్రీతియుం బెనం
 గొనఁ దప మిట్టిదిం గలదె శ కోమలి దొల్లియు నన్నె కోరెనే
 దనుజుఁడు నాఁడు నియ్యనచితం బొనరించెనే తత్ఫలంబు మె
 ల్లన యిటు వొందెనే యని తలంచుచు రాముఁడు గొతుకంబుచన్. 22
- క. ఇవ్విధమున సొదఁ జొచ్చిన, యవ్వనితం జూచి పిదప శ నసురాధీశం
 డెవ్వలని కరిగె నెవ్వరి, కెవ్విధిఁ గావించె ననిన శ నిట్లనె మునియున్. 23

— రావణుఁడు దిగ్విజయము చేయుట. —

- శా. వీరుం డెవ్వఁడు నెందు లేఁ డనుచు సుకన్య ద్రిష్టురృక దిర్పడు
 ర్వారస్ఫారపరాక్రమక్రమకళావైదగ్యవిస్తార మే
 పారంగా ధరణీశులఁ వెదకి వీరరావేళి యై దుర్దమ
 ప్రారంభం బొనరించుచుఁ సమరసంరంభంబు శోభిల్లఁగాన్. 24
- సీ. ఒక్కచోఁ దా మరుత్తోర్వీశుజన్నంబునకుఁ జని యతని రరణంబు నేచు
 నడిగినఁ గ్రతుకాలముని నేయఁ దగవు గాదనుచు శాంతత సున్నయానృపాలు
 నోడితి వని యార్చి శ యుడుగక యజ్ఞోపకరణంబు లన్నియు శ గాసి చేసి
 ప్రాగ్వంశ మంతయా శ వ్రచ్చి వేదిక గ్రొచ్చి ఋత్విగ్గణంబులసత్వ మడఁచి
 తే. యజ్ఞ భాగంబులకు వచ్చిపారికృతాంత, వరుణధనదులు బర్హియుఁ వాయసంబు
 హంసమునుగృకలాసంబునై భయమున, నడఁగియుండిన నెలుఁగకఁ మసురవోయె.
- ఉ. అంతకవిక్రముఁ సురభునాచ్యుఁ బురూరపు బాహుశాలి దు
 ప్యంతు నజేయు గాధిసృపత్రమునిం గని కూడ ముట్టి మీ
 రింతకు మున్ను న న్నెలుఁగ శ రెన్నఁడుఁ గావునఁ గయ్య మిండు మీ
 కెంతబలంబు నూడు నదియెల్లను గూర్పుఁడు దర్ప మేర్పడన్. 26
- ఉ. చాలక తక్కినఁ వినుఁడు శ శౌర్యము లజ్జయు నుజ్జించి మీ
 రోలిన నిల్చి నాయెదుర శ నోడితి మే మనుఁ డన్న మేదిని
 పాలురు పోరిలో మనకుఁ శ బంక్తముఖుం జెనయంగ వచ్చునే
 మే లిది యంచు నోటమిక శ మేకొని యట్టుల చేసి రుక్మఁ. 27
- మ. దనుజుం డీపురి కేగుదెంచి మహిమోద్దామప్రతాపాగ్నిసం
 జనితాశావలయప్రకాశబహుశస్త్రప్రధిసందూధిచే

సనరణ్యక్షితిపాలు ముట్టిన నతం శ డత్యుద్భటాకారుఁ డై
యని కేగెం బృథివీపరాగవటలం శ బాకాశముం గప్పగన్.

28

ఉ. సైన్యయుగంబుచుం బెనఁగి శ సుగరరంగమునందు మ్రగ్గ రా
జన్యవరుండు రావణుండు శ సమ్ముఖ మై మహి సంచలింప న
నోన్యన్యవధాభిలాషమున శ నార్చి వడిం దలపడ్డఁ జూడ సా
మాన్యము లయ్యె నప్పు డొకశమాత్ర జయాపజయప్రకారముల్.

29

చ వికటము లైనహస్తములు శ ప్రేయచు నోలిన తాకి యున్న మ
స్తకములు సుగ్ధ సేయచు నిశితకృపాణకళావిదగ్ధుఁ డై
యొకవడి బోరి డస్సి బలీయుం డగుదానవుచేత నొచ్చి నే
ల కొరగువపు భూపతి చోటుంబున నాతనితోడ నిట్లచున్.

30

మ. అని నీ కోపక వడ్డ నేమి యింక దైత్యాధీశ యే ధర్మవ
ర్తిని యేనికొ శుచి నేని నాకులమునకొ శ దివ్యావతారం డొకం
డనపాయం దుదయంబు నేసి భువనం శ బానందముం బొంద నెం
దు నవధ్యం బగునీశిరోనశకముం శ మన్తాడువాఁ డుద్ధతిన్.

31

ఆ. ఆసిన నసుర నగుచునగు నగు నీయందుఁ బొంతు గలుగు నెట్లుపోలుఁ బోలుఁ
బిడవఁ జూచిశొంద శ మిది నీవు గొ మ్మని, పరిభు నతనిశిరము శ పగుల ప్రేసె.

క. ఆర్చి విజయోత్సవమునం, బేర్చినచలమున వరంబుపెంపున సొంపుం
దీర్చి దిగులు రాజులయెడఁ, గూర్చి విడిసె మగుడ దైత్యకోటి మదింపన్.

33

క. ఇమ్మెయి నచట నచట య, జ్ఞప్తులుఁ దపములునుధర్మవర్మలు బహువి
ఘ్నమ్ములఁ బెట్టుచుఁ గలయం, గ్రువ్మరి నవవరుల నొక్కకోటికిఁ దెచ్చెన్.

34

మ బకనాఁ డొక్కెడఁ బోయి పోయి నత్యుచ్చైఃపయోదంబు నె
క్కికడుం జెన్నగువీణ చే నమర నక్షత్రాప్రభావుండు సు
ఖ్యకళాసంజనకుండు నారదుండు రాగిగాఁ జూచి యాసన్నపు
ష్పకుఁ డై భక్తిఁ గృతప్రణాముఁ డగుచుకొ శ సల్లాపసౌఖ్యంబునన్.

35

ఆ. ఆసురవరుండు గుశల శ మడిగిన, నుచితసంభాషణంబు నేసి శ బంధుభావ
మాదరమున నెఱిపి శ యమ్మని మానవ, హితముఁ గోరి యతని శ కిట్టు లనియె.

—౭౭ నారదచోదితుఁ డై రావణుండు యమునిమీఁదికిఁ జనుట. ౭౭—

మ. ధరణీచక్రమునందు నీవు సమరోక్తిహంబునకొ రాజులం
బొలపుచ్చుం గనుఁగొంచు వింతు మది నేప్రాద్ధ్యో ముదం బందుదుకొ
హరియుద్ధంబును శూలిసంగరము దేశవాధీశుసంగ్రామముం
గర మర్థి స్తును సూతు నాకు నవశవేడ్కం జేయ వి ల్లెమ్మెయిన్.

37

క. ఏ నీకు నొకటి నెప్పెద, దానవకులముఖ్య దేవతలకు నవధ్యం
దైననినుఁబోటివాఁ డీ, మానవుల జయింప విక్రమంబును గలదే.

38

క. కలయం ద్రిమ్మరి మేడినిఁ గలవీరుల నోర్చి జయముఁ గైకొంటి మను
. ఘ్యలు నీ కెమరే యింకం, గలదే కొద వడ్డచో టఱింపితశౌర్యా 39

తే. తుట్టిపాసలు జరయునుఘోరరుజలు, నడర నార్థలైయుండుదీరదియుఁగాక
మర్త్యులిటమున్న వీరు లగమర్త్యు లైరి,పీనుఁగుల ముట్టి యొడిచిఁబిరుదుగలదె.

క. కావున నిమ్మనుజావళి, నీ వడుచుట మెచ్చు గా దనెన నప్పలుకుల్
దేవారి వోలు నని సంభావించి మరుత్తవస్త్విపతి కి ట్లనియెన్. 41

— నారదవచనప్రబోధితుం డై రావణుడు యమునిపై దాడివడలుట. —

ఉ. ఏను రసాతలంబునకుఁ నేగెద నాగకులంబు నోర్చి య
ద్దానవులఁ జయించి బలవర్పము లేర్పడ దేవకోటిదు
ర్దాన మడంప వాసవపురంబునకుం జనువాఁడ సన్నసీం
ద్రా నినుఁ గంటి నా కభిమతంబులు నేకులు నింక నెమ్మెయిన్. 42

తే. అనిన విని నీకుఁ బాతాళసూయమునకుఁ, దెరువుగా దిది సమవర్తిపురముసరణి
యందుఁజనుమతనిమదంబునడఁచవలయు, ననిననమ్మునికనియెనోర్దనుజవిభుఁడు.

ఉ. మున్ను ప్రతిజ్ఞ సేసితి సోముద్ధతవృత్తి దిగ్విశోటికే
బన్నముఁ దేరఁ గావున శుభంబులు శీఘ్రమ చేత నీతి గ
ర్వోన్నతిఁ గ్రాలునాజముని నీ సుక్కడఁగించి క్రమంబుతోడఁ ద
క్కున్నదిశల్ జయించెద సోముజ్జ్వలదుస్సహవిక్రమంబునన్. 44

క. పనివినియెద నని మ్రొక్కుచు, దనుజేంద్రుఁడు సనిన వేల్పుఁడవనియు నీతం
డనుమానింపక జమువైఁ, జనియెడు నియ్యిగువ్రరకును నీ సమరం బైనన్. 45

క. వీఁడును వరసిద్ధబలుఁడు, వాఁడును జగ మెటుఁగ దుర్నివారుఁ డెఱుకమై
నేఁ డిరువురు దలపడుదురు, వేడిమొగంబులన చూతు నీ వేమకతోడన్. 46

— నారదుడు రావణునిరాక యముని కెఱింగించుట. —

మ. అని యొక్కించుక నిల్చి యొండుగడ గా నత్యంతశీఘ్రంబునం
జని వైవస్వతుఁ గాంచి తా నధికపూజాసత్కృతుం డై కృతాం
తున కారావణురాక నెప్పి యనిలో నీ దోశ్శక్తిఁ జూపంగఁ బూ
ని నిజం బై యిట వచ్చె నేనిఁ జెడఁడే నీచేత నం చున్నెడన్. 47

క. అచ తెల్లఁ బుష్పకంబున, రుచి గప్పఁగ రావణాసురుఁడు దైతేయ
ప్రచయకలకలనిరంతర, నిచితనభోభాగుఁ డై యనెనీ నేతెంచెన్. 48

క. చనుదెంచి పురసమీపంబునఁ దమతమపుణ్యపాపములు గనుగొనఁ ద
మ్మనివారణఁ బొందఁగ నున్ననిఖిలజంతువులఁ జూచి నీ నయవిరహితుఁ డై. 49

ఉ. కొందలు సౌఖ్యముం బొరయఁ నీ గొందలు దుఃఖముఁ బొంద నేల మీ
రందలు నొక్కచంద మగుఁ నీ డంచు విపద్ధశఁ బొందువారి మే

నిర్వచనోత్తర రామాయణము

లొంద నొనర్చె దైత్యవతి యున్నదఁ దై పితృరాజుకింకరుల్
గ్రందుకొనంగ నే షడర య గాసిగఁ జేసె దదాజ్ఞ నెంతయున్.

50

❖ యమరావణసేనలు పోరాడుట. ❖

ఉ. రక్షకు లెల్ల నొక్కటఁ దిశంబుగ మోహర మేర్పి యార్పి సం
ధుక్షితకోపు లై యతులదోర్బలదుస్సహలీలఁ దాఁకినా
రాక్షసులుం బరాక్రమధురంధరతం దగ మాటుకొన్న వీ
రక్షయకారి ఘోరసమరంబు ప్రకీర్తిత మయ్యె నయ్యెడన్.

51

ఉ. సేనలతోడ నద్దనుజసింహుఁడు సంగరకాంక్ష వచ్చినం
బూనికె దీర్చి కింకరులు యోయటకు న్నది సుల్లసిల్లి పె
త్తై నబలంబులం దగుసహాయముగా సమవర్తి పుచ్చినా
దానవసంగముల్ దలరఁ యదాకె విశృంఖలదోర్బిలానతన్.

52

చ. జమునిజలంబు వేల్చి నిజనైన్యము సుక్కడఁగించినా భుజా
సముదయసంభృతాస్త్రబహుళోస్త్రమహోగ్రతఁ జూపె దాకి వి
క్రమరసికాంతరంగుఁ డగురావణుఁ డుజ్జ్వలరోషపావకో
ద్యమవినిహాన్యమానరిపురదర్పమహానివిడాంధకారుఁ డై.

53

క. పంపునకు వోడఁ దగ దని, త్రుంప గడఁగి కాలకింకరులు భీకరు లై
నొండఁగఁ జండఁగఁ దడిమి నిలింపరిపుం బొదివి రెడఁ జలింపక కడిమిన్.

54

ఉ. ఆశుగచక్రతోమరగదాసికుతారముఖంబులన్ మహా
గ్రాశయు లై నిజాంగముల య నన్నిటి నొక్కట నొంప నల్లి కీ
నాశునివారి నెల్లను వినాశము నొండఁగఁ జేయ వారిపైఁ
బాశుపతంబు వట్టి తెగ య వాపె నిశాటవిభుం డుదగ్రతన్.

55

మ. తలఁగెం దోయధిసక్తకంబు గిరివర్ధం బెల్ల నూటాడె సం
చలతం బొంచె వసుంధరావలయ మోశాచక్ర మల్లాడెఁ గొం
దల మందెం ద్రిదశేంద్రుఁడట్టణము పాతాళంబు ఘూర్ణిల్లె నా
కుల మయ్యెన్ గ్రహతారకాకులము సంక్షోభించె నవ్వేధయున్.

56

చ. ఆపరిమిత ప్రతాపుఁ డగునాదశకంధరుచేత ముక్త మై
త్రిపురము లేర్పుభూతపతి య తీవ్రశరంబునుబోలె మండి మిం
టివయిఁ గలంగఁ జేర్చి నిగిడించి యుగాంతమహాగ్ని రీతిఁ బా
శుపత మరాతిపైన్యముల య సూరెల ముట్టి దహించె వ్రేల్చిడిన్.

57

చ. జయమునఁ బొంగి పెల్లుగ నీశాచరవల్లభుఁ డార్వ సేనలుం
చ్చియమున నొక్కపెట్ట నలిరేఁగి నభంబు సెలంగ నార్చినా
భయమున దండు గుండుగిలఁ య బాటుడు నాసమవర్తి యెంతయున్
రయమున నుద్భూతులగుతురంగసమాహర భాధిరూఢుఁ డై.

58

—ॐ యమరావణబద్ధంద్వయద్ధము. —

ఉ. ముందట మృత్యు ప్రద్యుమితముద్గరహస్తతః గ్రాల నుజ్జ్వల
స్యందనపార్శ్వభాగమున శనర్పిత మై ఘనకాలదండ మొ
ప్పందనకోపమాననము శపైఁ బెనుమంటయుఁ బోలే నాకృతిం
బొంది వెలుంగ నయ్యసురశుభంగపుమోహర మున్నచోటికిన్. 59

చ. చని తనమ్రాల వచ్చుమహిషంబుగళంబున ఘంటనిక్షణం
బును ఘనమూర్ఖినాదమును, భూరితరాసురపై న్యతూర్యని
స్యనవిభవంబు ప్రేరికొనశాతశరాంబుధిసీట ముంచె న
ద్దనుజబలంబు నప్రతిహతప్రదయం డగుచుక సముద్ధరిన్. 60

మ. జమునాటోపము దుస్సహం బగుడు సుత్యాహంబు వాటింప లే
క మదం బేది బలంబు పెల్లగిలినం శ్రవ్యాదనాఘండు దు
ర్దమబాహుబలుఁ డై యెదిర్చె దశకోదండీరముజ్జృంభితో
ద్యమనిర్మాతనిశాతసాయకవటువ్యాపారఘోరంబుగాన్. 61

ఉ. ఈసున నంతకుండు నసురేశ్వరుఁడుక వివిధాస్త్రశస్త్రవి
న్యాసము లేర్పడం జన జగయాపజయంబుల బొందుచుక రణం
బాసురవృత్తిఁ జేసిన లోమావసరం బగుచున్న నాసరో
జాసనుఁ దొట్టి వారలెఱుఁగ గారయ వచ్చి రమర్త్యు లందఱున్. 62

శా. దేవవ్రాతము వచ్చినక భుజబలోశక్త్యేకంబుఁ జూడక దశ
గ్రీవుండుగ్రము లైనసాయకములం శగినాశు నొప్పించినం
జావం జేయుదు దైత్యునం చతఁడు భాస్వత్కాలదండంబు బా
హువిన్యస్తము సేయుచుక భ్రుకుటిబంధాభీలసందీప్తుఁ డై. 63

క. మృత్యుపురస్సరముగ లోకాత్యయసమయంబొ నాఁగ శంతకుఁ డధికౌ
ద్ధత్యమునఁ గడఁగి డగ్గటి, దైత్యుం బొడిసేయఁ గాలదండము పూనెన్. 64

—ॐ బ్రహ్మ యమరావణయద్ధమును మాన్పుట. —

ఉ. అత్తటి గ్రక్కునక సరసిజాసనుఁ డడ్డము సొచ్చి నిల్చి కే
రెత్తి మహాత్మ యిట్టు లుచితేతరవృత్తిము నీకు నీడె మ
ద్దత్తవరానుభావమున శదానవనాథుఁ డవధ్యుఁ డేన నీ
యుత్తమకాలదండము ప్రయోగ మమోఘము గా నొనర్పితిన్. 65

క. కావున దీన నసురపతి, చావును బ్రదుకుటయు నాయశసత్యము నిజముం
గావుము లోకము లన్నియుఁ, గావు సుమీ నాకు బొంకు శగల్గినయేనిన్. 66

క. తగ దుడుగు మనినఁ బితృపతి, నగి జగముల కెల్లఁ బ్రభువు శననివాసన నీ
వగుట భవదాజ్ఞ కెమైయి, మిగులుదునే సమరమునకు శమేకొని యైనన్. 67

నిర్వచనోత్తర రామాయణము

- క. న క్తంచరు సమయించుట, యుక్తము గాడేని నిచట శనునికి దగడు నే
శక్తుడ నై యుండియు భవ, దుక్తికి గాఢాదోలగవలసె శనోపనిభంగిన్. 68
- ఆ. అని రథంబు సూతుఁడునుమృత్యుముఖఁగి, జనముఁదానుగూడిజముఁడదృశ్యుఁ
డైన వేధయును నిజావాసమున కేగె, నారదుండు నరిగె శనాకమునకు. 69
- క. కలయఁ గనుంగొని యెవ్వరు, మెలఁగమి సమరాంగణంబు శమిన్నక యున్నక
గలిచినవాఁ డై దానవ, కులపతి సనె సుతలమునకుఁ గ్రొవ్వెసలారన్ 70
- ఉ. ఆలములోన మైమయిఁ గృతాంతుని నోర్చితి నిక సన్నోరుం
డేల యెదుర్పు నంచు మద శమెక్కి నిశాచరవల్లభుండు పా
తాళజయార్థ మేగి మహితంబుగ భోగవతీపురంబు గ
ర్వాలసలీల ముట్టె భుజశగాధిపుఁడుం గనియెన్ వినీతుఁ డై. 71

— రావణుండు నివాతకపవకాలకేయులతో యుద్ధము సేయుట. —

- క. గణనాతీతవినూతన, మణినికరము గప్ప మిచ్చి శమన్ననఁ గని యా
ఫణిపతి సంతస మందెను, మణిమతి యనుపురికి నరిగె శమనుజాశనుఁడున్. 72
- సీ. అందుఁ బూర్వంబున శనంబుజాసనుచేత వరములు గనిననీవాతకవచు
లనియెడు దైత్యుల శనానిశాచరపతి పోరికి బిలిచిన శవారు వొంగి
కయ్యంబు పెద్దయుఁ శగాలంబునకుఁ గంటి మనుచు ననేకపైశ్యములతోడ
వెడలిన నిరువాఁగు శవివిధాస్త్రశస్త్రప్రహారఘోరంబుగా శనసమసమర
తే. మేఁడుకాలంబు నేసినగనెఱిగి యపుడు, వచ్చి వారలవరముఁగలను సెప్పి
తెలిపి సఖ్యంబునేసినగలసి యచట, జెలిమిమైచుండె దశముఖుఁడెలమిమిగుల.
- క. అతులితనవభోగంబులఁ, గతిపయవములు నివాతకపచులచే దో
షితుఁ డగుచు నిలిచి శౌర్యో, న్నతి వెలయుఁగ నరిగె బద్ధశనగరంబునకున్.
- మ. చని పే ముట్టినఁ గాంక్షయు లమిలోఁత్యాహంబునక భూమికం
పనసైన్యోద్ధతు లై కడంగి సగరప్రాకారబాహ్యంగణం
బున వీరకం దలపడ్డ రావణుబలంబుల్ వీఁగినక రేగి య
ద్దనుజాధీశ్వరుఁ డస్త్రశస్త్రనిహతిం శదతైన్యముం గూల్చినన్. 75
- ఉ. చూచి మహాగ్రకోపమున శసూర్పణఖాపతి వీఁగునేఁ జే
వీచి విశృంఖలప్రబల శవిక్రమదుస్సహుఁ డై దవానలం
జేచినకాననం బడఁ శయేర్పువిధంబున నన్యపైన్యముం
జూచియుఁ జూడకే బలము శసొంపున రూపడఁగించి పేర్చినన్. 76

— రావణుండు తనమఱుది యైనవిద్యుజ్జిహ్వనిఁ జంపుట. —

- చ. వడిగొని కాంక్షేయభటసర్గము ద్రోచినఁ దాను సేనలుం
గడఁగి నిశాచరేశ్వరుండు శగ్రుదుగఁ దాఁకి రణంబునందడిం

పంచమాశ్వాసము.

- దొడిబడప్రేసె దీప్రతరదోసినిం దను నీడఁ బోక కో
జడమున బిట్టు గిట్టినమఱింది నెటుంగక దుర్నదాంధుఁడై. 77
- శా. విద్యుజ్జహ్నుని ప్రేల్చిడిం దునిమి దోర్విర్యం బవార్యంబుగా
సుద్యుద్విక్రమవైరివీరసుభటపూహంబు నెల్లఁ ధను
ర్విద్యాకౌశల ముల్లసిల్ల సమరోర్విం గూల్చె నిర్ఘోషసాం
ద్రద్యావాపుధివీదిశావలయగర్జనస్ఫూర్జితాకారుఁడై. 78
- క. రణవిజయము గైకొని పట్టణ ముద్భటసుభటసంకటంబుగ భాస్వ
స్తతిగణధనములు మొదలుగఁ, దృణము తుదిగఁ జూఱిగొనియోదివిజారి పెసన్.
- ౭ వణుండు వరుణపట్టణముపై దాడివెడలుట. ౭ —
- ఆ. ఇట్లు భుజగదానసేంద్రుల నిర్జించి, యసుర మసరుకవిసి యంతఁ బోక
కంధివిభునిపురము యందువ యారసి, యుద్ధవిడిని బురము నొద్ద కేగి. 80
- మ వరుణుం డెక్కడ సున్న వాఁ డతనిగర్వగ్రంథి మాన్పుంగ నే
ర్పరి నై వచ్చితి శస్త్రఘట్టనమునఁ న రక్తంబు వోఁ జేసి నా
ఖరతేజంబునఁ గ్రాంచి పాం గడఁచి చుక్కం జేసి నానాధనా
హరణం జే నొనఁగితుం జెప్పుడు మదీయప్రాశ్ని యం చుద్ధరిన్. 81
- క. పురబహిరంగణమున మోహరములు దీర్చికొని యున్న యసురేశ్వరుపై
నురవడిమైఁ దోలెంచిరి, వరుణతనూభవులు రథకవర్గముతోడన్. 82
- క. సేనలు సేనలఁ దలపడ, దానపుపుష్పకము గగనోతలమునఁ గని యు
త్తానలనీతరథు లై యంభోనిధిసలితనయు లతని న బొదివిరి కడఁగన్. 83
- క. చీకాకుపటిచి బలుగదఁ, జెకొని యతఁ డేయ ప్రేయఁ న జేగువఁ జేరం
గైకొనక తఱిమి యీడం, బోక పెనఁగి రంబుధీశోపుత్రులు గడిమిన్. 84
- ఉ. అంత మహోదరాదు లగుసంబరచాపవిదగ్ధులైనదే
వాంతకవీరు లొక్కమొగి న నారధసంఘముతోడఁ దాఁకి దు
ర్దాంతభూబలంబు ప్రథితంబుగఁ గేతనముల్ హయంబులున్
దంతినమాహముల్ దునుక న తండము లై ధర డొల్ల నేసినన్. 85
- ఆ. విరథు లైనయద్భి న విభుతనూభవులపై, నడది రౌద్రమున సుశరారి కేలు
దోయిపడిటఁ బదియు న వేయి శస్త్రాస్త్రవి,తతిని బొదివి జర్జరితులఁ జేసె. 86
- చ. వెఱచఱవన్ దశాననుండు న వీరభటావళియుం గడంగి డ
గ్గటి జలధీశనందనులు న గ్రంధుకొనన్ రథహీను లైనయ
త్తటి నుటుమాడఁ జొచ్చినఁ బదాతులఁ గూడి కడంగి వెల్లుగం
బఱచిరి పట్టణంబుదెను న బొరజనంబులు బెగ్గరింపఁగన్. 87
- మ. వెఱ నిట్లంబుధినాథనందనులు దోర్విర్యంబు సాలించి యం
దఱుఁ బాఱంగ నిశాచరేంద్రుండు జయోత్సాహంబునఁ బెన్నడిం

నిర్యచనోత్తరరామాయణము

దఱుమంగా బ్రజ జేయి వీచుచు సముద్యద్వేగుఁడై తోలి తో
పుటఁ బెట్టె శరజాలముం బిటుఁడఁ గుఱ్ఱంఁగూర నాటించుచున్. 88

ఆ. వరుణుబలముఁ దనయోవర్ణంబుఁ గోట సొరంగఁబాట నెగచి య రావణుండు
జలదనివ్వనంబుఁచందంబు నెలుఁ గెత్తి, యెల్లదిశలు సెలఁగి య నిట్లు లనియె. 89

క. పడుచులచేతను నీక్రియఁ, బొడిపించిన దశముఖుండు యో నిచ్చునె తాఁ
గుడిచెం గల్పెం గలనికి, నడచుం గా కింక నొడిగిసం దను నగరే. 90

క. అనుపలుకులకుఁ బ్రభాసుం, డనువరుణామాత్యుఁడచట య నందఱు జన గ్ర
క్కున మరలి యితని నుడిగించిన గార్యం బగున యట్ల య చేసెద ననుచున్.

చ. వరుణుండు పద్మగర్భఁ గొలువం జనియెం బెజవారు వచ్చి సం
గరమున నీకు నోడిరి జగద్విదితంబు భవద్భుజాబల
స్ఫురణము గావునఁ దివిజసూదన నీ కెదు రెవ్వ రిందులో
నరయఁగ నిందె కాదెచటనైన నొకండును గల్గనెర్చునె. 92

క. అనిన విని పొంగి తనుఁ బేర్కొని బొప్పిడి రావణాసురుండు ప్రజ మరలుం
డని చేయి వీచె జృంభిత, దనుజసమూహప్రశంసితగుణుం డగుచున్. 93

ఉ. రాజితపాదపంక్తిరుచిరద్యుతిజాలము పర్వి నిత్యవి
భ్రాజితచంద్రికావిభవభంగిన యొప్పెడునప్పురంబుఁ గే
లీజితవైరి రావణుండు య లీలమెయిం జని కీర్తికాంతిసం
యోజితరేఖ గ్రొత్త యగుఱుచుండఁగ జేసి మదం బెలర్చుగన్. 94

క. మరల విడిసి గెలుపునఁ బొంపిరివోపుచు లంకఁ దలఁచి య వెను పొనరఁ జమూ
వరులఁ బిలిపించి పోదము, పురమున కని చెప్పె దనుజాపుంగవుఁ డెలమిన్. 95

చ. పయనము చాటఁ బంచి సులభంబుగఁ బూరియు నీరు వంటక
ట్టియలును గల్గుచోట్లును గగ్గిరిమిగుల దగునుక్కళంబుగా
భయ మనుపేరు లేక నిరసపాయముగా విడియించుచున్ మనగి
ప్రియ మగుభంగి నేన నడపించె విశృంఖలవైభవంబునన్. 96

చ. బలములతోడ మేదిని నభంబునచేరువ నంతకంటె న
గ్గలముగ నెక్కి నైనికులకన్నుల కందనిచోట డాపలక
వలవల దవ్వగాఁ దొలఁగి య వాఁరి నెచ్చట నేని వచ్చుఁ దా
నలసినయట్లు లల్పపరివారయుతంబుగఁ బుష్పకంబునన్. 97

— రావణుండు లోకములను స్త్రీలనెల్లఁ జెఱువవట్టుట. —

ఉ. అసమయంబున న్నగనియాండ్రు కన్యలు నాక చొచ్చి థా
త్రీసురరాజవైశ్యులను య దేకువ నేయక యెల్లజాతులుం
గాసిగ నొక్కపెట్టుగఁ బ్రకాశరహస్యవిభేదహీనుఁడై
యాసురవైరి పట్టె జెఱ య లడ్డము లేక మృగాయతాతులన్. 98

- క. మునిసిద్ధయతుకిన్నర, దనుజోరగకన్యకావితానము నెల్లం
గొనివచ్చి వచ్చి పుష్పకమునఁ బెట్టుచు వచ్చెఁ బంక్తీముఖుఁ డనయుం డై. 99
- సీ. తట్టికి వచ్చి యిట్టట్టు వోనేరని లేళ్లవిధంబున శీల యెడలి
వలఁ జిక్కి యెక్కడ శ మెలఁగంగ నేరని చిలుకలచాడ్పునఁ శ జెన్ను దఱిగి
మావునఁ జొరఁబడి శ యావలఁ జన లేని మీలచందంబునఁ శ జాలఁ గుంది
యురులలోఁ బడి యెందుఁనరుగంగఁ జాలనినెమిఁభులఁజెఱఁగునఁ శ గొమరు దక్కి
- తే. కలయఁ జూచుచుఁ బలుకంగఁనెలుఁగురాక, నలఁగుమేనులతో నెఱిగదలలు వీడి
వెగడుపడి వెల్లెనై కడుఁవిన్నఁబోయి, పుష్పకంబున నున్న యఁబొప్పలతు లెల్ల.
- క. కొలఁదికి మీఱిననెవ్వగ, నలఁదురి నానావిధంబు శ వైనతమతలం
పులగతి నోర్తోర్తునకు, దెలియ విలాపములు సేయఁజెఱు గెట్లనినన్. 101
- క. చంపు నొకొ యక్కట కా, రింపఁ దలంచు నొకొ లఘుచరిత్రంబులకుం
బంపఁ గడంగు నొకొ శం, కింపం డీకఱకుటసుర శ గీ డొనరింపన్. 102

— రావణునిచెఱుం బడిన స్త్రీలు విలపించుట. —

- మ మగఁడా నీవు జగంబువొప్పు మిగులఁ శ మానంబు వాటింతు వా
లిగ నెగ్గం బగుమాట వాటిలెనె తల్లీ నీకు లోకంబుపా
టిగ నిట్లొందెనె నిందతోడివగ తంశ్రీ యెందుఁ గీర్తింపఁగాఁ
దగునీసంతతి కీడునం దొడరెనే శ దైవంబుచెయ్యిం గటా. 103
- తే. చమురు నెత్తురు నవుబంధుఁసమితి గరము, ప్రీతి నఱకాళులకు లఱఁచేతు లొగ్గ
నునికి యెక్కడ నీహ్రారదనుజుబారి, కగ్గ మై వచ్చు లెక్కడ శ నకట విధియ.
- ఉ. ఇష్టులఁ దోడ నాడుచెలు శ లే మను చుండుదు రొక్కొ యిప్పు నా
తమ్మునిముద్దుమాటలు గోదల్పడఁ బల్కెడుచిల్కబోద ని
త్యమ్మును బొత్తునం గుడుచు శ నర్తిలి చేడ్వడు మవ్వ మెక్కి యొ
క్కుమ్మడి నంకురించులత శ లొప్పు దొఱంగవె నీరు గానమిన్. 105
- ఉ. చిత్తము గుందు చుండఁ జెఱఁసేయంటకంటె విశుద్ధ మైననా
వృత్తము గోలుపుచ్చుటకు శ వేగ తలంపక నన్ను లగ్గుగాఁ
గత్తులఁ గోసి దానవులు శ గండలు దిం ద్రుని కట్టిఁ డైనవీఁ
డిత్తఱి నెట్లు లైన సమయింపఁ డొకొ దొసఁ గెల్ల మానఁగన్. 106
- క. అని పెక్కు తెఱంగుల న, వ్యనితలు దురశిల్లి యిట్లు శ వనరుచుఁ జదలం
జని చని నలుదిక్కులఁ గనుఁగొని పల్కిరి తల్లడంబుఁగూరిన మఱియున్. 107
- ఆ. ఇంక నేటిలోక శ మీదఃప్రదైత్యుని, కిట్ల చెల్లె నేని శ యెల్లి నేటి
లోనఁ బాడు గాచె శ యానలినాసను, రాజసంబు నిష్క్రయోజనముగ. 108

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

❖❖ చెఱఁ బడ్డయింతులు రావణుని శపించుట. ❖❖

- క. తగు విక్రమంబు నేయుట, యగునే పరసతుల నిట్టు శిలదయతమై నె
వ్వగలఁ బోగిలింప నతనికి, మగఁటిమి గా నేర్పునే యమంగళ చెప్పల్. 109
- చ. పరమపతిప్రతాపిభవభాసురలీల వెలుంగుమమ్ము ని
ష్కరుణత నిష్ఠైయిం బట్టెచే శి గావున నీదనుజాధముండు స
త్పురుషపరిగ్రహం బయినపుణ్యసతం గలుపింపఁ జేసి త
ద్వరునిపరాక్రమంబున సవశ్యము మృత్యువుఁ బొందుఁ గావుతన్. 110
- క. అనవుడు దశాస్యుఁ డాశాపనిహతిఁ బ్రభ సెడియు బాహుబలమదమునఁ గై
కొనక నలి నపహసించుచు, ననుమానము లేక యెలమి శి నరుగుచునుండెన్. 111
- సీ. ఉడుగక కాల్పుచు శి నుండెడుశోకంబ యతితీహవ్యవాహనుఁడు గాఁగ
నిట్టూర్పుగాడ్పులు శి నిగిడించుటయు విలసిల్లఁ బ్రజ్వలితంబుననేత గాఁగఁ
బాయక యొనరించు శి బహువిలాపంబుల రాజితమం త్రాక్షరములు గాఁగఁ
గన్నీరు బోరవ శి గ్రవ్విించుటల పారిఁ బారి నాజ్యధారలపోత గాఁగఁ
తే. గాలఁది కగ్గల మై యెడఁగలుగువగల, యొనరుసమిధలు గా నిట్టులువిదపిండు
రావణాభిచారంబుగ శి భావమందు, నుగ్రముగ వేల్పు తేఱఁగుననుండె జూడ.

❖❖ రావణుడు దిగ్విజయము చేసి వచ్చి లంకఁ బ్రవేశించుట. ❖❖

- క. ఇతైఱఁగున దశకంధరుఁ, డత్తరుణులఁ గొంచు లంక శి కరిగెం బొరుల్
చిత్తము లలరం గానిక, లుత్తమవస్తువులు దెచ్చి శి యొప్పింపంగన్. 113
- చ. ప్రియ మెనఁ బల్లవింపఁగ విభీషణుఁ డాప్తులుఁ దాను నెంతయున్
రయమున భూషితద్విపతురంగముఁ డై యెదురేగి యన్న పా
దయుగము డాయ భక్తిమెయి శి దండనమస్కృతి నేసినన్ హరా
ద్రి యెగయ నెత్తి కీర్తిఁ బ్రచురించినబాహుల నెత్తై దమ్మునిన్. 114
- ఉ. ఎత్తెయుఁ గొగిలించి దనుజేంద్రుఁడు లోచనపద్మపండముం
జిత్తహోరుహంబు విలసిల్లఁ గనుంగొని కుంభకస్థుఁ డిం
దిత్తటి మేలుకానఁడె యశీనపరాక్రమశాలిఁ దామసా
యత్తునిఁ జేసె మాలవిధియం బొకయించుక చిన్నవోవుచున్. 115
- క. ఇభతుగన్యందనగతి, రభసంబునఁ బృథివి యద్రువ శి రక్షోవంశ
ప్రభువు నగరంబు సొచ్చెచు, విభవోజ్జ్వలుఁ డగుచు వినయవీనుతులు నెలంగన్.
- ఆ. ఒక్కచందురుండ శి యుదయింపఁ బొంగెడు
నంబురాశి యిది పురరాన్త వంబు
దనుజపతిముఖేందుదశకసన్నిధి నుబ్బ
కున్నె యనఁగ వీట శి నులిప్త మిగిలె. 117

పంచమాశ్వాసము.

— శూర్పణఖ తనమగనిఁ జంపె నని దుఃఖించి రావణుని దూఱునాడుట. —

క. అయ్యవసరమునఁ దనపతి, కయ్యంబునఁ బంక్తివదను శిఖద్దనిహతి రెం
డయ్యె ననిశూర్పణఖ విని, యెయ్యదకొం గెడల బుడమిఁ శ బడి మూర్ఛిలైన్.

చ. సభయము లైనదెందముల శ సంభ్రమ ముష్టులికంబుఁ గప్ప సం
క్షుభితసఖిజనం బొలయఁ శ గొండ్రిక నేవునఁ దేటి తీవ్ర శో
కభరితచిత్త యై మొగముగప్పెడుబాష్పజలంబు లంబుజ
ప్రభ నెడ ముంచు పెన్వటదభంగిగ నెవ్వరి నేని జూచుచున్. 119

ఆ. అరుగుదెంచి యన్నయడుగులకడ నార్త
నాద మడరఁ ద్రెల్లి శ నాథుఁ బనవి
యెడ్చు చున్న నల్ల శ నెత్తి యమ్ముద్దియఁ
దడవి కన్నునీరు శ దుడిచి యతఁడు. 120

క. సముచిత మగుతెఱఁగున శోకము వాపుట కనునయింపఁ శ గడఁగి తదాలా
పములకుఁ బొచ్చుటయును గోపమునను రక్కసియుఁ గరము శ ప్రల్లదురాలై.

ఉ. అక్కటికంబు మాలి చెలియల్ వగఁ బొందదె నాకు దీన దూ
తెక్కు జగంబునం దనక శ యింతయుఁ గొంకక పాపవృత్తికీ
స్రక్కక వైర మెత్తి కడుఁ శ గూరుడ వై యిటు నేత చూడఁగా
దిక్కులు గెల్వఁ గాదు నను శ ద్రెక్కొనఁ బోయితి గాని యిమ్మెయిన్. 122

క. అగ్గలిక మెఱసి కడఁగుచు, మొగ్గరములు గడచి పోయి శ మును మును మఱిది
మొగ్గలింజేసి దీనికి, సిగ్గువడనినిచ్చు నేమిసెప్పదుఁ జెపుమా. 123

— రావణుడు శూర్పణఖ నూరడించి వండకారణ్యమనకుఁ బంపుట. —

చ. అనవుడుఁ గ్రంధుఁగయ్యమున శ నప్పటికీ మనవారు లాఁటివా
రని మది నేర్పరింప వస శ మమ దురు క్షము లేల యింక నా
తని మగిడింప వచ్చునె వృథాఁరితాపము దక్కు నీదునె
వ్వనమున కెట్లు లట్టుల సమస్తధనంబులు వేడ్క నిచ్చెదన్. 124

క. అని యొకభంగిం దననేర్పినయట్టులు నెప్పి తీర్చి శ చెలియలి నూరా
ర్చినవాఁ డై యవ్వనితకు, ముసజాశనుఁ డిట్టు లనియె శ మఱియుం బ్రీతిన్. 125

సీ. దండ కారణ్యంబు శ దద్దయు హృదయంబు శుక్ర శాఙమున నశ్చోచ్చటు దైత్య
వాస మయ్యెడుఁ గాన శ నీసమయంబున నెలవు గైకొని ఖరు శ నిల్పువాడ
నతఁడు పిన్న మకొడుఁగయ్యను మనము దా మనుభేద మెఱుంగనియట్టివాఁడు
నీదెస విగులంగ శ నెమ్మివాటిరచు నయ్యెడ నీవు వసియింపు శ మిపుడ పోయి

ఆ. యిట్ట మగుపదార్థ శ మెయ్యది యేనియు, ననుదినంబు వేడ్క శ నడిగి తెచ్చి
యనుసరించి నడపు శ మని నియమించెద, నేను గలుగ నీకు శ నేమి కొఱత.

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

చ. అని యిటు లూఱడించి ఖరు శ నప్పుడ పిల్వగఁ బంచి యాదరం
బునఁ దగు రాజచిహ్నములు శ భూరిబలంబును నిచ్చి మంత్రులై
చనుఁ డని దూషణుం ద్రిశిరు శ సత్కృతిపూర్వము గాఁగఁ బుచ్చి యం
దునిచె నతండు శూర్పణఖాయుం బ్రియ మందిరి రాజ్యసంపదన్. 127

— రావణుడు కుంభిల యనువనమున యజ్ఞము సేయుచున్న యింద్రజిత్తు జూడఁబోవుట. —

క. చె న్నొందఁగఁ దనయింటికి, గన్నా కయి మెఱసియుండు శ గాదిలితనయున్
జన్నములు సేయ నడవిన, యున్నాఁ డని విని దశాస్యుఁ శ దుద్యోగమునన్.
క. అరదమున నేగె సముచిత, పరివారముతోడఁ జెఱల శ పడఁతులు డెందం
బురియఁగఁ బుష్పకమున ని,ర్భరవేదన నుండ నసురకృతి నిష్ఠురుఁ డై. 129

తే. తెనువు సూపుచుఁ జటులకేసరిని నెక్కి, కెలన వచ్చువిభీషణులకు లర్థి
నాదరించుచు నతనిచే శ నచటివంత, లెల్ల నెడనెడ నెటుఁగుచు శ నింపు మిగుల.

క. కుంభిళ యనునుగ్రాటవి, శాంభవ మగునొక్కపూజ్యసత్తముఁ దగఁ బ్రా
రంభించి శివునిచేతను, సంభావితుఁ డై నతనయు శ సదనము నేరెన్. 131

చ. చనుటయు నాతఁ డుల్లమున శ సంతస మాననకాంతి వింత సే
య నెదురు వచ్చి తండ్రిచరణాబ్జయుగంబు శిఖాభిరామ మై
ననిజశిరంబు గూడఁగఁ బ్రణామము సేసిన నెత్తి యర్చి లిం
దనపదిదోయిచేతుల నతం డిఱికాఁగిటఁ జేర్చె నందనున్. 132

క. ఆదరమున మహితచతు, ర్వేదమహాఖ్యాతమంత్రవిధులను శుక్రుం
డాదైత్యులకి నాశీ, ర్వాదం బొనరించె విప్రచరసహితుం డై. 133

చ నగుచు దశాననుండు భృగునందనుతో నిది యేమి యీతనిం
బొగఁ బడఁ బంచి యివ్వినసభూమి నిరోధము నేసి దీన మీ
రు గనినలాభ మేమి యమశుల్ దగుభోజ్యము లెల్ల మ్రింగి మో
పుగొనుచు మిమ్ము నాలిగొని శ పోయి వేయును నేల నాపుడున్. 134

ఆ. అట్టు లనకు మన్నయసదృశత్రుఁ డగు, నీదువరసుతుండు శ నిరుపమాన
మహిమ వెలయ మున్నుబహువిధయజ్ఞంబు, లాచరించి పిదపసభవుగుఱిచి 135

క. మాహేశ్వర మగుయాగము, దోహలమునఁ జేయఁ గ్రతువురతుది నాశివుఁ డ
ధాపితనారిక వ్వుగు, దేహం బుద్ధామవృషగళిం జెలు వొందన్. 136

మ. దయ నిచ్చోటికి వచ్చి కామగతి హృద్యస్యందనంబుం దమో
మయమాయాచరితంబు శాత్రవబలోన్మాదక్రియాదక్షదు
ర్జయశాపంబును దివ్యబాణనిచయస్సారాసుభావంబు న
క్షయతూణీరయుగంబు నిచ్చెఁ బటుదోర్గర్వం బఖర్వంబుగాన్. 137

తే. నీవునను దెంచితనుమహానీయమహిమ, బురికేదోశానియరుగంగఁబోవువేడ్క
నెదురుసూచుచు నున్నంతేనేగు దెంచి, తనిన భార్గవులకులు శ విని సురారి. 138

పంచమాశ్వాసము.

— రావణుఁ డింద్రజిత్తుఁ గుంభిశనుఁడి లొకఁడుఁ దోడ్కొని వచ్చుట. —

క. అగుఁ గాక యింకఁ జేయువృద్ధి గలదె పోనిమ్ము సురలుఁ యేఁకువ నెడఁగం
దగమికిఁ జెప్పితి మనకుం, బగ యింద్రుండ కాఁడె యెల్లభంగులఁ దలఁపన్.

చ. అని గురుఁ బ్రీతి పీడ్చొని మహాబలముల్ దనపజ్జ వచ్చిసం
గని కదులం దురంగములఁ య గాలుబలంబుల నేర్చి యొక్కయొ
డ్డనముగఁ దీర్చి సుందరహాభ్యుజదండము లెత్తఁ బంచి తూ
ర్వనినదపూరితక్షితిసభాంతరుఁ డై దనుజేంద్రుఁ డున్నతిన్.

140

క. మును రమ్యపదార్థంబులు, గొని వీధు లలంకరించుకొని జనులు గనుం
గొనియెడు వేడుక గుబురులు, గొని యున్నపురంబుఁ జొచ్చెఁగొడుకుం దానున్.

— ఆశ్వాసాంతము. —

చ. పరిజనపద్మమిత్రునకుఁ య బాతకమిత్రున కన్యనైన్యవి
స్ఫురణలతాలమిత్రునకు య సుందరగాత్రున కిందిరామనో
హరసుభ గాతపత్రునకు య నంబుజనేత్రునకుం బ్రమోదని
ర్భరధరణీకళత్రునకు య రాజితగోత్రున కిజ్జగంబునన్.

142

క. లావణ్యవిసరనవబా, లావృతచతురాంగనానాయకచివరునకుఁ
సేవాగతబహువిధవసు, ధావల్లభసంకటికృతవ్యాయునకున్.

143

మాలిని. శతమఖగురులజ్ఞానసంపదాపాదనోద్య
స్తతికి నమితశత్రుత్వపసేనాతమోగో
పతికి నిహతశేషప్రత్యయైకార్థకార్య
క్రస్తుతికి విజయమానోద్రోహబాహాసికుర్విన్.

144

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధనవిధేయ
తిక్కననామధేయప్రణీతం బయినయుక్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబు
నందుఁ బంచమాశ్వాసము.

శ్రీ రస్తు.
నిర్వచనోత్తర రామాయణము

షష్ఠాశ్వాసము.

యుతునకుఁ గాంతిపా
లేమరుచికి ధర్మమతికి శ్రీ లీలాసుమన
స్సాయకునకుఁ బుణ్యాధి
ప్థాయకునకు మనుమసిద్ధి శ్రీ జనపాలునకున్.

క. దనుజాధీశ్వరునకు ముచు,మును పుట్టినకొడుకు ధర్మమున నీశ్వరుఁ దృ
ప్తునిఁ గావించి వరంబులు, గనిన సుహృద్బంధుపౌరశరణము లెలరెన్. 1

చ. మన మలరంగ సద్భటసమాజము నూరెల నిల్వ నెంతయుం
బెనుపున మేఘనాదుఁడు విభీషణుఁడుం దనతోడ రా మదిం
చినకరివోలెఁ బుష్పకముఁ శ్రీ జేరి మృణాళలతాలివోనియ
వ్వనితలపిండు దైత్యకులవల్లభుఁ డల్లన డించి తెచ్చిన్. 3

మ. తమణీబృందముఁ జూచి సారకరుణోదారుండు దైత్యేశ్వరా
వరజం డావలిమోము నేసికొని యేవం బిచ్చరిత్రంబు ని
ష్ఠుర మోహోయని సూచలద్వదనుఁ డై శ్రీ శుంభదృఢజాగర్యవి
స్ఫురితుఁ డైననిజాగ్రజన్తుమొగముల్ శ్రీ సూచణ విషాదంబుతోన్. 4

ఆ. తన్నుఁ జూచుననుగుండముని భావించి, నగుచు దైత్యవంశనాయకుండు
ఁగఱవారిఁ జెఱలఁ శ్రీ బట్టక ముద్దాడి, వత్తు రయ్య శౌర్యవంతు లనిన. 5

చ. గుణ మిది దోష మిట్టి దని శ్రీ కొంత యెఱింగినఁ గాక యిట్లు ని
ర్ణాతయ పట్టి క్రౌంచతమకుం దగువారలు నెప్పుసామ్యభా
షణము నిరర్థకం బనువిశారము నెప్పుదిఁ బుట్టి యవ్వీభీ
షణుఁ డుచితంపుమాటలఁ బ్రసంగము డిగ్గఁగఁ ద్రావి యిట్లనున్. 6

— విభీషణుండు కుంభినపను మధుఁ డపహరించె నని యన్నలోఁ జెప్పుట. —

క. నీ వరిగినదిగ్గయమున, కీవల మధుదానవేంద్రుడైతెంచి పురిం
గావల యున్న దనుజసుభ,టావలి బొరిపుచ్చి భుజబలాటోపమునన్. 7

తే. ఉవిద లాక్రందనము నేయూచుండ నొక్క
రమణిఁ గొనిపోయె నంతగిపురంబుఁ జొచ్చి

యదియు మనమాల్యవంతుని యనుగుంగూతు
వనుగుంగూతురు కుంభీనసాభిధాన.

8

ఉ యజ్ఞరసప్రమత్తుఁ డగునాత్మజుపై సడి వెట్ట లేదు నా
యజ్ఞత నప్పు డే జని సమాధినిమగ్నమనఃప్రవృత్తిఁ గా
లజ్ఞాఁడఁ గాక వారిధిజలంబులలోన మునింగి యుండి య
ప్రాజ్ఞులచేత నాలిబడుపాటికి వచ్చితి నేమి సెప్పుదున్.

9

క. అనుడు బొమలు ముడివడునా, ననములఁ గెం పడర నసురనాథుం డేమీ
మనవీ దొకరుఁడు సొచ్చెనె, యనుమానము దక్కి గుండె యలదరక చక్కన్.

క. రాసొబగున నున్నత్తుం, డై నెంకింపక కడంగి యాతం డింతలో
నేనె గదె చెడితి రిప్పలి, మీసల నుయ్యాల లుంగిమెయిమెయి బోయెన్.

చ. చెలియలిఁ గోలుపోయి యెడఁనేసినఁ జాలమి వెట్టి నవ్వరే
కెలనను గాన నవ్వుధువు యీటడఁగించెద దాడి వెట్టి నా
బలిమి దఱుంగ నీనడిమి యబన్నము విన్న నమర్త్య లెంతయుం
జెలఁగక తక్కు రందుఁ జని యచేతులతీటకు మందు నేసెదన్.

12

— మధునిపై దండె తినరావణుడు కుంభీనసప్రాథనచే వానితోఁ జెలిమిపేయుట. —

మ. అని వీటం దనపిన్నతమ్ము నిడి నీద్రాసక్తుఁ డై యున్నత
మ్ముని బోధింపఁగఁ బంపి తోడ్కొనుచు నేము న్నేన ము న్నంచు నీ
నున నాతండును మేఘనాదుఁడును రోషోపశమిలోత్పనం
బొనరింపఁ మధుమానమృదనవిదగ్ధోత్సాహసన్నాహుఁ డై.

13

క. చని మధురాపురి ముట్టిన, వని కుంభీనస భయంబు యవినయంబు జనిం
ప నరుగుదెంచి ధరాలిం, గనముగఁ గృప పుట్ట నన్నకాశ్లం బడియెన్.

14

తే. అతడు కరుణాసమేతుఁడై యతివ నెత్తినిన్నుఁ దెచ్చినపాపాత్మరఁడున్నచోటు
సెప్పు మిప్పుడ వాని నిరర్జించి నీకు, హర్ష మొనరింతు ననిన నయ్యంబుజాక్షి.

మ. తగునే నీయిలు సొచ్చి నన్నుఁ గొని రాదైతేయపంశాధముం
డు గరం బెగ్గనరించెనైనను భుజాటోపంబు సూపంగ లో
కగరిష్ఠం డగునీకు వాడు దొరయే యన్యాయమే నాకు లే
దు గదా పడ్డది కార్య మింకఁ జన దాదుష్టాత్మ నిర్జింపఁగన్.

16

క. మధువున కలుగుట యది నను, విధవంగాఁ జేత గాన యే యేటికి వా
డధముం డనలే నెవ్వెయి, వధియించుట పాడి గా దనద్యవిహీనా.

17

తే. అదియుఁ గాక రాక్షస మన యమొదలఁ బరిణ
యప్రపంచంబునం దొకయధమవిధము
గలదు గావున నది గాఁగఁ దలచి యైనఁ
దప్పు నైరింపు నాకుఁ గా యదభితవైరి.

18

నిర్వచనోత్తర రామాయణము

క. అతఁడు నతిబహులనిద్రా,యుతుఁడై యున్నాఁడు గాచుఁటొప్పుదె సంబోధితుఁడేసి తెచ్చి నేవారతుఁడైనద ననిన దనుజరా జిట్లనియెన్. 19

చ. అలఁతులఁ బోవుతప్పె యిది యెనను నాతఁడు నేతికుండపై యొలుక సలంబుఁ బోవిడిచి యేను భవత్పతిఁ గాచితో మనంబలరంగఁ బోయి నిద్ర దెలియంగ నుపాయము సేయు నాకు నెచ్చెలి యగుఁ దోడితె మ్మనినఁ జేడియ సమృద్ధ మంది క్రమ్మఱన్. 20

చ. చని పతి నిద్ర దెల్పి దనుజప్రభు రాకయుఁ దాను బోకయున్ మన మలరంగ బాంధవపురమాటల సంధి దగంగఁ జేసి యాతనిఁ దమయన్న పాలికి ముదంబునఁ దోకొని పోవఁ బూని వచ్చినతన దైనపూనికయుఁ జెప్పిన గొండాక సమృద్ధించుచున్. 21

క. మీయన్నకుఁ దేజముగాఁ, బోయి యతనిఁ గంటి నన్ను బోధింపవ యే నాయనకుఁ జాల నని యిక్కఁ, జేయువదియుఁ గలదె గడవఁ జేసితి తరుణి. 22

క. ఈచనపు నెల్ల నిచ్చితి, నీచెప్పినయట్ల యతనిఁ నేఁ గనియెద మై శ్రీచాతుర్యసమగ్రుడ, నై చేసెదఁ బిదపఁ దగుసహాయం బెల్లన్. 23

ఆ. అని యలంకరించుకొని తననేన సన్నాహసుందరముగ నడవఁ బనిచి వారణేంద్ర నెక్కినచ్చి బావకుఁ బొడ,సూపె మధువు పెంపుసొంపు మిగుల.

◀ మధుఁడును రావణుఁడు నిందునివై దుడెత్తుట. ▶

ఉ. ఆదశకంధరుండుచిత మయ్యెడుభంగి మఱిదికిన్ మహాహ్లాద మొనర్చి వేర్చి యమరాధిపువై నడవం దలంచుట త్యాదరలీలఁ జెప్పి తగ నప్పురి నాఁడు వసించి యాతఁడుం గాదన కెత్తి తో నడవఁ గా మఱునాఁ డటఁ బోయె నుద్ధతిన్. 25

ఉ. రావణుఁ డిట్లు దేవనగరంబునయున్ బలపాదధూళివి ద్రావితసర్వదిగ్విలయ రాజకుటుంబగుచుం గడంక మై బోవునెడం ఒభంబున నభోవిభవంబు దిరస్కరించుశృంగావళి నుల్లసిల్లుజతాద్రీ గనుంగొని కొతుకంబునన్. 26

ఉ. శూలినవాస మై తెలుపుసొంపునఁ బొంపిరివోవునమృతా శైలముచక్కిఁ జక్కటికి నస్తతురంగముఁ డెగుదెంచి యుత్తాలపుదేవగేహము సుధం జెలువొందఁగ నందుఁ జేర్చికిం జాలి వెలుంగురత్న కలశంబువిధంబునఁ దేజరిల్లెడున్. 27

ఆ. ఆనుచు నగముఁ జేర నరిగి రక్షింపంశ, కరుండు దానిసొంపు నగలయఁజూచి యనుగుండమ్మనికిఁ బ్రియమ్మనఁ జూపుచు, నిట్టులనియెవేడ్కయెనక మెనఁగ.

ప ప్తా శ్వా స ము.

— ౧౭౭ లా స వ ర్ణ న ము. ౧౭ —

- క. 'సెలయేటు వాఱ జెలు వగు, శిలపైఁ దజ్జలము దిగుచు & సింధురపతి చూ
డ్కుల కొప్పెఁ బుండరిక, స్థలమున మకరంద మానుషట్పుదముక్రియన్. 29
- చ. అరవిరిగుత్తులం బొలిచి & యల్లనిగాడ్పులఁ దూలునీలత్త
ల్లరహాసితోదయంబు సవీలాసతనూపలనంబుఁ గల్లుసుం
దరులఁజెఱంగు గాఁ బతివేధంబున నున్నరసాలపోత మీ
గిరితటభూమికిఁ సరసోళికి వచ్చినమాడ్కి నొప్పెడున్. 30
- క. మనరాక హర్ష్యతలమునఁ, గనుఁగొనియెడు కామినుల మొగంబులు వాతా
యనమునఁ గానఁగ నగుచా,డ్పున నీతప్లికొల నొప్పె & భూధరముపయిన్. 31
- క. ఈవెండికొండశిఖరము, ప్రేవఁ దమాలతతి దృష్టికిఁ బ్రియ మొనుగం
గా వలతి యయ్యె నీల,గ్రీవునికంతంబుకప్పుకీయ నందం బై. 32
- చ. అని గిరి గామణీయకమునందు మనం బెలయించి యద్దశా
ననుడు బలంబుఁ దత్తటమునన్ విడియింపఁ దలంచి సన్ని వే
శనవిధిసూచనార్థము దోసల్ సెలఁగన్ బటుభేరి ప్రేయఁగాఁ
బనిచి మనోహరం బయినట్టునఁ దా విడిసెన్ బ్రియంబునన్. 33
- ఆ. ఇట్లు విడిసి దానవేంద్రుడు బహువిను, వములఁ దగిలి చతురశముచిత్రాల్ప
పరిజనములతోడ & గిరితటరమణీయ,తలమునందుఁ గేల & సలిపె నథి. 34
- క. మగుడఁ జనుదెంచి యర్హం, బగుగతి మజ్జనముఁ గుడుపు & నైనపిదపఁ దా
దగ లోపలికొలుపున నింపుగ సుఖసత్కథలఁ బ్రొద్దు & వుచ్చె సరసుఁ బై. 35
- ఉ. అంత సహస్రపాదుఁ డహరాచలశృంగతటంబు నేరె దు
ద్ధాంతుడు దానవేంద్రు డమరప్రకరంబు జయింపఁ బోవుచో
నెంతలు వుట్టునో యనుచు & నే పడఁగంగఁ దొలంగి కాలుకొ
న్నంతయు దవ్వగాఁ జని భయం బడరన్ గిరిదుర్గ మెక్కె నాన్. 36
- క. అరుణకరబింబ మస్తశిఖరిపైఁ గర మొప్పు బహులకస్తూరీలి
ప్తురుచిరకుచకాశ్చీర, స్ఫురితస్థానకముచందమున నందం బై. 37
- క. మఱి కొంతవడికిఁ జీకటి, తఱి చై తో లేంచె దశవదనుసుదోగం
బెఱిగి నిశాటబలము గ్రిక్కిఱియం బలుదెసలనుండి & యే లేంచె ననన్. 38

— ౧౭౮ అం థ కార వ ర్ణ న ము. ౧౮ —

సీ ఇది చూడ్కిఁ గప్పిన & యంతటఁ బోక తక్కుటియింద్రియంబులఁ & గప్ప కున్నె
యిది వెల్లిగైకొనినయేది యింట్లులు సొచ్చి దివియలఁ బారిగోనఁగవియ కున్నె
యిది నేడు శశి గల్పమెల్లియే లేంచునన్నలినావు మార్కొనీనిలుపకున్నె
యిది వెలుం గనునామమెల్లను నుడిపి యిజ్జగతి నింకెటుఁ దాన & నెగడకున్నె

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

తే నిక్కముగ నిది చీకటియొక్కొత్తలఁచ, నేమి మాయయొ కాక ముగిన్నిట్టితిమిర
మొలుగ మెన్నడు నాజనుఁలెల్ల బెగ్గ, లించునట్లుగఁ గడు నగ్గలించెఁ దమఘు.

❀ చంద్రోదయచంద్రికావర్ణనములు. ❀

తే. యామినీ కాంతమృగమదఁమలఁది మలయ, జమునఁదిలకంబుఁ బెట్టినచందమగుచు
నిఖిలదిక్కులఁదిమిరంబుఁనిండియుండ, నలఁతెయైప్రాఙ్ముఖంబునఁదెలుపుదోఁచె. 40

క. రావణుఁ డమరులమీఁదం, బోవుట విని యతనితోఁడిఁపురుడునకుం బాం
థావలిపై వెన వచ్చెం, గావలయు ననంగ నమృతఁకరుఁ డుదయించెన్. 41

సీ. చిత్తజుచిగురులం శ జిత్రంబుగా నిడ్డ లలితతమాలపళ్లవ మనంగ
రతిపుమాణిక్యదర్పణమున నూనిన కమనీయమృగమదఁకణ మనంగ
పెడవిల్తులీలారవిందంబుమీఁదికిఁ దివుటమై నెరఁగినఁతేటి యనంగ
వలరాజుసిందూర శ తిలకంబులోఁ జెలువొందుకాలాగరుఁబిందు వనంగ

ఆ నుదయ రాగమహిమఁనుజ్జ్వలం బైనఁబంబంబు నడుమలాంఛనంబు చెన్నుఁ
జేయఁ బూర్వశై లశిఖర దేశంబున, నిందుఁ డొప్పె భువన శ మెలమి మిగుల. 42

ఉ. పంబినకెంపుఁ బాసి దివిఁ శ బ్రాణి దిశల్ వెలిగించి చంద్రకాం
తంబుల నీరు నేసి కుముదంబులఁ బండువు నేయఁ బంది యి
బ్బంబుల నిద్ర వుచ్చి మరుసఁసాయకముల్ గరసాసఁ బట్టి కో
కంబుల నేచి లోకముపొగడ్తలు నేగొని చంద్రుఁ డున్నెడన్. 43

క. బడి చేసినచందంబునఁ, గడువేగం బొకటి నొకటిఁ శ గదిసి దివిని సం
దడి గా నెంతయు గుంపుగఁ, బడి వెన్నెలకుం జకోరఁపంక్తులు గవిసెన్. 44

క. మును మును నెగఁడెదురత్ఫల, కొన లెల్లం బట్టికొని చకోరంబులు ద్రుం
చిన నచట నచటఁ దుఱగలి, గొనివెరిఁగెడుమాడ్కిదలముఁకొనిప్రభ లెనఁగెన్.

తే. తివిచి నవకంబు దీప్తులు శ ద్రెంచి యలఁతి
తునియలుగఁ జంచుపుటములఁద్రుంచి తల్లు
లాదరంబున నంపి యాసనట్టు లెత్తి
ప్రీతిఁ గముచుఁ జకోరంబుఁబిల్లగములు. 45

క. చంచులఁ గాంతులు వెన్నెలఁ, జించి యమృత ముట్ట నొసఁగుఁచెన్ను నకును రా
గించుచుఁ జవిఁ జొక్కుచుఁ గబ, లించుఁ జకోరికలు సమదఁలీలాలస లై. 47

సీ. క్రష్టి పైఁ దొరఁగెడు శ కౌముదితీయంబు సొంపునఁ దనువునఁ శ బొక్కిచొక్కి
పచరించుచంద్రాతఁపంబు కాలువలలో నడ్డంబుగా నిల్చి శ యాఁగి యాఁగి
పెల్లువపెల్లు సూరపెడుసాంద్రచంద్రికాపూరంబు గవి మది శ బొంగి పొంగి
మిన్నులతో రాయఁవెన్నెలకరడుల నెఱకలు సడలించి శ యీఁది యీఁది

ఆ. చెలఁగి చెలఁగి మలఁగి శ మలఁగి యల్లల్లన, క్రాలి క్రాలి బిట్టు శ తూలి తూలి
సమదవృత్తిఁ గేటినలిపెఁ జకోరచ, యంబు సదలు దమమయంబు గాఁగ. 48

క. తడఁబడ నొండొంటికి మున్నెడఁ గముచుచు నొడిసికొనుచు నేపునఁబైవైఁ
బడుచు నపు లపుల నీసునఁ, గడచుచు వెన్నెలఁ జకోరగణ మాచునెడన్.

క. తినుగమి నొల్లక యొకయెడఁ, దనయిచ్చకు నచ్చునిందుఁ ధామనికాయం
బున మవ్వ మెక్కి నిగిడెడి, కొనలు గమిచి మేసి నొకచకోరము దివుటన్. 50

ఉ. సవ్వదవారి గన్గడలఁ శ జాలుగ మై గరుపార నిండుబిం
బమ్మన దృష్టి నిల్చి పయిఁబ్రాఁకుమరీచుల నూఁగునూఁగులే
గొమ్మలు వట్టి చంచుపుటఁకోటిఁ గదల్చి తెమల్చికొంచు సౌ
ఖ్యవృ విహంగమ వ్యయినయాకృతి నొండె జకోర మొక్కెడన్. 51

చ. కలయఁగ నూనునట్లుగ జగంబు సమస్తముఁ జాలఁ దోఁగెనో
జలజభవుండు గోరి పెఱఁచాయుల నెల్లను మాన్చి యెందునుం
దెలుపు ఘటించెనో యమృతఁదీధితి నేడుక విశ్వరూపుఁడై
నిలిచెనొ నాఁగ నెల్లెడల నొండఁగ వెన్నెల పర్వె సాంద్ర మై. 52

క. వెన్నెలపొడవనులొ యన, వెన్నెలగండరువుపచులవిధమున మీఁదఁ
వెన్నెలనీరు వఱిపి రనఁ, గన్నుల కిం పాసఁగె నిల సకలరూపములున్. 53

చ. అలసత యొప్పు నల్లన రతాంతమునం బ్రయువొద్దఁ బాసి నె
చ్చెలికడ కేగుదెంచు సరసీరుహనేత్రవిలోచనంబులం
దలఁకెడుమందహాసము విధంబున సొంపున మీఱి యున్న చెం
గలువలలోన నింపడఁకొముది వేడ్క లొనర్చెఁ జూడ్కికిన్. 54

సీ. భరితసుధారసపాత్రంబు లనుకుముదోత్కరంబులు దళుకొత్త మెఱసి
చంద్ర కాంతోపలజలములకాలున వివి యవి యని యప్పు శ డేర్పరించి
దెలు సూడఁగ గుండెదిగ్గనుచక్రసమూహంబునకుఁ దలఁమునుక లగుచు
నీడుచకోరంబు శ లేగుర ప్రేఁగై యీడిగిలఁ బడునట్లుగా శ దలముకొనుచు
తే. నంతకంతకు బొంగి మిన్నంచి వెల్లి, మిగిలి యెనిమిదివిక్కులమీఁదఁ బొరలి
జనము లానందమునఁ దేల శ జగములెల్లఁదొట్టి నిండాచువెన్నెలనీట్టివాడిచె.

తే. వివిధవర్ణ మై యసురేంద్రు శ వీడు విడిసి
యుండఁ జంద్రిక పర్వ నొక్కొండ యొప్పె
మెఱయుపులితోలు గట్టి మై శ దఱచు గాఁగ
భూతి యలఁచినభూతేనోపాలుపు దాల్చి. 56

— రం భా రా వ ణ స ం వా ద ము. —

ఉ. అత్తఁజి జంద్రుఁ జూచు మలయానిలురాకకు స్రుక్కుఁ గామినీ
వృత్తము లాత్త నెక్కిలుపు శ వెన్నెలఁ గోరి రమించు చున్నయు
స్తత్తచకోరదంపతుల శ మచ్చికుక్ మది మెచ్చు లోలుఁడై
యైత్తినవేడ్కలఁ వెడలి శ యేత మేగి దళాసుక్యఁ దొక్కెడన్. 57

ఉ. అప్పు డొకర్లు గొంచెమగునాభరణంబులు సన్నపూతయుం
గొప్పిడి త్రిప్పిలోఁ జెరివికొన్న నడంగినపూవులుం బయిం
గప్పనచేలకొంగునుచుఁగప్పును మెల్పున నేగుమెట్టలే
జప్పుడు చెన్నుఁజేయుగతేదవము వింతగఁ బోవునయ్యెడన్. 58

మ కని వేగంబున నడ్డ మేగి యతఁ డాకంపించునక్కంతకే
లనురాగంబునఁ బట్టి యెవ్వతెవు నీ నీ వత్యంతకౌతూహలం
బున నెచ్చోటికిఁ బోయె దన్న నది యంభోజంబుచందాన నా
నన ముజ్జ్వంభణ మందఁ బెంజెమట మేసం గ్రవ్వుగా నిట్లనున్. 59

చ. అతులితదైర్యసారకరణాలయమానస యేను రంభ నా
ఁతి నలకూబరుం డతనిఁపాలికిఁ బోయె దనన్యదిత్య యై
యతివ ననంగ నెందు నీటు నీ లడ్డము వత్తురె నాదుపేరుఁ బో
వు తలఁపు వింటి పాయు నగత్యం దగుమాత్రయ కాక యొప్పునే. 60

క. పాలఁతుక యిమ్మెయి నేర్పడఁ, బలుకఁగ వెండియును మరునిఁబాణంబులకుం
గొలఁ దై యొప్పునివేడుక, చులుకఁదనము నేయు నయ్యోసుర యిట్లనియెన్. 61

చ. పడఁతుక యేను రావణుడ నీ బాహుబలంబున నింద్రువీటిపై
నడచుచు నుండి యిన్నగమునక విడియించితి నేన నిప్పు డి
య్యెడి కలవోక వచ్చి సొగసొయించువిధంబునఁ బోవుచున్న నికా
బొడగని కాముబల్లతకముల్ నను నిమ్మెయి వెజ్జిఁ జేసినన్. 62

ఉ. చిక్కితి నిప్తభోగములు నీ నేకుఁలుఁ బెంపును దేజ మెక్కఁగా
డక్కినబంటు నైతి నొకకటం గొద లేక జగంబు లేల్ల నీ
వెక్కటి యేలు మన్న హరిఁజేక్షణ పంక్తిముఖుండ వేని నే
నక్కట నీకుఁ గోడలఁ గదయ్య తొలంగు తొలంగు నాపుడున్. 63

ఆ. కొడుకువెండ్ల మైన నీ గోడలు గాక పూఁబోడి యిట్లు దెరువె నీ పోయిపోయి
నీవు మాట లాడ నీ నేర్తు గదా యని, యెట్లు లేని నాడు నీ టిది క్రమంబె. 64

క. అనిన నసురేంద్రు పలుకులు, విని నవ్వుచు మీర లొక్కవీశ్రవసునకుఁ
జనియించుట యెఱుంగ నె యా, ధనదుండును నీవు నన్నదమ్ములు గారే. 65

క. అతనికొడుకు నీకును గొడు, కతనిసతిని నీకుఁ గోడ నీ లని నైజము చె
ప్పితిఁ గాక తప్పు గలదే, యతఁడు నతఁడు నీను మాన్యు నీ లగుదుర కాదే. 66

క. ఏ నీకు భక్తి సలువఁ, గా నుపలాలనము సేయఁ నీ గలవాడవు నీ
వీనెఱిపిసమాటలు, దానవకులనాభ యిట్లు నీ దగునే యాడన్. 67

క. అని రంభ సిగ్గుపడఁ బ్రక్కిన దానికిఁ గొంకుకొనరు నీ లేక దళముఖుం
డనుమానింపక యిట్లను, మననీజదండహ్యమానమానసుఁ డగుచున్. 68

షష్ఠా శ్వా స ము.

- చ. ధనపతి యన్న యే సతనీతమ్ముడ నానలకూబరుండు నా
తనయుడ యింత నిక్కువము శ దానికే గా దన నాకు నస్వరో
వనితలు వింత యైరె యనివారణ నె ట్లయినం జరించునీ
వును గులభాషవోలె దగవు ఘటియించెడు వైశికంబునన్. 69
- క. విచ్చలవిడియై యున్నెడ, మెచ్చక ననుఁ ద్రోచి పోవ శ మేలే తమకం
బచ్చుపడునట్లుగా సీరి,వచ్చిన మోకాలు సూపువారుం గలరే. 70
- క. నాకంటె మిగులువిటు నీ,లోకమునన కాదు దిగువలోకంబులఁ బై
లోకముల వెదకఁ బోయిన, నీకుం బడయంగ వచ్చునే హరిణాక్ష. 71
- ఉ. నావుడు నమ్మ గేక్షణ మశంబున రోయుచు నేను లంజయం
గావుడు వానితోడితమకం బసి లంజయ గాదు ప్రేమస
ద్భావ మెటుంగ వైతి గుణభాగివిపో నినుఁ గోర్కి నెందునే
నీవచనంబు తప్ప కట శ నీళ్లులఁజ్ఞున నేయి మందోకో. 72
- క అని మొగమోడక విరసవ,చనముల భంగింప నాదశముఖుం డున్న
త్తునిగతి నంతయు వినియును, విననిచెపులు నేసి లావు శ పెరవును మెఱయన్.
- క. అంగనఁ బొదివి సగాఢా,లింగనముగఁ దా మ్రమాడబీలాదతురా
నంగక్రీడాసంగతి, నెంగిలి గావించె మదము శ నేర్చెట మిగున్. 74
- సీ. పగరాజు పైవచ్చి శ బలువిడిఁ బరిభవించినఁ దలంకినపురశ్రీవిధమున
సమదద్విషము కేళిసలిపినఁ జాల నలంగినయాద్యానలక్షీకరణి
ఘనలులాయము సొచ్చి శ తనయిచ్చ నాడినఁ గలంగిననెత్తమి శ కొలనిభంగి
గడుబెట్టిదపుగాలి శ సుడిసిన నెఱి దప్పి తిరిగినమవ్వంపుఁ శ దీఁగమాడ్చి
- తే. మున్ను గైసేయిలవడ్డశ్చెన్ను దప్పి,యెలమిఁ బ్రియుపాలిక్ గడులలియడంగి
వేటచంద మై యెంతయు శ విన్ననయ్యె, నసుర గారించి విడిచిననమ్మగాక్షి.
- క. వెలవెలఁ బాటుచుఁ గొంకుచు, దలరుచు నడదొ ట్టుపడుచుకలకుచుఁదనలోఁ
బలుకుచు నెడనెడ నిలుచుచు, నలకూబరుకడకు నింతి శ నలగుచుఁ జనియెన్.

— ౭౭ నలకూబరుండు రావణుని శపించుట. ౭౭ —

- చ. చని ధరఁ జాగి మ్రొక్కి తనోచందముఁ జూచి విష్ణుఁ డైనయా
తని కట లేక చెప్పిన నోతండు ప్రభావమునన్ సమస్తముం
గని కలుషించి యింక దశశకంధరుఁ డెవ్వతె నైన నీక్రమం
బునఁ బయిఁ బడ్డ నష్ట మృతిఁ శ బొందఁ గలం డని శాప మిచ్చినన్. 77
- ఆ. తివిరె సంబరమున శ దేవతూర్వరవంబు, గురిసె బుష్పవృష్టిసురగణంబు
సంతసిల్లె దీని శ నంతయు నేర్పడ, వినిససతుల కెల్ల శ వెఱపు వానె. 78
- క. నలకూబరుశాప మెఱిగి, యెలమి దఱిగి ంక్తివదనుఁ శ డిది మొదలుగఁ దా
బలిమిం బైడడ నెన్నఁడుఁ, జెలువల నని నిశ్చయించె శ జిత్తములోనన్. 79

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

ఉ. కొందలపాటున్ మనము శ గుందిన గంటికి నిర్ద రాక సే
సం దెలిపించి యష్ట పయనం బయి దైత్యవిభుండు వోవ సం
క్రందనుఁ డంతయున్ విని సుగ్రప్రకరంబులఁ గూర్చి రాత్రి మైఁ
గ్రుందుగ నానిశాచదులరకకు నాకము సంచలింపఁగన్. 80

❖ రావణుడు చందైత్రి విచ్చుట విని యుద్ధుడు విష్ణుని గాన సేగట. ౭౯ ❖

క. ఆదిత్యమరుద్వసురు, ద్రాదిదివిజగణము లెల్ల శ నప్పుడ భూభృ
ద్యేదికడ కేగు దెంచె చ, శాచరదుర్ధాంతభుజబలాహోషమునన్. 81

ఉ. వారల మోహరింపుఁ డని శ వాసపుఁ డేగే నుపేంద్రుఁ గాన నం
భోరుహనాభుండుం ద్రిదశశపుంగవు సత్కృతుఁ జేసి రాకకుం
గారణ మేమి యన్న దశశంకుండు మావయి వచ్చె నీవునుం
బోరికి వచ్చి దేవగణముం గృహ గావుము దేవ నావుడున్. 82

చ. హరి నను దెంచె నాజికి దశశానసు నోర్వక శిత్త యెట్లాకో
మరలెను జాలఁ డొక్కొ యసుమాటవడం బనిలేదు బ్రహ్మచే
వరములు గన్న గర్వమున శ వచ్చె నలంతులఁ బోడు వానికిం
బరువము గాదు కాలపరోపాకము వచ్చిన నేన తీర్చెదన్. 83

క. దేవభవరాదిజాతుల, చే వానికి జాపు లేదు శ చెప్పెదఁ బిదపం
గేవలమును బోఁ డంతకు, నీవరుసకు నీవ చాలు శ దెల్లవిధములన్. 84

❖ ఇంద్రుడు యుద్ధమునకు వెడలుట. ౮౦ ❖

చ. బలరిపుతోడ నిట్లు హరివల్కిన నాతఁడు నట్లు కాక యం
చలఘుపరాక్రమస్ఫురణనాహవదోహాలచిత్తయుక్తుఁ డై
తెలతెల వేగునంతఁ జనుఁ దెంచి బలంబులు గూడఁ దేరు మా
తలి గొని వచ్చిన్ గిరికి శ దాఁటెడుకేసరమాక్కి నెక్కినన్. 85

క. ఉడుపతి దోతెంచినఁ బొం, గెడుజలనిధికరణిఁ బోరోక్షి వశ్రి వడిం
గడఁగుట గనుఁగొని ఘోషం, బడరఁగ సురసైన్య మధికహర్షము నొందెన్.

ఉ. అంత సరోరుహాస్త్రుఁ డుదఁయం బరుదెంచె నిశాచరు ల్పరా
క్రాంతి దగం గడంగి యమరావతి కేగి వారు రాత్రి మై
నెంతయు సగ్గలం బగుదురే బొడసూపెదఁ గాక దేవతల్
సంతస మండఁగా ననుచు శ సత్వరుఁ డై చనుదెంచె నొక్కొ నాన్. 87

చ. కమలవసంబు చేసినయగణ్యతపంబుఫలంబు చక్రయు
గ్గములముదంబుప్రక ంజగంబుల కన్నల బ్రహ్మవిష్ణురు
ద్రమహిమ లొక్కటై కలయఁ శ గ్రాచినయండ త్రివేదమూలకం
ద మని సుతింప నొప్పెరుగె శ దామరసప్రియబింబ ముత్తతీన్. 88

నీ. దళము లొండొంటిసంఘటనలను సమాలోచనలయందు సడల మవ్వంబు గదిరి
 యుడరి కర్ణికలలో శ నంటిసంఘటనలు దల మెక్కుచు శ బొదల బొంగి
 సుడిగొని వెడలంగగడగొత్తై యిల్లన మీడి కెగయగగమొనలువిచ్చి
 యొండొండ మకరంద శ ముప్పొంగి నలుగడ నిండి పై బొరలంగనెఱయిరిసి
 ఆ. మధుకరముల గలసిగమలసియు దమలోన, లలితగంధవహుడు సెలిమిసేయఁ
 గమల సంతసమున శ దమయంద వసియింపఁ జాల నుల్లసిల్లే జలరుహములు.

చ. అరదము నెక్కి లోచనసహస్రము కాంతి వెలుంగఁ బొల్పు ని
 ప్పరపతి గన్నులార గని శ సంతసమందెడువారితోడిమ
 చ్చరమున నెక్కి నా నుదయశైలముమీద సహస్రదీధితి
 స్ఫురణ దలిర్చ నొప్పురవిసాంపున జృంభణ మొందె నబ్జముల్. 90

తే. అప్పుడనురేంద్రునై న్యంబుగలమరపురము, దవ్వలే దంచు గట్టాయితంబునేసి
 కూడి నైర్మతి యారణక్రీడ కమరఁ బడగ లంతంత గ్రాలంగనీడము నొప్ప.

క. పడవడఁ డంచు దిశలు గ్ర, క్కదలగ లేయెండచాయఁ శ గడు నుగ్రము లై
 యెదురం గొందలు గల రని, మది నించుక సరకుగొనకమదమున నడచెన్. 92

ఉ. చిత్రముఁ జూపిన ట్లనురసేనలు దుర్దమలీలఁ గిట్టినన్
 వృత్తవిరోధినై న్యమును శ విక్రమసంపద సాంపు మీఱ లో
 కత్రయపూజ్యఁ డవ్వసుసీకాయమనండుఁ బ్రసిద్ధఁ డై ననా
 విత్రుడు మున్ను గాఁ గడగి శ వీడ నెదిర్చెఁ జెలంగి యార్పుచున్. 93

— దేవదానవసేనలు పరస్పరము తలపడి పోరుట. 93 —

క. ఉభయబలముఁ దలపడి లోకభయంకరభంగిఁ బోరఁగార క్షనదుల్
 ప్రభవించె నంబుచరస, న్నిభ మైయమిత్ర గాత్రసనికరం బడరన్. 94

ఆ. దనుజబలము నొచ్చి శ వెనకకు జరగ న, కంపన ప్రహస్తభరనికుంభ
 దూషణప్రచండధూమాక్షికుంభసార, కాదిసుభటకోటి శ యార్చి తాఁకె. 95

శా. అవీరావలి కీడఁ బోక మహాసీమన్దైర్యసారంబునన్
 దేవానీకము కుంతఖడ్గపరిఘాది ప్రాధిదుర్వార మై
 సావిత్రిదృఢబాహువిక్రమకళాసాహాయ్యసంజాతశౌ
 ర్యావేశంబున బోరె రౌద్రరసవృత్తాకారఘోరంబుగాన్. 96

క. అమరులు వోరుట దానవ, సమితికి భర మగుడు సరభసంబున నిజనా
 మము ప్రకటించి యదల్పుచు, సుమాలి సావిత్రుఁ దాఁకె శ సురలు దలంకన్.

మ. పటువేగంబున శాతభల్లచయసంపాతంబునన్ మింట మి
 క్కుట మై పర్వ భగదగ్గీయ మగుచుం శ గోపంబు రూపంబు లై
 చటులక్రీడఁ జరించున ట్లిరువురున్ శ శౌర్యోన్నతిం బోరి రు
 త్కుటదరోష్ఠతతు లై పరస్పరజయాశాంక్షాప్రచండంబుగాన్. 97

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

- క. ప్రదరంబుల సావిత్రుఁ డ,రదముం బొడి సేయఁగా విశఁఖుఁ డైనయెడం
గడిసి గద యెత్తుకొని తల, చిదురుపలుగ వ్రేసి దైత్యసేనలు దలఁకన్. 99
- క. దైతేయవంశవల్లభు, మాతామహుఁ డైనయాసుమాళి వడుటయుఁ
భీతిం దెరలిన దనుజు,వ్రాతముఁ గని కోపవేగకరక్తాతుం డై. 100
- శా.అగ్నిచ్చాయముఁ గామగంబు నగుతేరఁ రత్యుగ్రుఁ డై యెక్కి యా
భుగ్న భూతికానహోదర మనం బొ ల్పొందుచాపంబు ను
ద్విగ్నారంభత నెక్కు వెట్టి శరవార్ధి మేఘనాదుండు ని
ర్మగ్నాకారుల జేసె నిర్జరుల శౌర్యస్ఫూర్తి శోభిల్లగన్. 101
- క. వేపునరదంబు ప్రబలం, గార్చిచ్చువిధమున సతఁడుఁ గడగినఁ బటుబా
ణార్పులు గవియుడు నిర్జరు, లేర్చినతరువులును బోలెఁ నే వేది రనిన్. 102
- మ. అసురాధీశతనూజుకోల్లలకుఁ గాఁ కత్యంతభీతిం గలం
గి సురానీకము సూరెగిల్లిన పణక్రీడాదరం బారఁగా
రసికుం డై రథ మెక్కి గోముఖుఁడు సాగఁభ్యంబు సేయం గడుఁ
వెసఁ దాఁకెం ద్రిదశేంద్రనందచుఁడు దోహ్వర్యం బవార్యంబుగాన్. 103
- క. దైతేయుఁ డదర ని ట్లని, కేతెంచినఁ గాంచి దానవేశ్వరుతనయుం
డాతనిసూతుం డగునా,మాతలిసుతుమేచు బాణమయముగఁ జేసెన్. 104
- క. అతఁ డాతనిసారథిమై, శితశరములు నించుటయునుఁ జెలఁగుచు వడిఁ ద
చ్చతురంగంబులుఁ దాఁకెను, బ్రతిభద్రరథతురగదంతిసుక్తులు సెదరన్. 105
- ఉ. అత్తటి మేఘనాదుఁడు జయంతుశరావలిఁ ద్రుంచి వాని మై
నెత్తురుపట్టు సేసి రథగిని బొడి సేవనయంతఁ బోక యు
ద్వృత్తిఁ గడంగినం దమముఁ దీటుకొనం గవియించె దృష్టియుం
జిత్తము రావు మాళి సురసేనలు బెగ్గిల నగ్గలంబుగన్. 106
- క. చీకటి గవీసర విబుధా,నీకం బోడి చర వైసనేరద హృదయ
వ్యాకులత మునిగి భయో,ద్రేకమువడి తెగువ దలరిఁ త్రిప్పికొనంగన్. 107
- క. ఆనూయాతిమిరము పా,లోమీజనకుఁ డగునప్పుఁ లోముఁ డెఱిగి సు
త్రామతనూభవునకు సది, యేమిటఁ బో దంచు నచటిఁ కేతెంచె వెసన్. 108
- ఉ వచ్చి జయంతు నాఁగి యసోవారణః బర్వెడు నీతమంబు ము
న్నిచ్చె జయార్థ మై యభవుఁ ఁ డీతని కీరిపుచేతఁ జచ్చిన్
వచ్చెడి దేమి సంగర మనశ్యముఁ జేయఁగ నీను వార్ధిలోఁ
జొచ్చుట చాలఁ గార్య మనుచుం బలిమిం గొని హయే డాఁగగాన్. 109
- తే. అమరపతిసందనుఁడుపొడఁగినడఁగి చనిన,నసురమాయయు నుడివోయెనట్లుకాదె
యడరి దరికొని మండుతీర వ్రానలంబు, పుడుక లెడ గల్గివైచిననోహనుఁగువడదె.

ష ష్టా శ్వా స ము.

- క. ఇవ్విధమున నింద్రునుతుం, డెవ్వరు నెం దరుగుటయును ి నెటుగక యుండం
గ్రోవ్వటి తనసరివారలు, నవ్వుట కియ్యకొని పోయె ి నవిజృంభితుఁ డై. 111
- క. దనుజాధీశ్వరుతనయుం, డనిమిషు లనుహంసముల రోయంబునఁ బఱవం
దనయారపుటలుఁగున మేఘనాదుఁ డనువేరు సార్థకంబుగఁ జేసెన్. 112
- ఆ. ఇట్లు దనతనూజుఁడే వేది నైన్యంబు, గాసి యగుడు నలిగి ి వాసవుండు
కెంపు గన్నులందు ి బెంపారుచుండఁ జెంగలువకొలనిమాడ్కిఁ ి జెలువుమిగిలి.
- ఉ మాతలిఁ జూచి దానవసమాజము దర్పము మీఱె నిత్తఱి
వాతజవంబునం గడఁగి ి వారక వీరికి సమ్ముఖంబుగా
వే తురగంబులం బఱపు ి విక్రమసంపద యుల్లసిల్లఁగాఁ
జేతులతీట వో నులుము ి సేసెద నెవ్వఁ డెదిర్చి వచ్చినన్. 114
- క. అనుచు నిజబలము నిలునిలు, మని కరతల మెత్తి నిలిపి ి యదలిచి సమరం
బునకు మగుడఁ బురికొల్పుచుఁ,దనచుట్టును నున్నదొరలుఁదానును గడఁగెన్.
- చ. ఎదురుగ వీచె నిఘ్నరసమీరము లుల్కము లుగ్రభంగి నె
ల్లదిశల డుల్లెఁ బెల్లుగ బలంబులపైఁ బెనుగ్రద్ద లాడె బె
ట్టివముగ మ్రొగ్గి యభ్రకరి ి డిల్లపడెఁ వెన నందనంబు గ్ర
క్కదలఁగఁ గూసె నొక్కట స్మగలము లప్రియసూచకంబు లై. 116
- క. కలయంగ దుర్నిమి త్తంబులు పుట్టినఁగనియు వినియుఁ ి జొలివోవనియు
గ్గలికమెయి నెవ్వనమ్మనఁ, దలఁ కొకయించుకయు లేక ి దర్పిద్ధతుఁ డై. 117
- క. సురపతి గడఁగుడు దనుజుల, బరవస మొక్కింత వట్టువడుటయు దశకం
ధరుఁడు సమరోత్సృకుం డయి, యరదము సన వసము గాఁకయత్సుగ్రముగన్.
- క. అమరవిభుం దలఁడఁ జను, సమయంబున నడ్డపడియె ి సంభ్రమలీలఁ
సమదుఁ డగుమేఘనాదుఁడు, దవతంఁద్రీరణంబు మాన్చి ి తాన కడంకన్. 119
- చ. తలపడి యింద్రుతోడ నతిదారుణయుద్ధము నేయఁ జొచ్చినఁ
బలము బలంబుఁ దాఁకుటయు ి బాసటగా వడిఁ గుంభకర్ణుఁ డు
జ్వల మగుశూల మెత్తికొని ి వచ్చి యుగాంతపురుద్రుడైవడిం
జెలఁగుచు నార్చి మోహరము ి చెంగటఁ దాఁకె భయంకరంబుగన్. 120
- క. ఆడరి మొన లిక్కడక్కడ, వడిఁ దిరిగిన దిశలు బడలు ి వడ రౌద్రము చొ
ప్పుడ బాహుశక్తి యేర్పడఁ, గడిమి పొగ డ్దవడఁ గుంభకర్ణుఁడు పోరెన్. 121
- క. ప్రతివీరుఁ డొక్కరుఁడు లేకతులబలుం డైసహీనుఁ ి డైనను నప్పా
ట తనకు గుఱిగా నురవడినతండు మునుకూడి సురల ి నందఱు దఱిమెన్.
- ఆ. ఎదిరి తేరినొగయు ి నిభముదంతంబును, దనకరంబు బాదతలము లోను
గాఁగ నాయుధములు ి గానివి లే వయ్యె, సరివిమద్దనమున ి కతని కపుడు.

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

- క. అంతకు ముందట యీవృత్తాంతము విని తోడువడుట కని సత్వరు లై
యంతకవరుణధనేశులు, దాంతిమెయిన్ వచ్చువారు క తదవసరమునన్. 124
- క. తమతమబలములతో సంభ్రమగతిఁ బఱఁతెంచి దివిజనుతికిం బొడసూ
పి మనుజభోజనసైన్యము, సమయింపఁగఁ జొచ్చి రధికోసంరంభమునన్. 125
- క. చిచ్చునకుఁ దోడు గరువలి, వచ్చినక్రియఁ బోర నమరవరుల మొలకల్
హెచ్చుగ దిక్పతిసేనలు, వచ్చుటయును మ్రొగై నమరవర్ణము గలయన్. 126
- ఉ. సన్న బలంబు లైననిజసైన్యములం గని రావణుండు శౌ
ర్యోన్నతుఁ డైననందనుని క నొప్పురికించితిఁ గుంభకర్ణుఁడుం
గన్నది లేదు మెల్ల మురికాటు దిగిశులు వచ్చి రేను బో
కున్న భరంబు గాదె యనిశముద్ధతిఁ జేర్చి రథాధిరూఢుఁ డై. 127
- శా. సొంపారంగఁ బసిండి వైఁ బఱపినన్ క శోభిల్లువి ల్లంద మై
శంపావల్లిక నిల్చి పొల్పుగతి భాస్వత్కాంతిఁ జెల్వొంద మై
పెంపు జాయయుఁ గాలమేఘ మన నాభీలంబుగఁ దిక్కు లా
కంపింపం బటుబాణవర్షమున నాకాశం బడంగించుచున్. 128
- క. అరదంబున యురవడికిం, దెరలి తెఱపి యిచ్చి సురలు క దిరుగుడువడ ని
ర్జరవతిరథంబునకు భీకరగతి సమ్ముఖముగాఁ చగం బఱపుటయున్. 129
- చ. వదనసరోజకంక్తి శరసన్నమునన్ మొగిడింపఁ గాన న
య్యెన దశకంధరుం డివట క నెవ్వుట లేఁడు తమాజుఁ జూపి తా
ను దొలగి యున్న వాఁ డతని క నొంపక గెల్చిన రాదు రాఁడె దు
ర్బదమున నంచు నున్న బలశుద్ధుఁడ డాహవవోహలంబునన్. 130
- తే. ఏచి మాతలిఁ గనుఁగొని క యిటులు వచ్చు, దనుజుఁడేరికె నెదురుగామనరథంబు
శీఘ్రగతిఁ బోవ నిమ్మని క చెప్పి మార్విభీకరధ్వని దిక్కులు క పిక్కటిల్ల. 131
- శా. రుద్రాదిత్యమరుద్వసుప్రభృతు లాఁర్పుల్ నింగి ముట్టంగ వీ
రోద్రేకంబున దాపల్ వలపల్ క హోరాట మై ముంచి స
ర్వప్రహిం బరిమార్త మంచు వికటభ్రామ్యద్భజామండలీ
రాద్రాకారతఁ దాఁకె రిపుధైర్యస్రావణున్ రావణున్. 132
- తే. ఇట్లు దాఁకుడు దశకంతుఁడేపు మిగిలె, యందఱకు నన్నిరూపంబులైనయట్లు
వివిధశస్త్రాస్త్ర కేలీప్రసాదబాహు, దండనికురుంబదుస్సహో క త్యాహుఁడగుచు.
- క. వడి నడదుచుఁ దెరలుచుఁ బై, పడి పోక పెసంగునమరవలమునకుం గీ
డ్చుదక నిలచి మెఱసెను బలు, కడల్ల కెదు రైనతాతీకరణిం దిర మై. 134
- ఉ. ముందటఁదాఁకి పోరుతనమోహరమున్ పెసఁ బో నదల్చికొం
చుం దఱియంగఁ జొచ్చి బలసూదనుఁ డాదశకంతు నస్త్రపం

ష ష్టా శ్వా స ము.

క్రీం దునుమాడి బాణమయశదేవలనిఁ గా నొనరించె వాఁడు సు
క్రందనువై నిశాతవిశిఖంబులు నించె సురల్ దలంకఁగన్.

135

శా. వ్యగ్రాటోపత నొండొరుల్ మిగుల బాహుశక్తి సూపక మహా
దగ్రం బయ్యె సురాసురేంద్రరణ మనోన్యన్యధ్వజచ్ఛేదనా
త్యుగ్రం బై యితరేతరవ్యథితరభోదాత్త మై శౌర్యసా
మగ్ని గాఢపరస్పరాంగదళనోన్మాదోద్భటాకార మై.

136

క. ఈనున నాసురపతి జంభాసురున క్లేపరి రావణాసురు శీఘ్రం
బెసియు ప్రేసియు బొడిచియు, వేసరి దిక్పాలకోటి యెన నిట్లనియెన్.

137

ఉ. ఎద్దెన నైన శంక చెడి యేగు విరించి వరంబు నెమ్మదిం
బెద్దయు నమ్మి వీఁ డిటు లభేద్యతఁ గ్రువ్వరు చున్నలోక మా
ఁదదళఁ బొందు మానుపుచుపాయము నారసి చూడ నొండు లే
దిద్దనుజాధముం బొదివీయే పఱఁ బై పడి పట్టుకొందమే.

138

చ. అనవుడుఁ జాల మే లని దిశాధిపు లందఱుఁ జేరి చుట్టు ము
ట్ట నమరవల్లభుండును గడంక దశాననుతేరిరాక క
ల్మినగతి మాతలిం గెలనోకిఁ రథ మల్లఁ దొలంగి పోవ ని
మ్మని వెనఁ జొచ్చి పట్టుకొన యె నాయిత మై యతిసాహసంబునన్.

139

—● మేఘనాదుఁ డింద్రుని హయాతిమిరమున ముంచి పట్టుకొనుట. ●—

క. బరసికొని పోవ నత్తటి, సురసైన్యం బార్పుటయును యజ్ఞాచి తిమిరముం
గర మచ్చెరువుగ గ్రక్కునఁ, బరఁగించుచు నసురకొడుకు యెఱుఁగెనెచె వడిన్.

క. మాయాతమమున మునిగిన, దాయల దివ్యాస్త్రజాలదళితాంగులఁ గాఁ
జేయుచు నాబృందారక, నాయకు డగ్గఱియె మేఘనాదుఁడు గడిమిన్.

141

క. తుహినంబును బడినపయో, రుహషండముమాడ్కి నష్టరూత్పతి మాయా
పిహితతమోవృతలోచన, సహస్రం బై యున్న నతనిసారథి నేసన్.

142

ఉ. మాతలి మూర్ఖవోయిన నశమ ర్త్యభిభుండు రథంబు డిగ్గి డీ
మాతగజంబు నెక్కి బలముం జలముం జెడి యాత్మనైనికా
రాతిభటప్రభేదవిదురస్థితి దీనతఁ బొంచి యుండియున్
భీతి యెఱుంగ కుండ వెడఁబీరము నేయుచు నుండె వెండియున్.

143

చ. నిలువులు పడ్డయట్లు తననేత్రము లేమియుఁ గానలేమి న
గ్గలముగ బెగ్గలించుబలఁగుస్తరు నమ్ముల నోడు నేని ని
ట్టల మగుడప్పి సోలుటయు యె దశాననందనుండు వి
చ్చలవిడిఁ బట్టి కట్టి జయశంఖముం బట్టఁగఁ బంచి యార్పుచున్.

144

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

❖ రావణుఁ డింద్రునిఁ బట్టి లంకకుఁ గొనిపోవుట. ౭౯ ❖

చ. అరదముమీఁదఁ బెట్టుకొని ఓ యాతనిఁ దండ్రికిఁ జూపి యింక సు
గర మిది ఏటికిఁ జయము ఓ గైకొని పోదము రమ్ము నావుడుం
గరము ప్రియంబునం దనయుఁ ఓ గోగిటఁ జేర్చి త్రిలోకరాజ్యవి
స్ఫురణము నాకు దక్కె నని ఓ పొంగి దశాసుర్యుడు మిన్ను ప్రేయచున్. 145

ఉ. మోదమునం దనూభవునిఓ ముంగలిగా నడపించి తాను దు
ర్భేదబలాన్వితుం డగుచుఁ ఓ వింగలి యై చన దేవకోటి శౌ
ర్యోదయలీలఁ గూడుకొని ఓ యొండాదుఁ బల్కుచు శక్రమోక్షణా
హ్లాదము గోరి పెంపున రసమం దెసఁగం బఱతెంచి తాఁకినన్. 146

ఉ. ఎత్తెల గొండుదిక్పతుల ఓ నిందఱ ముంద తెఱుంగనట్ల యీ
తత్తబడం బిఱిందెసఁ ఓ దాఁకిన దీనికి సుభ్రమంబుమై
నిత్తల కేగుదేవలన ఓ దేదైఱః బొమ్మని చెప్పి పుచ్చినం
జిత్త మెల్పఁగా సుతుఁడు ఓ శీఘ్రమునం జనఁ దా నుదగ్రుఁ డై. 147

క. బకమరి తిరిగి నమరులు, ఏకవిక లై పోవ లావుఁ ఓ బెం వేర్పడ నే
నకు వెనుకై చనియెను లంకకు దానవవిభుఁడు బాహుగర్వోద్ధతుఁ డై 148

❖ ఆకాశసాంకము. ౮౯ ❖

మ. అతుశౌదాయ్యుఁ డహీనశౌర్యుఁడు సముగ్ధదైర్యుఁ డత్యంత వి
శ్రుతచాత్తుఁడు సూరిమిత్రుఁడు జనస్తోతవ్యగోతుండు సు
భ్రతసత్కిర్తి పవిత్రమూర్తి యసుహృదృచ్ఛందార్తినిర్వర్తి పూ
జితధీమంతుఁడు పుణ్యవంతుఁడు జయశ్రీకాంతుఁ డిష్టేదినిన్. 149

క. సన్తాపచతురఁధకుఁడు, జన్తవిశేష ప్రసిద్ధసగరకులుఁడు భూ
భ్రష్టకుటఘటితచరణుఁడు, మన్తధనాథుఁడు కవీంద్రసమందార మిలన్. 150

మాలిని. నిరుపమజయలక్ష్మీనిత్యవిస్తారవత్సం
డరివిరుదమహాస్పాహ ప్రతిక్షేమదత్తుం
డరుణకిరణదీప్తవ్యాప్తపద్మాయతౌడుం
డురగశయనరేఖాయుక్తసరత్తుం డుర్విన్. 151

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధనవిధేయ
తక్కుననామధేయప్రణీతం బైనయుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబు
నందు షష్టాశ్వాసము

శ్రీ రస్తు.

నిర్వచనోత్తర రామాయణము

సప్తమా శ్వాసము.

రంజకత్వచతురా

చారుడు వహ్లాశ్రమప్రచారుడు విద్యా

ధారేయుఁ డార్యవినుత

ప్రారంభుడు మనుమమానవాధీశుఁ డొగిన్.

1

—● బ్రహ్మ యింద్రజిత్తు కోరినవర మిచ్చి యింద్రుని విడికించునని వచ్చుట. —●

- క. అక్కడఁ గమలాసనుఁ డా, రక్కసుఁ డమరేంద్రుమీఁడఁ శ రాకయు సమరం
బెక్కుడుగఁ జేసియును హరి, యుక్కటిఁ బట్టువడి పోకఁయుం దెలియంగన్. 2
- చ. విని మునిబృందముల్ గొలువఁ శ వేగమ లంకకు నేగుదెంచి య
ద్దనుజవిభుండు నేయునుచితప్రతిపత్తిఁ బ్రియంబు వొంది యా
తనిదృఢశౌర్యముం దనయుఁ శ దైర్యమునుం గొనియాడి వెండి యా
యనిమిషనాథు గెల్చిన జగ్గమాతివిశేషము సూపి చెప్పుచున్. 3
- ఆ. భువనములకు నెల్లఁ శ బ్రోదిగ శతమఘుఁ, దాను నిలుపుటయు నోతండు లేమి
సకలభూతములకుఁ శ సంకటం బగుటయు, నెఱుంగఁ జెప్పివారిఁ యిచ్చ యెఱిగి.
- చ. ముదమున నింద్రుబంధనఁమోక్షము నేయుఁ డభీష్టవస్తు వి
చ్చైద మదికోర్కి యేర్పడఁగఁ శ జెప్పఁడు నా కనుచుకొనముల్లస
ద్వదనచతుష్టయుం డయినోవారిజసంభవుఁ జూచి వాంఛిత
ప్రదుఁ డగు టాత్తలో నెఱిగి శ రావణసూనుడు శ్రీతి నిట్లచున్. 5
- క. కమలాసన విను నావి, క్రమమున వెల వెట్టె దేనిఁ శ గారుణ్యము నే
యుము నాకు శాశ్వతం బగు, నమరత్వం బనిన నతని శ కజుఁ డిట్లనియెన్. 6
- క. ఆశ్వాసంబుగ బలికిన, విశ్వాసమునేసి మున్నుఁ పేడితి కలదే
శాశ్వత మగునమరత్వం, బీశ్వరుఁ డొకరునిక తక్కు శ నితరుల కెందున్. 7
- క. అనుడు నొకతెఱిగె నెప్పెద, వినుఁ డని రావణసుతుండు శ వినయవిశేషా
వనతశరీరుఁ డగుచు ని, ట్లనియెం గరకమలముకుశోనాదరపరుఁ డై. 8
- ఉ. ఆల మొనర్పగా వలయుననప్పుడు వహ్ని నుపాస్త్రి చేసి యా
వేలిమి నొక్కతేరు ప్రభవించిన గ్రక్కున దాని నెక్కి డో

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

గ్గిల వెలుంగ నేగిన సరి ప్రకరంబులచేత నెమ్మెయిం
గాలవశంబు నొందక యఖండితవిక్రమశాలి నయ్యెదన్.

.. 9

ఉ. హామసమాప్తి నుత్థితకథోత్తమ మొక్కటి దక్క నొంట సు
గ్రామము నేయడో నది యశకాలముగా దుది కియ్యకొంటి నా
కీమెయి మేరవెట్టి వర శ మిమ్ము పరాక్రమలీల మెచ్చి నీ
వేమియు నీక పోక తగ శ వేనియుఁ బొమ్మమరేంద్రు నిచ్చితిన్.

10

తే. అనుడు దరహాసచంద్రికీతనదువదన, కమలవనమున కభినవశకాంతి యొసంగఁ
జిత్రచారిత్రుఁ డగుదితీపుత్రపుత్రు, నర్థిగనుఁగొని యవ్వర శ మతని కిచ్చె.

11

చ. అడిగినయట్లు యిచ్చిన దశాననసూనుడు ప్రీతి మేన నె
ల్లెడ వెలిఁ బేర్చె నాఁ బులక శ లెంతయు వింతగ మ్రొక్కి వెంపు సొం
పడరఁ గులం బెలర్ప జనశకానుమతంబున నాబలారికిఁ
విడుగడ నేనె నప్పు డరవిందభవుండు ప్రమోద మందఁగాన్.

12

ఆ. అంబుజాననుడు దశాననుఁ జూచి నీ, నందనునకుఁ ద్రిభువనముల నెగడ
నింద్రజిత్రమాఖ్య శ యిచ్చితి సుముఖులై, యుండుఁ డనియె దనుజాబుల్లసిల్ల.

చ. అనురుల నిమ్మెయిం బ్రముదితాత్మలఁ జేసి పయోజసూతి సు
తాసమున నాకలోకపతిఁ శ దోకొని పోవునెడం దదీయవ
క్త్రసరసిజంబు లజ్జ యనుశరాత్రి గడుం జెడి యున్నికిం గృపా
రసవరుఁ డైహితార్హ మధురస్ఫుటసత్యమృదూక్తి ని ట్లనున్.

14

చ. తమతమదుష్కృతంబు సుకృతంబును నాపదయుఁ శుభంబు లై
తముఁ దఱి నైనఁ బొందు నది శ దప్పునె సాధ్యి నహల్యఁ గోరి గౌ
తమునికే నప్పి తి వకటతత్ఫల మీయశుభంబు దోషసం
గమవినివృత్తికై యొకవశఖం బొనరింపుము విష్ణుతుష్టిగన్.

15

క. అని చెప్పి పోవుటయు న, య్యనిమిషవల్లభుఁడు విష్ణుమాగం బొనరిం
చి నిఖిలదురితరహితుఁ డై, చనియెన్ ద్రిదివంబునకు విశాలవిభూతిన్.

16

మ అనిసం జిత్రము చోద్య మంద రఘువంశాధీశ్వరుం డిట్టు లా
తనీకొ బీరము నెల్లెఁ గాని యెచటం శ దద్విక్రమక్రీడ మా
న్మ నొకం డై నను జాలడే యనుడు భూపాలాగ్రణిం జూచి య
మ్మని మందస్థితసుందరుం డయి మనోమోదంబుతో ని ట్లనున్.

17

— రావణుఁడు కార్తవీర్యనితోఁ బోరాడి చెఱబడుట. ౧ —

ఉ. నిర్జితశత్రుఁడు భువననింద్యచరిత్రుఁడు నై నరావణుం
డూర్జితవిక్రమస్ఫురణపుర్విఁ జరించుచు మించి యేచి శౌ
ర్యాజ్ఞసలోలబాహువహిమాస్పదుఁ డై చనునాసహస్రభా
హాన్మును పెంపుసొంపు హృదాయంబున నైఁపక వచ్చె నాజీన్.

18

తే. అరుగుదెంచి మాహిష్టతీపురము సుప్తి, వేగ పోరికి నర్జను ఓ వెడలు మరుడు
రావణుడు వచ్చె నలఁతులఁబోవఁడనుచు, గోపురాంగణస్థితజనహీ భమెనఁగ.

క. పన్ని బహిరంగణంబున, నున్న నసంభ్రాంతిగతి సముచితముగ నా
సన్నులయి మంత్రి లిట్లని, రన్నరపతివెంపున భయం బెడ లేమిన్. 20

చ. అధిపతి వీట లేనిసమయంబున సంగరకాంక్షతోడ ని
ట్లధికబలంబులం గొని వృథాభిషేయంబుగ నేగుదెంచి యి
వ్వధమునఁ బన్ని నీ వనృతవిక్రమముం బ్రకటించుకంటె నం
బుధిపడు మైన నీపురికిఁ బోయి యెదుంగుము చాల మే లగున్. 21

చ. అనుబలుమాట లియ్యకొని ఓ యద్దనుజేశ్వరుఁ డాతఁ డున్న వాఁ
డని యని నేయు వేడుక రసయంబున వచ్చితి నెందుఁ బోయె మీ
జనపతిలాపు నాదుభుజశక్తియు నించుక తూచి చూడఁజేఁ
జన నెఱిగించి యియ్యెడకుఁ ఓ జయ్యునఁ దోకొని రండు నావుడున్. 22

ఆ. అతనివెంపుఁగలిమి ఓ కయ్యమాత్యులు డమ, నెప్పునముల మెచ్చి ఓ నృపతివృత్త
మున్నరూపు నెప్పి ఓ యిన్నరభోజను, నిచట నునుత మనుచు ఓ నిట్లు లనిరి. 23

క. వారువము నెక్కి వనితలు, గారవమునఁ గొలువఁ గంతుకై వడి వెడలం
జేరక యంతంతను బరి, వారము నిలువఁ బడ వర్షవరపరివృతుఁ డై. 24

క. సరసకవివిటవిదూషక, పరిహాసకగాయకాదిపరిజనములు వే
సరుటవయి మేలు దొలఁకెఱుఁతురగము నెడఁ దూఱఁ గాంతివొలఁకాడంగన్.

ఉ. చూడ్కికిఁ బండు వై ముదము ఓ సొంపునఁ జూపఱు సొక్కుచుండ నీ
న్మాడ్కి నరేశ్వరుం డరిగె ఓ మాఁటికిం జనుదెంచు నాతనిం
దోడ్కొని తేరఁ బూను టదిగిడుర్విసయం బగుమాకు రాజులన్
వేడ్కమెయిం జరింపఁ జని ఓ వీటికి ర మ్మని పిల్వనచ్చునే. 26

క. నటదలికులశుకఙ్గసంకటలీలోద్యానములను ఓ గమనీయనర
ప్రతినీతటాకముల ను, ప్కటకతుకవృత్తి నాడుఁ ఓ దరుణులు దాసున్. 27

క. ఎయ్యెడ నిలుచుట యెఱుంగమ, యియ్యెడ నేఁ డేవు విడియుఁ పుల్లియతనితో
నియ్యకొని యెల్లభంగులఁ, గయ్యము సేయంగఁ దలఁపు ఓ గలిగినయేనిన్. 28

ఆ. వేగపడకు మనుజువిభుచేతిబలుపును, జూతు గాక యనిన ఓ గూరరేఖ
నగుచు మంత్రివరుల మొగములు గనుఁగొని, యిట్లు లనియె దానవేశ్వరుండు.

ఉ. ఏపున నేను వచ్చుటయు ఓ నిచ్చట నిల్చుట కోహటించుటన్
మీఁపతి యెక్కడేని జన ఓ మిన్నక మాటలు వేర్చినన్ రణా
టోపము మాన నేర్తునె కుటుంబసమేతము డాగె నాతనిం
జూపరు మీరు నింకఁ దలఁసూపఁ డతండును బోయి వచ్చెదన్. 30

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

- క. మెలగుదెస మెలగి క్రమ్మలు, తల నొకమరి యేమటించి ఓ దాడిమెయిన్ దో
ర్బలము మెఱసి పై పడి నా, చలము నెఱసి పోదు మీకుఁ జాటితిఁ జొండీ.
- క. అని దుర్బ దాంధకారమునఁ గానక బిట్టు వలికి ఓ పోయెను గలని
స్వనకోకిలఁబ్బరకా, ననరేఖావంధ్యవింధ్యసగమున విడియన్. 32
- మ. చని దైత్యేంద్రుడు తత్ప్రదేశమునఁ జంపత్కాంచనాంభోజధూ
ళినితాంతప్రవిలిప్తహంసకుల కేళీజాతసంధ్యాభివం
దనలోలవ్రతిజాలమాగ్ధ్యమున మోదస్థాన మై లోకపా
వనతం జేర్చిననర్పదం గని మృదుస్వచ్ఛందలీలారతిన్. 33
- తే. నెమ్మి మజ్జన మొనరించి ఓ తప్తివిరులు, పాలఁ గోయించి హృద్యవిశాల మైన
ఘనీనతలమున శివలింగ ఓ పూజనేయఁ, వొడఁగె నట నన్దునుడునుబడఁచిపిండు.
- క. వనకేళికాతూహలమునఁ దగిలినయట్టివారు ఓ ముదితహృదయు లై
వనిఁ బరిచితస్థలములకుఁ, జని హృద్యవిహారతంత్రచాతుర్యమునన్. 35
- మ. లలితక్రీడమెయిన్ సముత్కృతమదోల్లాసంబునం బెక్కుభం
గులఁ జేతోరమచూతపోతలతికాగొల్తుప్రదేశంబులం
గలయం గ్రుష్కరి పొడ్డుచుంజెమట నంగంబుల్ నవాంకూరసం
కలనాశోభితవల్లరీనిభము లై ఓ క్రాలంగ రాగిల్లుచున్. 36
- క. ముదమున జలకేళికి నర్పదకుం జను దెంచి లలితమకరవిహారా
స్పదతత్ప్రవాహమున నిం, పాదవఁగ నాడునెడ నధిపుఁ ఓ డుల్లాసమునన్. 37
- తే. బాహువులు సాచిడమరసపాలుచున్న, యాతరంగిణిఁ బోకుండనాగుటయును
నెదురువొట్టిదశానసుఁ ఓ డీశుఁబూజ, నేయునెడముందికొనియెనఁచెచ్చువుగాఁగ.
- క. రావణుడు సంభ్రమంబున, దేవార్చనకొఱతతో నది వెడలి కలయన్
భావించి మొదురు క్రమైదు, నావెల్లువఁ జూచి విస్మయం బెడఁ గదురన్. 39
- క. తూర్పుచేస వచ్చు నీవది, దర్పంబున నెదురురాఁ గగతం బేమియొ మీ
రేర్పడ నెఱింగి రం దని, శూర్పణఖాభ్రాతచరులఁ ఓ జూడఁగ నంపెన్. 40
- ఆ. వార లరిగి విభుఁడు ఓ వామలోచనలును, జలవిహార మర్థి ఓ నలుపు చునికి
చూచి వచ్చి యాసీశాచరవల్లభు, నెదుర నిలిచి మ్రొక్కి ఓ యిట్టు లనిరి. 41
- క. దేవా దేవర పంపిన, నీవెల్లువ తెఱఁ గెఱింగి ఓ యేతెంచితి మె
చ్చో విసఁగఁ జూడఁ బడయమ, యావిధ మద్భుతరసావహంబై యుండెన్. 42
- ఉ. భూరిబలాభిరాముడు విభూషణభూషితమూర్తి కామినీ
స్తేరముభేందుబింబముల ఓ చెన్నున నుజ్జ్వలచంద్రలోకకే
లీరతి నున్నచందమున ఓ లీలమెయిన్ సలిపగాహన
స్ఫారకుతూహలుం డయి విశంకత నొక్కఁడు కేలి సల్పెడున్. 43

క. ఆతలబహుబాహుం డగు, నాతఁడు నేతులఁ బ్రవాహమాఁగిన మరలం
దోతెంచె నావుడును విని,వీతభయుఁడు కార్తవీర్యవిభుఁ డని యెఱిఁగెన్. 44

చ. ఎఱిఁగి కరంబు వొంగి కడు శ నేకత మి ట్లగపడ్డచో నతం
దెఱుగక యుండ ముట్టికొని శ యే పడఁగించెద నంచు మంత్రులం
దఱకు నెఱుంగఁ జెప్పికొని శ దానవుఁ డున్నదుఁ డై చనంగ న
త్తఱి నరుణాశ్ర మస్థిమయభారలతో దివిఁ దోఁచె ముందటన్. 45

ఉ. దానికి శంక నేయక యుదగ్రరణోత్సుకుఁ డైనయట్టియా
దానవవల్లభుండు బలదర్శనముద్భటసంకులంబుగా
నేనలు ముందటం దఱుమ శ శీఘ్రత మేదిని సంచలింపఁ గాం
తానిచయంబుఁ గంచుకివిశతానము బెగ్గిల బిట్టు ముట్టినన్. 46

మ. వనితాబృందములోన నున్నపతి తీవ్రక్రోధుఁ డై గంగ గా
హనకేలిం బిడియేనుఁగుల్ వొడువ మోదాయత్త మై యుండి గ్ర
క్కున నన్యద్విపదానగంధమునకుం శ గోపించునై రావతం
బును బోలెఁ మడు వల్ల వెల్వడి రణ ప్రాతాహయోగ్యస్థితిన్. 47

క. కట్టాయిత మై యువిదల, నిట్టుండుఁడు వెఱవ కిచట శ నిదె వచ్చెద నఁ
ముట్టినదానవులను బలి, వెళ్లెద నర్తదకు ననుచు శ భీకరవృత్తిన్. 48

చ. అతఁడు వినూత్నరత్నరుచిరాంగద మై వివిధాయుధప్రభా
న్విత మగుబాహుసంఘము యసీకముగాఁ బటవిక్రమక్రమో
ద్ధతి దితిసూనునేనల మదం బఱి నల్లడఁ దూలఁ దోలె ఘో
రతిమిరపుంజభంజనకీర ప్రకరుం డగుభానుకైవడిన్. 49

క. తెరలినబలములఁ గని యుద్ధరవృత్తిఁ బ్రహస్తుఁ డతనితోఁ దలపడియెం
గరి కేసరి హరిణము పులి, సురగము గరుడిఁ దలపడ్డయొ ప్పమరంగన్. 50

క. తాఁకి ముసలమున వ్రేసిన, వీఁక నొడిసివట్టి యతఁడు శ వెనఁ దిగిచిన నా
రోఁకలి తనచే వచ్చిన, నాకగొనక దాన నసుర శ నడిచెం గడఁకన్. 51

ఉ. ఆటున మూర్ఖవోయినఁ బ్రహస్తుఁ గనుంగొని యింకఁ దాఁకినం
గీటడఁగించు నర్జునుఁడు శ గేవలుండే యని భీతచిత్తులై
మేటిమగల్ సలం బెడలి శ మేమెయి మార్కొన లెక పాఱినం
గాటుకకొండవోలె దశకంఠుఁ డెదిరై మహిమహేంద్రునిన్. 52

ఉ. వీరగుణాభిరాము లగుఁవింశతిబాహుసహస్ర బాహు లా
తారకకార్తికేయులవిభంబున నాబలనిర్జరేశ్వరా
కారత నమ్మరాచ్యుతుల శ కైవడిఁ బెద్దయుఁ బ్రొద్దు మేమెయిం
బోరి చూచుభేదరులు శ భూరిబలంబుఁ జలంబు మెచ్చగన్. 53

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

క. లావణీ వివిధాయుధముల, భూవిభుడుం దాను నట్లు ధరి యలసి పీ
రావేశ మడర జయకాంక్షావశుఁ డై గావణుండు ధిగడు దమకమునన్. 54

మ. మది శంకింపక ముట్టి విక్రమరసోన్మాదంబునన్ భూవిభున్
గద ప్రేయంగ నతండు ప్రేపడి భుజాగర్వంబునం బట్టె నా
రదుఁ డార్వం బరికాడు నిర్భయతఁ జేరం జూచినం బట్టును
స్తదశుండాలములీల దిక్కలితనాశమశ్రావణున్ గావణున్. 55

క. పట్టి యిరువదికరంబులు, గట్టిగ పీఠపుపయి మోపుగఁ బెట్టి తగ్గన్
బెట్టు మెడ పట్టుకొనితొడి, ముట్టినమగఁటిమి నభంబు ధి ముట్టగ నార్చెన్. 56

ఆ. స్వపరేణ్యుఁ డిట్లు ధి రిపుఁ బట్టు వఱిచి కంఠంకఁగంబు నల్లఁ ధి జూచి యొకనిఁ
విలిచి యోరి పీని ధి బెడకేలితోన తెచ్చుని సముద్ధతముగ ధి నప్పగించి. 57

క. తరుణీజనము వినోదపుఁ, బరివారము మున్ను నడవఁ ధి బనిచి పిలుం డై
పురమున కరుగ నిజప్రభు, పరిభవముం జూచి వైత్యభటకొటి వడిన్. 58

క. నిలునిలు విడువిడు మంచును, బలువిడిఁ గూడుకొని పిలుడఁ ధి బఱతెంచిన న
మ్ముల నోడు సేసి యందఱు, నిలిపె విజయలక్ష్మీసాంపు ధి నెలకొన నెలమిన్. 59

క. తనకొలఁది యెటుంగక యీ, దనుజుడు వనితావినోదతత్పురు నన్నుం
జెనెనె నని యుగ్గడించుచు, ననిమిషరిపుమీడఁ బోరి గోటాక్షం బెలయన్. 60

తే. ఎదురువచ్చినమంత్రుల ధి కెగ్గు లెన్ని, చూపి చెప్పుచు నివ్వధికోపమునకు
నుపశమంబెట్లు సేయుదురొక్కొయనుచు, బురికిఁజనిమందిరాంగణభూమినిలిచి.

క. పాంపిరివోయెడుతనయను, కంపాతశయమునఁ బంక్తికంధరు నెట్లుం
జంపం జాలక రోషము, వెంపునఁ గారాగృహమునఁ ధి బెట్టగఁ బనిచెన్. 62

క. మనుజుఁడే యివ్వధంబునఁ, దనచెఱయింటికిని మ్రుచ్చుం ధి దశపున నొప్పిం
చినయట్టుల మదిని సరకు, గొనక మఱచి యాన్నయెడను ధి గొనిదినములకున్. 63

— పులస్త్యుడు కార్తవీర్యుని వేడుకొని రావణునిచేత పంపించుట. —

మ. దనుజేంద్రుండు సహస్రబాహువిభుచేతం బడ్డపా టంశయన్
విని మాహిష్మతికిం బులస్త్యుడు గడున్ ధి వేగంబ యేతెంచి య
జ్ఞసపాలుం గనినన్ యథోచితముగా ధి సత్కారముల్ సేసి వ
చ్చినకార్యం బెఱఁగింపుఁ డన్న నతఁ డోచిత్యంబు మై నిట్లనున్. 64

చ. అలవి యెటుంగ నేరక దశశాస్త్రుడు లోకముతోడివాని గా
దలఁచి జితాఖిలాధ్యుడఁ గదా యని నచ్చి కడంగి వచ్చి సం
కలియకుఁ జొచ్చు వానిఁ బలకం బని లే దటు లుండె నింతలం
తలుపను లెల్ల సీకు భుజదర్పముగాఁ గొన నేర్పు సాలునే. 65

క. ఆక్రమసందిత మగుభూచక్రం బుదయాస్తజైలసహితంబుగ ని
ర్వక్రపరిపాలనస్థితిఁ, జక్రము చెల్లించుపూజ్యసామ్రాజ్యమునన్. 66

- క. తుదిముట్టి యున్ననీ కొకఁ, డెదురే యది గాక పగట ర యే పడఁగినఁ ద
ప్పు దలంప నిదియ కడు నొ, ప్పద మగు నినుబోటివృపులఁ వెంపున కరయన్. 67
- చ. నలినజుఁ డైనబ్రహ్మకును ర నాలవవాఁడఁ దశాననుండు ని
ర్మలగుణలోల వీఁడు మనుశుమం డని చెప్పఁగ నాకు నీ గ్గగుం
బలుకులు వేయు నేటికిఁ గృపాపరతాస్తుతి దక్క వీని మం
దల విడు నాకుఁగా నృపతీధర్మ విచక్షణ పుణ్యవీక్షణ. 63
- చ. అనవుడు నట్ల చేయుదు మహాత్మ భవద్విపులాంతరంగమో
దన మగుదానిఁ జేయఁ గని ర ధన్యుడ నైతి దశాస్య వేగ తో
డ్కొని చనుఁ డన్న నానృపతీకుంజరుమంజుమ్మదూక్షిఁ జిత్తరం
జన మగుడున్ మొగం బలరసంయమి దీవన లిచ్చి మెచ్చుచున్. 69
- తే. దనుజవల్లభు విడిపించుకొని పులస్త్యుఁడరుగ లజ్జావనతుఁ డగునతఁడు సతని
ననుమబోయిన సానునాయంబుగాఁగ, బుద్ధి దగఁ జెప్పిలంకకుఁబుచ్చిచనియె. 70

— రావణుడు వాలిచే భంగపడి యతనితో మైత్రి చేయుట. —

- ఉ. రావణుఁ డివ్వధంబునఁ బరరాజయ మందియు లంకలోనికిం
బోవుడు సంతయున్ మఱచి ర భూవలయంబునఁ దొంటియట్లు నా
నావిధదుశ్చరిత్రము లోనవచ్చుచుఁ గ్రువ్వరి యొక్కనాఁడు వి
ద్రావితశ త్రుభూరుహచర ప్రభు వాలి నెదుర్పువేడుకన్. 71
- శా. కిష్కింధానగరంబు పై నరిగి సుగ్రీవాదు లెల్లఁ రణా
విష్కారోద్యమతీవ్ర లై నఁ గని తోడ్పిత్రాంతి మానంగ మ
ప్తిష్కంబున్ రుధిరంబు మాంసమును ధాత్రిం గూల్ప సుంకించియున్
దుష్కర్తం బగు వాలిలేమి నని చేతతోవృత్తి నూహించుచున్. 72
- క. పడుచుంలైదలు పన్నినఁ, గడపి చనక చిటుతతోడి ర కయ్యమునకు నేఁ
గడఁగుట తగ దని యాయని, విడిచి దశాననుండు వారు ర విస ని ట్లనియెన్. 73
- క. మీలోనఁ గూడుకొని రాఁ డాలం బాలంబు నేసి ర యది యెట్లాకొ తాఁ
జాల నని చెప్పుఁ గా క, వ్యాలికి డాఁగినను బోవవచ్చునె నాచేన్. 74
- చ. అనవుడు సూర్యసూనుండు దశాననుఁ గన్గొని నీవు నన్ను మె
చ్చునికత మేమిటం గొలఁది ర సాలనె వాలిని గూర్చి వచ్చి తే
యనికే గడంగినన్ బిరుదు ర లై నమగల్ గని వీరు గారు నా
కనియు నెటుంగ కిట్లు భయ ర మంది తిసీ వెడమాట లేటికిన్. 75
- శా. నా కి ట్లెంతయు నీడఁ బోయితి జగన్మాన్యుండు నా నొప్పునా
నాకేత్ర ప్రియనందనుం జెనసి మానవ ప్రాణముల్ గావఁగా
నీకుం దీరునె యిట్లు దక్షిణపుమునీటం గృతస్నానుఁ డై
యేకాంతంబున నుండుఁ బొ వ్వునినఁ బోయెం బుష్పకాకాశుఁ డై. 76

మ దనుజేంద్రుండు మరుద్గతిం జని సముద్రస్నానసంజాతశు
 ధ్ధి నితాంతామలచిత్తనిశ్చలసమాధివ్యంజితానందహి
 లనసంభావితలోచనుం గపికులశ్లాఘాత్తు నవాన్వనిం
 గను తన్నూర్నివృత్తివిక్రమకళాకౌతూహలస్ఫూర్తి యై.

77

❧ వారి రావణునిఁ జంకలో నిటికించుకొని నాలుగుసముద్రములనఁ ముంచుట, ❧

క. ఎదురెదురను ముదలింపఁగ, మదిఁ గొంకి పిఱిందివలన శ మందగతిం జే
 రెద నేమటి యున్నెడఁ బ, క్షైద ననువగఁ బుప్పకంబు శ డిగి వచ్చుతఱిన్.

78

క. రావణున దోగమునకు, వైవము ప్రతికూల మైనఁ శ దత్తనిదిధాన్య
 సావేశవిరామం బై, యావనచరవిభుండు గన్నులర విరియంగన్.

79

క. కడకంటిచూడ్చి దశముఖుఁ, బొడగని సంభ్రమములేమిఁ శ బొంచి సతనిఁ దా
 బెడమటి చూచుట యుడిగి మ, గుడ నేత్రము లల్ల మాసికొని చిత్తమునన్.

80

క. వంచన నను నియ్యెడ ని, ర్జించుతలంపునను నసురశనైరెడు నే భం
 జించెద బాపాత్ముల నొ, ప్పించుట ధర్మంబ యనుచుఁ శ బిలుఁ దారయుచున్.

క. ఉన్నయెడఁ మునిప్రేళులఁ, దిన్ననినడ నసురపతి పోదిలుఁ దై చేరం
 గొన్నియడుగు లరిగి యడరి, యన్నగచరనాథుపై రశయంబునఁ బడియెన్.

82

క. వెనుకకు మొరసి కరంబునఁ, బెనఁచి తిగిచి నిఖిలలోకభీకరుఁ డగున
 ద్దనుజేంద్రు ననాయాసం, బునఁ జంకిట నిటికి యంద్రపుత్తుఁ డచలుఁ దై.

83

చ. ఎటుఁగనియట్లు యున్న నసురశేషులఁ డప్పుడు గాలుఁజేయు లా
 వటి రభ సంబునం గుదుప శ నక్కడ నిక్కడ నూడఁ జూచి మై
 గిలువఁగ నవ్వె శక్తి యెఱిగించుట నెప్పుడిఁ గోరి వానిమై
 సుతిసుతి సుక్క నొక్క బలసూదనసూనుడు ప్రక్కదాపునన్.

84

చ. చదియఁగ నొత్తి యెత్తికొని శ శాతశఖాబులఁ గ్రూరదంష్ట్రులఁ
 వదనములఁ శరీరమును శ వారక ప్రచ్చుచు మేనిగాలిఁ దో
 యదములు దూలఁ బశ్చిమదీగంబుధికిం జనియెఁ రయంబునం
 జదల భుజంగమగ్రహణచారుసుపర్ణవిలాసభాసి యై.

85

చ. చని దనుజేశ్వరుండు వనశంకన యుండఁగఁ దజ్జలంబులఁ
 మునిగి శమంబుమై నియమముల్ దగఁ దీర్చి క్రమంబుతో నుద
 గ్వననిధిఁ బ్రాకృయోధిఁ గపివల్లభుఁ డట్టుల చేసి యశ్రమం
 బున నిజవట్టణోపవనభూమికిఁ దెచ్చి సుఖోపవిష్టఁ దై.

86

❧ వారిచే భంగపడి రావణుఁ దలసితో, మైలి చేయుట, ❧

శా. కోపం బాఱినఁ జంక వాపి ధరణిం శ గూర్పుండఁగాఁ బెట్టి ని
 ప్పాపాల్లాసకటాక్ష మల్ల నొలయం బ్రధన్వితశోభిన్ను ల

- జ్ఞాపూరావృతతేస్తుఖాబ్జములపై శాంద్రంబుగాఁ జూపి ని
ర్వాహారామరసుందరీ ప్రకరగర్భస్థావణౌ రావణున్. 87
- క. కనుఁగొని యచ్చట నప్పుడ, కనినట్టులు సంభ్రమించి శరవమున న
వ్వనచరపీఠశిఖామణి, దనుజపతికి నిట్టు లనియెఁ దదభిముఖుడై. 88
- క. ఎందుండి రాక యిక్కడి, కెందులకుం బోక యిచట శనేకార్యము నే
యం దలంచి నిలిచి తప్పని, విందము నీ వింటికడకు శవిచ్చేయు తగన్. 89
- క. అనవుడు వెలవెలఁబాటున, దనములు వెడ వాంచి యెత్తి శదశముఖుఁడు గపీం
ద్రునిమోము దీనదృష్టిం, గనుఁగొని గద్గదిక నెలుగు శగడలుకొనంగన్. 90
- మ. తగు నీ కే మని పల్కిన౯ విను భుజాశివరవంబున౯ మాటు లే
క గిరిశుఁ గిరితోన యెత్తి సురలోకస్వామి జంభారి గా
సిగ బంధించి జగత్త్రయంబును బసుల్ శనేయ౯ విజృంభించి గ
ర్వగిరిష్ఠం డగునన్ను నిద్రైసకుఁ డేరం జాలుట౯ వాసవీ. 91
- చ. అనవుడుఁ గౌఁగిలించి దనుఃజాధిపతిం దగ గారవింది తో
కొని పురి కేగి తత్తదనుసూలచరిత్రముల౯ సఖత్వరీ
తి నడపి తాను దమ్ముఁడు నతిప్రియభాషలచేఁ బ్రసన్నుఁ జే
సిన నతఁ డాకపీంద్రనరఁచెల్లికే బల్లవితాంతరంగుడై. 92
- ఆ. వివిధ కేలే దగిలి శవేడుక గతివయ, దినములందు నిలిచి శదివ్య మగుటఁ
దోన వచ్చియున్నమానితనిజవిమానమునఁ బ్రీతిఁ దనపురమున కరిగె. 93
- క. లీల నటు లసురవల్లభుఁ, గేలీపాత్రంబుఁ జేసి శక్రీడించినయ
వ్వాలి భవదస్త్రమున కర, సాలియుఁ జాలమి నుతింప శజాలదె యెందున్. 94
- క. అని మునిపతి యివ్వధమున, దనుజపతిం జెప్ప రామధరణీపతి తి
న్ననినవృష్ మెఱయ నాతని, వినితిమి యింక నొకటి వినగశవేడుక యనుచున్.
- క. ఏమియొకొన న్నడిగెడు, నీమానవనాథుఁ డంచు శనెద నూహింపం
గా మునిజనవల్లభుతో, రామవృత్తి కౌతుకస్ఫురణ నిట్లనియెన్. 96

— హనుమంతునిజననావృత్తాంకము. —

- క. కొంత యెటుంగుదుఁ బవనజు, వింత దివిజరాజతనయుఁ విక్రమము హనూ
మంతునకు వాలికిం గల, యంతర మేకొలదియొకొ చరరాచరవేదీ. 97
- ఆ. అనిన నాంజనేయు శనతులబలము విన, వేడ్క నేనె నితఁడు శవిప్రరించి
కలతెఱంగు సెప్పఁవలయు నా కని ముని, యిట్టు లనియెఁ బ్రీతియొనక మెనుగ.
- శా. వాలిం గీలియు వాయుపుత్రుసరియే శవాఁ డత్తశక్తిజ్ఞుఁ డై
యీలోకంబులు గెల్తు నే ననిన మా శతెందుం గలండే మహీ
పాలాగ్రేసర పానివర్తనముఁ జెప్పుం జిట్ట లావిక్రమ
శ్రీలోలుక భవదీయసన్నిధిఁ బ్రశంసించుం దగుం జెప్పెదన్. 99

నిర్వచనోత్తర రామాయణము

- చ. సురగిరిసానుదేశమున | సుస్థిరసంపద నుల్లసిల్లుకే
 సరి యనువానిభార్య గుణశాలిని యంజన నాగ నొప్పును
 దరి యనిలప్రసాదమున | ధర్మవిధి మహనీయమూర్తివి
 స్ఫురితుఁ గుమారుఁ గాంచె బరిపూర్ణతపోమహిమాభిరామ యై 100
- ఉ. ఆతనిరక్షణంబున నహర్నిశముం దగ సానధాన యై
 యేతరుపండు లొప్పు నవి | యేటి వనంబునఁ దెచ్చి యిచ్చుచుం
 బ్రీతిఁ జరించుచున్నెడఁ గౌపి ప్రవరార్థకుఁ డొక్కనాఁడు ప్ర
 ద్యోతనబింబముం బొడుచుచుండఁగఁ జూచి సమాత్ముకాత్ముఁ డై. 101
- చ. ఫల మనుబుద్ధి బుచ్చికొనఁ | బాటె నభంబున వాయుదేవుడు
 సలికక తార్ద్రతం గిరణజాలమువేడిచి దాక కుండ నే
 వలనను దాన యై పొదివి | వచ్చె దనూభవు నాఁడె పర్వ మై
 జలరుహమిత్రుఁ బట్ట రభసంబున రావచును జేరె నత్తఱిన్. 102
- క. ఆపైంపి కేయుఁడర్క, గ్రాసాదరవృత్తి వచ్చు | కపిఁ గనుఁగొని సం
 త్రాసభరితమానసు డై, వాసవుకడ కేగి ఖన్నపదనుం డగుచున్. 103
- క. రవిశశిబింబగ్రహణోత్సవ మెల్లను నాకు మున్నోసుఁగి యెప్పుడుఁ జె
 ల్ల విడిచి యుండుదు నే డొక్క, డవార్యవిక్రముండు వచ్చె | నర్కునిఁ బట్టన్. 104
- మహా. అనినం గోపించి యింద్రుం | డఖలభువనమర్యాద లయ్యైవిధిం ద
 ప్పనిభంగిం జొప్పుతో నేర్పడ నడవఁగ నా | పంపు గానీక యెవ్వం
 డినబింబగ్రాహి యై యోద్యోడకు ముకముమై | నేగుదెంచెం దదంగం
 బనఘా మద్వజ్రధారాహతిఁ బొడిపొడి నేయంగ నే వత్తు సంచున్. 105
- మ. అనికిం బూని కరింద్రు నెక్కి చనుజంభారాలికిన్ ముందటం
 జని తద్బాహుపరాక్రమంబున మహాశక్త్యాహంబుతో సింహికా
 తనయుం డాకపిబాలుపై నడరి యుద్వ్యధిక్రముం డైనయా
 తనియాటోపము నోర్వఁజాలక విభీతస్వాంతుఁ డై పాటిసన్. 106
- తే. ఎగచిగొనిపోయి కపి దివిజేంద్రుడంతి, వెనుకసార నంటఁ దఱిమినమనములోన
 మెచ్చియును దనచేసినమేరతప్పు, నని తలంచుచు మృదురోషుడై యతండు.
- క. భాసుర మగువజ్రంబున, ప్రేసిన హనుదేశ మర్థవిదళిత మైనం
 గేసరితనూభవుండు మూ, ర్భాసంగతుఁ డై ధర్మిఁ | జాఁగం బడియెన్. 108
- క. తనవచ్చినపని దీక్షిం, ననిమిషపతి నాకమునకు | నరిగె దనయుని
 గనుఁగొని వేదనఁ బొంది ప,వనుఁ డప్పుడ యుడివె దనదురదర్శన మెందున్.
- ఆ. జగములందు వాయుసంచార ముడిగిన, సకలజీవలోకసంకటంబు
 పుట్టుటయు విరించి | పురుషూతమణాది, సురులు బలసి కొలువనగుదుడెంచి.

- క. మాత్స్యర్యము ప్రాణంబు చికిత్సిత మగుచోక్కొ వీనికేక్ ప్రణ మనుచున్
వాత్స్యల్యంబున బుత్త్రుకు, సుత్సంగమునందు దాల్చియున్న సమీరున్. 111
- క. కనుఁగొని కరుణాపూరిత, మనస్కుడై యక్కటకటకమారుతుఁడు సుతా
ననసక్తలోచనుం డై, మనవచ్చుటఁ గానఁ డనుచు య మక్కువతోడన్. 112
- శా. చేరంబోవుటయున్ సమీరుఁడు సురశ్యేష్ఠున్ నిరీక్షించి దు
ర్వారాంతఃకరితాప మేది తనయున్ య వక్షోగతుంగాసమా
చారప్రాధత నెత్తికొం చెదురుగా య సద్భక్తిమై నేగి లో
కారాధ్యం బగుతత్పదాంబుజయుగం య బర్పించె నానమ్రతన్. 113
- క. వనజాసనుండు ఫాలంబునఁ గేలీరవొంద నెత్తి య పాదివి భుజము నా
తనిమ ప్రకంబు వక్షంబున జేర్చి కృపాలిరేకమున గాఢముగన్. 114
- క. పశ్చిమదిశచందంబున, నిశ్చేష్ఠుం డయినబాలకనిం జూచుడు వాఁ
డాశ్చర్యంబుగ నపుడ పునఁజెచ్చితన్యాగమంబునం దెప్పితలేన్. 115
- క. దర్శనమాత్రన శోకవిమర్శక్షమచిత్తుఁ డయ్యె య మారుతి బాహః
స్పర్శమునఁ బ్రబలదురితని, కర్కుఁడు ప్రణనిర్వికారుఁ య గా నొనరించెన్. 116
- చ. తనయుఁడు నేడదేసిన మునదంబునఁ గొఁగిటఁ జేర్చి యంబుజా
సనునకు మ్రొక్కఁ బంచి వికసద్వదనుం డయి వాయుదేవుఁ డెం
డు నిఖిలదేవకోటి కరితోపవిధాయక మైనయాత్మవ
ర్తన మొనరంగఁ జేసె నమర ప్రభుచిత్తము పల్లవించగన్. 117
- చ. కమలభవుండు దేవతలఁ య గన్గొని మారుతిఁ జూపి దేవకా
ర్యమునకుఁ గా జసించె నితఁ య డద్భుతవిక్రమశాలి రామనా
మమున వెలింగి లాఘవసమాజవిభూషణ మైనకేలిజ
స్తమున దళాసుద్దుర్దదము య మాన్పునెడం బనిసేయు శార్ఙ్గిన్. 118
- క. కావున మీరిందలు సంభావించి వరంబు లొసఁగి య పవనునకుఁ బ్రమో
దావేశము లోకహితముఁ గా వీనిఁ గృతార్థుఁ జేయఁగఁ దగు ననినన్. 119
- ఆ. వాసువుండు తనదుఃపక్షస్థులంబున, గ్రాలు సురభికుసుమమాల యర్థిఁ
గపికుమారుచారుకంతభాగంబున, నాదరాద్రిహృదయుఁ య డగుచుఁ బెట్టి. 120
- క. హనువున మత్కులిశము దాఁకినచో తెలుకవడి వీనికేం దొడ వగుచి
ట్టునికీఁ దగ హనుమంతుం, డనుపే రిచ్చితిఁ బ్రసిద్ధ య మై పెం పొనరన్. 121
- క. కులిశము మొదలగునాయుధముల నేమిట వీనియంగములు నిర్దళితం
బులు గాకయుండ నొసఁగిలి, నలఘువరం బనియె దృక్పఠహస్తం బలరన్. 122
- సీ. వారి నెయ్యెడల నీ య వానరోత్తమున కాపద పుట్ట నీనని యుదధిపతియు
నగ్ని నెన్నఁడును నీ యగచరాగ్రణిఁ గీడ్పాదంగనీనని య హుతవహుండు

నిర్వచనోత్తర రామాయణము

- భూతగణంబులచేత నీహరిస త్తమునకు నెగ్గొనర నీ శ నని శివుండు:
 గాలదండమున నీ శ కపిముఖ్యునకుఁ జింత వంత రా నీనని శ యంతకుండు
 తే. వరము లిచ్చిరి తక్కుటిసురులు నిజమహానుభావానురూపంబు శ లై నపదవు
 లాసఁగి రిమ్మాడ్కి మామతి శ నసదృశ ప్రభావుఁ గావించి పద్మసంభవుఁడుప్రీతి.
- చ. అనిలుని వీడుకొల్పి దివోజావళితోడ వియత్నభంబునం
 జనియె నతండుఁ బుత్తుఁ గొని శ సంతస మందుచు నేగుడెంచి యం
 జనకుఁ దదీయబాహుబలశ్చౌర్యములున్ వరలాభముం గ్రమం
 బున నెఱిగించి పోయెఁ గపిపుంగవుఁడున్ శశుకేలిలోలుఁ డై. 124
- క. మునిజనులయాశ్రమములకుఁ, జని చని యాగోచరణాచయ మెల్లను దు
 ర్విసయమున గాసి చేయుచు, నునికి కలిగి వా రమందశహంకారములన్. 125
- క. తనశక్తియు వరలాభంబున వచ్చినపెంపు నుల్లమునఁ దలఁచక యి
 వ్వనచరుండు నిజబలం బెఱుఁగనిగజజాతియునుబోలెఁ శ గావుత మనినన్. 126
- తే. బుద్ధిమంతుఁడు గావునవృద్ధతాప,సోక్తులకు స్రుక్ష్మి దౌర్జన్య శ ముడిగి మెలఁగె
 నితండు తనలా వెఱుంగనికతన మఱియు,వీరులనఁ గొంద టిమ్మహివినఁగఁబడిరి.
- క. ఇనునరదముమందట వెను, వెనుకకు వెను జనుచు శబ్దవిద్యాభ్యయనం
 బొనరించె నాతఁ డొజ్జగ,హనుమంతుం బోల నలవి శ యగునె యొరులకున్. 129
- తే. జనకుఁ డగుఋక్షరజసుండు శ సచ్చుటయును, వాలిఁ బట్టంబుగట్టినవానితమ్ముఁ
 డైననుగ్రీవుఁడ త్తఱియోవరాజ్యభరముఁదగఁదాల్చియుండియుఃస్వపతనయు.
- క. చెలిఁ జేసి కొని ముదంబున, గలసి మెలఁగుచుండి పిదపఁ శ గౌళిసుతుతోఁ
 గలుపించి ఋశ్యమూక,స్థలి కాతండు వోవఁ దోన శ చనియె నితండున్. 130
- క. తనలా వెఱుంగనికతమున, నినసుతునకు వశ్యుఁ డయ్యు శ నేడైఱ సంక్రం
 దననందనుభుజబలమ,ద్దనమునకుఁ గడంగఁ డయ్యె శ రఘువంశనిధి 131
- చ. అనవుడు సమృదంబు దొలఁగకాడఁగ నిక్కము నట్లు కాక య
 వ్వననిధి దాఁటి లంకయును శ వానివనంబును గాసి చేసి నం
 దనుఁ దెగఁ జొచ్చి వచ్చినవిధం బది యల్పులచేతఁ దీరునే
 జనకజఁ గాంతుమే యసమరసాహనుఁ డీతఁడు లేక తక్కినన్. 132
- క. అని లజ్జావసతుం డగు, హనుమంతుఁ గటాక్షవీక్షణాదరముదితా
 త్తునిఁ జేసి దాశరథి య,మ్మనిజనముం జొచ్చి టేలు శ మొగుచుచు భక్తిన్. 133
- ❖ అగస్త్యఃపిఋషులు రాముని పిడ్డొని చనుట. ❖
- క. మసలితరి విచిత్రకథా, రసవృత్తిం దడ వెఱుంగ శ రాక యనుష్ఠా
 నసమయ మయ్యె నభోమధ్యసమీపంబునకుఁ దరణియరదము వచ్చెన్. 134
- మ. విజయంచేయుండు నావుడున్ మునులు పృథ్వీనాథ యూహింప వి
 శ్వజనీనుం డగునిన్నుఁ జొపు సదనుఃస్థానంబు గాదే భవ

ద్విజయశ్రీ దమకోర్కి గా సుకృతముల్ వే భంగులం జేయునీ
ద్విజకోటి బరికించికొ మ్మని కృతార్థభూతచేతస్కు లై. 135

క. క్రందుకొనగ నొక్కుమ్మడి, నందలు దశవదనదమను నాశీర్వాదా
నందితుఁ జేసి యమందా,నందముఁ బొందుచుఁ దపోవసములకుఁ జనినన్. 136

క. తగ నెల్లవారిఁ బొమ్మని, జగతిపతి యచట వాసి న సమయసముచితం
బుగ నయ్యెయెడలకుఁ జని, యగలిగిన ర్తనము ప్రాజ్యోపదవిఁ సలిపెన్. 137

తే. రాత్రియగుటయుఁ గార్యతూత్యత్రయాదివివిధగోష్ఠీనినోదముల్ వేడ్కనడపి
యతిమనోహరవాసగోహమున కేగి, నిరతిశయమోదమున సుఖనిద్రఁజేసి. 138

చ రవియుదయంబుకంటె మును న రాజశిఖామణి మేలు కాంచె దా
నవకులమధ్దనాంక సునినాదము లై నసురంగగీతముల్
వివిధగతిప్రవర్తన సోపనము లై సొగయింప మాగధ
ప్రవరులు పాడుమంజుమృదుభంగికి వీనులు దొల్త మేల్కనన్. 139

ఆ. అపుడు సముచితంబు న లగుకరణీయంబు, లాచరించి రఘుకులధానినాథుఁ
డభిమత ప్రసాధనాభిరామాకృతి, ఘ్న మహావిభూతి న తిశయిల్లి. 140

చ. కొలువున కేగు దెంచి నృపకోటియు మంత్రికదంబకంబు దై
త్యులుఁ గవులుం గవీంద్రులు నోయోగులు వందిజనంబు లిష్టభృ
త్యులు మొదలై నవారలు నిజోచితభంగి సుఖోపవిష్టు లై
బలసి ముదంబునం గొలువఁ న బ్రహ్మసేయసముజ్జ్వలితన్. 141

తే చామర గ్రాహణీకరచారుకటక, ిత్తిరాజినీ రాజసంజితుండు
భరతలక్ష్మణశత్రుఘ్న కరివృతుండు, సగుచు సామ్రాజ్యలక్ష్మీసాం న గ్గలింప. 142

సీ. పారజానపదాభీభాషణంబులు దగ నయ్యె లెఱంగుల నాదరించు
నుత్తమహయదంతి న సత్తమరథరత్నములు సూచి సవరణ న లలవరించు
యోధవీర ప్రకాశరొక్తీనిరూఢన ముద్ధతి కెడఁదలో న నుల్లసిల్లు
నిఖలవిద్యాగమనీపుణవిద్యజ్ఞనసంభావనంబుల న సంతసిల్లు

ఆ. ననుదినంబు నిట్టు న లభిమతబహువిధ, సముచితప్రవర్తనము లొనర్పు
చలివిభూతినుండి న కలిపయదనములు, నోవుటయుచు రామభూవిభుండు. 143

— పట్టాభిషేకమునకు వచ్చినజనకరాజు మొదలగువారిని రాముండు వీడుకొలుపుట. —

మ. జనకాదిక్షీతిపాలలోకములకుఁ న సంభావనాపూర్వకా
ర్చన లర్థిం దగ నిచ్చి వీడ్కొలిపి మార్గక్షేమసంవాహనం
బొనరింపం దనతమ్ములుం బనిచినం న బ్రోద్దామసేనాసహ
స్రనమద్భూమిభరస్ఫుటానమితరేషస్కుంధు లై పోయినన్. 144

క. వనచరనిశాచరులనున్న న నిచ్చలుఁ గ్రొత్త గాఁగ న నరపతి వారిం
గొనియాడుచుండఁ గలిపయ;దినములకుం దమ్ము లరుగుదెంచిరి మగుడన్.

- ఉ. అచ్చట రాజు లిచ్చినయనర్హమణి ప్రకరం బుపాయనం
బిచ్చిన వేటువేట ధరణీశుండు వారల నాదరించి మీ
తెచ్చినవస్తుతోటి గణుతింపఁ గృతార్థతఁ బొందె డెంద మే
నిచ్చెద వీరి కంచు నసురేంద్రహరింద్రుల జూచి వేడుకన్. 146
- ఆ. పురుషరత్నములన శ పొందుట యుచిత మీ, రత్నములకు నని ధరరావిభుండు
వారి కప్పు డొసఁగె శ గారవ మేర్పడ, జాత్యగుచిరరత్న శ జాలకంబు. 147
- క. వనచరులకు నసురులకుం, గన కాంబరభూషణములు శ గణనకు మిగులం
దనుఁ జేరఁ చిలిచి యిచ్చుచు, జననాథుండు వేటువేట శ సంభావించెన్. 148
- ఆ. ఇన్విధమున వారి శ కెల్ల సుప్రీతి యొనర్చి రామధరణీశాథుఁ డర్క
తనయుతోడి నిట్టు శ లనియొ బ్రసాదవి, కాసలలితవదనశమలుఁ డగుచు. 149
- క. నీపురి కేగుము హరిసే, నాపరిపాలనము సేయు శ నయదడుండ వై
నాపిలిచినయచ్చుడ సే, వాపరతంత్రత వహింఁగవలయుం జుష్టి. 150
- క. అంగదుఁ బాటెంపుము తక్కుంగలయీసుభలతోటిఁ శ గొనియాడుము వీ
రిం గైకొంటిమిగాదె యభంగుల యెప్పాట నరిది శ పనులకు నైనన్. 151
- మ. అని సుగ్రీవుని ప్రీతి వీడ్కొలిపి వైశత్యాధీశ్వరుం జూచి యి
ట్లను లంకాపురి కేగు ధర్మమహితన్యాయంబు లోకంబు కీ
ర్తనసేవక భవదీయరాజ్యము చిరస్థాయిత్వముం బొందఁగా
మచు నీబంధుల నీగి తేజమున సహ్మానింపు మెక్కాలమున్. 152
- క. అని కారుణ్యజ్యోతిస్ని, జనకం బగుతనదువదనశశిమండల మా
తనినెచ్చనమ్ము సమ్మద, వనధిం బొంగింప నసురకరు వీడ్కొలిపెన్. 153
- క. హనుమంతుఁ జూచి మత్స్య, ర్తనములు భువనముల నెంత శ దాఁక నడచు నీ
వును నంతకాలమును ని, త్తనువు విడువకుండు మనుచు శ దయ చిగురొత్తన్. 154
- క. హిమధరణీధరతటసం, గమచారుమరున్నదీప్రశకారసుభగతం
గమనీయంబుగఁ దదవ్యక్తమునం దొకహార మిడి యశవద్యశ ప్రీతిన్. 155
- ఆ. తిగిచి కౌగిలించి శ యగచరసత్తము, సద్గుణములఁ దగిలి శ సంస్తుతించి
రఘువరేణ్యుఁ డాదరం బెలరారంగ, వికచవదనుఁ డగుచు శ వీడుకొలిపి. 156
- క. తనుఁ బాయఁ జాల కందలు, వెనుబడుట యెఱింగి ధరణీవిభుఁ డొండొరు నె
చ్చనము మఱుగు చుండఁగ ని, వ్వనటకుఁ బనియేమి యనిన శ వా రతిభక్తిన్. 157
- క. ధరఁ జాఁగి మ్రొక్కి తమతమ, పురములకుం జనిరి రామభూపాలుండు
భరతాద్యుజనమేతము, పరిపాలనచేసె రాజ్యభారంబుఁ దగన్. 158

— ఆ క్తా సాం త ము. —

చ. శరదభిరామచంద్రుచిజాలసఖత్వసముల్లసత్ప్రయ
శ్వరనిధిగర్వచర్యణవిశారద మేదురకీర్తిపూరభా

సురలహరీకదంబపరిచుంబితపూర్వమహీభృదస్తభూ
'ధరమలయాభిధానగిరిదైవతపర్వతమేఖలుం డిలన్.

159

క. ఫలితామరతరుశాఖా,తులితభుజుం డఖిలదిగ్విధూమస్తసము
జ్జ్వలదీధితిశాసనమణి, కులదీపక రాయగండగోపాలు డిలన్.

160

మాలిని. చిరవితరణలీలాశీలుఁ దుత్సాహవిద్యా
పరిణతదృఢసంగభంగుఁ డక్షీణపుణ్య
త్కరపరిచయశిల్పకల్పుఁ డాభోగశుంభ
ధరణివలయరక్షదతుఁ డబ్జాతుఁ డుర్విన్.

161

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధనవిధేయ
తీక్కననామధేయప్రణీతం బయినయుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబు
నందు సప్తమాశ్వాసము.

శ్రీ రస్తు. నిర్వచనోత్తర రామాయణము

అష్టమాశ్వాసము

శంకరగౌరీపతివా

జీవితలీలాచతుర్థనిజవర్తనుఁ డి

ష్టాపూర్తనిరతమతి కరు

ణాపూర్ణుఁడు మనుమసిద్ధిసరవరుఁ డెలమిన్.

1

క. అంత నొకనాఁడు నృపుఁ డృత్యంతమహిమఁ బెద్దకొలుపుసం దున్నయెడన్
విం తయికొన్నివచనము, లెంతయు మధురములు గాఁగ నీ ప్లనెఁ జదలన్. 2

— శంకరపుష్పకము రామనియెద్దను వచ్చెట. —

ఆ. ఏరు బుచ్చుకంబ నీ మానవాధీశ్వర, నీవు పరమధర్మ నీవుబుద్ధి
నపుడు నన్నుఁ గిన్న నీ రాధిపుపాలికి, బోయి యతనిపంపు నీ నేయు మరుడు. 3

మ. భవదాజ్ఞం జని యాధనేతుఁ గని సీసం వెప్పుడుం దొంటియ
ట్ల విధేయాత్మతఁ జేయ నన్నుఁ బనిచెన్ నీ లావణ్యవారా? దా
నవవిధ్యంసనుఁ డాత్రితాపదుదయోన్మాదక్రియాశాలి రా
ఘవచాడామణి రామదేవుఁడు గృపాకల్పాత్మఁ డై నావుడున్. 4

శా. ఆతం డచ్చెరువాటు సుతసము వశక్రాబ్జంబునం దోడఁగా
నాతో నిట్లని పల్కె రామధరణీనాథుండు లోకత్రయం
బాతంకం బెద నుజ్జగింప సుర లత్యాచందముం బొంద దు
ర్జాతుం బం క్తిముఖున్ వధించి కొనియెన్ నీ సర్వంబు లంకాపురిన్. 5

క. నీవును నం మోకసర కా, భూవల్లభునకు వినోదమునకును బాత్రం
వై వలసినచోటులకుం, బోవలెతివి నిన్ను నిండుఁ నీ బుత్తే దగునే. 6

చ. అదియునుగాక లోకముల నన్నిటిఁ గావఁ దలంచి దుష్టదు
ర్మదఖరదండచండచరారాయణు లై చనునట్టివారి కి
ట్టిది దగుఁ గాక పూని యొకటిం గడతేర్పఁ గడంగలేక యె
ల్లదు లగువారి కేటికి సలీలవిహారము పేడ్క నేయఁగన్. 7

ఉ. కావున నెల్లభంగులను నీ గ్రమ్మఱఁ జయ్యనఁ బోయి రామథా
త్రీవిభునొద్ద నిల్వము మరీయహితం బిది యేను భంపఁగాఁ

- బోవుట నెగ్గు లే దతఁడు పొచ్చెము నేమక సమృతించి సు
భావన నేయు నన్న జనపాలక సమృద మంది వచ్చితిన్. 8
- క. పనిగొనుము నన్నుఁ నైకొని, యనునప్పలుకులకు మానసవాధీశుఁడు సు
జనితబహుమానుఁ డై యి, ట్లనియెం బుష్పకవిమానమానందింపన్. 9
- క. ఏవలన నుండి యైనను, నావలసినయపుడ గ్రక్కునం జనుచేరం
గావలయుఁ చలఁచునంతకు, నీవల నెట్లట్ల తిరుగు నీఖలజగములన్. 10
- క. సిద్ధులగమనంబులకు విరుద్ధముగాఁ జనకు మానసోపంబులు స
ద్బుధులకుఁ దగమి యెఱిగి జ,గద్ధిత మతి సుచరింపు నెరవ మొప్పున్. 11
- తే. అని మహిమతి ముక్తాయతాక్షతములు, గంధపుష్పంబులును గోనగౌరవమున
మన్న నకుఁ దగుదివ్యవిమానమునకు, నర్చనము నిచ్చి వీడ్కొల్పరదియుఁ బ్రీతి. 12
- క. తన కిష్ట మైనయెడకుం, జనినయనంతరమ రాజసత్తముతో ని
ట్లనియె భరతుండు పరిజను, లనుమోదరసానుభావితాంబుధిఁ డేలన్. 13

— భరతుఁడు రామునిఁ బొగడుట. —

- ఉ. చోద్యముగా నమానుషచరచనల్ విలసిల్లె నెంతయున్
హృద్యము గాఁగ నామయఃపీఠీనల్ నొప్పెఁ దఱగప్రకర్షముల్
మాద్యదరాతిసంచరణమాగ్ధము లెల్లను మానె నెందు సా
వద్యులు లేరు బాలమృతీవాదము లేదు ధరిత్రి నెయ్యెడన్. 14
- చ. కొడుకులఁ గాంచి రంగన లళకుంఠితసిద్ధులఁ బొందెఁ గర్మముల్
గుడువఁగఁ గట్ట నెల్లజనోటికి నేమిఁ గొఱుత లేద యి
ప్పుడు భవదీయరాజ్యమున నీ భూవరకుంజర సౌఖ్య మంది యి
ప్పుడమిఁ నిన్ను శాశ్వతవిభుండుగఁ గోరెద రెల్లవారలున్. 15
- క. అనవుడుఁ దమ్మునిపలుకులు, విని మది ముదమంది మోము నీ వికసిల్లఁగ నా
తనిఁ బ్రీతి వొందువీక్షణమున సీతావల్లభుఁడు ప్రసాదాదితుఁ డేనెన్. 16
- ఆ. పుచ్చకప్రసంగమునఁ దనుఁ గొనియాడు, భరతు నివిధమున నీ భరితపరమ
హర్షుఁ డేసి సమయ నీ మగుడు నాస్థానమం, డపము వాసి చనియెఁగృహవరుండు.

— శ్రీరామునివినోదవిహారము. —

- ఉ. నిచ్చలు నిత్యైఱుగున ననంద్యచరిత్రుఁ డనేకభంగులన్
వచ్చినవిన్నపంబు లనీవారణమై విని నిశ్చయంబుగా
నిచ్చునదు త్రరంబులకు నీ నెల్లజనంబులు సంతసిల్ల రా
లచ్చి నహీనసద్గుణకలహములం దగిలించె దక్షుఁ డై. 18
- చ. ప్రజ ననురాగ మండఁ బరిపాలననేయు నరేశ్వరుండు దో
ర్విజితవిరోధి యై తుదిని నీ వేడ్క మెయిన్ విహరించు నెందు నా

- ర్యజనులు మెచ్చుగా నరసి యాదిమునీంద్రనిబద్ధనీతివా
క్యజనితకౌతుకుం డగుచు నమ్మనుజేంద్రుడు సమ్మదంబునన్. 19
- క. రమణీయస్థలముల హృద్యము లై నపదార్థములఁ బ్రియాసహితవిహారము సలుపు నుచితపరివారము నాగరికంబునను సరసమధురముగాన్. 20
- ఉ. వేడుక నెత్త మాడుచుఁ బ్రవీణతమై గరువంపుఁ బన్నిదంబాడుచుఁ జూచి యెండు దులయంగకముల్ మది మెచ్చి యుల్లసంబాడునెవంబు వెట్టి కొనియాడుచుఁ బువ్వులప్రేటు లాడుచుం జేడియయు విభుండు విలసిల్లిరి పాచ్చెము లేనిమచ్చికన్. 21
- సీ. కలపంబు లభినవగంధంబులుగఁ గూర్చి తనువల్లిఁ గలయంగరదాన యలఁదమఁ బువ్వులు బహువిధంబుగఁ గట్టి ముడి కొకభంగిగా నెత్తులు నవట్టియిచ్చు హారముల్ మెఱయ నొనర్చుకరంబుగా గ్రుచ్చి యందంబు వింతగానలవరించు మృగమదపంకంబు నమ్మదువుగా సారించి తలకంబు వెట్టి నెచ్చెలికై జూపు
- ఆ. జనక రాజతనయమునము దల్పింగ, వివిధనిపుణావలంకరము నిట్లు చతురముగ నొనర్చు నసౌభాగ్యసారాభి, రామమూర్తియగుచురామవిభుడు. 22
- మ. ప్రణయక్రోధముఁ దాన యొక్క మెయి సురపాదించుఁ బాదాంబుజ ప్రణతం గ్రవ్వుఁ దీర్చు నేర్పి ధరణీపాలుండు సాహితభాషణముల్ వీనుల నించు మన్నభకభాస్వాతంత్ర్య మానంద పురణమాంధంబునఁ జెల్ల నిచ్చు రమణీరాగాభిపూర్ణేందుఁ డై. 23
- ౨౪ సీతారామ లుద్యానవనమున విహరించుట. —
- చ. ఉదయదేవతేజనితొత్సుకతాభరితాంతరంగుఁ డై నృపుడు సఖసమేతధరణీతనయాసహితంబు గాయకాదిపరిజనంబుతోఁ జని తదీయసమీరుండు దన్నుఁ గానరాకపగిది వీచినం గొలుపు నైకొని యిం పెద నాదరించుచున్. 24
- క. చొచ్చెంచిన వనపాలిక, మత్తమధుపములకుఁ దప్పిమధుభరితం బై క్రొత్తావి గ్రమ్మనరవిరి, గుల్లి విభున కిచ్చె వినయకుంచితమ నై. 25
- చ. జనపతి యందఁగా వెఱచుచాడ్పున జానకీ జూపి కానుకల్ గొనఁ దగువార లుండ మనకుం జనునే యని చేయి వాయు బెట్టిన వనపాలికాకరపుటికలిత స్తబకంబు వుచ్చె మెల్పున సతి లేతనవ్వనఁ గరపాలతలంబులఁ గాంతి వింతగాన్. 26
- క. తరువాతలతాకృత్రిమ, సరిదంబుజపండలేలిశైలముల మనోహరము లగునెడలఁ గ్రిడా, పరతంత్రాత్మ లయి లలితభంగిఁ జతురతన్. 27
- చ. అరవిరు లెవ్వ రెక్కుడుగ న నారసి మేలుగ నేటి కోయఁగా వెరవరు లెవ్వ రొక్కొక్క కడువేగమ నెజ్జకుఁ జాలఁ గందునం

జ్వరయనియట్లు కెంజిగురుఁ శ్రీ బ్రోవొడఁ గూర్తురు చూత మంచు న
స్మరపతియుం దలోదరియు శ్రీ నర్తవచోరచనార్ద్రచిత్తులై. 29

చ. అలరుల గోయుచున్ మధుకరౌపళిఁ బోవుచుఁ గీరపాతకం
బులపలువాటుమాటలకుఁ శ్రీ బొంచుచు నంచల బట్టు దాచుచున్
లలితమయూరనర్తనవిలాసముఁ జూచుచు బోటిపిండుతోఁ
గలయుచుఁ బాయుచున్ బహులకౌతుకవృత్తి రమించి రెల్లెడన్. 29

సీ. తీరగెయుయ్యెల లెక్కి. శ్రీ తూగియాడుచుఁగూఁపి పాడెడుమత్తాళి శ్రీ బాలికలను
బలుకులతోడన శ్రీ యలవడఁ దొడఁగియు నేరనికీరకుఁమారకలను
నింపారు లేదూడురలేటి పిల్లలకుఁ బెట్టుచు నున్న హంసకుటుంబినులను
ఫలరస మొండొంటి శ్రీ కెలమిఁ జంచుల నించు తఱిఁ జొక్కుకోకిలదంపతులను
తే. జూచిచూచియొండొరులకుఁజూపిచూపి, చెలుల కెఱిగించి కొనియాడిఁచెప్పి చెప్పి
చిత్తహరివిహరసంసేవఁ దగిలి, యుల్లసిల్లిరి వనితయు శ్రీ వల్లభుండు. 30

ఉ. అల్లవె లెస్సపువ్వు లని శ్రీ యందనిగుత్తులదిక్కు సూపి తా
నల్లన చేరి నేను నెగయ న్నిను నెత్తెడఁ గోయు మంచు భూ
వల్లభుఁ డాదటం బొదివి శ్రీ వామవిలోచన నెత్తెఁ దత్తనూ
వల్లికతోన మైఁ బులకపర్వము కాముడు నారు వోయఁగన్. 31

చ. నవకపుమావిమోకలఁ బెసంగినతీవలు వేడ్కఁ బెంఁ బ
ల్లవములసెజ్జ లుల్లముల శ్రీ లజ్జ లడంపఁగఁ దేఱితండముల
దివుటల ముంపఁగా సమదళీల మనోజవివోదసక్తులై
యవసరసేవ మెచ్చి మలయానిలు సౌరభధన్యుఁ జేయుచున్. 32

అ. ఇవ్విధమునఁ బతియు శ్రీ నెలనాఁగయును వివిధప్రకారలీలఁ శ్రీ దగిలియుండఁ
జెలులుఁ గేలివనము శ్రీ గలయంగఁజొచ్చినె, మ్మనములందుఁగోర్కికొనలునిగుడ.

చ. అలరులు గోయుచోట మధుకపావళి మ్రోతకు ముగ్ధ లుల్కినం
గలకల నవ్వుచుం దొలుతఁ శ్రీ నైకొని మవ్వపుఁడిఁగె లాగి పు
వ్వ లూరులు గోయ నింకఁ దలఁపుం డని యొప్పుగ జంకె నేయుచున్
లలిఁ దమలోన మత్సరములం దుదికొవ్వలగుత్తు లంచుచున్. 34

సీ. మావిలేమోకలమవ్వంపుఁడివలఁ జెన్నొందఁ బెండ్లిండ్లు శ్రీ నేసి చేసి
పలుదెఱంగుల క్రొవ్విరుల నేర్పువాటించి తొడవులు గావించి శ్రీ తొడివితొడివి
పతులను బ్రియలఁ గా శ్రీ భావించి పొదరిండ్ల నిక్కలుగాఁ జేసి శ్రీ యేగి యేగి
చెట్టుపల్ నెఱయని శ్రీ చిలుకబోదలఁ బట్టి తెచ్చి బిడ్డలుగఁ జగన్నిచ్చి యిచ్చి
తే. బొదివి పుష్పాశ్లు సల్లియుఁ శ్రీ బువ్వఁ దేని, యలఁ బదంపడి తడిపియనలి వసంత
మాడి యాడి యుద్యానవిహారలీల, సలిపి రంభోరుహానన శ్రీ లెలమి మిగుల.

- చ. నినుపు లొకర్తుచేతఁ గమనీయలతాంతము లున్న నొక్కెడం
గనుఁగొని ముగ్ధ యొక్కతె వికాసిని యై నవకంపుఁడిఁగె బా
సినమెలగొప్పుగుత్తి సవిత్రేరి నయంబునఁ బట్టి కోయఁ జూ
చిన నగి యల్ల నవ్వ నది శ సిగ్ధవడం గని యార్చి రందఱున్. 36
- మ. కుచముల్ వాతెడినీటిమీఁదివిలసతోక్తకంబులం గ్రేణి నే
యుచు నుండఁ మెడ యెక్కి పాదయుగళం శ బూదంగ బాహులతల్
పచరింపం గరమూలకాంతి నిగుడఁ శ భావంబు రంజిల్లఁ బా
డుచుఁ గ్రీడించిరి పువ్వుఁజోడులు లతాఁడోలాకళా ప్రాఘలన్. 37
- సీ. చిగురాకు గెంగేలి శ చెలిమి యెనర్పంగ మవ్వంపులేఁబొదల్ శ మలఁచిపట్టి
వెఱచెలిసఖపంక్తి శ గిఱిఁగొని చెన్నొండ నెగయుదీప్తుల విరు శ లినుమడింప
గురులుగన్దనమీఁద శ నెరసిన నెత్తెగు మడ్డ మంకించి చూ శ పలవరించి
తనుగెంపు గడ చని శ దళములు సడలఁ బువ్వులు గోయ నొల్లకతోలఁగ నెత్తి
తే. యడరునెత్తావిపాలివోని శ యలరులేఱి, మెలపునలవాటు నెడఁదలఁమేకొనంగఁ
బ్రణయసఖులకుఁగన్న లోకండువగుచుఁజతురముగనోర్తుపుష్పావశయముచేసి.
క. చెలిచెక్కు చెమట యొక్కతె, యలరులఁ గొనితుడువ రెంటియందలిమెఱుగుల్
పాలివోవుట సగి యై యిట్టలముగ నొండొండ రాముటయు జగి దఱిఁగెన్.
ఆ. వనజవదన లీల్లు శ వనకేలి నలిపి చా, లించి జలవిహారలీలఁ గోరి
జనకరాజతనయ శ సముచితముగఁ జేరి, యిష్ట మెఱుకవడఁగ శ నిట్టు లనిరి. 40
- ఉ. నీదుకృపాకటాక్ష మనునీరజపండుమునందు నిర్భరా
హ్లాదముఁ బొందఁగా వనవిహారరశిభ్రమవృత్తి యెమ్మెయి
భేదము సేయ లేకునీకిం గమలాకరకేలిమీఁద లే
దాదర మించుకేని నలినాయతలోచన మాకు నిత్రణిన్. 41
- చ. అనుడు విదేహరాజసుత శ యల్లన నవ్వు దొలంకుదృష్టులం
గనుఁగొనియెఁ సముల్లసితశుర్త జలాంకురజాలకంబుచే
న్నన విలసత్సుధాకణవనోహర మైనశశాంకబింబమో
యనఁ జెలువొందురామపిఘనానన ముల్లము పల్లింపఁగన్. 42
- క. చెలు లచతురోక్తీరచనకు, నలినాయతనేత్ర నెవ్వనము విలసిల్లం
గొలన విహారము సలుపం, దలఁచినఁ బతి కౌతుకంబు శ దనమదిఁ గదురన్. 43

— సీతారాములజలవిహారపర్వము. ౭౯ —

- క. అనుచరుల నడిగియడిగియుఁబనిగొండ్రే వలయునెడలఁ శ బ్రభువులుపొద లెం
డని కమలవనము తెరువునఁ, గొనిపోవఁగ జానకియు సఖులుఁ జని రెలమిన్. 44
- చ. చెలు వగునానబ్రజ్జముల శ చేరువఁ గుంతలభృంగమాలికల్
మెలఁగ వలీతరంగములమీఁద ఘన స్తనచక్రయుగ్గకం

- బులు విలసిల్లె గూడుకొని శ పాల్తులు పద్మినిపాంత వింతసాం
పాలయగ వేడ్కమై నరిగి శ రొండాకపద్మిని జోలి లీలతోన్. 45
- తే. అందఱకుమున్న సలీలవేహారమునకు, గడంగియొక్క ధృగ్గుక్కునఁ వొడవులూడ్చి
నెలఱుకల మొత్తమనుపచ్చవెలుతుననుగూటంపపాదిలోనిబరిగోలయట్టులుండె.
- చ. పాలయుసమీరణంబు నినుశ్రుందనుపుం దగ నింపునెవ్వనం
బుల నొకయింపుఁ బెంప రతిబోటులు విశ్రమ మొప్ప వేగుఁజ
న్నులవయిఁ గే లమర్చుచుఁ దగనూలత లించుక గొంకఁ గుంతలం
బులు మెల పొందఁగాఁ జెవులపొందునఁ జేర్చుచుఁ గూడి వేడుకల్. 47
- క. మగుడఁబడి కరళు లక్కడ, నిగుడఁగఁ దనుపారుకొలని శ నీరు పులకముల్
నెగయించుచుఁ దోలుసోకున, సొగయింపంగూడి యాడఁజొచ్చిరి సుదతుల్. 48
- సీ. నునుఁగాంతి దొలఁకెడఁఘనకుచయుగళంబు లదరంగఁ జిలుకుల శ నాడి యాడి
మెఱుఁగులు దూఁగెడు శ మృదుకరవల్లిక లల్లాడఁ జల్లువోరాడి యాడి
జిగితొలం కెనఁగెడు శ మొగములునిక్కుచు నడఁగుచుండఁగ నీఁదలఱియాడి
మిం చెల్లదిక్కులు శ ముంచి చెల్లెడుమేను లలసి క్రాలగ నోలఱియాడి
- తే. యోలి నిలుచుచుఁగరళులఁదేలి చనుచు, మునిగిపోవుచు నోర్తోర్తముంచివట్టి
లోఱునకునొయ్యఁ దిగుచుచునీతలేని, యచట మిన్నక యీదుచునాడిరథి.
- చ. ప్రియమునఁ దూఁగి యాడుభ్రమరీతతసోకునఁ జక్రవాకికా
చయమున మందహాసికలసందడి ముం జెలువొందుకంటె న
న్నియు నెడఁగాఁ దొలంగినను శ నీరజషండము పొల్చె విన్నగా
క యువతు లాటమై జెలఁగుక్రందున నొందినక్రొత్తసాంపునన్. 50
- చ. తరఁగలతూలుచందమునఁ శ దమ్ములకమ్మనితావి హంసికా
విరుతములక సమీరణము శ వీచునయంబున నీరియింపునం
జరతరసౌఖ్యసంపదలు శ నేకుఁజ గైకొని తారతార య
త్తరుణలయింద్రియంబులు ముఁదంబునఁ జొక్కుచు నుండె నత్తఱిన్. 51
- ఉ. తుమ్మెదపిండు మెండుకొని శ త్రొక్కిన తేకులసందుసందులం
గ్రష్టి చలత్తరంగశిఖరంబులఁ దూలెడుతెచ్చిపుప్పొడు
ల్లోమ్ముడు లూడి క్రమ్ముపొదిలోపల నొక్కొకచోటఁ గెంపుచం
దమ్మనఁ జెన్ను చేసె వసితల్ గమలాకర కేళి సల్పగన్. 52
- సీ. కలయ నెల్లెడ నాడుక్రందునఁ బడి నీరి మీఁదదాఁతుడుగండుఁమీఁద
మక్కువఁ దేకున శ దక్కిలోఁ దవిలి యాడెడుచక్రవాకుల శ గెడలతోడఁ
దిరుగుడుపడి తూఁగుతరంగలు దాకి యల్లాడెడునంభోరుహములతోడఁ
ఘనజంబు లొల్లక శ వచ్చి యూర్పులతావి యన్నునఁ జొక్కెడు శ నళులతోడఁ

నిర్వచనోత్తరరామాయణము

తే గ్రాలుకన్నులు వలిదన్నుఁ శ గవలుఁ దెలివి
మొగములుఁ గురులు బంధురశముగను బెరసి
చూడఁ దడఁబాటుగా జలక్రీడ సలిపె
నెలమి మనముల నెలకొనఁ శ జెలువపిండు.

53

క. చేయిచ్చి యబల నధిపతి, తోయజషండంబు సారంగఁ శ దోకొని చనఁ జే
దోయి పులకించె గనుగవ, దో యలరుచు బెరసె గోర్కిశతో నెదగూడెన్.

క పాలుఁతుక లోతని చొరఁగా, నలుకుచుఁ బిడిచి కడుగు లిడ శ సప్పటిదృష్టి
పులక్రందు సెంచునందడి, పాలపంబును నధిపునుల్లమున కిం పాసఁగెన్. 55

క. కొలను సనఁ జొచ్చి యిది లోఁతల యిది యని క్రమృతంగ శ నరిగి విభుం డు
తృలదళలోచనఁ దోకొని, మెలపున మగుడఁ జని లీలమెయి నాడునెడన్. 56

సీ. కరయంత్ర ధారల శ గప్పక పారి బాటి విభుమిఁదఁజూడ్కులుఁవెల్లిగొలుపు
లీల నంబజముఁ గెంఁగేలఁ దెమల్పక ధరణీరమణపాణితలము వట్టుఁ
దను పారునీటిపైఁ శ దను విడి నలి గ్రీడ సలుపక రాగరసమునఁ దేలు
గొలఁతున నాడునాళులఁజ్జు బోవక శృంగారచేష్టలఁ శ జెంది క్రాలు

తే. సలిలేలికి నొలసియు శ నొలయ కీట్లు, ప్రాణవల్లభుమిఁదికి శ బ్రాణి వేడ్క
నలమియలమిమైఁ బెనఁగొననతనియండ, నిలిచివిహరించుచుండెనన్న లినవదన 57

చ. కలయఁ జరించుతేటిపాది శ గైకొనఁ డాధవళాయతాక్షి వే
నలిపయఁ జూడ్కినిల్పు నలేనంబులఁ జేకొనఁ డాలతాంగిచూ
డ్కులు మదిమెచ్చు హంసికలకోమలనాదము లాలకింపఁ డా
వెలఁదిమృదూక్తినిస్వనము శ వీనుల నించు విభుండు వేడుకన్. 58

తే. చెలువచివురుఁగెంఁగేలఁగాశ్చీరజలము, నలివనగు మోముననుజందనాంబువులును
నెలతవేనలిఁ గస్తూరినీరు నయ్యె, నయ్యెడలకాంతిఁ బతికరశయంత్రవారి. 59

క. తడిసి మెటుఁగుఁబొగ రెక్కిన, ఁడఁతుకలలితాంగయష్టి శ పదనికి రాఁ బుల్
గడిగినమరుఖద్గలతిక, విడువున మోహనవిలాసవైభవ మొందెన్. 60

చ. వెలఁదికి మోవికెంపు నెఱివేనలికప్పును దంతఁదక్తినుం
దెలుపును బెర్చి యొప్పెసఁగె శ నీళులపొందున నట్లు యెవ్వరిం
గలసిన వారివారిదెను శ గల్లుగుణం బనుకూలవృత్తి ని
ర్మలమధురస్వభావులు సమగ్రవిలాసము పొందఁ జేయరే. 61

సీ. నెత్తమ్మిపుప్పొడి శ నెఱిసీర నిడుపుగాఁ బాపట సిందూరశంకి బోయుఁ
జెందోవతేకు మునయ్యందంబుగాఁ దీర్చి కమనీయముగఁ దిలకంబు వేట్టు
నిండివరములబహిర్దళములు డుల్చి కల్లావతంసముల్ శ గా నొనర్పు
గుముదనాళము వుచ్చి శ కొని పేరుగా గిల్లి హారంబువడువున శ నలవరించు

తే. గమలదళము మృణాళకాండమునఁ జేర్చి, యాలవట్టంబుగావించిలీల మెఱయ
విసరు నల్లన రామభూవిభుఁడు జనక, రాజనందనమన మనురాగ మొంద. 62

చ. తమతమయంత నెచ్చెలులుఁ శి దారును నెప్పటియట్లు యాటఁ జి
త్తము దనివోక వారిగెడఁ శి దామరసాక్షియు రామదేవుఁడు
సముచితలీల మై వివిధశచారువిహారము లర్చి నల్పి రం
గము లభిరామరేఖ నవశకాంతివిలాసముఁ బొంది క్రాలగన్. 63

ఆ. ఇట్లు కమలపండ శి మిక్కిడక్కడ వడ, నభిమతప్రకారహరిలీలఁ
గేలిసలిపి వేడ్కఁ శి జాలించి వెడలిరి, విభుఁడు జానకియును శి వెలదిపొందు. 64

క. జలసీక్తము లగునంగక, ములచెలు వొండొరులభావముల నత్యాద్యం
బులు సేయఁ బరియు నాతియు, నిలచి పాలించి రపుడు కమలసీతటభూమిన్. 65

క. కలిరుగతిఁ గాంతి మేనుల, జలకణములు గోరకముల శి చందంబునఁ జె
న్నలవటుపఁ గొలనివెలి నిం, తులు నిలిచిరి తీరలతలతోఁ దడఁబడుచున్. 66

❦ సీతారాముల లీలావిహారవర్ణనము. ❦

చ. వలయుఁజేఱంగునన్ విభుఁడు శి వస్త్రవిలేపనమాల్యభూషణం
బులు దగఁ దాల్చి వందిజనములఁ చతురంబుగ సంస్తుతింప వా
రల నభివాంఛితార్థముల శి రంజితచిత్తులఁ జేసె నెప్పునం
బలర నలంకరించిరి వాయుస్థలు సీతయం రేఖవంతగాన్. 67

క. లలితకమనీయమహిమల, నెలనాఁగయు సఖులుఁ గలసి శి యేతేరఁగ ముం
గల నడచి కంచుకులునుం, దలతల మనఁ బరియుఁ జతురశతముగ నడచెన్. 68

క. ఇచ్చెయి నిష్టవినోదము, లమ్ముదితయుఁ దాను రఘుకులకీశుఁడు చి
త్తమ్ములఁ జిగురొత్తఁగ నిత్యమ్మును సలిపె ననురాగతత్పరవృత్తిన్. 69

సీ. కర్పూరభూపాదిగంధసంవాసితాభ్యంతరరమణీయహర్ష్యములను
వర్ణచిత్రితపటవర్ణనిర్మితతిరస్కరిణీమనోహరాగారములను
గోకిలకలహంసకులమృదుమంజులారవరమృగవలతాభవనములను
గృతకమయూరలాజితనిజాంగణచిత్తరంజితలీలాద్రికుంజములను

ఆ. బహువిధాభిరామవిహారణఫలములఁ, దత్తదంతరంగశృత్తితోడ
మనుజవిభుఁడు ప్రియకుమది ముద మెలరార, లోలుఁడై మనోజ్ఞకేళి నొలయు.

చ. ప్రమదము మూర్త మైనటులు శి రాగము రూపు వహించినట్లు వి
శ్రమ మొడ లెత్తినట్లు రతిరాజవిహారకుతూహలంబు దే
హముఁ దగఁ దాల్చినట్లు హృదయంగమ యై విలసిల్లు చున్నయా
రమణిఁ బ్రమోదరూఢమదరంజితఁ జేయు విభుఁడు ధీరుఁడై. 71

సీ. చూడ్కికి సంపద శి సొరసీక యెందేనిఁ జూచు చాడ్చునొప్పు శి చూఱివిడిచి
తగవుమైపోవన శి మగునునులులుల నెక్కినరసముల శి నెలమి వడసి

తనదు మైవీవకుఁ దావలంబుగఁ జేసి పులకలచిత్తంబు నెల వెఱింగి
బెరిసినమేవడి నసులఁగాయుపు గని కన్నులచెన్నునగున్నఁగాంచి

తే. సొగిసి కౌఁగిట సోలెడు నమగువయంత,రంగ మావిష్ట మైవటు నలంద కలసి
తగులుకగిలించుటయును నిష్ఠాతుకు సరియ,కాఁగ నధిపతి లలితాంగిభగవసె నర్థి.

చ. ఎడఁ బొలివోనివేడుకల నయే దైటసాంపున నంతకంత కె
క్కు డగుమదంబువేర్చి రతికోర్కులు గొవ్వులు వోవ నప్పుడ
ప్పుడ నలి నేరినట్టులు పీఠుండును వారిజపత్ర నేత్రయుం
గడపల లేనికేలితమకంబున నుల్లము లుల్లనీల్లఁగాన్.

73

సీ. ఎలమి నొండొరులకుఁదలయంపులుగఁజేయు బాహులతలు జన్మఫలము లొంద
నలి నొండొరులమీఁదఁబొలుపారుకనుదోయి సుఖములఁ జుట్టినచూట లాడఁ
గాయ్యన నొండొంటిఁ నగిరినతనువులు పులకాంకురంబులఁ నబ్రోది గాఁగ
నిచ్చుమై నొండొంటిఁ నజొచ్చినమనములు నినుపారునింపుల నెలకొనంగఁ

ఆ. గడఁక లొండొరువులఁగడవఁ గెలీచతు,రతలు వెలయఁ జూడ్కులతిశయిల్ల
సుఖముసాంపు నొక్కసూటిన నడవంగ, సతియుఁ బతియుఁ గ్రీడనల్పి రర్థి. 74

ఉ. లేనినెంబు వెట్టి మదనలీలకు నాఁక యెురర్చి మానముం
బూనినయట్లు సౌ రెదకుఁ నబుక్కిటబంట్లగఁ జేసి యల్కువే
పో నొక కారణంబువయిఁ నబూని వెనం బయిపాటు మున్ను గాఁ
దేనియ లట్టఁ దేలు జగతిపతి కుగ్గులి రాముఁ డింటికిన్.

75

సీ. అదరులు గదిరిన నటిముటి వర్తిల్లు చెయువులక్రందునఁ నజిక్కువడుచు
నేర్పులు గడఁగిన నెరతుంబు లై చెల్లు కామతంత్రంబులఁ నగళుకు లగుచుఁ
గోర్కు లేచినఁ ద్రిప్పికొనునింద్రియంబుల యక్కట దీర్పంగ నడవరఁ బడుచు
మెచ్చులు వచ్చిన నమిగుల నానందించు మనములతలపోత నకనువుగొనుచుఁ

తే. దనివి వొందిన నల్లన నతల.పు మగుడ, వేడుకలయెడఁ గొనరుల నెంతతమక
ములకు మొదలైనబొదలుచు నెలఁతుకయను, మనుజుపతియనొనర్పిరి నమదనకేలి.

క. ఒండొరువులమదనకళా, పాండిత్యము మెచ్చమియు నెఱుంగు బడ నెవమై
యొండొరులకు నానంద ముఖండము గావించురతము నగైకొండ్రు తగన్. 77

సీ. తూలెడునునుగురులదోతెంచుఘర్షణంబువుల దోఁగి నుదుటివై నమలఁగుచుండ
లలిసాంపు పెంపునఁ నబొలయక కనుదోయి నానుచు నెడ నెడఁ మ్రాసువడఁగఁ
గుచములనడుమఁ దూఁగగుచు గున్నహారము లల్లన చను మొనలండుఁ గ్రాల
బెడఁ గొంద నల్లాడు నొడవులమెఱుంగులునెడలకయచ్చొటఁగడలుకొనఁగఁ

తే. గేలికడఁక దోడ్తోనడఁగించి యవయ,నములునడలంగఁజేయుచునచ్చువొక్కు
లేతదమిఁ గ్రొత్తచెన్నొండనలేమచంద,మధిపుడెందమానందమయంబుసేసె. 78

అ ప్రమాశ్వాసము.

క. మఱపు ముసుగువడ వేడ్కలు, దెఱపులుగొని నిగుడ రెండోదెఱగులచేతం
బొటివోపు నెప్పునంబుల, నెటి నిరువురు నలవరింప శ నేరరు రతులన్. 79

సీ. మానవనాథుఁ డుశగ్ధుఁడ కౌగిలించుచో నడలుకే ల్పియించు శ కడఁక లేమి
యతివ భూధవునధశరామృతం బానుచో దొప్పవాలెఱ యంటుతొట్టుపాటు
నృపతి లేమను గేలి శ నిపుణత నొరయుచో వెడఁగులై చెయ్యలనీడుపాటు
వామాక్షి మేదినివల్ల భుఁ గొనరుచోఁ గొదలు పల్కులక్రియఁగూడ కునికి
తే. యొండొరులచిత్తములనాటియొలయుచున్న, బొక్కులెక్కుడు సేయంగనోలమడరి
యిరువురును సౌఖ్యరసములఁ గ గరువు గట్టి, పోసిచేసినయాపుల శ పోల్కులైరి.
క. భూపాలుఁ డిట్లు మోదం, జే పారఁగ మోహములకుఁ శ నెల్ల నివాసం
లై పాలించెను రాజ్య, శ్రీపెం పభిరామముగ నశేషధరిత్రన్. 81

— సీతాదేవి గర్భము దాల్చుట. —

ఉ. అత్తల కెల్ల భూరివిశయంబునఁ బంపు దగంగఁ జేయుచుం
జిత్త మెలర్ప నాథుఁడనీయుచు బాంధవతుష్టి సేయుచున్
విత్తములక మహీసురుల శ వేనులుఁ దృపులఁ జేయుచున్ మహా
దాత్తగుణాలి నొప్పె వసుధాసుత నిత్యశుభంబు పెంపునన్. 82

క. సమదమున భూచక్రము, తొమ్మిదివే లేడు లేలి శ తుది రాముఁడు దా
నెప్పునమున నినకులము ధృ,వమ్మగ సత్సతులఁ బడయఁనలె నని తలఁచెన్.

ఆ. తొమ్మనూటిమీఁదఁ శ దొంబదితొమ్మిది, వర్షములకు నంత శ వసుధపట్టి
యతిధివిప్ర దేవశిష్యతర్పణంబుల, గర్భమహిమఁ దాల్చెఁ శ గౌతుకమున. 84

క. అంత నొకనాఁడు లీలం, గాంతారత్నంబు నాథు శ కడ మెలఁగఁగ నే
కాంతంబునఁ గనుగొని యత్యంతమనోమోద మడర శ నతఁ డిట్లనియెన్. 85

సీ. చంద్రికవైఁ బద్మశాఖవల్లికవోలె వెలఁది నీయంగంబు శ వెలుకఁ బాతె
హేమకుంభములపై శ నింద్రనీలములట్లు కాంత నీచను మొనల్ శ గచ్చ మిగిలె
వెడవాడులీలారవిందయుగ్మముమాడ్కి సుపతి నీకనుఁగవసోల మందె
బెన్నిధిఁ గాంచినపేదచందంబునఁ బొలఁతుక సీతాను శ పొదలుకొనియె

ఆ. లలన నీదుచెయ్యోలనంబు లయ్యె ల,తాంగి నీదుమందయానలీల
జడను దాల్చె గర్భ శ సంపదకలిమి నీ,యందుఁ దేటపడియె శ నిందువదన. 86

ఉ. మొగ్గల మైనకోర్కి దుదీముట్టఁగ నుత్సవలీలఁ జూడ నా
కగ్గము గాఁగ వంశము సుభాంశుఁడు గల్గిన రాత్రివోలె నీ
విగ్గురుగర్భసంపద వశించియుఁ జెప్ప వదేమి నాపుడుక
సిగ్గును లేతనవ్వుఁ గదిసెం గమలాననముద్దుమోమునన్. 87

— రాముడు కోరిక యడుగఁగా సీత గంగాతీరవనములకుఁ బోఁగోదట. —

చ. తనమదిలజ్జ వాపి వసుధాపతి మేవడి యైనమాటపొం
నిర్భయ—రి

దునఁ దగఁ జేరి కోరికలు ॥ దోచుతెఱుంగఁ దలంచి య
ల్లన యడుగంగ సమృదవీలాసమునే దైత నెమ్మెగంబు నూ
తనరుచి నొప్పఁగా వికచితామరసానన వేడ్క నిట్లనున్.

83

శా. సింగంబుల్ మునిబాలకుల్ దిరుగుచోఁ ॥ జెయ్యెడి మో మియ్య సా
రంగంబుల్ దిరుగం దపోధనసతుల్ ॥ రాజీవముల్ గోయుటల్
రంగద్వీచులఁ బద్మముల్ మెఱుఁచు ధర్మప్రీతి మ్రొ జూచుచున్
గంగాతీరముకానలోనఁ దిరుగంగఁ గౌతుకం బయ్యెడిన్.

89

ఆ. అనిన రఘువరేణ్యుఁ ॥ డమ్మాటలకు నియ్యకొని లతాంగి నీవు ॥ గోరినట్ల
చేయు లెంత పెద్దశీఘ్రంబ యచటికిఁ, బుచ్చువాడ ననుచు ॥ నిచ్చమెఱసి.

90

క. ఆసతికడ సరసంబుగఁ, బాసి నడిమికొలువునకు నృపాలుడు సనినన్
దాసి నిరంతరమును నే, వాసాఖ్యముఁ బొందఁ బడయునవారులు ప్రీతిన్.

91

— రాముడు సర్వసచివులనలన లోకావవాదము నెఱుంగుట. —

క. పాడసూపి యుచితముగ నెలుగడ సల్లన చేరి కొలువఁగఁ దగుమాటల్
వాడమినసమయంబునఁ బతి, పడుచుంబైదలను బోవఁ ॥ బనిచి నయమునన్.

92

తే. పుల్ల రాజీవదళములఁ బొల్ల నేయు, వెడఁదకన్నుల నురుఁగాంతి ॥ వెల్లిగొనఁగ
సర్వసచివుల మొగములునగుచుఁ జూచివారిలో భద్రుఁ డనియెడునవానితోడ.

శా. పౌరశ్రేణియు భూజనంబు నను సంగభావించి కీర్తించునో
నేరం డున్నదుఁ డంచు లాఘవముగా ॥ నింపించునో దీని నీ
వేరూపంబున వింటి విన్న తెఱఁ గోకిం తేనిఁ బోనీక వి
స్తారం బొప్పఁగఁ జెప్పు మన్న నతఁ డునద్యత్ప్రీతిమై నిట్లనున్.

94

మ. జనకుం దానతియిఁ దపంబునకు నిశ్ఠం గానకుం జన్న పెం
పును దుగళం బొకయింత లేక లవణాంభోధిం గళామాత్రం గ
ట్టినసామర్థ్యము దేవబృందమునకున్ ॥ డెందంబుపై రా యనం
జనునాపం క్తిముఖున్ వధించినమహోత్సాహంబుఁ గీర్తింపఁగన్.

95

క. కలయంగ నెల్ల యెడలు, బలుమాటును విందు సనినఁ ॥ బ్రమదం బెనఁగం
గల దున్నరూప యిది నీ, పలుకులు మాకెక్కె నని నృపాలుడు మఱియున్.

96

తే. తొలుత రాజ్యంబు నేయంగఁ ॥ దొడఁగి మనము
వివిధవర్ణాశ్రమంబుల ॥ నృత్య మరసి
యలవరించుచోఁ గొందఱ ॥ కపిత మగుటఁ
గొన్ని మాటలు పుట్టక ॥ యున్నె యనిన.

97

ఉ. ఈయనుమాన మేటికి నశరేశ్వర మీహరిపాలనక్రియో
పాయము ధర్మనిష్ఠయుఁ గృపాగుణమున్ వివరంబు పెంపుచున్

- న్యాయవిశోధనంబును నియంత్రితసత్యవచోవిలాసముం
బాయక విందు నెందు నరిభంజన సూరిజనానురంజనా. 98
- చ. అనవుడు భద్రుఁ జూచి ముదఁగిమందుచు రామధరాధిపాథుఁ డి
ట్లనియె మదియసంస్తుతులు శ నన్నియుఁ జెప్పితి కీడుమాట నె
ప్పు నగునొ కాదొ నాక ననుఁ బాపము సుట్టక యుండ నేమి గ
ల్గినఁ గలయంతవట్టును నశిల్బిషమానస చెప్పు మేర్పడన్. 99
- క. అనుటయు నతండు వెలవె, ల్ల నగుచు డెందంబు గొందఁలం బంకఁగఁ జే
ప్పును జెప్పుకుండ నేరక, యనుమానముతోడ నిక్క శ డక్కడవడిసన్. 100
- ఆ. అధిపుఁ డింగితజ్ఞఁ శ డై యితఁ డొప్పుని పలుకు వినఁగఁ జెప్ప శ నలికియున్న
వాడు గొంకుఁ బాపవలయుఁబొమ్మని తన, యెడఁ దలంచి యతనిఁజిట్టులనియె.
- క. లోకులమాటలు నెప్పిన, నా కెగ్గగునే ప్రియం బొసర్పు హితుఁడ వై
నీకింత వెఱవ నేటికి, నేకాంతం బయినచోట శ నే నడుగంగన్. 102
- ఆ. కీడు గాంచి మనల శ నాడెడువారల, నోభు లుడుపఁగా మనోముదంబు
నొందుఁ గాన దీననొందెగు లే దని, తఱిమి యడుగుటయును శ వెఱపుఁబాసి.
- క. ఇతఁ డెటు నెప్పు నొకో నా, మతి గలఁగెడు జనులవనులు శ మఱవక యుచిత
స్థితి నడపుదు నని తలఁకెడు, పతి కాతం డెలుఁగు రాలవడ ని ట్లనియెన్ 104
- సీ. ఎల్లలోకంబులు శ నెలుఁగ సత్యంతదురాచాపఁ డై నడఁగొననుండు
చెఱఁ బట్టికొనిపోయి శ యఱిముఱిఁ బెద్దకాలంజేనిఁ గేలివసంబులోన
నునిచిన నున్న యాజనక రాజాత్మజ నెడ నించు కేనియు శ నెగ్గు గొనక
ధైర్యంబు వాటింఁచుతలఁపు వోవిడిచి మన్నభగోచరం డయి శ మగుడఁ దెచ్చి
- ఆ. యనుగలంబు నేసికొని యున్న వాఁ డని, యజ్ఞ లయినజనము శ లాడుచుండ
నెల్లచోట విందు శ నింతనిక్కువ మని, పల్కుటయును రఘునృపాలకుండు.
- క. సుఱసుఱ డెదము సూడిన, తెఱఁగున నొక్కింత స్రుక్కి శ ధీరుం డగుటం
గొఱతవడ కుండ వినుటకు, బెఱవారల కీట్టు లనియెఁ శ బ్రియవదనుం డై.
- క. మీరలు నాసత్కిరైయ, కోరుదు రేప్రాద్దుఁ గాన శ గురుదురితఁరె
హారము నేయం దగు నే, నీరూపమ యగుట నిశ్చయింపఁగ వలయున్. 107
- చ. అనుడు విషాద మంది విజయూదులు డేవ భవచ్చరిత్ర మ
త్యనఘము దీనిఁ జూచి చెడఁనాడఁగ నాలుకయెట్టు లాడు దు
ర్జను లగువారు కొందఱు పేచారవిహీనత నిట్లు వల్కఁగా
విని విని వారిమాటలకు శ వేసరి యుండుదు మెప్పు నెల్లడన్. 108

— లోకాపవాదభీతుఁ డై రాముడు కమ్మనితో నాలోచించుట. —

ఉ. నావుడు మూర్ఖవచ్చినమనంబునకుఁ ధృతి యూత యిచ్చి సం
భావన వారిఁ బోఁ బనిచి శ పార్థివముఖ్యుడు దల్లడంబునం

దాపుకొనంగ లేక తనతమ్ముల నప్పుడ పిల్వఁ బంచి నా
నావిధచింత ముట్టికొనినకా వెగ డందుచు నార్తమూర్తి యై. 109

ఆ. అధికవినయ మెనఁగ నాభరతాదులు, నగరి కేగుదెంచి నరవరేణ్యుఁ
డేకతంబ వీకు నీ వీకాడువగలచే, వందుచుండ జేర నవచ్చి వచ్చి. 110

సీ. తారలు లేనిసుఖాలోచియునుబోలె నొంటి యేలాకొ నృపుఁ డున్నవాఁడు
చిత్రరూపంబున నచెలువున నేలాకొ పతిమూర్తి నివ్వెఱ నాటు నొందె
సాపరాధులఁ జూచు న క్లేలకొ రాజు మనమిడిచూడ్కులునుగుండఁ బెట్టె
గొమువి పైఁ బర్వత కమలంబుచాడ్పున విభుముఖం బేలాకొ న విన్న నయ్యె
తే. ననుచునల్లనిమాటల నక్కుమారు, లుత్తరములేనియడుగుటలొండొరువుల
నడుగు చంతంత నిలుచుచునగ్రజన్మచాలి కేతెంచి భక్తిమైఁ బ్రణతు లైరి.

చ. తగఁ బ్రణమిల్లినం దనదుఃఖమ్ముల నందఱఁ జూచి వేడి పై
నెగయుకరంబులం గొని మహీపతి యల్లన యెత్తి బాష్పవా
రి గడలుకొన్న నాగుచు శరీరము నేలకు వ్రాల వచ్చినకా
మగుడఁగ నిల్పుచుకా వెగడుఁమాటలు గుత్తుకలోనఁ బట్టుచున్. 112

క. ఈరాజ్యసంపదన్నతి, మీ రిచ్చినయదియ నాకుమీర విపత్సం
తారకులుచు జుట్టంబులు, మీర చెలులు మీర ధనము న మీర తలంపన్. 113

క. కావున నెయ్యది పుట్టివ, మీవలసన తెగువ యగుట న మీ కెఱిగింపం
గావలయు లోకజననిం, దావాదము తెఱఁగు వినుడు న తాత్పర్యమునన్. 114

క. అనుతనమాటకు మున్నీ, మచుజపతికి నింత యేమి న మాడ్కినొకో నేఁ
డనువగ డోలాందోలిత, మచుస్కు లై యున్నయక్కునమానులు వినఁగాన్.

ఉ. రావణునింట నుండఁగ ధరరాసుత నే మరలంగఁ దెచ్చిసం
భావన సేత కష్ట మనిపల్కిరి చూచితె లక్షణా మహా
దేవుఁడు బ్రహ్మాయుజ్ మునులు న దేవగణంబులు మెచ్చ నయ్యెడం
బావకుఁ డిచ్చె నాకు సతీ న బాపపుమాటలు వుట్టె నియ్యెడన్. 116

ఉ. వేపురు నేల నేను బృథ్వీసుతచిత్తము పెం పెఱుంగ నే
భూవలయంబు సంచలత న బొందిన వారిధి మేర దప్పికా
దేవనగంబుపాఁ తగలి న త్రెల్లిన సం దొకకీడు గల్గునే
యావనజాతీ నిట్లు సెడ న నాచిన నక్కట నోరు ప్రువ్వదే. 117

❖ లోకావదమునకై రాముఁడు సీతను విడనాడ నిశ్చయించుట. ❖

ఉ. ఐనను మీకు నొక్క తెఱఁగ న స్థలితంబుగ నేను జెప్పెదకా
దానికిఁ గాదు నాక భువనంబులకు నను శుద్ధుఁ జేయుఁ డ
జ్ఞానకి నెల్లభంగుల నిజంబుగ నిచ్చ పరిత్యజించినం
గాని యక్కిరి వాయ దటసగాదని నోళ్లు మూయవచ్చునే. 118

- క. జడమతు లయినజనంబుల, వెడమాటలు మాన్పు నిదియ శ వెర వెబ్బంగి
సడికంఁజావు మే లనియెడిపలుకు దలంప వలదె శ యిలఁ బురుషులకున్. 120
- ఆ. పూని జీవితంబు శ లైన మి మ్మైనను, వలయుచోట విడువ శ వచ్చుఁ గాని
వర్తనంబు గౌరవం బొకయించుక, యైన విడువ దుస్సహంబు నాకు 121
- క. ఒకభంగి బాపిఁగొన రా,దొఁగొ మిథ్యానింద యనుచు శ నొండుదెఱుగు మీ
రకుటిలచిత్తుల రై చూడకుఁడీ నామదికి సుకటం బిది యెల్లన్. 121
- క. ఏ నెఱిఁగి యయిన నెఱుగక, యైనను నితైఱుగ నిశ్చయము నేసితి నా
యాన సుఁడి నాకడ్డము, గా నొకపలు కైన జెప్పఁ శ గడఁగితి రేనిన్. 122
- చ. అనవుడు వార లొండొరులయూనముల్ గలయంగఁ జూచి య
జ్ఞనపతి తేంపు వా వెడువీచారము చిత్తములం దొకింత యై
నను మొలతేర కవ్విభమునం దమనిశ్చయ మైన లేకయే
మనియును బల్కరాక వెఱుగందంగ వెండియు నాతఁ డి ట్లనున్. 123
- ఉ. సూక్ష్మముగాఁ దలంచినవిశుద్ధచరిత్రము దుగళహేతువే
లక్ష్మీయుఁ బ్రాణముల్ సరియే శ లజ్జకు రిత్తవిచార మేటికే
లక్ష్మణ యెల్లి నీవు చటులస్థిరవాజులఁ దేఁ బూన్చి యా
పక్షలనేత్రఁ గోరిక నెపంబునఁ దొఁగొని పొమ్ము కానకున్. 124
- క. ఇమ్ములఁ జని గంఁగాతీ,రమ్ముతపోవనములందు శ రమియింఁగ నా
సమ్ముఖమునఁ గోరినయెడి, యమ్ముద్దియ నచటి కనుప శ నగు సుకరముగాన్. 125
- క. కొని చని వాల్మీకితపో, వనపరిసరభూమి ద్రోవి శ వచ్చెడి దయ్యం
గనకును నాకును నిదె విధి, యనుమానింపకుఁడు నిశ్చయం బైనయెడన్. 126
- క. అని పలికి తనదు తెగువకు, ననుజన్ములు తలలు వాంచు శ టనుమతిగాఁ గై
కొని వారి నిండ్లకును బో, బనిచి యచటు వాసి ధరణిపాలుం డరిగెన్. 127
- క. ధాత్రీపతి కనుజులకును, నేత్రంబులబాష్పవారినిద్ర నుడువ నా
రాత్రియొకభంగిఁ జనిన సుమిత్రానందనుఁడు వంత శ మిగిలినమదితోన్. 128
- ౧౨ రాముఁడు లక్ష్మణునివెంట నీక నడవులకుఁ బంపుట. —
- చ. దివసముఖోచిత క్రియలు శ దిగ్గన సల్పి సుమంత్రుఁ జూచి దా
నవకులమర్దనుండు రఘునాయకుఁ డెక్కురథంబుఁ బూన్చు గా
రవమున దేవి నిర్జరతరంగిణిపాంతఁ దపోవనంబుల
వివిధవినోదముల్ సలుపు శ వేడుక నాథుననజ్ఞ నేగెడున్. 129
- ఆ. అనుడు నతఁడు గడఁక శ నరదంబు సక్కుగాఁ, బెట్టి ఘోటకములరగట్టి తెచ్చి
సవినయంబు గాఁగ శ సౌమిత్రిముండట, నీలివె నంత మేదిసీనిభుండు. 130
- క. అడ లడఁచి నెవ్వనంబున, వెడ తెలి వొడఁగూర్చి మాట శ వేర్పడ కుండం
బిడిముడివడక నయంబున, నెడమడు వొక్కింత లేక శ యిట్లును సతితోన్. 131

- చ. పొలుతుక గంగచేరువతఃపావనభూములు సూడ నీమదిన్
మొలచినకొతుకంబు దుదిశముట్టంగ లక్ష్మణదేవు నిన్ను నం
దులకు మనోముదం బెసంగఁ దోకొని పో నియమించితిన్ సము
జ్జ్వలమణికాంత మైనరథసత్తమ మెక్కుదు రమ్మ నాపుడున్. 132
- ఉ. అక్కట నాదువేడ్కకుచితానుచితంబులు సూడకే విభుం
దొక్కతలంపువాఁ డయి సముత్సుకతన్ నను దవ్వు వుచ్చుగా
నిక్కమ యియ్యకో లరయ శ నెయ్యము తియ్యము గావె యంచు నిం
వెక్కంగ రాముడెంద ముడు శ కెక్క రథంబు లతాంగి యెక్కినన్. 133
- ఉ. అత్తటి నున్న ధైర్యమున శ కచ్చెరువంచుచు జీవితేశుహృ
ద్వృత్త మెటుంగమిన్ మదిని శ పీనికి నమ్ముట కుమ్మలించుచుం
జిత్తముభేద మానసముఁ శ జెందిన మాన్పంగ లేక లక్ష్మణుం
డుత్తల మందు చున్న విభుఁ శ డుగ్గలి కాతనిఁ జూపి యిట్లనున్. 134
- ఉ. దూరము నాక ఘోరవనసమర్థతలంబులఁ గేలి సల్పఁగాఁ
గోరెడుభావలం చ్చియలఁ శ గోరియట్టుల పుచ్చురాజులన్
భారుణి నెందుఁ గాన మని శ తా మును దీనికి నడ్డపెట్ట నే.
బోరితమాపి యిట్లు నినుఁ శ బుచ్చుట కల్గినవాఁడు సూచితే. 135
- క. అని తనమొగ నొప్పుమి క, మ్మచుజేంద్రుఁడు నెఁము దప్పి శ మా టాడినఁ దా
నును దవచురూపచరములను సుభాషణ మొనర్చె శ లక్ష్మణుఁడు దగన్. 136

— ఆ త్వా సాం త ము. ౧ —

- ఉ. పుణ్యుఁడు భారతీవిభవపూతవికాసముఖారవినలా
వణ్యుఁడు దీప్రకోపదవసహ్నినిరర్థదగ్ధశాత్రవా
రణ్యుఁడు మానసీహృదయరంజననైపుణరూఢరూపతా
రుణ్యుఁడు భీతివిహ్వలవిరోధిశరణ్యచరేణ్యుఁ డున్నతిన్. 137
- క. దుర్జయవైరిధరాధిప, తర్జననిస్సాగరితస్ఫురణుం డ
తూర్జితబాహుసంపదు, సార్జితవిఖ్యాతకలియఁ గాఙ్గనుఁ డెలమిన్. 138
- మాలిని. వితరణఖని యుద్య శ ద్వీరశృంగారలక్ష్మీ
పతి రతివరలీలా శ మంగకృత్సంగతాంగుం
డతులితమతవిస్తారాస్త దేవజ్యుడిజ్యూ
ప్రతిదినపరితృప్తి శ ప్రాప్తసప్తార్చి థాల్రిన్. 139
- గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధనవిధేయ
తిక్కననామధేయ ప్రణీతం బైనయుత్తరరామాయణం బనుమహాకావ్యంబునం
దప్తమాశ్వాసము.

శ్రీ ర మ్మ
ని ర్వ చ నో త్త ర రా మాయ ణ ము

న వ మా శ్వా స ము.

వాణీకీర్తివ్రత
తీవేష్టితమూర్తి వసుమతీదైవతమో
దావహుండు కల్పకస్ప
ద్ధావిజితుండు మనుమసిద్ధిధరణీశుఁ డొగిన్.

1

క. జననాథుఁ డుడుగరలు భూతనయమనం బలరఁ గట్టి తగ నొప్పించెన్
మునివరులపత్నులకు ని,వ్వుని మణిమయభూషణాంబరదాదులు ప్రీతిన్.

2

తే. ఇవ్విధంబునఁ చనతలం శ పించుకంత, యైన జానకి యెటుఁగనీయట్లు గాఁగ
బాలతోడ విషం బిడుపగిది ననిచి, పుచ్చి రాఘవుఁ డుల్లంబు శ నొచ్చి మరలేతి.

❖ లక్ష్మణుండు గంగాతీరవనములకు నీశుఁడు దోడ్కొని పోవుట. ❖

చ. లలితగతిన్ సతోయకమలస్ఫుటమార్గమునన్ శరీరర
క్షులు వినయంబుతో నడపి శ గౌరవ మొప్పఁగ భక్తిపెంపుమై
నలయక పంపు సేయుచు మహాశ్రమభూములు వీడువట్టుగా
లలనఁ దగ్గ సుమంత్రుండును శ లక్ష్మణుండుం గొని పోయి రిమ్ములన్.

4

క. చని చని జనకతనూభవ,తనతనవున దుర్నిమిత్తతతి గలయఁగఁ దోఁ
చిన ని ట్లనియె సుమిత్రా,తనయునితో నెవ్వనంబు శ దలకుచు నుండన్.

5

ఉ. తప్పక మున్ను గన్గొనువీధంబ యమంగళసూచకంబు లే
నిప్పుడు నాశరీరమున శ నెన్నియొ కాంచితి సంతరంగముం
ద్రిప్పికొనం దొడంగెఁ బతించిక్కున బంధులవెండు భృత్యులం
దొప్పమి యేమి వాటిలుట శ కో వెఱ పయ్యెడు నాకు లక్ష్మణా.

6

క. అనవుడు నమ్మాటలు గీటునఁ బుచ్చుచు నశుండు లలితఁడోలాయతవీ
చినిచయసుభగాకృతి యగు, ననిమిషనదిఁ చేర నరిగె శ సత్యంతధృతిన్.

7

ఉ. అయ్యెడ రేవుబోయలఁ బ్రియంబుమెయిం బిలిపించి దేవికిం
జయ్యున నోడ వెట్టు మనశాంతతఁ బిల్చి సుమంత్రుఁ జూచి నీ
వియ్యెడ నున్ను తే రనుచు శ నిఁదిని డించిన బోతపాత్ర పై
కొయ్యన పోవఁ దాను కని శ యుత్తరణక్రియ నిర్వహించినన్.

8

ఉ. సంతస మందు చున్న రఘునాథుడు దేవికి లోకవాదవృత్తాంతము నన్న దన్ బిలిచి యన్న తెలుగును దత్తపోషనోపాంతము గావునం దెలియఁబల్కు దలంచుచు నల్ల జేరి యత్యంతవిపాది యై రఘువరానుజుఁ డాత్మ చలించు చుండఁగన్. 9

శా. నా కింక మరణంబు కార్య మిటు లన్యాయప్రవృత్తాత్మఁడై కాకుఁ డ్దన్వయదీపకుండు నను లోకత్యాజ్యఁ గావించె నంచాకాంతాతిలకంబుపాదముల పర్యంతంబుగాఁ బుణ్యగణ్యాకారం డిలఁ జాగి మ్రొక్కిన మనం య బాకంపముం బొందఁగాన్. 10

ఉ. కారణ మేమి నన్ను దశశతంశకులాంతకుఁ డెగ్గు వల్లెనో నేరమి గల్గెనో యకట యిక్కము నా కెఱిగింపు మిట్టిదుర్వారమనోవ్యథం బొరయుఁవాడవు గావు వివేకవిశ్రుతాచారుడ వైననీ పని విశాలవిలోచన గారవించినన్. 11

ఉ. ఇతైః గావరించుటకు నే నిది యేటికి నియ్య కొంటి నీయుత్తమురాలి నోఁ బలుక నోహగ వచ్చునె యంచు వెండియుంజిత్తము గూడఁ దెచ్చుకొని చెప్పక పోదని నిర్ణయించి డగ్గుతై వైట్టి లక్షణుండు యోమలఁ జూచుచు నశ్రు లొల్కుఁగాన్. 12

— రాముడు లోకాపవాదభీతుఁడై బడవాశివప్రతాపము సీతకు లక్షణుఁ డెఱిగించుట. —

శా. ఏ నిం కేమని చెప్పుదున్ రఘుకులభీశున్ జగం బెల్ల నీకై నిందింఁగఁ జాల నొచ్చి యది మిథ్యావాద మైనన్ సమాధానం బేర్పడఁ జేయ కున్న నిజవృత్తం బెంతయున్ దూషితంబై నీచత్వము రాక తక్కుదని యూహఁపొహనువేడి యై. 13

క. పురజులభూజనంబుల, పరివారం బొందుభంగి యబాయమి జీవస్వరణం బగుచున్న భవద్విరహంబున కియ్య కొనియె విభుఁ డధికధృతిన్. 14

ఉ. ఏకత ముంఁడి నన్ బిలిచి యేర్పడ నింతయుఁ జెప్పి తేరిపైవే కొనిపోయి నీవు పృథివీసుత కోరియుట్ల కాఁగ వాల్మీకులయాశ్రమంబునసమీపమున మనకృత్యనిశ్చయంబాకమలాక్షికిం దెలుపు మన్న నృపాలకునాజ్ఞ సేసితిన్. 15

క. ఆశ్రమ మల్లదె మునిచర, శాశ్రయవు నిరస్తశోకవై యుండు జగద్విశ్రుతి యగు నీపతియును, నాశ్రమనిరహితుడ యింక నని పల్కుటయున్.

— సీత తన్ను భర్తబడవాడినందులకై చీఱించి లక్షణునితో నయన్విఘ్నంబు లాడుట. —

క. తాలిమియొందుఁ బోవని, వాలాయపుదిగులు గుండె ప్రయ్యఁ గదిరింగి లెడపినజంత్రముక్రియ, నేలపయిం బడియె మేదిసీతనయ వెనన్, 17

- క. పడి మూర్ఖిల్లి మగుడ నొక, వడికిం దెలివొంది బాష్పవారి గనుగవం
గడలుకొను చుండ వాతెఱఁ, దడుపుచు వెలవెల్ల నగుచుఁ ధల్లడపడుచున్.
- క. పలు కుడిగి పెద్దప్రాద్ధా, కులదృష్టి మఱింది జూచుఁ గొండొక నవ్వుం
దలయాచు ముక్కువై నం, గుళిమిడు వెఱిగందు వగలగకుం గొలువిచ్చున్. 19
- ఆ. సందియంబువడ విచారంబునకు జొర, మాటు వలుక నొండు ధ మాడ్కి నేయ
వెరపు గాక పిడుగు ప్రేసినయ క్షై న, మాట కియ్యకొనుచు ధ బోటిపలుకు. 20
- క. అగుఁ గాక యట్లు చేసెద, జగతీపతిపనుపునేసి ధ చను నీవును నీ
తెగువ రఘుపతికి నీకుం, దగ వఁట యే ననెడి దేమి ధ తమ్ముడ చెపుమా 21
- సీ అఖిలధర్మస్థితి ధ నవచారి యందునే యావనంబునఁ దప ధ మాచరించె
గరుణాసముద్రుడఁ ధ గాడందునే యట్టి యపరాధిగృతకవాఁయసముఁ గాచె
నాశ్రితరక్షమై ధ నర్థి లేఁ డందునే పగతుతమ్ముని రాజ్యోపదవి నిల్వె
బాటించి నన్ను సంభావింపఁ డందునే నాకుఁ గా నెన్నియతన్నములొ చేసె
తే. బతి జనించినకొలెను ధ బరహితైక, లోలమతి యెడలో సిదిమినఁ ధ బాలు వచ్చు
నాతఁ డిదికార్య మని నిశ్చయంబుచేత, నాయభాగ్యంబ యెండొకవేయునేల.
- క. ఇడుములు గుడువఁగ బుట్టిన, యెడ లిది యిటు లోపుఁ గాక ధ యొద్దులు నాచే
బడిరి తొలుభవమునం ది, ప్పడు తత్ఫల మంద కున్నఁ ధ బోవునె నాకున్. 23
- ఉ. ఉల్లము పొక్కునెవ్వగలకొటటి యే మరణంబు గోరినం
జెల్ల దె జాహ్ను వీసలిలనేచన మూర్ధ్వగతిప్రదంబు సం
పుల్లయశోభిరామ మగుభూపతివంశము నిల్పునంతలో
నొల్ల దురంతదుఃఖముల ధ కోర్పుట మేలు దలంచి చూడఁగన్. 24
- చ. అతులితపుణ్యమూర్తు లగునత్తల కెల్లను నేను భక్తి మ్రొ
క్కితి నెఱిగింపు సూర్యకులకేతువు నా విలసిల్లురాముసం
తతి భరియించి యున్న యది ధ దానికి శోభన మందఁ గచ్చుప
స్థితి నయినం దలంపురయనేయుడు మీ రని యప్పగింపుమీ. 25
- క. జనపతికి నింక నే నే, మని చెప్పిన నేమి యగును ధ నది గడవనె నై
నను నూసువోక వెండియు, ననియెద నొకమాట రఘువశరానుజ నీతోన్. 26
- చ. తనమది నొక్కయుమ్మలిక ధ దక్కిన మంచిది దానిఁ బాపగా
నని తలపోసి చేయుపని ధ కక్కట యేచును లోను గానె నా
కు నెఱుగఁ జెప్పి పొ మ్మనుటగకుం దగనే మొగమాట లేక మ
న్ననయెడ నైన రాజుల మనంబులు ద్రిప్పఁగ బల్లి గల్గునే. 27
- క. కానిప్పు నాకుఁ జెప్పిన, గానియ కా దధిపుపనుపు ధ గడతేర్పఁగ నేఁ
బూనినపని యిది నీవును, బూని యెనర్పు టది యెల్లఁ ధ బొచ్చెమె చెపుమా.

తే. పతియ చుట్టంబుఁ బక్కంబుఁ శ బలియ చెలియుఁ
బలియ తల్లియుఁ దండ్రయుఁ శ బలియ గురుడు
పతియ దైవంబుఁ గావున శ నతనిఁం పా
నర్పుటయ కాదె ధర్మంబు శ నాతి కరయ.

29

ఉ. మేనికి నంతవంతఁ బడ శ మిక్కిలి కాఱియుఁ బెట్టి నొంపఁగాఁ
బూనితి నోర్య కున్న నది శ వోవునె యట్లు జగంబువారలు
మానము లేక యీ తులువమాటల నాదెన నాడ దుస్సహం
బైనది దీని మానుపుచుపాయము చొప్పుడ దేమి సేయుదున్.

30

మ. అను చుండఁగ మలుమాట వల్లక సముద్యద్బాహువుఁ దై లక్ష్మణుం
డిచంశాగ్రణిదేవిపాదయుగళం శ వీక్షించి ధాత్రీతలం
బును ఫాలంబునఁ బొంద మ్రొక్కి వినయంబుం దీప్రశోకంబు నె
మ్మనముం జుట్టుకొనం బ్రదక్షిణముగా శ మందప్రచారంబునన్.

31

క. వడి నంటఁ దాఁకుబలితప్పుడుడలన రూపఱిసమనమునం దోరిమి పాఁ
తెడలి వెనఁ బురికిఁ బోఁ దెగు, వడరిన వావిడిచి దిక్కు శ లద్రువ నఱచుచున్.

—● లక్ష్మణుడు సీతను గంగ దాటించి పురమునకు మరలుట. —●

చ. ఆరిగి మరు త్తరంగిణి-చూపాంతము దాయుచు రోదనంబుతో
బెరయఁ గిరాతు సీతమతిఁ శ బిల్చి తదాహితయానపాత్ర మా
తురగతి నెక్కి యద్దరికి శ ధూతకళంకుడు పోయె మేదినిం
బోలలుచు నోడది క్కరము శ భూతనయం బలుమాటుఁ జూచుచున్.

32

క. చని యరద మెక్కి యల్లల్లన పోవుచు నిలిచి నిలిచి శ లక్ష్మణుఁ డయ్యుం
గనఁ బోరిఁ బోరి మరలి కనుం, గొనుచుండఁగఁ గోమలియునుగొండలపడుచున్.

సీ. ము న్నా తెఱంగున శ నున్నట్టియే నిప్పు డివైయి వనమున శ కెట్లు వోదు
నిది యేమి యొంటిమై శ నేతెంచి తనిన నెప్పాట నే మలుమాట శ వలుకనేర్తు
నెవ్వరితోడ నే శ నేమని యీదురవస్థ మాటికిఁ జెప్పి శ వనరుదానఁ
బతి యిల్లు వాపిన శ కతము న న్నడిగిన నేను ద ప్పేదిగా శ నేర్పరింతు

ఆ. మునిసతీజనంబు శ ముందటఁ గొంకక, యెవ్వధమున మెలఁగి శ యిచట నిలిచి
కాల మెట్టిభంగిఁ శ గడపుదు నేనని, యడలి యేడ్చుచున్న శ యవసరమున. 33
పాత్రకి సీతపుత్రాంతము ముసిపుత్రులవలన విని పచ్చి తనయాశ్రమమునకుఁ దోడ్పొనిపోవుట.

క. మునిపుత్రకు లేటికిఁ జని, చని యయ్యెలుఁగునకుఁ జేరి శ చంద్రాస్థిఁ గనుం
గొని యటఁ బోవక యరిగిరి, మనములఁగృప గడుర నాశ్రమమునకు మరలన్.

ఆ. సరభసముగ నేగి శ సంయమిచరణార, విందములకు నధికవివయ మెనఁగ
మ్రొక్కి మోడ్చుఁగేలు శ ముందట నిగిడించి, యిట్ట మెఱుంగ నతని శ కిట్టులనిరి.

- మ ఒకనారీలకంబు గాననములో శ నుద్దామశోకార్త యై
 వీకలాలోకన మశ్రుధారలును బృహస్పిరేణులిప్తాంగముం
 బ్రకటాక్రందనమున్ విక్రీకకబరీభారంబు వక్త్రాబ్జశో
 షకనిశ్వాసగమోష్ణముం గలమవశస్థం బొందఁగా నయ్యెడన్. 33
- తే. అరిగి యరిగి కనుంగొనియటఁ జనంగఁ, గాల్గ్ లాడక మీ కెఱుఁగంగఁ జెప్పఁ
 బాలు తెంచిత మేమహాభాగునతియై, నిరుపమోదాత్తమూర్తి యగ్నిరజాక్షి.
- చ. అనవుడు నమ్మనిప్రవరుఁ శ డారఘువంశవరేణ్యదేవి గాఁ
 దనమహనీయబుద్ధి గని శ ధర్మవిధిక్ మహితార్ఘ్యపాత్ర చే
 కొని రభసంబునం జనియె శ ఘోరదశాఽరిపాకతప్తచే
 తన యగుచున్ మహిం బొరలు శ తామరసానన యున్నచోటికిన్. 40
- మ. చని సంతర్పణవాక్యపూర్వముగ నాశ్వాసంబు గావించినన్
 వనితారత్నము భక్తి నమ్మనిపదదవ్వందవ్వంబునం దశ్రులం
 గొని పాద్యం బొనరించె నాతఁడు మనఃకషోభంబు సంధిల్ల ని
 ట్లనియెడ గద్గదికానిరుద్ధవచనుం శ డై యాసరీజాక్షికిన్. 41
- క. జనకుఁడు తండ్రియు దశరథ, జననాథుఁడు మామ యట విశాలయశశ్రీ
 ధనుఁ డగురాముఁడు పతి యట, వనితలతో నిన్ను నెన్నవచ్చునె పాద్య 42
- క. నీవచ్చినతెఱఁ గెడఁదను, భావించి యెఱింగి నీదుఃసాహసచరితం
 బీవెడనూటల నాఱి, పోవుట కత్యంత చింతఁ శ బొందితి నబలా. 43
- తే. లోకముల నెద్ది యేనియు శ నాకు నెఱుఁగ, రానియట్టిదిలేదు నిర్వలత నొప్పు
 నీదుచరితంబు తెల్లంబుగఁదెరాము, నేరమి నుచూవెయింతయు శ నిక్కమరయ.
- చ. ఇదె మనయాశ్రమం బిచట శ నీవు వసింపు తపస్విసుల్ ప్రియం
 బొదవఁగ నీకు నెల్లపనియం బరమాదరవృత్తి నాచరిం
 చెద రిదె నీగృహంబునకుఁ శ జేరితి గావుర నీదుగర్భ మ
 భృదయముఁ బొందు దుర్వశము శ వోవుఁ బదంపడి నమ్ము మెచ్చెయిన్. 45
- క. కైకొను మర్చన మనవుడు, నాశోషలి దెలిసి యర్ఘ్య శ మండుకొనియె సు
 శ్లోకుఁ డగునమ్మనీశ్వరు, సాకతమున శోకవహ్నిశాంతతఁ బొందన్. 46
- తే ఇత్రైఱంగున నూరార్చి శ యింతఁ దఱిమి, యల్లనల్లన తోకొనియాశ్రమమున
 కరుగు దేరంగ నమ్మనీశ్వరున కర్థి, నెదురువోయి తపస్విసు శ లెరఁగుటయును 47
- చ. జనకునికూఁతు రార్యగుణశాలిని రామునిదేవి సీత యా
 తనికొఱగామి నియ్యెడకుఁ శ దాపసర్పత్రఁ జరింప వచ్చె ని
 చ్చనితకు నెల్లకృత్యము దివవానిశముం బరికించి బాంధవం
 బు నెఱయఁ జేయుఁడీ యని తపాధనసత్తముఁ డప్పగించినన్. 48

ఆ. ఆతఃస్వీనులు ప్రియంబున జానకీ, బొదివి యాత్మవాసభూమి కర్ణి
తోడ గారవించి ఓ తోకొని వోయిరి, మునియు నిజనివాసమునకుఁ జనియె. 49

క. మునినాథుఁ డింతిఁ దోకొని, తనయాశ్రమమునకు నేఁగు ఓ తడ వంతయుఁ దా
నును నిలిచి యాసుమిత్ర, తనయుడు గనుఁగొనియె నశ్రుభారలు గవియన్.

— { పట్టణమునకుఁ బోవుచు సుమంత్రుఁడు లక్ష్మణునకు దుఃఖోపశమంబుగాఁ
దొడ్డితికథ యెఱింగించుట. } —

ఆ. ఇవ్వధమున రాఘవేశ్వరుడేవి నయ్యడవిఁ ద్రోచి మరలి ఓ యరిగి యరిగి
యడలు గదిరి యిట్టులనియె సుమంత్రుతో, నతఁడు మొగముదీనమగుచునుండ.

క. మనయింటిచేటు సూచితె, మనుకులసత్తముఁడు తొలుఁగఁ ఓ మైథిలినిఁ భూ
జనవాదంబు మహాత్ముల, యనఘచరిత్రమునకంటె ఓ నధికం బగుటన్. 52

సీ. ఆభిషేకదినమున ఓ నడవికిఁ దపమున కరుగుము నీ వన్న ఓ నట్ల చనియె
నందును నతిశాంతుఁ ఓ డై యుండఁగాఁ దన కోవలి నఱిముఱిఁ ఓ గోలుపోయె
నమ్ముగ్ధ మగుడఁ దే ఓ నని చన్నచోట న నేకవిధం బగుఁగిడుమఁ బడియెఁ
దెచ్చియుఁ బ్రీతి లో ఓ నొచ్చి యొడంబడి మనవుణ్య మేది యిహ్మాప్తిజేసె

తే. నకట పుట్టినకోలెను ఓ నంతకంత, కగ్గలించినదగిఖంబు ఓ ననుభవించు
చున్న వాఁ డన్న యే మని ఓ యుగ్గడింతు, నీమనోగ్లాని తెగుదలయెద్దిచెపును.

చ. అనిన సుమంత్రుఁ డిట్లనియె ఓ నాతనిపుట్టిననాఁడ వచ్చి త
జ్జువకునితోడ భూమిసురసత్తము లెల్ల ననేకదుఃఖభా
జన మగు నల్పసౌఖ్యుఁ డగుశౌర్యము ధైర్యము దానశక్తియుఁ
వినయముఁ గల్గివాఁ డగుననిందువ్వుడు వీఁ డన వింటి నేర్పడన్. 54

ఆ. పితృవియోగజనితపీడయు ననుజవి, యోగజనితపీడయును సతివి
యోగజనితపీడయును బొందు వీని న, నంగ వింటి నేను ఓ నరవరేణ్య. 55

క. కావున విధిక్రత్యము ఁగు, నీవృత్తాంతముల కింతయేటికి వగవం
జావును జేటును మనుజుల, కావిర్భావంబుతోన ఓ ధైర్యవి గావే. 56

క. మఱియు నొకమాట యెవ్వరు, నెఱుంగనియది దశరథునకు ఓ నేకాంతమునం
దఱుఁట లేక దృఢంబుగ, నెఱుకపడం జెప్ప వింటి ఓ నే నొకరుండన్. 57

క. అది రాముఁడు భరతుండును, మొదలుగ నెవ్వరును వినరు ఓ మున్నెనను నీ
హృదయంబుకలఁక యుడువఁగ, మదిఁ గోరుటఁ జెప్ప వలసె ఓ మనువంశనిధి. 58

సీ. సర్వజ్ఞుఁ డనఁడగు ఓ దుర్వాసుఁ డనుమునీశ్వరుఁడు వసిష్ఠనాశ్రమమునందు
సాంత్వరిక మైనసత్రంబు నడవంగ ధర్మప్రియుం డగుదశరథుండు
వేడుక జన్నంబుఁ ఓ జూడఁ బోయి మునిప్రవరు లిద్దఱుక నభివందనంబు
నేసి రహస్యగోప్తీవినోదంబునఁ దత్పరు లగువారుఁ ఓ దాను నచట

తే. నున్న యెడభూవరుడు దనకన్న ప్రజల, యాములై శ్వర్యములుండదనంతరంబ హరిసంతతి తెఱఱగు దుర్వాసు నడుగ, నమ్మహిపతితోడ ని ట్లనియె సతఁడు.

క. నీకొడుకు లధికబలభ, ద్రాకృతుల బ్రవృద్ధి బొంది యాముఖ్యీ ల స్తోకంబులు గాఁ బుణ్యశ్లోకత నేలుదురు మధ్యలోకం బెల్లన్. 60

ఆ. వెలయఁ బదునొకండు వేలవత్సరములు, రాజ్యమహిమ బొంది యాముఖ్యద్రు డనుపమానకీర్తి యార్జించి పదపడి, బ్రహ్మలోకసుఖము యబడయువాడు. 61

తే. అన్న రాజ్యంబు నేయంగననుజు లేల్ల, పనులు నడపుచు నీతియు బాహుబలము మెఱియ వర్తిల్లి యతఁ డేగుతఁడయి తమకు, నవసరంబుగ సర్వతీకరుగువారు.

క. చతురమతి రామునకు భూ, సుతయం దుదయంబు నొంది య సుతు లిరువురు వి శ్రుతు లగుదు రండు బూర్వజుఁడతులితసామ్రాజ్యమునకుఁ ఫలిపి క్తుఁ డగున్.

క. భరతాదు లయినమువ్వరు, నిరువుర నిరువురఁ ద్రిలోకహితపూజ్యులఁ ద త్పరులం బడయుదు రయ్యాధురు నొక్కొకభూమిపతు లగుదు రుజ్జ్వలు లై.

క. అనియెం గావున రాముఁడు, జనకతనూజయు న సౌఖ్యోపరితులు మనకుఁ వనటకు నించుక యేనియుఁ, బని గా దనవుడును హృదయఁపద్మం బలరన్. 65

క. అలఘురఘునంశమునకుం, దల మాటించుకయు లేమి య తథ్యముగా నీ వలన సమస్తంబును నేఁ, దెలిసితి నామనము కలకఁ దీతె మహాత్మా. 66

క. అని సౌమిత్రి సుమంత్రుని, ఘనపరిరంభణము నేసి య గౌరవమున నా తనితో సంభాషించుచు, జన నొకపుణ్యాశ్రమంబు య చక్కటి యైనన్. 67

ఆ. అచటి కరిగి మునికృతాధికపూజనంబుల బధిశ్రమంబు య వచ్చి నాటి రాత్రి యచటఁగడపి రామానుజుఁడు జనశ్లాఘ్యమూర్తియగు చురజనియెఁబురికి.

— 68 లక్షణుఁడు పట్టణమునకుఁ బోయి యన్నతో సీత నడవని విడిచి వచ్చితి నని చెప్పుట. —

చ. నగరి సమీప మైన నరసాధునిసన్నిధి కోహటించి నె మ్మొగము వివర్ణతం బొరయఁ య మోసల నల్లన తేరు డిగ్గి నె వ్వగ దలకొన్న ప్రేఁ గడరి య వ్రాలుగతిం దలవాంచి యేగ సౌ మ్యగుణవిభాసి లక్షణకుఁమారకుఁ డానృపుఁ డున్నచోటికిన్. 69

మ. చని దీనాననుఁ డైనయజ్ఞనపతిం య జక్కంగఁ దాఁ జూడ నో పనివాఁ డయ్యును ధైర్య మూఁడి విగళేష్వాష్పాంబు లంతంత లో నన యింకించుచు దొట్టుపాటు చరణాన్యాసంబులం జేర నీ నినడం జేరి వినఁముఁ డయ్యెఁ బతిక య న్ని రాఁకున్ మీఱఁగాన్. 70

క. నేత్రములు దుడిచికొంచు సుమిత్రాసుతుఁ బెఱకరమున య మెల్లన యెత్తెఁ ధాత్రివిభుఁడు విషాదా, మాత్రహృదయుఁ డయ్యుఁడా సమాహితుఁడగుచున్.

చ. ఆతఁ డుపవిష్టుడై రఘుకులగ్రాణి కి ట్లను దేవ దేవి నన్
చిలిన భవన్నిరూపితవిశిష్టతపోవసభూమికిం దగ
స్సతి మునియాజ్ఞ నాశ్రమమునన్ వసియించె జర త్తపస్విని
యుతనవఃస్థశాల నఖిలౌపనతార్ఘ్య సగౌరవంబుగన్. 72

క. అని తననిర్వర్తించిన, పని విజ్ఞాపనము నేసి శ పతితో సతఁ డి
ట్లను మఱియుఁ దన్ననోవే, వన మాన్యుతలంపునను హితము సత్యము గాన్. 73

—ॐ లక్షణుఁడు రామునకు దుఃఖిలౌపనమంబు సేయుట. —

ఉ. ఇట్టివి దైవచేష్టితము శ లెవ్వరికిం గడవంగరాదు మీ
యట్టినుహాత్ము లువృత్తిక శ లంకినచో ధృతి గట్టి చేసి లో
గిట్టక యుండ గీడ్పఱిచి శ కెల్వక తక్కిన నిర్యపించు పెం
పెట్టొకొ బుద్ధిమంతులకు శ నెక్కుడుభంగిఁ దలంచి చూడగన్. 74

క. పెరుగుట స్రగ్గగఁ జవులు, బొరయుట యవశంబు గాఁగఁ శ బుట్టుట చావన్
బెరయుట పాయఁ బదార్థోత్కరముల వైజ మిది యెట్లు శ దప్పింప నగున్. 75

ఉ. కావున దారపుత్త్రసఖికామదముం చిత్తమాతృసోదరా
శావలనంబు గాఢముగ శ సల్పుదురే మిము బోటు వైససం
భావితు లట్లు గాక నిరసపాయము వై కడచన్న వానికిం
బోవునె పెద్దవారిలఁపుల మును వేడుక యెంత కల్గెనన్. 76

మ. జనవాదంబునకుం బ్రియం దొఱగ నుత్సాహంబు నేయంగ వ
చ్చునె యి యైవ్వరి కివ్వధంబు దలఁపం శ జోద్యంబు గాదే క్రమం
బున నిష్కల్తపవృత్తముల దెలియ నోపున్ లోక మెబ్బంగి నీ
మునువంశంబు భవద్గుణంబుల జగన్మానస్తత్వముం బొందెడున్. 77

శా.తాపంబుం బెడఁబాపి దుర్దమవిషాదంబుం దిగంద్రావి ని
ర్వాహితత్వముఁ బోవఁ ద్రోచి వగ లఁప్యాసించి వెల్వెల్లఁబా
తేపాంతః మెలంగంగ నీకి మదికఁ శ దెల్లం దెగం బుచ్చుగా
నీపెం పార్యజనంబు మెచ్చు ధృతి కున్దేషంబు గావింపవే. 78

క. అనపుడుఁ దమ్మునిమాటలు, విని సంభావించి యీహివేకవచనముల్
ససు నీకు నిట్లు సెప్పఁగ, నని విభుఁ డుల్లంబు కలక శ యంతయుఁ దీఱన్. 79

—ॐ రాముఁడు దుఃఖము నడచుకొని ప్రబంబు బాలించుట. —

క. నీ పంచినట్ల చేసెద, భూపతులకు ననవధానమునఁ బుట్టు ననే
కాపదలు వినుము తొంటిమ, హాపురుషుల నని విసీతుఁ శ డగునాతనితోన్. 80

క. నృగుఁ డనఁగ నిమి యనం జను, జగతీశు లనవధానజాడ్యంబున ని
దగతిం బొందినదెఱు గా, సగరకులౌద్యహుఁడు సెప్పఁగ జతురత మెఱయన్.

తే. ఇట్లు సల్లాప మొనరించియెల్లవనులు, ననుదినంబును దలపింపు శ్రీ మఖిలజనులు
సంతసం బందునట్లుగాఁజక్కఁబెట్ట, నని నియోగించి యతనిఁబోఁ శ్రీ బనిచివిభుఁడు.

ఉ. అచ్చటు వాసి యల్ల జని శ్రీ యాహ్నికవర్తన మాచరించి రా
లచ్చి వికాస మందఁగ నలంకృతుఁడై మునిమాపు దర్శనం
బిచ్చిన మంత్రిభృత్యసుకవీశ్వరు లాదిగ నెల్లవారలున్
వచ్చి మహీశుఁ గొల్చి రనివారణఁ జిత్తము లంకురింపఁగన్. 83

ఆ. విభుఁడు నిఖిలజనులవిన్నపంబులు విను, వివిధనైవ్యములకు శ్రీ సవరణముల
ననువు నేయు నభిమతార్థంబు లస్థల, కిచ్చు వేట లాడు శ్రీ నిచ్చవెలయు. 84

క. ఇవ్విధమున నిత్యంబును, నవ్యసుధాధిపుఁడు ప్రజల శ్రీ కనురాగలతల్
నివ్వటిలఁ జేయుఁ దనమది, నొ వ్వెఱుఁగక యుండ బహువిఠోదపరుండై. 85

— రాముఁ డేకాంతంబున సీతం నలంచి దింతిట్లుట. —

క. మనమునఁ బాయని ధరణీ, తనయవలనివగల నేకతంబ పొగిలి య
మ్మనువంశదీపకుం డిట్లను నైర్యము పల్లటిల్లి శ్రీ యలుగులపడుచున్. 86

సీ. నీక కా యకట పినాకిబాణాసనం బద్భుతంబుగ సభ శ్రీ నట్లు నేసి
జనకానుమతిఁ దపంబునకు నక్కట నీవు సచుగమనంబు నేయంగ నరిగి
పాసియు మగుడ నిన్ శ్రీ బడయుదు సనునాస నక్కట ప్రాణంబు శ్రీ చిక్క బట్టి
యక్కడ నేతుబంధాద్యుపాయముల నానందనం బయిన నీ శ్రీ పొందు గాంచి

తే. యిం పొసంగు నీయర్చి లీయెల్ల వస్తు, గాఁగఁ దుది పోయి నిన్నిట్లుగ నాపాలు
నేసి యాఱుడి బుచ్చితఁ శ్రీ జెప్పఁ జిట్టు, లయ్యె నామను వే మనసంబుజాక్షి 87

ఉ. అచ్చట లోకమంతయును శ్రీ నక్కటికంబున నుష్మలింప నీ
చిచ్చు చొరంగఁ బోక మది శ్రీ చిక్కఁదనంబున నియ్యకొన్న నా
కిచ్చటఁ దెచ్చి నిన్ విడుచు శ్రీ టెంతటిపెద్ద జఘన్యవృత్తి కే
నచ్చట రచ్చ కెక్కుటకు శ్రీ నాఱుడిపోకకు నోర్తు మైథిలీ. 88

ఆ. అని దురంతశోకమునఁ బొంది నెజ్జపై, మేచు వైచి కన్నుఁగోనలందు
నివుడు నశ్రువారితెచ్చలకొలంకుల, నండ నిట్టు లను విభుఁడు మఱియు. 89

ఉ. వీట దురాత్ము లైనయవివేకులు గొందఁ టినిద్య మైనయ
జ్ఞోటిచరిత్ర మంగనల శ్రీ చొప్పుగ సంశయ మంది యాడు పె
న్నాటల కేల యీదురభిమానము పూనితి వాని నేల నే
గీటునఁ బుచ్చ నైతిఁ బరికింపక చేసితి నింతఁ బాసితిన్. 90

ఉ. లోకమువారి మెచ్చునకు శ్రీ లోలవిలోచనఁ బాఱువైచితిం
బో కొఱగామి యంతటన శ్రీ పోయెనె దీనికి నింకఁ గొందఁ టో
హో కృప మాలి చేసె నిది శ్రీ యొప్పుదు పొమ్మని దుర్విసేతి గా
ఁగొని రేని వారిమది శ్రీ కందున కెయ్యది గందు డైవమా. 91

క అని వందుచు నంగనదెస, వనటకు సామ్రాజ్యవివిధభర్రనమునకుం
దనచిత్తము పొక్కంగ నమ్మనుజేంద్రుడుదాత్తవృత్తమహియేలునెడన్. 92

— రాముడు మునులమొఱి విని శత్రుఘ్నుని లవణం జంపఁ బంపుట. —

మ. వివిధాన్యాయపరాయణుండు రిపుదోర్వీర్యానివార్యుండు నా
హవసంక్రీడనలోబబుధియు మహాహంకారుడుం గావున
లవణం డడ్డము లేక దానవకులన్లాఘ్యస్థితిఁ మేది
దివిజవ్రాతము నెల్ల నాతురతఁ బొందించుకొనమిధాత్తుఁడై. 93

ఉ. దానికి రోసి సంయమికోపదంబక మారఘువంశసత్తముం
గానంగ వచ్చి సంతతమఖిప్రతిఘాతముఁ బ్రాణిహంసయు
లో నగుచున్నవాని యతిలోకదురాచరణంబు లన్నియు
దీనత దోషఁ జెప్పిన మరసిం గృహకోపముతోఁ బెనంగఁగన్. 94

ఉ. తమ్ములదిక్కు గన్గొనుచు శత్రుత్వలవీచ మడంగ దయ్యెడుం
గ్రమ్మఁ దోచెవీఁ డొకఁడు శగాసిగ విప్రుల నేవ కుండ శీ
ఘ్రమ్ముగ నేగి యద్దనుజుఁ శగాలునిప్రోలికి నంపి రాకకుం
గ్రమ్మన నొక్కఁ డియ్యహింసగా వలయు మనలోన నావుడున్. 95

క. భరతుండు లక్ష్మణుండును, బరవసమునఁ బలుకు చుండఁ శబరికట్టి దురం
గరములు మోడ్చి వినయసుందరుఁ డగుశత్రుఘ్నుఁ డత్యుదాత్తవధనుఁడై.

క. వీరల కెదురంగఁ జాలెడి, వారచో నెవ్వరాలవణు మాత్రకుదు
ర్వారభవదాజ్ఞ నేఁ జని, వైరం బనుపేరు మాన్చి శవచ్చుద ననుడున్. 97

క. అగుఁ గాక యితఁడు వోపుట, తగు నని వెఱవారి నుడిపి శధరణీవిభుఁ డొ
ప్పుగ లవణవీడు మధురకుఁ, దగఁ బట్టము గట్టెఁ బిన్నతమ్మునిఁ బ్రీతిన్. 98

ఉ. మంత్రసమేత మై భువనమాన్యత నొప్పునమోఘభాణ మా
మంత్రితఁ జేసి యాతనికి శమన్నన రెట్టిగ నిచ్చి వేడ్కమై
మంత్రుల భృత్యుల బుధసమాజము వైశ్యుల వారిజాడులం
దంత్రము రాజ్యచిహ్నముల శద్రవ్యసమాహము నిచ్చెఁ బంపుతోన్. 99

— శత్రుఘ్నుడు లవణుపై నెత్తిపోవుట. —

ఆ. ఇట్లు లొసంగి మునుల శనెల్లను జూపి వీ, రెట్లు చెప్పి రట్ల శయెల్లపనులు
జేసి విజయలక్ష్మిఁ శజేహిని రవ్వని, యధిపుఁ డనిచి పుచ్చ శనతఁడు వోయి.

క. సురనదితీరంబునఁ గడఁ, బర పగుతనదండు విడియఁ శబనుచుచు భరతా
వరజాడు వాల్మీకిమునీ,శ్వరునాశ్రమమునకు నరిగి శసద్భక్తిమయిన్. 101

ఉ. ఆమ్మునిపాదపద్మముల శకానతుఁడై యతఁ డిచ్చుపావనా
ర్ఘ్యమ్ము వినీతవృత్తిఁ దగఁ శజేహిని మూలఫలాదివన్యభ

క్ష్యమ్ముల దుష్టి వొంది సరసప్రియభాషల బ్రౌద్ధ వుచ్చి యం
దిమ్ముల నాటిరే నిలిచి యిచ్చ నిజాగ్రజాలం దలంచుచున్.

103

క. ఆరాత్రియు రఘుకులనిస్తారకు లగుసుతుల దరుణతరణి ప్రతిమా
కారుల గాంచె ధరాసుత, వారిజలోచనుల గవలవారల ప్రితిన్.

104

క. మునిజనపత్నులు శీఘ్రమున నపుడే యరిగి యత్తపోనిధి కెఱిగిం
చిన నతడు సత్వరుం డయి, చని బాలుర జూచి పరమసంతోషమునన్.

105

క. విశదపరిమార్జనమునకు, గుశయును లవనంబు నిచ్చి కులపతి ప్రీతిం
గుశలపు లనునామము లస, దృశముగ నిడి వారలను బ్రసీపుల జేసెన్.

106

ఆ. అట్టియవసరమున కి సమ్మనిపల్లెలో, బరగు నుత్సవంబు కలుకు లెల్ల
మనము పల్లవింప కి వినుచు శత్రుఘ్నం డం, గముల బులకసమితి కరముదార్చె.

— ఆశ్వాసాంశము. —

మ. రమణీయాంగు డభంగు డుజ్జ్వలకృపారాధ్యుం డసాధ్యుండు దు
ర్దమసంరంభు డదంభు డార్యవినుతాదార్యుం డవార్యుండు ధ
ర్మమయస్వాంతుండు దాంతు డంజితరమామాన్యుం డదైన్యుండు వృ
ద్ధిమితాలాపు డపాపు డంచితకృపాయత్తుం డుదాత్తు డిలన్.

108

క. డభయబలవీరు డభిమత, విభవసురప్రభుడు దర్శనవిశ్రుతరిపుభూ
పభయంకరసామ్యాకృతి, శుభచరితుండు సుభగతాభిశోభితు డెలమిన్.

109

మాలిని. అనఘు డమితసత్త్వం కి డస్యభూభృతృతాంతుం
డనుషమధృతిసారం కి డర్కతేజం డజేయం
డనితరసమపుణ్యం కి డర్థిమిత్రం డమేయం
డనుకృతఫణిహారుం కి డన్వయోదారు డుర్విన్.

110

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర కొమ్మనామాత్యపుత్ర బుధారాధనవిధేయ
తిక్కననామధేయప్రణీతం బైనయుత్తరరామాయణం బనుషహాకావ్యంబు
నందు నవమాశ్వాసము.

శ్రీ రస్తు.
నిర్వచనోత్తర రామాయణము

దశమాశ్వాసము.

సంపాదికిటాక్షవి

లాసుడు బాహువధానలంకటుడు గళా

వాసమతి దేవజనర

మోసక్తుడు మనుమస్థిజగతీశుఁ డొగిన్.

1

క. రేపకడ నక్కుమారుడు, దాపనగు వీడుకొని మువంబున విప్ర

జ్ఞాపితపథమునఁ దత్సల్లాపరసాయత్తుడై బలంబును దానున్.

2

❖ మునులు శత్రుఁ ఘ్ననకు లవణుని వధించునుపాయం బెఱింగించుట. ❖

చ. చని చని విప్రుల౯ లవణుజన్మము వానిభుజాబలంబు వాఁ

డనికిఁ గడంగుచందముచు నద్యుజాధముమర్తముం గ్రమం

బున నడుగంగ వారు మధుశత్రుఁడు వాఁడు మహాబలాఘ్నఁ డె

వ్వనికి రణంబునం జెరయ నచ్చునె యాతని నంచు వెండియున్.

3

ఆ. అద్దు రాత్తుజనకుఁ గడగుమధు వెంతయు, నరిదితపము సేయ నహరుడు మెచ్చి

యొక్కనిశితశూల నమోసఁగి యద్ధానపు, హృదయకమల మలర నీట్టు లనియె.

క. ఇది యొకవాటున నని నీ, కెదిరినవీరునిఁ గృతాంతునేనియు నాఁ డా

మదనునిఁ గోపించిననా, నుదుటియనలశిఖగతిం దరచువుపొడ వడఁచున్.

5

క. క్రవ్వుట నప్పుడ నీహాస్తమ్మన కేతెంచు నల్పశత్రునిపైఁ గో

పమ్మన వైవకు మీ లోకమ్ముల భస్మము సేయుఁ గావున దీనిన్.

6

చ. అనుడుఁ బ్రమోద మంది యతఁ గాగిరిజాహృదయేశుతోడ ని

ట్లనియె భవద్వరంబునఁ గృతార్థుడ నైతి నుదీయవంశసం

జనితుల కెల్ల నీవరమసాధన మట్టుల చెల్లి నిమ్ము భ

క్తనికరకైరవాకరసుధాకర భూరిదమా ప్రియాకరా.

7

క. అనవుడు నటులే లగు నీ, మనోరథం బగ్గలంబు నమానుము దానిం

దనయుడు గల్గినవానికి, బని సేయుం గాక యనియె నభవుఁ డాతనితోన్.

8

తే. అమ్మహాశూల విఘ్న క్షీ యసురయొద్ద, నునికి నెవ్వరు నెదురంగ నోప రతని

నయున నీచేతఁ జచ్చు నోన్మాయవర్తి, గాన దాని కుపాయంబు నగలదు వినుము.

- ఉ. ఎక్కడికేనియుం జని యశనేకవిధంబుల జీవరాసులం
 బెక్కిటి గానలోఁ గడుపు శ పిక్కటిలం దిని మాపు వీటికిం
 జక్కగ నేగుచోఁ దెరువు శ సయ్యన నీ వరికట్టుకొన్న వాఁ
 డుక్కలు శూల మింటికడ శ నున్ని నిరాయుధవృత్తి నత్తజీన్. 10
- ఉ. నావుడు నక్కుమారుడు మనంబున నెంతయు రోసి యిట్లసం
 భావితుఁ డైనవానితలపాటరయన్ నగుఁబాటు గాదె రా
 మావనినాథులకు శ నట్టియపారుషవృత్తి మేలె మీ
 రివెర వాదరింపఁ దగునే యనిన్ మును లెల్ల నవ్వుచున్. 11
- చ. తగినతెలుంగు నేసినను శ దాని నెటుంగరు చెట్ట గాంచినం
 దెగడుదు రెల్లభంగి జగత్త్రిజనముల్ విను మట్లు గాకయుం
 బగతు ననాయతంపుటగపాటునఁ బైపడి గెల్వ నోపెన్
 మగఁటిమి దూలుటే దోసఁగు శ మాలంగ దానవుఁ జంపు మెమ్మెయిన్. 12
- క. అనిన నతఁ డిదియె కర్ణం, బని నిజసంరంభవృత్తియల్పంబు నెటుం
 గనియట్లుగ వీధికి ద,వ్రసనఁ బ్రజ విడియించె దానవుఁడు వచ్చుతజీన్. 13
- చ. తెరువున కడ్డ మేగి దృఢపీఠ్తశ రాససభాణపాణి యై
 పురములు నీటు సేయుటకుఁ శ బూనినరుద్రుఁడుఁ బోలె లక్ష్మణా
 వరజుఁడు నిల్వినన్ దనుజశర్వశిఖామణి గాంచి వీఁ డొకం
 డెర యగుఁ బొమ్ము నా కనుచు శ నేడైతి నాతనితోడ నిట్లునున్. 14

— ౧౧౦ ల ప ణ శ త్రు ఘ్న ల ప ప వా ద ము. —

- క. నీ వెవ్వడ వేకార్యము, గావింపఁగఁ జూచె దేవీకారణ మిచ్చో
 నావచ్చు టింటికి యెఱిగియుఁ, బోవక వేటొందు తెరువుఁబో నిల్పుటకున్. 15
- మ. అనిన్ భూపకుమారుఁ డల్లన సముద్యత్కిర్తి యారామచం
 ద్రున కేఁ దమ్ముడ నాదునామమును శత్రుఘ్నుండు విప్రప్రియం
 బొసరింపం జనుచెంచితిం దురభిమానోద్దాము ని న్నాటి మా
 ర్కొని మర్దింపఁగ నున్నవాడ ననుడుం శ గోపాత్కటాకారుఁ డై. 16
- శా. ఏమేమీ రఘరాములమ్ముడవె మీ శ రేపారి వై నెత్తి మా
 మామం బంక్షిముఖున్ వధించినను మీ శ మార్ధియంబు పైరించి యే
 నేమిం జేయక యున్నఁ గ్రొవ్వి యిట నీ శ వేతెంచితే మేలు మే
 లీమై తోడన పోదు గాక యని దైత్యేశుండు దర్పంబునన్. 17
- మ. నిలుమీ యాయుధపాణి వై రణములోని న్నిప్పు నిర్జింపఁగా
 వలయున్ వచ్చెద నంచు వీటిదెసఁ బోవం జూచినన్ వీడు దో
 ఖ్త్రీల మొప్పుం దనశూల మెత్తికొని నా శ వైరాక కార్యంబె యా
 కులతం బొందినచోన యీయసుర నాశకుం జంపఁగఁ బొప్పడున్. 18

- క. కావున నీదనుజాధము, బోవగ నీ కాగవలయుఁ శ బొ వ్వుని యడ్డం
బై వచ్చి మందహాసము, తో వానికి నిట్లు లనుఁ జతురవచనములన్. 19
- క. అగు సగుఁ బో నిత్తునె నా, పగ చేకుట నిపుడ యెన్ని శభంగుల నయనం
దెగఁ జూతుఁ గాక విడుతునె, మగుడఁగదే పూట వెట్టి శ మా కిచ్చోటన్. 20
- ఉ. ఎక్కడఁ బోవచ్చు నిదె శ యేచి మదీయశి రాంధ కార మే
దిక్కును గానకుండ దివిశేటుకొనన్ నినుఁ జట్టుముట్టుచున్
మిక్కుట మయ్యెడున్ రణము శ మేకొని చేయఁగఁ బూని యియ్యెడం
జక్కునిబంటు వై నిలుము శ చచ్చుట తప్పునె యెందుఁ బాటెనన్. 21
- తే. తొల్లి రాముబాణాహతిఁద్రెల్లియున్న, దశముఖునిఁ జూచుసురలచందముననాదు
నిశితశరములఁ గూలిననిన్ను భూమి, సురలు గన్నార నిప్పుడుశమాచువారు.
- క. అప్పలుకులు విని కన్నుల, నిప్పులు రాలంగ నసుర శ సృచనందనుతోఁ
జెప్పఁ బలు కొండు గానక, యప్పుటియని కియ్యకొని తనదనురూపముగన్. 23

— శత్రుస్సృడు ప్పంద్యయుద్ధమున లవణాసురుం బంపుట. —

- శా. ఆటోపంబున నెక్కఁ బుక్కటియ శౌర్యావే యై నిల్చి య
చ్చోటం గల్లు తరున్ర జంబును శిలాస్తోమంబుచుం బూన్చి యా
స్థిట డ్వేషనదృష్టమూర్తి యగుడున్ శ భూపాత్యజండుం బట్టు
జ్యాటంకాఁ మొనర్చె భూమిలయం శ బాకంపముం బొందగన్. 24
- కి. ఒకప్ర్రాను వెటికికొని ను, భ్రుకుటితముఖుఁ డగుచు దినుజశృంగపుండు గుమా
రకు వై వఁ బూచుటయు నది, శకలములుగ నేనె నితరశరసాములన్. 25
- చ. సృచతనయుండు దైత్యవిభూనిన్ రభసంబుఁ దిన్ర బాణజా
లపరివృతాంగుఁ జేయఁగ శత్రుతత నమ్ముల నిల్పించి గ
ర్వపుంబలుకుల్ వెసం బలికి శ వారనిశోపరసంబువేర్చి వాఁ
డుపలమహాగ్రవర్షము సముద్ధతి మై గురిసెం గుమారువై. 26
- చ. అతఁడు నిశితసాయకము శ లద్దసుజుం గని తూట నేయఁ గో
పితుఁ డయి నింగితోఁ గదియఁ శ బేచ్చనయొక్కమహామహిమం
బతులబలంబునం బెటికి శ హస్తయుగంబున నొక్కలాప కా
సతశయలీలఁ ద్రిప్ప కిదమంబడి దైత్యుండు పట్టు ప్రేసిసన్. 27
- ఆ. అష్టహారుహంబు శ సదరండుఁ దాఁడన, నొచ్చి పంట్టరథతనూభవుండు
మార్పు వచ్చి యంగఃములు శిథిలంబుల్లె, మిడుక తక పుడమిహిమఁదఁ బడియె.
- క. పటతెంచి కరి మదమునే, డైటఁ దొండం బెత్తిప్రయ శ దెప్పటికమునం
గొటసంది దాకి నేలకు, నొటఁగిసనింగంపుఁగొడమయొ ప్పమరంగన్. 29
- క. ఉన్న నది చావుగాఁ గొని, యన్నరభోజనుండు దుర్భరదాంధుం డయి శౌ
ర్యోన్నతి నార్చి బ్రమరి గాఁ, జన్నయెడం దెలిసి రోషసంరంభమునన్. 30

- మ. అవనినాయకనందనోత్తముఁ డమోఘాస్త్రంబు సంధించి క
ర్ణవతంసప్రభ లంగుళీయకముపైఁ శ బ్రాడంగ నాకర్షణం
బవగాఢంబుగఁ జేసి తైజసముతో శ నాలక్షితోరస్కుఁ డై
లవణుం గూలఁగ నేనె రాద్రరసలీలాస్ఫూర్తి శోభిల్లఁగాన్. 31
- ఆ. అసురపాటు చూచి వసుమతీసురులు దీ,వనలు మున్ను గాఁగవచ్చి యక్కు-
మారుఁ బొదివి సంభ్రమంబును హర్షంబు, నెసక మెసఁగ నతని శ కీట్టు లనిరి.
- శా. ఈతం డప్రతిమానబాహుబలుఁ డై శ యేపారి మీతాత మాం
ధాతం దొల్లి వధించె నాపగ భవద్యంశంబునం దెవ్వరు
వే తీర్పంగఁ దలంప రైరి త్రిజగద్యిఖ్యాతిగా నిట్లు నీ
చేతం జచ్చెఁ గులంబుఁ దేజముఁ బ్రతిష్ఠింపంగఁ దా నల్పమే. 33
- క. అను చుండ నాకసంబున, ననీమిషు లేతెంచి రఘువరానుజ నీ చే
నినలోకహితపరాక్రమమున కెద మెచ్చితిమి పేడూము వరం బనిసన్. 34
- తే. నన్ను మధురాపురం బేలనన్నవనిచె,రాష్ట్రమునకు వృద్ధియై బ్రజారంజనంబు
విసుతనద్యర్తనము మఱి,విప్రభక్తి,నాకు దయ నేయుఁ డనియె నన్నరవరుండు.
- క. వా రమ్మాటకు మెచ్చుచు, గారవ మెసఁగంగ నట్ల శ కావుత మని మం
దార ప్రసూనవర్షము, బోరనఁ గురియించి దివికి శ బోయిరి ప్రీతిన్. 36
- అవణు డధించి నుధుర నేలుచున్నకత్తున్నుండు పండ్రెండేండ్లకు నన్నుం గూడఁచుట. —
- తే. ఇవిధంబున నద్దానశవేంద్రుఁ జంపి, మునులచి త్తంబు దేవసముహాకృషయఁ
బడసి మధురాపురం బేలె శ బరమధర్మ, నిరతుఁ డై ప్రజ రాగిల్లనృపవరుండు.
- క. ఆదిమహీశతులక్రియ, వేదోచితనిఖిలమార్గవేదితముగ ని
త్యోదయమహనీయుం డై, ద్వాదశవర్షముల కన్నరవలనితలఁపునన్. 38
- క. కతివయఁచివారముతో, నతఁ డేగెడునెడఁ బ్రమోద శ మడర నరిగె నం
చితధర్మకర్తనితో, ద్యత మగువాల్చీమనివరాశ్రమమునకున్. 39
- క. అం దభ్యాగతపూజా,సందితుఁ డై యానరేంద్రసందనం డమృత
స్యందముచందం ఒగుముని,బృందారకుచూడ్కి యెడఁడఁ శ ప్రీతి యొనర్పన్.
- క. అతఁడు దను లవణాయుధ, స్థితి యడుగఁగ నల్ల నల్ల శ జెప్పుచు సంభా
వితుఁ డగుచు గాఢలజ్జా,నతి బొందుచు నుండె మునిజనంబులలోనన్. 41
- క. ఆశ్రమము నెల్లయెడలను, విశ్రుతమునిదారకులు ప్రవీణతమై మం
జుశ్రుతిమేళన మానం,దాశ్రులు బులకలును దాల్పు శ నట్లుగఁ బాడన్. 42
- తే. అభినవాకృతి యగుకృతయగుట జేసి, యాత్మఁ గౌతుక మంతంత శ కగ్గలింప
నమ్మనీశ్వరుఁడెప్పిం శ యాదికావ్యమయినరామాయణము చెప్పలార వినుచు.
- క. సరసం బగురఘుకులవతి, చరితం బొక్కొక్కచో నీజన్మాంతంబుం
గరగింపఁ దన్తయత్వముఁ, బోరయచు న్దనము నృపతీశ్రుతుండు గడవెన్. 44

మ. మఱునాఁ డమ్మునినాథు వీడ్కొని జగన్మానృత్వవిఖ్యాతికిఁ
గుఱి యై యుండెడిగంగ దాటి మదిఁ గోళ్కుల్ ప్రోవుగా వీడు డ
గ్గఱఁ బోఁబోవఁగఁ జూడ్చి యారఘువరాగారంబుపై వేడుకం
బఱచెం గ్ర మ్మెడునమ్మదా శ్రువులతోఁబల్తాఱుఁ ద్రోపాడుచున్. 45

ఆ. ఇట్లు లరిగి మేదిసీశ్వరుఁ గని తత్ప్రదాంబుజంబు లుత్తమాంగమునకు
భూషణముగ మేనుపులకలప్రోవుగాఁ, బ్రణతుఁ డయ్యె నాన్యపాలసుతుఁడు.

చ. తిగిచి కన్తుంగిలించి నరదేవకులోత్తముఁ డక్కుమారు నె
మ్మొగము మొగంబునం గదియ శ మోపుఁ గరాంగుళులం గపాల మిం
పుగఁ బుడుకుం బొరిం బొరి నశపూర్వవిలోకన మాచరించు గ
ప్పగుమ్మదుమాళి నుజ్జ్వలనఖాంకురచేష్ట యొనర్చు నర్చిలిన్. 47

చ. తనుఁ గొనియాడునాతనికిః శ దమ్ముఁడు గేలు మొగిడ్చి యల్ల ని
ట్లను భవదాజ్ఞ మోచి చని శ యద్దనుజాధము సంగరాంగణం
బున వధియించి విప్రుల కశపూర్వమహోత్సవ మాచరించి వా
రనిక్రప వారు పంప మధురరాపురి రాజ్యము సేయు చుండిలిన్. 48

క. మిముఁ గొలుచు సుఖమునకు రాజ్యము సౌఖ్యం చీడు గామి శ నం దునికికిఁ జి
త్తము గొలుచక నాచచ్చట, ననుచిత మనుచితము నాకళచన నిండు దయన్.

ఉ. నావుడు నల్ల నవ్వి నరశనాథుల కిట్లనఁ జెల్లు నయ్య య
చ్చో వసియించిన సరిగః శ జుట్టముఁ బాసియు నిల్వఁ జాలి నా
నావిధదేహదుఃఖము మనంబున నోర్చిన గాక రాజ్యల
క్ష్మీవిభవంబు సొప్పడునె శ కేవలమే నృపతిత్వ మారయన్. 50

క. అని బోధించి మగుడ నే, డెనిమిదిదివసములలో నరేశ్వరుఁ డటఁ బోఁ
బనిచిన నాతఁడుఁ బ్రీతిం, జని మధురాపురమురాజ్యసంపదఁ బొందెన్. 51

క. భూనాథుఁ డిట్లు దమ్ములుఁ, దానును వివిధప్రకారధర్మనిరతు లై
నానావిధసజ్జనస, మ్మానసదాదాననిపుణమహి నున్నయెడన్. 52

—● ఒకానొక బ్రహ్మఁడు చచ్చినోడుకుం దెచ్చి రామునిగరివాకిటఁ బెట్టి దుఃఖించుట. —●

ఉ. చచ్చినపుత్రు నెత్తుకొని శ జానపదుం డొకవిప్రుఁ డార్తుఁ డై
వచ్చి నరేంద్రమందिरము శ వాకిట నాలుగు దాసు నిల్చి వా
పుచ్చి మహోష్ణబాష్పములు శ బోరనఁ గ్రమ్మఁగ నేడ్చి యేడ్చిక
న్విచ్చుచు మోడ్చుచుం గొడుగు శ వేడుచు నెవ్వరి నేనిఁ జూచుచున్. 53

మ. తనయుం డొక్కఁడ కాని నాకు మఱి సంతానంబు లే దేను భా
మినియుం బిమ్మటిసత్క్రియల్ పడయ లేమిం జూడఁ డయ్యెం గటా
చనునే వీనికి నిట్లు సేయ మరణోత్సాహంబు శోకావనో
దన మంచుం బలుమాట లాడుచుఁ బరీతాపంబు దీపింపఁగన్. 54

క. కాలునకు నాతనూజు న,కాలంబునఁ దనవశంబు శ గావింపంగాఁ
బోలునె దుష్పథవర్తులఁ, జాలఁడె శిక్షింప రామజనపతి యనుచున్. 55

ఉ. ఇట్టివి గల్లునే జనుల శ కెవ్వరికిఁ నరనాథునెల్ల నే
పట్టున నైన నేల ననుఁ శ బాపము చుట్టెనొ కాక దీని నే
నెట్టిని నిర్ణయింతు నిది శ యింతయు భూపతిచెట్ట గా మదిం
బుట్టెడు నొక్కశంక యిది శ పోలుట పోలమి దోష దయ్యెడున్. 56

ఉ. ఎయ్యది యెట్టు వోయినను శ నీతనికిం బ్రియ మెచ్చునట్లుగా
నియ్యెడ నగ్ని వెట్టుకొని శ యెల్లజనంబులు సూచుచుండఁ గాఁ
జయ్యన మ్రంది పోయెద విచారము లిన్నియు నేల యంతతో
దయ్యమునెత్తికోలు తుదిఁ శ దాఁకెడు నంచు బహుప్రలాపుఁ డై. 57

క. పొరలుచు లేచుచు నలుదెసఁ, దిరుగుచు భూపాలవర్మఁ శ దిట్టుచుఁ దనయుం
బొరిఁబొరిఁ జూచుచుఁ బిలుచుచుఁ,బరిరంభము సేయుచుండెబలువేదనతోన్.

క. ఉన్నంత సంతయును విని, యన్నరనాయకుండు హృదయ శ మాకులముగ నా
పన్నశరణ్యుండు గావున, విన్న నగుచుఁ జక్కఁ బెట్టు శ వెర వారయుచున్. 59

❀ పసిహిడిబుఘలు విప్రకుమారునిమృతికారము రాముని కెఱిగించుట. ❀

ఉ. భేదముఁ బొంది మంత్రుల నశిల్పిషవృత్తులఁ దమ్ములకా వసి
ష్ఠాదిమనీంద్రముఖ్యుల రశయంబునఁ బిల్వఁగఁ బుచ్చి వారితో
నాదురవస్థ యున్న తెఱఁ శ గంతయుఁ జెప్పిన నమ్మునుల్ సుక
ర్తాదరవృత్తి ని ట్లనిరి శ యాదట నర్కకులార్గగణ్యుతోన్. 60

చ. కృతయుగవర్తనంబున నభిన్నమతిం బృథివీసురుల్ దపం
బతులముగా నొనర్తురు నియంత్రితవృత్తిఁ దగంగఁ ద్రేతఁ బూ
జితగుణు లైనరాజులును శ జేయుదు రాపరిపాటితో నన
ర్హత గను నాయుగద్వయమునందును దక్కటరెండుజాతులన్. 61

ఉ. ఇమ్మెయి దప్పి పూర్వుఁ డొకఁ శ డిప్పుడు నీ దగుభూమిలోనఁ దీ
వ్రమ్ముగ నిష్ఠమైఁ దపము శ వారక సేయుచు నున్న వాఁడుగాఁ
గొప్పిది తప్పనేర దనఁఘుం డగు నీతఁడు బాలుఁ డేల తు
రగ్యమ్మునఁ బొందు నీదురిత శ మయ్యపచారము లేక పుట్టునే. 62

ఉ. కావున నెందు నారసి యశకార్యము తెల్లముగాఁగఁ జూచి సం
భావిత మైనచిత్తమునఁ శ బాయఁగఁ జేయఁగఁ గర్తస్థి నా
శావలయంబునకా యశము శ సాంద్రముగాఁ గృపఁ గొంకు లేక నీ
వే వధియింప కున్న శిశువేదన క్రమ్మలు తేల చొప్పడున్. 63

క. అనవుడు మో మలరంగ న, జ్ఞనపతి లక్ష్మణునిఁ జూచి శ చయ్యన జని వి
శ్రుని నూటడింపు తత్సుతు, తనవు తగ్గఁ సం గ్రహింపు శ తైలద్రోశిన్. 64

క. అని చెప్పి భరతుఁ దగ నాతనిఁ బురమున నిలువఁ బంచి యే తనదుమనోవ
త్తన ఘోషపుష్పకమును నమ్మనుజేంద్రుఁడు దలఁచె నదియు యే మనలక వచ్చెన్.

— రాముఁడు పుష్పకాయానఁ జై శూద్రతపస్విని వెనకే ఖండించుట. —

శా. చాపంబుం బటుబాణతూణయుగమున్ యాతానియన్ వర్షమున్
భూపాలుండు విమానరత్నముపయిం యీ బూజాసమేతంబు ని
త్యేపింపం దగువారిఁ బుచ్చి మును లాశీర్వాదముల్ నేయఁ ద
చ్చీపాదంబులు శేఖరద్యుతుల నర్పించెన్ వినీతాత్ముఁ డై. 66

తే. వారి వీడ్కొనియిట్టొక్కవంశవరుఁడు, పుష్పకంబెక్కి భేదకపూజ్యుఁ డగుచు
మున్ను పశ్చిమదిగ్భాగమునకు నేగి, యందుఁ గలయఁ దపస్సులనరసి యరసి.

క. చూచుచుఁ బలుకుచు వినుచు యథోచితసంభాషణంబు యీ లొనరించుచు ని
ష్ఠాచారుల నెల్లను ధర్మచార్యుం డతివిదగ్ధుఁ యీ డయి శోధించెన్. 68

క. ఉత్తరమునందుఁ దూర్పున, నిత్యేఱుగున మునులలోన యీ నెల్లను గలయం
జిత్తానురూప మగునద్యౌత్తంబునఁ జొచ్చి వారి యెదకుచు వచ్చెన్. 69

క. అక్షయపుణ్యం దీట్లు ప్రదక్షిణముగ భూమిలోనఁ యీ దడపుచు మునిసం
రక్షులు నేయుచు వచ్చెను, దక్షిణదిక్కునకు వగపు యీ దనమదిఁ గదురన్. 70

ఉ. అం దొకకొండచేరువ నీతాబ్జవనంబులతీరభూమి మా
కందముకొమ్మనఁ బిగియఁ యీ గాభలు రెండుఁ దగిల్చి ప్రేలుచుం
గ్రింద హుతాశనార్పుల నభేదమునం గబళించి మ్రింగుచు
ద్వందము కాంతి నొంద మహానీయతపం బొకఁ డాచరింపఁగన్. 71

క. కని యల్లల్లన యచటికి, జనుచు నిరూపించి యతనిచందము దననె
మ్మనమున కెర వయి తోచిన, మచుజేంద్రుఁడు చేర నరిగిమధురోక్తిమెయిన్.

క. ఏమికులంబునఁ బుట్టితి, నామం బెయ్యది తపంబునకు ఫల మై నీ
కామించినతెఱఁ గెట్టిది, నీమది నున్నట్లు నాకు యీ నిక్కము నెపుమా. 73

చ. అనినఁ దపస్వి యిట్లను మహాత్మ జనించితి శూద్రయోనిఁ బే
రును విను శంబుకుండ గతపోషమదభ్రమచిత్తవృత్తి ని
ట్లనితరసాధ్య మైనతప యర్థి నొనర్చెద మేనితో దివం
బురకు జగత్ప్రశస్తముగఁ యీ బోవుట కోర్కి నిజంబు నెప్పితిన్. 74

ఉ. నా విని భూవిభుండు మునినాయక సత్యహితోపదేశవా
ణీవిభవంబు చిత్తమున యీ నెక్కొన నచ్చెరు వంది గాఢసం
భావన చేసి శూద్రముని యీ పై సదయం బగుమాఱి నిల్చి చిం
తావివశత్వ మొందె నృపధర్మము నీచము గాఁ దలంచుచున్. 75

చ. తనయశవంబు మోచికొని యీ తన్వీయుఁ దానును వచ్చి యేడ్చువి
ప్రనియడ లంతరంగమునఁ యీ బోక పెనంగిన ఖడ్గముం గనుం

- గొనుచు మునీశ్వరానుమతిఁ గ్రూరత కై నను నోర్పువాడఁ జొ
మ్మని తలపోయుచుండఁ గృప యం దెడ నేయుచు జిన్న వోవుచున్. 76
- క. కరుణాతిశయంబుఁ బ్రజా, పరిపాలనరతియుఁ బెనఁగు నవడి యుల్లములోఁ
బిరిగొన నిశ్చయమునకుం, జొరఁ జాలక తలఁకు పాలసండుసుబోలెన్. 77
- క. వెడఁగువడి యచటఁ బెద్దయు, వడి నిలిచి తలంచుకొని యశశ్యంబును ని
ప్పు డితనిఁ దెగఁజూడక చొప్పుడునే యావిప్రశిశువుఁ ప్రాణం బనుచున్. 78
- క. తల కంటగించుచుండఁగ, బలిమిని నౌషధరసంబు న పానము సేయం
దలకొనురోగార్తునిక్రియ, నలమటతో బెరయుతెగువ న నలుగులపడుచున్. 79
- మ. నరనాథుం డిటు లెట్టకేలకు విలీనం బైనచిత్తంబు సు
స్థిరభావంబునఁ బట్టుకొల్పికొని నిశ్చింతాత్మ నక్షాపసుఁ
శరణార్థిస్ఫుటరక్ష గోరి తునిమెఁ న సంరంభశూన్యాంగుఁడై
కరవాలంబు మృదుక్రియఁ బెఱికి రేఖాహీనదీనస్థితిన్. 80
- ఆ అప్పుడు కుసుమవర్ష న మాకసం బెల్లను, బొదివె దేవదుండుభులు నెలంగె
హరిహరాదివిజు న లంతరిక్షంబున, నిలిచి సంస్తుతించి రెలమి మిగుల. 81

— శూద్రమునిని వధించినరాముని దేవతలు ప్రత్యక్షమై గారవించుట. —

- ఉ. వారలు రాముతోడ రఘువంశస్థపోత్రమ యిత్తపోధనుం
డేరికిఁ జొందరానిగతి న కేగె సుకర్తము మెచ్చి యేము నీ
కోరినయట్ల యిచ్చెదము న కొమ్ము వరం బనినం బ్రమోద మే
పారఁగ విప్రబాలుబ్రదు న కాధరణీరమణుండు వేడినన్. 82
- క. ఏప్రాద్దు శూద్రముని విగతప్రాణుని జేసి తీవు న ధర్మనిరతి నా
విప్రశిశువువైతన్యము, నాప్రాద్ద యనూనముగ సమాహిత మయ్యెన్. 83
- చ. అని విభునెవ్వనంబు ప్రమోదాతిశయంబును బొందఁ జేసి య
య్యనిమిషసంఘ మిట్లనియె నాతనితో మఱియుఁ మహీశ యే
మనఘండు కుంభసంభవుని న యజ్ఞముతీటువలం దదీయద
ర్శనమున కర్థి నేగెదము న ర వ్వుట నీవుఁ దగం దదర్శమై. 84

— దేవతలు చెప్పినచోప్పున నగస్త్యునియజ్ఞము చూడ రాముఁ డరుగుట. —

- చ. అనుచు విమానముల్ నడప న నన్నరనాథుండు పుష్పకంబుపై
ననుగమనంబు సేసె నమృతాశనులుం జని యమ్మునీంద్రుఁ
జనములఁ దృప్తి జొంది రఘువంశము ధర్మవిధిప్రయత్న మా
తని కెఱిగించి యేగి రుచితంబుగ సంయమిఁ గాంచె రాముడున్. 85
- క. అతఁ డభ్యాగతపూజా, ప్రతిపాదనకౌశలమున న రాఘవు సంతో
షీతహృదయుఁ జేసి యిట్లను, గతిపయసల్లాపజనితకౌతూహలుఁ డై. 86

- మ. అవనీదేవకుమారు చాపునకు నీ శ వత్యంతభేదంబుఁ బొం
 ది వివేకంబున ధర్మనిర్ణయము సంధిల్లం బ్రతీకారక
 ర్మవిభాసంబున వానిమేన మగుడం శ బ్రాణంబు గల్పించుటల్
 దివిజవ్రాతము సెప్పఁగా విని కృతాశ్రిభూతచిత్తుండ నై. 87
- క. నీ కెదురుసూచుచుంఁచితిఁ, గావున్మాన్వయవరేణ్య శ కడు నద్భుత మీ
 లోకమున నిట్టిచరితం, యేకండువ నైనఁ గలదె శ యెవ్వరి కయినన్. 88
- క. అని యమ్మునిపతి లజ్జా,వనతుం డగురామధరణీపల్లభునకు ని
 చెప్పె నతిప్రియపూర్వకముగ, ననర్హమణిరుచుల వెలుగుఁ నాభరణంబుల్. 89
- ఆ ఒసఁగి యిట్లు లనియెఁచుర్వీశ యొకదివ్య,పురుషుఁ డొక్కఁకొలనిఁపొంత నన్ను
 గాంచి వినయమొప్పఁ గాఁ దనదురితంబు, నాకు నెఱుంగఁజెప్పినాకతమున. 90
- క. ఆదురితము వాసిన స,ష్టాదమునఁ బ్రహ్లాలోకమున కరుగునతం
 డావరవృత్తి నొసంగం, గా దన కీభూషణములు శ కైకొంటిఁ దగన్. 91
- తే. దేవభరణీయ మిది నరదేవసేవ్య, నీక భరియింపఁ దగు నని శ నెయ్య మొంద
 దేవకార్యంబు మేదినిదేవహితము, గేలిమై జేయు మని విభోకేలఁ దొడిగె. 92
- క. పలుకుల నాదశరథుగా,దిలిసుతుఁ దుష్టాత్ముఁ జేసి శ దీపనలఁ బొగ
 డుల సముచితోపదేశం,బులఁ దాపపరుఁడు ప్రాద్దు శ పుచ్చుచు నుండెన్. 93

— రాముఁ డగమ్యునిచే సమానితుఁడై యయోధ్య కేతెంచుట —

- తే. అధిపుఁడాదివసంబునఁయ్యామినియును,గడపిమఱునాడుమునిపదశకమలములకు
 నెఱఁగివీడ్కొని పుష్పకంఠచెక్కి సిద్ధ, సాధ్యపూజితుఁ డగుచు సయోధ్యకరిగి.
- చ తనుఁ గని భక్తి మ్రొక్కుటయుఁ దమ్ములఁ గొఁగిటఁ జేర్చి యాత్మవ
 ర్తన మెఱిగించి తల్లులకు శ దండనమస్కృతు లాచరించి భృ
 త్యనికరపౌరభూజనముఁదావహఁ డై కొలు విచ్చి కొంతనే
 పున కనుజూచినేవకులఁ శ బొమ్మని భూపతి సమ్మదమ్మునన్. 95
- క. సమయకరణీయకవిజన, సముదయగోష్ఠివినోద శ సారస్యాసం
 గమునఁ దగఁ బ్రొద్దు పుచ్చె, స్సముచితచతురాల్యచరిజనంబులతోడన్. 96
- క. మనుజుఁడతి తాను దమ్ములు, జనమానసరంజనార్య శ సమ్మదచరితం
 బున నెల్లలోకములుఁ గీ, ర్తన సేయఁగ నిట్లు పూజ్యశరాజ్యము నడపెన్. 97
- ఆ. లంత నొక్కనాట శనసుజుల రావించి, ధర్మసంగ్రహైకతత్పరాత్ము
 డగుటఁ బూజ్యకర్త శ యత్నాదరమున వారలకు నిట్లు లనియెఁరామన్యపతి. 98
- చ. క్రతువులయందు మేటి యనఁ గా నుతి కెక్కినరాజసూయ మ
 ప్రతిపాతవృత్తఁ జేయున్యజ్ఞభావము గౌరవ మొందఁ జేత యీ
 ప్పిత మిది మీకుఁ జూడ సవిశేషసముద్యమమేనిఁ దల్క్రియా
 రతమతి నుత్సహింపుఁ డభిరామముగా విభవాస్పదంబుగన్. 99

చ. అనుడు వినీతిమై భరతుఁ ఁ డారఘనందనుతోడ నల్ల ని
ట్లఁచు గరుణావిధేయమతి యై పొగడొందిననీకు విశ్వభూ
జనమనుజేశ్వర ప్రకరసంక్షయమూలము నా బ్రసిద్ధి కె
క్కినకత్తు వేల యొందొకటికిం దొడంగ మముఁ బంపు పెంపునన్. 100

ఆ. అనినపలుకు లియ్యకొనురాఘవునకు సౌమిత్రి యిట్లు లనియె ఁ సత్రసమితి
యందు ముఖ్య మగుటనశ్వమేధంబు పూజ్యంబు దానిఁ జేయు ఁ మధిపనీవు.

— రాముఁ డశ్వమేధయాగము సేయుట. —

మ. అనినం దమ్మునిమాటఁ గైకొని మహీశాగ్రేసరుం డాతనిం
బనిచెన్ రాజుల విప్రకోటి మునులన్ ఁ బంధువ్రజంబుం గరిం
బనురాగంబునఁ బిల్వం బంప నతఁడున్ ఁ యజ్ఞోచితామంత్రణం
బొనరించెన్ సకలావనీశజనచిత్రోల్లాససంపాది యై. 102

క. జనపతి వసిష్ఠముఖసన్తునులయనుజ్ఞ గొని లక్ష్మీఁబుని ఋత్విజులం
గనకాదివస్తుయుతముగ, వెనుకం బోఁ బనిచి హయము ఁ విడిచె నియతుఁ డై.

తే. పుణ్యతర మగునైమిశాశరణ్యభూమి, భాగమున యజ్ఞవాట మహిపారవిభవ
భాసితంబును శుచియుఁగాఁ జేసియున్న, నందులకుఁజనిమంత్రతం త్రాన్వితముగ.

క. క్రతు వొనరింపఁ దొడఁగి భూపతి పత్నీకృత్యములకుఁ ఁ బసిఁడిని సీతా
ప్రతిమ నొడఁ గూర్చుకొని హృద్గతభేదము లోన నడఁచి ఁ దైర్యముపేర్చిన్.

క. నానాదేశసమాగతు, లై నవివిధజనములం బ్రయత్నంబున స
మ్మానించి తత్తమచితా, నూననిఖిలసంవిధాప్రయోజకుఁ డగుచున్. 106

క. అన్నంబు వస్త్రములు సంపన్నహిరణ్యంబు రుచిరబహుమణులును శ
శ్వన్నిరతి నొసఁగుఁ బ్రియమున, నన్నరపతి విప్రకోటి ఁ కచ్చెరు వారన్. 107

క. సరసఫలకందమూలో, త్కరములు వేర్వేఱ బహుల ఁ కటములుఁ దెప్పిం
చి రఘువరేణ్యుడు సంయమి, వరులకు నొప్పించి శిష్యసగ్గము లలరన్. 108

— కుశలపులు యాగకాలకు వచ్చి రామాయణగానము సేయుట. —

ఉ. ప్రీతి జగంబుచిత్తములఁ ఁ బెంపు వహింపఁగ నిట్లు చెల్లఁ బ్రా
చేతనుఁ డవ్వఁబంబునకు ఁ శిష్యయుతంబుగ వచ్చి దారచిం
తాతురుఁ డైనరాముని యభార్హవిధానము శాతకుంభసీ
తాతనుసంవిధానచరితం బగు లెల్ల నెఱింగి హృష్టుఁ డై. 109

క. సీతాతనయులఁ బ్రీతిస, మేతుం డై పిలిచి వారి ఁ కి ట్లనియె జఘ
న్యేతరుఁ డగురఘునందను, చేతోగతిఁ దెలియఁ గోరు ఁ చిత్తముతోడన్. 110

ఉ. గేయరసంబు నింపున నశిల్పిషవర్ణ ములందు మాగధ
శ్రీ యలవడ్డకోవిదుల ఁ చిత్తము లార్ద్రతఁ బొందునట్లుగా

- నీయెడ నధ్వరాగతమునీంద్రనరేంద్రులపాలి కేగి రా
మాయణ మర్థి బాడుడు సమాహితమానసవృత్తి నిత్యమున్. 111
- తే. యాగశాలోపకంఠంబునందుఁజోయి, వెరవుమైమిరలొక్కొక్కమరిక్రమమున
రాముచెవి సోకునట్లుగానీమిభంగి, నైన బాడుడు తగుసమయంబులెఱిగి.
- క. జను లెవ్వ రేని మిమ్మా, మనుజేంద్రుండున్నయెడకు నీ మన్ననమై దో
డ్కిని చనినను నాకర్షణమున బలి పిల్పించె నేని నీ ముదమున జనుఁడి. 113
- క. మనుజేశ్వరుసభ నే నున్నను లేకున్నను మనంబునం గొంకక పా
వన మగునానృపుచరితము, వినిపింపుడు చొచ్చి యతని నీ వేడుకకు దగన్.
- చ. అని ముని చెప్పి వేడ్క హృదయంబుల బట్టుకొనంగ మైథిలీ
తనయులు దాని కియ్యకొని నీ దండనమస్కృతు లాచరించి వీ
డ్కిని పరిపత్ప్రదేశములకుం జని పాడుచు నల్లనల్ల నే
ర్చున ముఖశాలచేరువకు నీ బోయి నృపశ్రుతిగోచరంబుగాన్. 115
- క. సరసధ్వని బాడంగ న, స్తరపతి యాలించి నిజగుణ స్తవనకథా
విరచన యగు లెఱిగి తడియరసానుగుణప్రకర్ష నీ మభినందింపన్. 116
- చ. తలచి మహీశులక్ మునుల నీ దమ్ముల బంధుల సత్కవీంద్రులం
గలల విదగ్ధులై ననటగాయకవైణికవాంశికాదులం
బిలువంగ బంచి వైభవముపెం పెసలారంగ వార లెల్ల దక్ష
గొలువంగ నాకుశీలపులకుం దగ దర్శన మిచ్చె నిచ్చినన్. 117
- క. చొత్తెంచి రామువడు వ, చొత్తెనచందమున దనువు నీ లొప్పంగ రూపా
యత్తంబు లైనజనముల, చిత్తములు వికాస మొంద నీ సీతాతనయుల్. 118
- తే. రాముచరితంబు గేయాభిరామమధుర, పదవిలాసమనోహర నీ భావభంగి
జతురవాక్యాధ్యనుష్టత్త నీ సరసలీల, వివిధగతి బాడుచున్నయీయ్యవసరమున.
- క. వీరలమునిపేషంబుల, కారణమున గాక యెడల నీ కట్టడయు ముఖ
శ్రీరామణీయకంబు మహీరమణునియట్ల కాచె నీ యిరువుర కరయన్. 120

— రాముడు సుకలక్షణరామము పని నమ్మనించుట. —

- క. అని యెల్లజనంబులు నెవ్వనముల దలపోయుచుండ నీ మనుజేశ్వరుడ
మ్మునిబాలకులకు నొసంగెను, గనకము నాభరణములును నీ గారవ మెనంగన్. 122
- చ. బసంగి నెక్కుమారు లవి నీ యెల్లక పల్కిరి మాకుం గాయలుం
గసురులు వేల్పు వెల్లెకులు నీ గాక సముజ్జ్వలభూషణంబులుం
బసిండియు నేల యుక్తమే తనస్మిజనంబులకుం బరిగ్రహం
ఁసమభవద్గుణస్తుతికీర్తనకపరత్వవిభూతి సాలదే
- చ. అన పని గారవంబు హృదయంబున బుట్టంగ వారి జూచి య
య్యనకులమఖ్యుడై తుకత నీ నెవ్వరివారల రీప్రబంధ మే

మునికృత మన్న నాదికవిః మోము గనుంగొని యక్కుమారు లం
దనుమతి గాంచి యి ట్లనిరి యాస్వపచంద్రునకుం బ్రియంబుగన్. 123

క. ఈసందర్భము వీరలు, నేసినయది మేము వీరిః శిష్యులము రసో
ల్లాసమధుర మగుదీని ను,పాసింతుము ప్రీతి నేతః దనుమతి నెందున్. 124

చ. అనుడు వికాస మంది విభుః డమ్మనినాథుముఖారవిందముం
గనుంగొని మీకృపామహిమః గావ్యమయోజ్జ్వలమూర్తిః బాల్మి పా
వనముగఁ జేసె నాదులఘోష ర్తనముఁ భువనంబు లాదరం
బురఁ గొనియాడు నిక ననుఁ బుణ్యుడ నైతిఁ ద్రిలోకపూజితా. 125

క. ఈవాత్సల్య మధికసంభావనమై మీర లెటుకః పలుకు కునికి యే
మో వీర లెవ్వరో వినఁ,గావలయున్ గూఢఃకథముః గాఁ దగుననిన్. 126

—౧౧ వాల్మీకి రామునికి సీతాన్వితాంతము చెప్పి విశాఖల సతపి కొప్పుచుట. —

క. అనురఘునాయకువలుకులు, విని మునిపతి జనకతనయఃపృతాంతం వీ
తని కెఱిఁగింపఁగ నిది తఱి, యని యతనికి నిట్లు లనియెః నందఱు వినఁగన్. 127

చ. వినయముఁ బెంపు నేర్పును వివేకమునుం గలనీవు మేదిని
తనయఁ దొఱంగు టెట్లు లుచిరంబుగఁ జూచిత పెల్లు వోలునే
యనలవిశుద్ధ యైనసతిః నక్కట యొక్కడనేనిఁ బొమ్ము నీ
వని వెడలంగఁ ద్రోచిన దియాగుణ క్షిప్తః హాని వృట్టచే. 128

కి. నాఁ డగ్నిలోనఁ ద్రోచిన,వాడ వకట యంతః బాకః పల్లభ నిమ్రే
నే డడివి ద్రోచి తేడఁ గడు, వాడి గదే సీకు రాఘవకులప్రవరా. 129

తే. అంతనుండియు నీతోడః సరిగి యున్న,వార మే మది యట్లుండః పారిజాతీ
తెఱఁగు వినుమనియిట్లునుఃమఱియుముని వి,నీతిజాతోత్సుకుండగుఃసృపవరునకు.

ఉ. క్షుద్రియపుత్రి కాభరణగౌరవలీల వెలుంగు మేదిని
పుత్రి మదాశ్రమస్థలముః పాంత వనంబునఁ ద్రోచి వచ్చె సౌ
మిత్రి తపస్విబాలకులుః మెల్లకఁ గన్గొని వచ్చి నాకుఁ ద
న్మాత్రి నెఱుంగఁ జెప్పుటయుః మానిని యున్నెడ కేసు గ్రక్కునన్. 131

క. చని యనునయించి యాశ్రమ,మునకుం గొని హాయి యచటిః మునివరపత్ని
జనములభంగి నుటజవ,ర్తనిఁ జేసినయంతఁ గొన్నిః దినములు సనిన్. 132

కి. చకితాత్తు లగుమహీసురు,లకుఁ వ్రీతి యొనర్ప నాడుః లవణునివధినే
తకు నీ వనువఁగ శత్రు,ఘ్నకుమారుం డందుఁ బోవుః కందువఁ బ్రితిన్. 133

క. జనకసుత కివలవారిం, గనుడు ననుష్ఠితసమ ప్రకరణీయుడ నై
మనువంశముఖ్య కుశలవు, లనియెడునామంబు లిడితిః నయ్యిరువురకున్. 134

శా. కాలాచిత్తము మీఱఁ బెక్కువలమైః గల్యాణసామ్యాంగులై
కేలీలోలతపసిదారకసహః క్షేదం బ్రవ రిల్లుచున్

బాలేందుద్వయిలీల నజ్జ్వలకళాప్రాధత్వముం బొందుచున్

శీలం బాక్ష్మితు లొందినట్లగుచు సత్సేవం చ్చియం బందుచున్. 135

తే సకలవిద్యలయందుఁ బ్రశస్తి కెక్కి, యక్కుమారులు రామాయణాఖ్యమైన మత్స్యజీతప్రబంధంబున మధురగేయ, సహితముగ నభ్యసించిరి సచ్చరిత్ర.

కి. ఆని తెలియఁ బలుకుతనదువ, చనపద్ధతిమై నెఱిగియు సంతయమతిఁ దన్నుచు సుతులఁ జూడ నమ్ముని, మనుజేంద్రున కిట్లు ఎనియె స మఱియుం ప్రీతిన్.

క. వారల నివ్వధమున సంస్కారవిశేషాభిమతులఁ గావించితి నా చారవిజితసంయము లగు, వీరలు వా రప్రతర్క్యభివృద్ధివైకనిధి. 138

తే. ఎంతకాలంబు వోయిన స నెరవ కాదె, యొరులసోమ్మనితలచియోగోత్సవమున కిదియ కానుకగా వీరి స నిట్లు తెచ్చి, నిన్ను జేర్చితి రఘుకులసృజనరేణ్య. 139

క. ఆనవుడు జనపతి నెవ్వన, మున నచ్చెరువాటు ముదము స ముప్పిరిగొనఁగాఁ గనుదోయి సమ్మదాశ్రయ, మునుఁగఁగఁ బులకములు మేనఁమునుఁగువడంగన్.

క. ఆనందము గదిరిన నభిమాని యగుట నయ్యవస్థ స మది నిడుకొని యః శ్లేనిం గర్తవ్యము దగ, నానతి యిం డనిన మునిజనాగ్రణి ప్రీతిన్. 141

— సీత నిజపాతి వత్సప్రభావంబున భూమి గ్రుంగుట. —

సీ. జనకతనూజఁ గైకొను మిది మామతం బనిన విసీతుఁడై స యవ్యభుండు మునినాథ యవిచారముఖ్యంబు గాన లోకంబు మెచ్చించుట స కడిది గాదె ముద్దియ మీచిత్తమునకుఁ బోలినభంగి నీయెడ శవభంబు స సేయుఁ గాక యనవుడు నిది వోలు స నని ముని శాసించు దాపనీజనసహితంబు గాఁగ

తే. సీత యచ్చటి కేతెంచితమాతయయిన, భూమి దెనఁజూచియెచ్చెయిరామన్వపతి కేను దప్పనిదాననయేని నన్ను, జేర్చికొను మని తడవ సచ్చెరువు గాఁగ. 142

మ. అవనీదేవత సింహాపీఠగత యై స యచ్చోటఁ దోలెంచి రా ఘవుదేవిం దొడదోయిపై సునిచి లోకం బద్భుతం బంద నే ల వెసం జొచ్చిన థాత్ర కల్లనృపురొల్యంబు స్తునీంద్రుండు యో గ్యవచోయుక్తుల బాపి పుత్రయుగయోగానంద మగ్నించుచున్. 143

క. ఇహపరశౌఖ్యనిదానము, మహితాపత్యంబ యనుచు స మనుజేంద్రమనో విహరణముఁ బుత్రలాభ, ప్రహర్షవిషయంబుఁ జేసె స బరమప్రీతిన్. 144

తే. అక్కుమారులు రాముచోదాంబుజముల, కరఁగిభూదేవితప్పు సహింపవలయు దేవ యని ముద్దుపుట్టఁ బ్రార్థించునట్లు, గాఁగ నత్తటి వాల్మీకిగఱపుటయును.

— రామచంద్రుండు పుత్రహతుం డై నిజుగిరంబుఁ జొచ్చుట. —

క. వారలు సవ్యధమున నా, భూరమణునిమదికి సింపు స పుట్టింపఁగ మం దారకుసుమములు దొరఁగెను, బోరన దివి దేవదుండభులు గిరిల్లెన్. 146

క. సుతులఁ గొనియాడు విద్యుత్ప్రతి నుపాసించు భూమి య ప్రజ నరయు మహా
కృతువు లొనరించు గురుదైవతపూజలు నేయు సాధుశిష్యముఁ బోచున్. 159

తరలము ధరణి నెందును గాలవన్నము య దైవయోగసమగ్ర మై
సురియ మోదముఁ బొంద సస్యము య కోటికొండలు పండ ధ
ర్మరతి సర్వజనంబు నుత్తమ య మార్గవర్తనశీలతం
బొరయ ధారుణి యేలే రాఘవశుభంబు మహాన్నతిన్. 160

— ఆ త్వా సాం శ ము. —

మ. మురజిత్కల్పుఁడు కల్పవృక్షకుసుమామోదప్రతికాశకీ
ర్తిరమాధాముఁడు ధామమాలితులనాశ్రీపాత్రతేజోనిరం
తరదిక్ష్పక్రమ చక్రభృత్పదయుగభాన్యనక్రియాభ్యాసత
త్పరతానిత్యుఁడు భవ్యకృత్యుఁడనమాదారుఁడు సౌమ్యుఁడెలన్. 161

క. మనుజాబ్జాకరసవిత్యుఁడు, వినయ స్తవనీయవిభవ య విశ్రుతనిజవ
ర్తనుఁడు పరివాహసన్నాహనబిరుదాంకుండు శిష్యదభివిజయుఁడెలన్. 162

మాలిని. ధరణిభరణదృష్ట్యాత్పాఠ్యవార్ధప్రకాండా
హరణపరిణాతుం డుద్యద్గుణాఘోషితీంద్ర
భరణకరణగాధాపండితోద్యత్సదావి
స్ఫురణవరణనిత్యస్తృత్యలక్ష్మీశుఁడెరిన్. 163

గద్యము. ఇది శ్రీమదుభయకవిమిత్ర, కొమ్మనామాత్యపుత్ర, బుధారాధనవిధేయ
తక్కననామధేయ ప్రణీతం బయినయు త్తర రామాయణం బనుమహాకావ్యంబు
నందు సర్వంబును దశమాశ్వాసము.

నిర్యచనోత్తర రామాయణము

సంపూర్ణము.

ఆంధ్ర గ్రంథములు

— వచన గ్రంథములు —

ప్రతి 1-కి రూ. ఆ.

ఆంధ్ర వచన భాగవతము, ద్వాదశ	
స్కంధములు, ఓకేసంపుటం9	0
„ మూడుసంపుటములు	10 8
ఆంధ్ర వచన భారతము—	
„ ఆదిపర్వములు	3 0
„ ఆరణ్యపర్వము	3 0
„ విరాటోద్ద్యోగపర్వము	3 0
„ భీష్మద్రోణపర్వములు	4 8
„ కర్ణశల్యసౌప్తికస్త్రీపర్వములు	3 0
„ శాంతిపర్వము	4 8
„ అనుశాసనికము మొదలు	
స్వర్గారోహణపర్వము	
వరకుగల సంపుటము	4 8
ఆంధ్ర వచన వాల్మీకి రామాయణము,	
2 సంపుటములు (అచ్చు)	
ఆంధ్ర వాల్మీకి యచరిత్ర సంగ్రహము	1 12
ఆంధ్ర కవిత్వచరిత్ర, బసవరాజు	
అప్పారావుగారిది	1 12
శ్రీగురుజాడ శ్రీ రామమూర్తిగారి	
ఆంధ్ర కవిజీవితములు	4 0
అరేబియన్ ట్రైట్సు కథలు	1 4
న్యాయవిచారము, ప్రహసనం	4
తులసీదాసు రామాయణము	3 0
తెలకుగారి సుహృదిటీకేసు,	
ఉపన్యాసములు	0 14

ప్రతి 1-కి రూ. ఆ.

ద్వాదశకోపనిషత్తులు, వచనం	8
భారతరమణీమణులు, 1 భా	12
డిటా రెండవ భాగము	0 10
యజుర్వేదకథాసంగ్రహము	0 8
శ్రీమహాభక్తవిజయము,	
నూతనముద్రితము	6 0
నీతిచంద్రిక, చిన్నయసూరి	0 8
పంచతంత్రము, వచనము,	
సులభశైలి	0 8
నవనాభ కృలచరిత్ర	2 0
నీతిరత్నాకరము	0 8
సంగ్రహారామాయణము	0 12
సంగ్రహభారతము	1 4
సంగ్రహభాగవతము	1 4
ప్రాచీనదేశచరిత్రలు	1 12
పరివ్రతలచరిత్రలు	2 0
దక్కనుపూర్వకథలు	2 0
భోజనికథలు	0 8
హితోపదేశము, సులభశైలి	0 12
భోజకారిదాసకథలు, 1 భా	12
„ 2 భా	12
తెనాలి రామలింగనికథలు,	
జీవితము	0 6
సంస్కృతనాటకకథలు	1 8
దశకుమారచరిత్రము	1 8
మదన కామరాజుకథలు,	
చక్కనిసూర్య	0 14

ప్రతి 12 వ్య. అ.

హాళికులు, గోపాలులు	0	8
విక్రమార్కునికథలు	0	8
చార్ దర్శిపుకథలు	0	8
కాకాచామ్యులకథలు	0	6
వైద్యులకథలు	0	4
తేకాళునికథలు	0	8
వీరాంగనలు	0	12
పరమానందశిష్యులకథలు	0	8
నలుగురుమంత్రిలకథలు	0	4
అయిదుగురుదొంగలకథలు	0	6
రేచుక్కపగటిచుక్కకథ	0	8
సత్యసేవవిజయము	0	4
ఋషులచరిత్ర	0	8
పురాణగాథలు I	0	12
„ II	0	12
కాశీరాయని చరిత్ర	0	14
రఘువంశికథ	0	8
విక్రమార్కుచరిత్ర	1	0
వివేకానందవిజయము	2	0
కురిష్యావినోదకథలు	0	12
ఈసుబునీతికథలు, 1-వ భా॥	0	6
డిటా 2-వ భా॥	0	8
పంజాబుఅల్లరి	0	8
కుకన ప్తతికథలు	0	6
మర్యాదరామన్నకథలు	0	8
మైరానాచరిత్ర	0	1
షేక్స్పియర్ నాటకకథలు	1	8
అనంతసాగరము, ముక్కరాయ		
సముద్రచరిత్ర	0	12
ప్రహ్లాదచరిత్ర, ప్రతిమలతో	0	6
కేకుంతల	0	6

ప్రతి 12 వ్య. అ.

నట		0	8
పావత్రి	„	0	8
హరికృష్ణ	„	0	8
— నవల —			
నీతారామము		1	4
వివస్వతి	నవల	0	8
మదాలస	„	(అచ్చు)	
సుజనరంజని	„	0	8
విజ్ఞలదేవి	„	1	8
ఉన్నాదిని,	నవల	0	4
రాధారాణి	„	0	4
అస్తయము	„	1	8
దుర్లభేశనందని	„	0	12
కపాలకుండల	„	0	12
లక్షణ	„	0	12
టిప్పసుల్తాన్	„	1	8
లీల	„	0	6
రాజర్షి	„	1	0
కారాబాయి	„	0	14
దిధారామ	„	1	4
కోవలన్ కన్న		0	12
మనోహరి	„	0	14
వీరబాల	„	0	8
అనందమక	„	0	12
లాలాబాయి	„	0	8
అంధరాష్ట్రము	„	1	8
రోషినార	„	0	12
కాలాదిత్య	„	2	0
దేశభక్తుడు		1	0
కంఠకోనాకనాటిమోహము		1	0
చంద్రగుప్తుడు, నవల		2	0

ప్రతి 1-కి రూ. అ.

నీతిసింధువు	0	10
వనశాఖి	0	12
స్వప్నయాత్ర	0	12
ముగ్ధురూపము	1	4

వివిధ గ్రంథములు.

హిందీ ఇంగ్లీషు బాలశిక్ష	0	4
హిందీ తెనుగు బాలబోధ	0	4
పెద్ద బాలశిక్ష బహుప్రతి	1	0
డిటా అట్టలైండు	1	8
చిన్న బాలశిక్ష	0	3
ఆంధ్ర కన్నడ బాలశిక్ష	0	4
ఆంధ్ర ద్రావిడ బాలశిక్ష	0	4
ఆంధ్ర ద్రావిడ మొదటి పాఠశాల	0	6
రెండవ పాఠశాల	0	6
నేరములు చేయు జాతుల చరిత్ర, ప్రతిమతో	1	0
పాక శాస్త్రము, కంది సుబ్బ		
రావు గారిది	1	12
చిత్ర లేఖనము (Drawing)	1	4
జంత్రి, భూమి శిస్త, అధిక పన్నుల విభజనలు విశదముగ నున్నవి	0	8
గాంధీ మహాత్ముని హైందవ స్వరాజ్యము	1	0
ఆకాశ విమానములు, ప్రతిమలతో సహా	0	8
భావలహరి	0	8
వ్యవసాయ బోధిని	0	8

ప్రతి 1-కి రూ. అ.

నిఘంటువులు.

శ్రీ వేంకటేశాంధ్రము, పద్య కా	10	6
బాలచంద్రోదయము	0	8
పద్మాపామంజరి (ఆమభాషల ఒకే బ్యులరి)	1	8
ఆంధ్ర నామ సంగ్రహము, ఆంధ్ర నామ కేషము, సాంబనిఘం టువు, టీక, అకారాద్యము క్రమణికతో	1	4
డిటా క్యాలిగో హైండు	1	8
శబ్దార్థ చంద్రిక	6	0
తెనుగు సామెతలు with English-Translation by Capton-Carr	1	4
Translation Guide - English ot Telugu & Vice Versa.	2	8
Sankaranarayana's English-Telugu Dictionary.		
శంకర నారాయణ గారి నిఘంటువు (ఇంగ్లీషు పదములకు తెనుగు అర్థము గలది)	12	0
English-Telugu Pocket Dictionary ఇంగ్లీషు - తెనుగు పాకెట్టు డిక్షనరీ	3	0
సంస్కృతాంధ్ర నిఘంటువు	3	8
ఆంధ్ర వ్యాకరణాలంకారములు.		
అధర్వణకారి కావళి	1	8
అనంత నిఘండము	1	0
అప్పకవీయము	3	0

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్.

292, ఎస్. ప్ల. నె. 7, చెన్నై.

